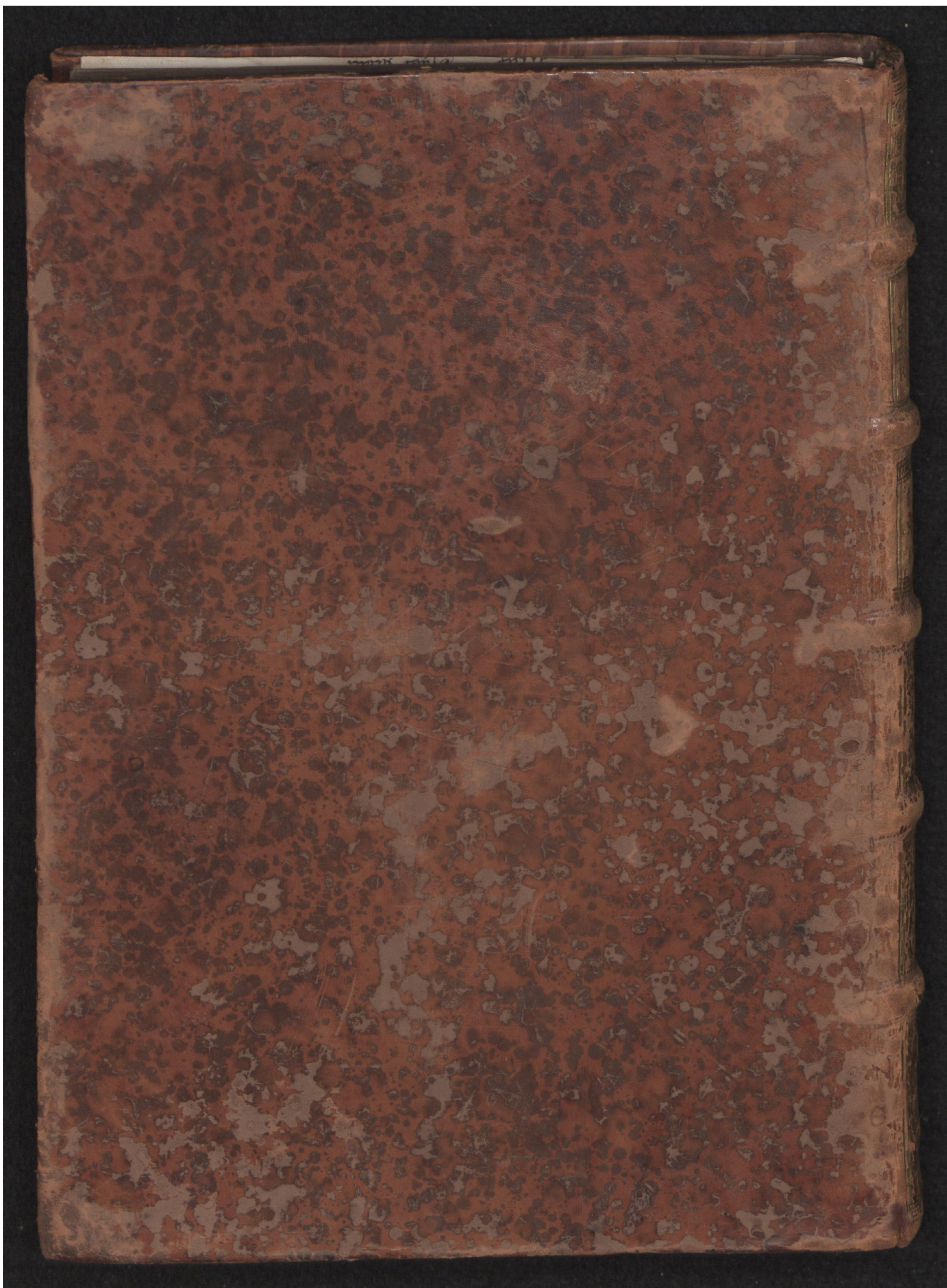

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

1,-263

DA bok

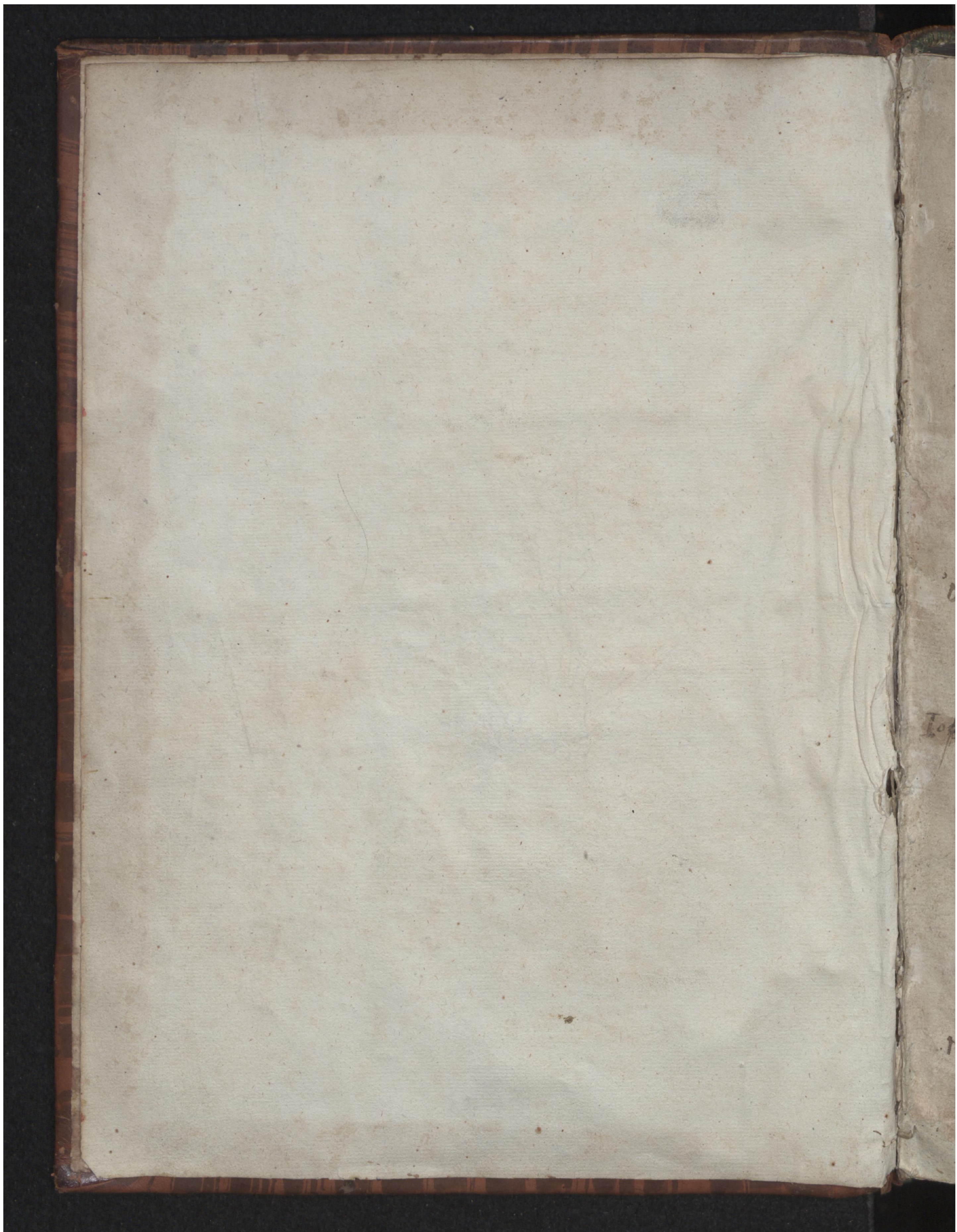
LN 205
ex. 1
M

+
16.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Initium sapientie timor dei

TEXTVS OMNIVM

Epistolarum beatissimi Pauli apostoli ad castigationem emendatiorum codicum versionis Erasmi Roterodami/ in publicam studiosorum vtilitatem/ ac imprimis illorum qui veram amant Theologiam. Iam quibusdam in scholis syncere tradi ceptam/ recens editus.

Addita sunt in singulas eiusdem apostoli epistolas argumenta per eundem Erasmum/ cum paucissimis scholiis marginalibus quibus lectoris diligentia et iuuari et excitari potest.

Roschildie. m d xxxiij.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

In epistolam beati Pauli apostoli ad Rhomanos argumentum per Erasmum Roterodamum.

Priusq̃ argumentum huius aggrediar epistole/fortassis haud fuerit alienum/
de nomine Pauli paucis attingere. Non me fugit Hieronymum in commenta-
rijs/quos scripsit in epistolam ad Philemonem/ in hac esse sententia/ vt existi-
met Apostolum prius vocatum Saulum/Pauli vero cognomen ceu tropheum vsurpasse
a Sergio Paulo proconsule/ quem Christo lucrifecit/ quemadmodum legimus in Actis
apostolorum capite decimotertio. Rursus alios esse quibus placeat in Judaismo dictum
Saulum/ mutata religione simul et nomen mutasse. Sed alteram opinionem minus
probabilem facit/ quod Lucas hoc ipso/ quod modo citauimus/capite scribit/ Saulus
qui et Paulus/ repletus spiritu sancto/ haud obscure declarans eum binominem fuisse
priusq̃ Sergius Paulus esset conuersus. Alteram plane refellit/ q cum alijs aliquot
locis/tum in eodem capite Saulus dicitur iam Christi predicans euangelium. Dixit illis
spiritus sanctus/ Segregate mihi Saulũ et Barnabam. Proinde mihi vero propior vi-
detur Origenis opinio/quemadmodũ in veteris instrumenti libris aliquot comperimus
diuersis nominibus notatos/ velut Jdida dictum/ qui alias vocatus est Salomon/ et
Oziam alicubi dictum/qui alibi sit Azarias. Jtem in euangelicis literis Luce/dictum Le-
ui/ qui se in suo euangelio Mattheum nominat/ita Paulo geminum fuisse vocabulum/
quanq̃ ipse in suis epistolis se nunq̃ Saulum appellat/sed vbiq; Paulũ/fortassis ob id
q Pauli vocabulum Grecorum ac Romanorum/ad quos scribebat/ auribus esset fami-
liarius. Saulus enim sic a Saul Hebrea voce deflexum apparet/vt Greci a Joseph Jo-
sephum deflexerunt. Paulus autem Hebreis sonat mirabilem/ si tamen ferendum puta-
mus Romane seu Grecanice vocis etymologiam a peregrina lingua peti. Quod tamen
Hieronymus cum alicubi in alijs reprehendat/hic sibi permittit/opinor/vt in re non ad-
modum seria. Certe Grecis sonat quietum/ Latinis pusillum. Saul Hebreis sonat pos-
tulatum/et si Ambrosio credimus/ inquietudinem siue tentationem. Atq; hec quidem de
ratione nominis/vt in argumento pene plus satis. Ceterũ dictauit hanc epistolam excipi-
ente Tertio/ quod is quoq; in calce epistole testatur/adijciens/ Saluto vos ego Tertius/
qui scripsi epistolam/in domino. Missam aparet e Corintho per Pheben feminam Cen-
chreensem. Est autem Cenchree portus Corinthiorum/ haud procul ab vrbe dissitus.
Quod si tempus quoq; requiratur/scriptam apparet post vtranq; ad Corinthios episto-
lam (vnde putant in hac absolute iam et confirmate pietatis argumenta potissimum elu
cere) id temporis/cũ peragrata iam Achaia/ in qua Corinthus est. et huic finitima Ma-
cedonia vsq; ad Jllyricum/ ac non solum predicato vbiq; Christi euangelio/ in his dum
taxat locis/in quibus aliorum apostolorum nemo predicauerat/verumetiam iuxta Petri
monita/collecta a suis aliquanta pecunia in subsidiũ pauperũ/ adornaret iter Hierosoly-
mam/ vt exhibito quod acceperat/illinc proficisceretur in Hispaniam/ Roma iter factu-
rus/atq; illic obiter salutaturus Christianos/ de quorum fide ac religione audierat/cum
ipsos nondum vidisset. Acciderat enim illis diuersum quiddam atq; Galatis. Siquidem
hi primum recte a Paulo instituti/postea fraude pseudapostolorum circumuenti sunt/et
retracti in Judaismum. Contra/Romani primũ male instituti a pseudapostolis/ simul-
atq; pro sua prudentia senserant fraudem/resipuerunt/et in eo quod rectum esse cognoue
runt perseuerabant. Nam in ecclesie nascentis primordijs erant qui existimarent euan-
gelij gratiam/ quoniam Abrahe posteris/et Judaice genti peculiariter promissa videba-
tur/nõ esse propagandam in profanas gentes/et simulacrorum ac demonũ cultui deditas.
Jn qua sententia et Petrum apparet fuisse/ qui viso monendus erat/ vt Cornelium cen-
turionem admitteret/quo nomine mox illi exhibitum est negotium Hierosolymis/ expos-
tulantibus ijs/qui ex Judaismo cõuersi fuerant ad Christum/ q cum incircumcisis ha-
buisset commertium/atq; in his probabile est et apostolos aliquot fuisse/ Sic enim legi-
mus in Actis capite vndecimo. Audierunt autem apostoli et fratres qui erant in Judea/
quoniam et gentes receperunt verbum dei. Cum autem ascendisset Petrus Hierosoly-
mam/ disceptabant aduersus illum qui erant ex circuncisione/ dicentes/ Quare introisti
ad viros preputium habentes/et manducasti cum illis? Erant rursus/ qui licet non exis-

timarent gentes prorsus arcendas ab euangelij consortio / non admittendas tamen duce-
bant / nisi circumciderentur ritu Judaico / perinde quasi Christus egeret adminiculo legis
Mosaice / simul vt euangelij gloriam in suam gentem transferrent. Et in Actis aposto-
rum capite vndecimo proditum est / eos qui ob persecutionem / que accidit a morte Ste-
phani / profugerant in Phenicen / in Cyprum / et in Antiochiam / nemini predicasse Chris-
tum / nisi solis Judeis. Rursus capite xv. Quidam Judei veniunt Antiochiam / palam
aduersus Paulum et Barnabam predicantes / nõ esse spem salutis / nisi iuxta Moysi pre
scriptum circumciderentur. Tantusq; tumultus per hos concitatus est / vt coacto concilio
decretum sit / vt Paulus et Barnabas vna cum aduersarijs Hierosolymam irent / et lis
apostolorũ ac seniorũ arbitrio componeretur. Atq; illic rursum acriter obnitentibus non-
nullis / presertim factionis pharisaice Christianis / cuius fuerat et Paulus / coacta est syno
dus apostolorũ et seniorum / ac Petri Jacobiq; auctoritate decretum est / ne gentes onera-
rentur lege Mosaica / tantum temperarent ab esu suffocati animantis / a sanguine / a car
nibus simulacro immolatis / et a stupris. Quod tamen pro ratione temporum / inuincibili
Judeorum superstitioni datum esse vel illud argumento est / ꝙ tria illa iamolim vide-
mus esse sublata / ac prorsus abolita. Ex eodem fonte nata est illa Pauli cũ Petro concer
tatio Antiochie / cum gentium apostolus cernens suos ob Petri simulationem periclitari /
palam illum redarguit / quemadmodũ refert ipse in epistola ad Galatas capite secundo.
Rursum Hierosolymis autore Jacobo / quo purgaret iam inter Judeos sparsum rumo-
rem ꝙ retrahere videretur a lege Mosaica / cum ceteris caluitium induxit capiti / et iux
ta ritum Judaicum purgatus / munus obtulit in templo / sicuti refert Lucas Actorum ca
pite vigesimoprimo. Quo quidem ex loco videtur Jacobus tametsi gentes prius onere le
gis Mosaice propemodum liberasset / esse tamen in hac sententia / vt putaret a Judeis exi-
gendam esse legis obseruationem / vel in hoc / vt placarentur ĳ / qui nondum sic profece
rant in euangelica veritate / vt possent omnino patrios ritus contemnere. Sic enim loqui-
tur / vt est coniectandum multitudinis congregate nomine Jacobus / Et scient omnes /
quia que de te audierunt / falsa sunt / sed ambulas et ipse custodiens legem. Nec alia de
causa / opinor / totondit caput ex voto Cenchreis capite decimooctauo. Consimili necessi-
tate circumcidit Timotheum capite decimosexto / cum esset matre quidem Judea natus /
sed patre ethnico. Tante molis erat ex Judeo facere Christianum. Est enim ei genti pe-
culiaris quedam pertinacia / nec vlla fuit vnq̃; sue religionis tenacior / vt eleganter docet
Josephus in apologia Judaicarum antiquitatum. Ad hec vt Judeorum natio tum om-
nibus orbis nationibus erat peculiariter inuisa / ita vicissim omnes execrabantur illi / ceu
impuros profanos et impios / adeo vt nec congressu dignarentur / et templum suum pol-
lui crederent / si quis forte incircũcisus esset ingressus. Tantũ erat precise pellicule superci-
lium. Cum igitur spes non esset fore / vt Greci Romaniq; legem inuisam reciperent / et in-
credibili pertinacia reclamarent Judei / Paulus intelligens periculum esse / ne tam exitia-
bili desidio magna ex parte periret euangelij fructus / et Christi gloria Mosaici nominis
obscuraretur admixtu / hoc in primis agit vbiq; / vt legis ceremonias abroget atq; anti-
quet / omnemq; salutis adipiscende fiduciam in vnum Christum transferat. Sicut autem
Galatas acriter / sed tamen amanter obiurgat / ꝙ essent in Judaismũ adducti / ita Roma-
nos premunit et instruit / ne ab pseudapostolis / quos sciebat nusq̃; cessare / illaqueentur
incauti / sed in recta doctrina quam amplecti cepissent / persisterent. Erat enim Rome in-
gens Judeorum numerus / siue illuc a Pompeio translatus / siue ꝙ iam Romanorum
esset prouincia Judea / quorum superstitio crebro / et apud Juuenalem atq; Horatium et
apud Senecam notatur. Cum quibus et Paulo multum negotij fuisse / posteaq̃; Ro
mam peruenisset / testatur extremum caput actorum apostolicorũ / ac miro consilio singu-
laris artifex in hac epistola sermonem temperat inter Judeos et gentes / dum studet om
nes omnibus modis ad Christum pellicere / neq; vult / si fieri possit / quemq̃; omnino
mortalium perire suo duci cui militabat. Itaq; nunc hos obiurgat / nunc illos / nunc rur-
sus erigit / ac subleuat. Gentium supercilium deprimit / ostendens nihil illis profuisse / neq;
nature legem / neq; philosophiam / cuius professione tumebant / quo minus in omne scele-
rum dedecus prolaberentur. Rursum Judeorum arrogantiam cohercet qui legis fiducia
perdidissent id / quod erat totius legis caput / fidem in Christum Jesum / docens legis ce-
remonias antiquatas esse / iam coruscante Christi euangelio / quẽ legis vmbre deliniarant /
abrogata iam otia sabbatorum / circũcisionis iniuriam / calendarum recursus / ter quotan
nis redeuntes ferias / delectum ciborum / in singulos dies iterum sordidanda lauacra / pe-
cudum innoxiarum lanienam / templi religionem assiduis inquinati cedibus. Has rerum
vmbras emicante luce veritatis euanescere / Veros esse filios Abrahe / qui fidem Abrahe
referrent / vere Judeos esse / qui Christum profiterentur / vere circuncisos / qui mentem ha

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

berent a fedis cupiditatibus repurgatam/ Veram iuſtitiam ac perfectam ſalutem citra
legis auxilia/per euangelium ac ſolam fidem in Chriſto conferri ex equo omnibus/licet ea
ſalus peculiariter olim eſſet promiſſa Judeis/ ſed ita his promiſſa/ vt prophete non ta-
cuerint/ fore ut illis reiicientibus/ ad gentes predicatio Chriſti propagaretur. Per legem
Moſaicam veram iuſtitiam nulli cõtingere/ſed per fidem/idq; docet tum exemplo Abra-
he/ tum varijs ipſius legis teſtimonijs. Et ad eum modum detracto vtriſq; ſupercilio/
adempta vtriſq; fiducia ſui/omnes equat in negotio fidei euangelice/ ita gratulans ſaluti
gentium/vt ſue gentis cecitatem paterno deploret affectu/licet illam vbiq; pertinaciſſime
infenſam experiretur/ atq; id per ſe durum/ita mitigat/ vt dicat nec omnes excecatos/
et fore vt aliquando reſipiſcat Judeorum natio/ fide gentium prouocata. Atq; hic obiter
varia multiplexq; doctrina de prefinitis/ ſiue predeſtinatis/ de preſcitis/ de vocatis/ de
gratia et merito/ de libero arbitrio/ de diuino conſilio nobis inſcrutabili/ de lege nature/
de lege Moyſi/de lege peccati. Varij item allegoriarum fontes/dum duos facit Adam/al
terum/quo naſcimur iuxta carnem mortales/alterum/quo renaſcimur immortales futuri
Duos homines/ internum et externum/ internum ſpiritui et rationi parentem/ externum
cupiditatibus et affectibus obnoxium/ quorum priorem aliquando ſpiritum appellat/
poſteriorem interim corpus ſiue membra/interim carnem/aliquoties legem peccati vocat
Duplicem mortem corporis et animi/ et tertiam qua morimur peccato et peccandi affec
tibus. Triplicem item vitam/qua viuimus corpore/qua animo/ et qua viuimus iuſtitie
et peccato/ Duplicem ſeruitutem/ aut libertatem/ qua viciſſim vel innocentie ſeruimus/
emancipati a peccatis/vel peccatis ſeruimus/liberi a iuſtitia/ Duplicem Judaiſmum/du-
plicem circunciſionem/geminos poſteros Abrahe/duas partes legis Moſaice/carnalem/
veluti corpus/ ſpiritualem/ velut animam legis/ Duplicem baptiſmum/ quo primum
abluimur a peccatis priſtinis ſacro lauacro/ et quo Chriſto cõmorimur/ abdicatis mun-
di affectibus/ Duplicem ſepulturam/corporalem/qua triduo ſepultus eſt Chriſtus/ et ſpi
ritualem/qua nos ſemoti a mundi vitijs/requieſcimus in illo/ Duplicem reſurrectionem/
alteram que preceſſit in Chriſto/ in nobis ſecutura/ alteram qua nos a peccatis priſtinis
rediuiui/ progredimur a virtute ad virtutẽ/ hac parte quoad licet futuram immortalita
tem meditantes/ Duplicem iuſtitiam/dei et hominum/ Duplex iudicium/ dei et hominum
Duplicem gloriam ſiue laudem/apud deum et apud homines/ His diſſertis/tranſit ad lo
cum moralem/ in primis adhortans ad mutuam concordiam/ exemplo membrorum cor-
poris. Et quoniam pax conſtare nõ poteſt/vbi faſtus eſt aut liuor/obſecrat/vt obſequijs
mutuis mutuum amorem alant foueantq;/Romanos vt Judeorum infirmitatem ex diu-
tina legis aſſuetudine relictam/ferant/ Contra Judeos/ne gentibus in euangelij conſortiũ
aſcitis inuideant/ſed illorũ fidem ac libertatem potius emulentur/ et cum idem ſit omniũ
deus/idem Chriſtus/eadem gratia idem premium/omnes in vnũ corpus coaleſcant/neq;
quiſq; ſibi arroget quicq;/ſed ſi qua dote precellat aliquis/eam ad fratris opẽ accõmodet.
Atq; hunc locum varie tractat/docens/ quales ſe preſtare debeant erga Judeos incredu-
los/ quales erga Chriſtianos ſuperſtitioſiores/ſiue/vt ipſe vocat/ infirmos/ quales erga
ſuperiores/quales erga inferiores/ quales erga pares/ quales erga principes ac magiſtra
tus ethnicos/ſed ſuo vtcunq; fungentes officio/quales in proſperis/ quales in aduerſis.
Deinde rurſum laude Romanorum mitigat admonitionis acerbitatem/ et ſuam apud il
los autoritatem commendat/commemorans quanto plus ceteris promouerit in euangelio
Chriſti/declarat quanta teneatur illos videndi cupiditate/et ſpem facit ſui aduentus/cur
eum differre cogatur aperit/laudans ſpontaneam Macedonum et Corinthiorum in pau-
peres ſanctos liberalitatem/tacite ac verecunde Romanos ad emulandum prouocans. Ca
put extremum pene totum occupat ſalutationibus/ non frigide congeſtis multorum nomi
nibus/ ſed mire ſuo cuiq; addito elogio. Poſtremo quoniam penitus nouerat et pſeuda
poſtolorum improbam verſutiam/ et Romanorum ſimplicitatem/ ac facilitatem/admo
net etiam atq; etiam caueant/ ne illorum blandiloquentia fallantur. Quanq; autem ho-
rum pleraq; peculiarius ad eam pertineant etatem/in qua rudis adhuc paulatim ſuppul
labat eccleſia/Judeis et gentibus admixta/ ac principibus ethnicis obnoxia/tamen nihil
eſt/vnde non ad hec quoq; tempora ſalutaris aliquid doctrine poſſit accõmodari/ veluti
de fugienda ſuperſtitione/que diſſidiorũ eſt ſeminariũ/et ſic habet ſpeciem pietatis/vt ni
hil ſit vere pietati aduerſius/de ſtulta fiducia philoſophie mũdane/de merito fidei/de vi
tando faſtu/ de toleranda alicubi minus eruditorum aut ſuperſtitioſiorum imbecillitate/
de mutuis obſequijs/alenda concordia/de ferendis aliquouſq; malis pricipibus et impijs
epiſcopis/ne turbetur ordo ſtatus publici/de malefactis beneficentia ſuperandis/ de nõ iu
dicando quod ad te non pertineat/ de commode interpretando quicquid recto animo fieri
poteſt/ de cauenda inſidioſa blandiloquentia/ alijſq; id genus rebus/ in quibus hodieq;

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

communis hominum vita versatur. Sed vtilitatem huius epistole equat ac pene superat difficultas/ idqꝫ mihi tribus potissimum de causis accidere videtur/ siue ꝙ non alibi sermonis ordo confusior/ nusq̃ꝫ oratio hyperbatis magis hiulca/ nusq̃ꝫ anantapodotis crebrius inabsoluta/ quod subinde queritur interpres Origenes/ in huiusmodi difficultatibus passim luctans ac laborans. Quod vtrũ interpreti aut scribe Tertio sit tribuendũ/ an ipsi Paulo/ aliorum esto iudicium. Ipse sane agnoscit sermonis imperitiam/ licet rerum inscitiam deprecetur. Rursus adeo non affectauit orationem arte humana compositam/ vt eam sibi fugiendam etiam duxerit/ ne quid hinc decederet glorie crucis/ atqꝫ ob id Origenes existimat superuacaneũ esse/ sermonis compositionem in eo requirere. Hieronymus alias illi vindicat orationis artificium/ alias adimit/ ingenue confitens e corrupto Cilicum sermone nonnihil traxisse vitĳ. Augustinus etiam rhetorum ornamenta flosculosqꝫ ex huius depromit epistolis. Quin et in actis dux verbi est/ et in epistola ad Corinthios priore/ supra ceteros omnes linguis loquitur. Quamuis enim vt testatur Hieronymus/ id temporis totus oriens grece loqueretur/ tamen vt consentaneum est/ apud Celtas non eandem fuisse Romani sermonis castimoniam/ que fuit Rome/ ita versimile est/ non parum interfuisse inter Cilicem grece loquentem/ et Atticum. Ad hec orationis incommoda accessit hebraismus/ cuius idiomata passim refert ita grece loquens/ vt nihilo secius interim Hebreum agnoscas. Alteram difficultatis causam arbitror/ ꝙ ob rerum inexplicabiliũ obscuritatem/ non alia sit crebrioribus impedita salebris/ aut altioribus interrupta voraginibus/ adeo vt ipse relicto quod instituerat/ exclamare cogatur. O altitudo diuitiarum. Quid ꝫ ꝙ quedam mysteria prudens sic attingit/ vt ceu per transennam dumtaxat ostendat/ pro temporum illorum ratione/ proqꝫ captu eorum quibus scribit/ orationem attemperans. Nouerat et viderat ille quedam/ que nefas esset homini loqui/ et nouit quatenus esset opus lacte/ quatenus cibo solido. Sciebat etatum in Christo gradus/ et quid cui foret adhibendum. Hoc consilio Petrus apostolus apud rudem contionem verba facturus de Christo/ virum eum nominat/ deum tacet. Tertiam opinor/ crebram ac subitam personarum mutationem/ dum nunc Judeos/ nunc gentes/ nunc vtrinqꝫ/ modo credentes/ modo incredulos respicit/ alias infirmi alias firmi/ interim pĳ/ interim impĳ personam sustinet. Quibus rebus fit/ vt lector velut in labyrinthis ac Meandris quibusdam inextricabilibus oberrans/ nec vnde sit ingressus satis videat/ nec qua sit exitus. Vt mihi non minus vere q̃ꝫ eleganter Origenes Paulum adsimilem faciat ei/ qui hospitem in opulentissimi cuiuspiam principis palatium inducat/ diuersis viarum ambagibus/ et conclauium secessibus perplexum. Quedam autem procul ostendat/ ex ditissimo opum thesauro/ quedam propius admoueat/ quedam videri nolit. Sepe interim per aliud ingressus ostium aliunde exeat/ vt hospes ipse miretur vnde venerit/ vbi sit/ aut qua sit exeundum. Agnouit hoc et Petrus apostolus in epistola secunda/ testans esse in Paulinis epistolis quedam intellectu difficilia/ que parum eruditi parumqꝫ firmi deprauarent ad suam perniciem. Nos difficultates has pro virili conati sumus amoliri/ nisi ꝙ quedam Pauline lingue adeo peculiaria sunt/ vt aliquoties mutari non queant/ velut hec/ fides/ gratia/ corpus/ caro/ membra/ spiritus/ mens/ sensus/ edificare/ aliaqꝫ huius generis/ que vt prorsus mutari non debuerunt/ ita quo ad licuit/ emollire studuimus.

❧ Argumenti Finis ❧

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Capita ap[osto]li huius ad Rom: sunt 16

Epistole ad Rhomanos Caput primum.

PAulus seruus Jesu Christi/ vocatus ad munus apostolicum/ segregatus in euangelium dei/ quod ante promiserat per prophetas suos in scripturis sanctis de filio suo/ qui genitus fuit ex semine Dauid secūdum carnem/ qui declaratus fuit filiꝰ dei cum potētia secundū spiritum sanctificationis ex eo ꝙ resurrexit e mortuis Jesus Christus dominus noster/ per quem accepimus gratiam ac muneris apostolici functionem/ vt obediatur fidei inter omnes gentes/ super ipsius nomine/ quorum de numero estis et vos/ vocati Jesu Christi Omnibus qui Rome estis dilectis dei/ vocatis sanctis/ gratia vobis et pax a deo patre nostro/ et domino Jesu Christo. Primum quidem gratias ago deo meo per Jesum Christum/ super omnibus vobis/ ꝙ fides vestra annuntiatur in toto mundo. Testis enim mihi est deus/ quem colo spiritu meo/ in euangelio filii ipsius/ ꝙ indesinenter mētionem vestri faciam semper in precibus meis orans/ si quo modo tandem aliquando prosperum iter contingat/ volente deo/ vt veniam ad vos. Desidero enim videre vos/

Segregatus erat a Mose ad Christū hoc est a lege ad euangelium/ a littera ad spiritū/ a fiducia operū ad gratiam

In Paulo et ceteris apostolis competies lector/ ꝙ patri fere tribuitur cognomen dei/ Christo cognomen domini/ cum vtrumqꝫ vocabulum/ vtriqꝫ pariter conueniat.

vt aliquod impertiar vobis donum spirituale quo confirmemini/ hoc est/ vt
communem capiam consolationem in vobis/ per mutuam fidem vestram/
simul et meam. Nolo autem vos ignorare fratres/ q sepe proposueram ve-
nire ad vos/ licet prepeditus fuerim ad hunc vsq3 diem/ quo fructum aliquem
haberem inter vos quoq3/ quemadmodum et inter reliquas gentes. Grecis
simul et Barbaris/ eruditis pariter ac rudibus/ debitor sum/ ita quantum
in me est/ paratus sum vobis quoq3 qui Rome estis/ euāgelizare Non enim
me pudet euangelij Christi. Potentia siquidem est dei/ ad salutem omni cre-
denti/ iudeo primum/ simul et greco. Justitia enim dei per illud patefit ex fide
in fidem. Sicuti scriptum est. Justus autem ex fide victurus est. Palam fit
enim ira dei de celo/ aduersus omnem impietatē/ et iniustitiam hominū qui
veritatem in iniusticia detinēt/ propterea q id quod de deo cognosci potest/
manifestum est in illis. Deus enim illis patefecit. Siquidem que sunt inui-
sibilia illius/ ex creatione mundi/ dum per opera intelliguntur peruidentur/
ipsaq3 eterna eius potentia ac diuinitas/ in hoc/ vt sint inexcusabiles/ prop-

Ex fide in fidem/ hoc est/ ex fide promittentis dei/ in fidem hominis credentis/ vel ex fide Judei in fidem gentilis/ siue ex fide veteris in fidem noui testamenti siue ex fide legis in fidem Christi/ siue ex fide verborum in fidem rerum/ aut ex fide predicantiū/ in fidē credentium.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Terea q᷑. cum deum cognouerint/ non vt deum glorificauerunt/ neqꝫ grati fue-
runt/ sed frustrati sunt per cogitationes suas/ et obtenebratū est insciens cor
eorum. Cum se crederent esse sapientes/ stulti facti sunt/ mutaueruntqꝫ glo-
riam immortalis dei/ per imaginem/ non solum ad mortalis hominis simili-
tudinem efficiam/ verumetiam volatilium et quadrupedum et reptilium.
Quapropter tradidit illos deus per cupiditates cordium suorum/ in immun-
diciam/ vt ingnominia afficiant corpora sua inter se mutuo/ qui cōmutarunt
veritatem eius mendatio/ et venerati sunt colueruntqꝫ ea que condita sunt/
supra eum qui condidit/ qui est laudandus in secula/ amen. Quamobrem tra-
didit eos deus in cupiditates ignominiosas. Nam et femine illorum mutaue-
runt naturalem vsum/ in eum qui est preter naturam. Similiterqꝫ et masculi/
relicto naturali vsu femine/ exarserunt per appetentiam sui/ alius in alium/
masculi in masculos feditatem perpetrantes/ et premium (quod oportuit)
erroris sui in sese recipientes. Et quemadmodum non probauerunt vt deum
agnoscerent/ ita tradidit eos deus in reprobam mentē/ vt facerent que non

Tradidit illos/ id est passus est ire pre-
cipites in varias concupiscētias. Nam
tradere hoc loco permittere est/ non in-
citare aut immittere/ siue impellere/ ali-
oqui necessitate non electione peccassent.

Vnde palam est probrosas turpitudi-
nes/ et obstinatam in illis mentem/ esse
noxij erroris et inueterate malitie con-
dignum premium. Et ideo tradi a deo
in scripturis est ab illo destitui et relin-
qui suis affectibus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

conuenibat/ repleti omni iniustitia/ scortatione/ versutia/ auaritia/ malitia/ pleni inuidia/ cede/ contentione/ dolo/ malis prediti moribus/ susurrones/ obtrectatores/ dei osores/ contumeliosi/ elati/ gloriosi/ excogitatores malorum/ parentibus immorigeri/ expertes intelligentie/ pactorum haudquaq3 tenaces/ alieni a charitatis affectu/ nescii federis/ immisericordes. Qui cum dei iustitiam nouerint (nempe ꝙ ii qui talia faciunt/ digni sint morte) non solum ea faciunt/ verumetiam assentiuntur iis/ qui faciunt.

Assentiri malefacientibus est/ Si cum quis possit reprehẽdere taceat/ Aut obsistere/ cessat et dissimulat/ Aut qui fomitem prebet aliorum delictis.

Caput Secundum.

Quapropter inexcusabilis es o homo/ quisquis es qui iudicas. Nam hoc ipso ꝙ iudicas alterum/ teipsum condemnas. Eadem enim facis tu/ qui iudicas. Scimus autem ꝙ iudicium dei est secundum veritatem/ aduersus eos qui talia agunt. Cogitas autem hoc o homo/ qui iudicas eos qui talia faciunt/ et facis eadem/ ꝙ tu suffugies iudiciũ dei? Aut diuitias bonitatis illius ac tolerantie/ lenitatisq3 contemnis/ ignorans ꝙ bonitas dei ad penitentiam te inuitat? Sed iuxta duritiam tuam/ et cor penitere nesciens/

Ostẽdit etiam illos esse peccatores/ qui solo affectu/ id est concupiscentia peccant/ etiam si ab opere et consensu peccati abstinent.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

colligis tibiipsi iram in die ire/ quo patefiet iustum iudiciū dei/ qui redditurus
est vnicuiq₃ iuxta facta sua/ his quidem qui perseuerantes in benefaciendo/
gloriam et honorem et immortalitatem querunt/ vitam eternam/ ijs vero qui
sunt contentiosi/ et qui veritati quidem non obtemperant/ sed obtemperant
iniustitie/ ventura est indignatio/ et ira/ afflictio/ et anxietas/ aduersus om-
nem animam hominis perpetrantis malum/ Judei primum/ simul et Gre-
ci. Gloria vero et honor et pax omni operanti bonum/ Judeo primum
simul et Greco. Non enim est personarū respectus apud deum. Quicūq₃ enim
sine lege peccauerunt/ sine lege et peribunt/ et quicūq₃ in lege peccauerunt/ per
legem iudicabuntur. ~~Non enim qui audiunt legem~~/ iusti sunt apud deum/ sed
qui legem factis exprimunt/ iusti habebuntur. ~~Nam cum gentes~~ que legem
non habent/ natura que legis sunt/ fecerint/ eelegem non habētes/ sibiipsis
sunt lex/ qui ostēdunt opus legis scriptum in cordibus suis/ simul attestante
illorum conscientia/ et cogitationibus inter se accusantibus/ aut etiam excu-
santibus in eo die/ cum iudicabit dominus occulta hominum/ iuxta euange-

Si redditurus est vnicuiq₃ iuxta facta sua/ nempe perseuerantibus in benefaciendo vitam eternam/ igitur est aliquis operum respectus apud deū/ contra sententiam impiorum/ asserentium nos nec ob bona opera saluari nec ob mala damnari.

Quia etiam si nulla esset lex scripta/ amplectitur tamen deus et approbat benefacta/ et ideo Judei grauius peccauerunt habentes legem vite ducem/ q̄₃ gentiles/ qui absq₃ legis doctrina solo nature instinctu ducebantur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

lium meum per Jesum Christum. Ecce tu Judeus cognominaris/ et acqui-
escis in lege/ et gloriaris in deo/ et nosti voluntatem/ ac probas eximia/ in-
stitutus ex lege/ confidisq́ teipsum ducem esse cecorum/ lumen in tenebris
versantium/ eruditorem insipientium/ doctorem imperitorum/ habẽtem for-
mam cognitionis ac veritatis per legem. Qui igitur doces alium/ teipsum
non doces/ qui predicas non furandum furaris/ qui dicis non adulterandum adulterium committis/ qui execraris simulacra sacrilegium admittis/
qui de lege gloriaris/ per legis trãsgressionẽ deum dehonestas. Nam nomen
dei propter vos male audit inter gentes/ quemadmodum scriptum est. Nam
circumcisio quidem prodest/ si legem seruaris. Quod si transgressor legis fue-
ris/ circumcisio tua in preputium versa est. Ergo si preputium iustificationes
legis seruauerit/ nonne preputium illius pro circumcisione imputabitur? et iu-
dicabit quod est ex natura preputium/ si legem seruauerit/ te qui per litteram
et circumcisionem transgressor est legis? Non is qui in manifesto Judeus
est/ Judeus est/ nec ea que in manifesto fit carnis circumcisio/ circumcisio est

Ecce etiam si quis adeo precellit in lege vt sit legis doctor/ et tamen non prestat factis legẽ/ nimirũ alienus a bonis operibus/ nihil illi prodest legis eruditio.

Sibi pulchre placebant tanq̃ legis custodes/ q̄ opere externo abstinebant a quibusdam viciis crassioribus/ cum in animo erant concupiscentia et cõsensu contaminatissimi.

Hoc est/ non is est verus Judeus/ qui tantum habet carnem circũcisam/ sed qui mentem habet puram et mundam ab omni inquinamento peruerse concupiscentie.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

sed qui in occulto Judeus fuerit/ is Judeus est/ et circumcisio cordis circum
cisio est/ que spiritu constat/ non littera/ cuius laus non ex hominibus est/
sed ex deo.

Spiritus circumcisionis est intelligere illam esse signum solum/ et in ea salutem non consistere. Littera vero circumcisionis/ est credere in ea salutē cōsistere

Caput Tertium

Uid igitur habet in quo precellat Judeus? aut que vtilitas circum
cisionis? Multum per omnem modum Nam primum quidem illud/ quod illis
cōmissa sunt oracula dei. Quid enim si quidam fuerūt increduli? Num incredu
litas illorū fidem dei faciet irritam? Absit Jmo sit deus verax/ omnis autem
homo mendax. Quemadmodū scriptum est Ut iustificeris in sermonibus tuis
et vincas cum iudicaris. Quod si iniustitia nostra/ dei iustitiam commendat/
quid dicemus? Num iniustus deus/ qui inducat irā? (humano more loquor)
Absit. Nam quomodo iudicabit deus mundum? Etenim si veritas dei/ per
meum mendatium excelluit in gloriam ipsius/ quid posthac et ego veluti pec
cator iudicor? Ac non potius (quemadmodum de nobis male loquuntur/
et sicut quidam aiunt nos dicere) faciamus mala/ vt veniant bona/ quo
rum damnatio iusta est. Quid igitur? precellimus eos? Nullo modo.

Preparatior enim videtur ad legē euangelicam et fidem qui legis promissa tenet/ et vero propior est qui veri tenet imaginem.

Vincit autem deus quando dat/ quod perfidi non credentes negant illum daturum/ et punit peccantes qui negant illum puniturum.

In subuersores liberi arbitrij ista competunt/ qui asserunt non minus impudentur qz impie nos necessitate peccare.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Nam ante causis redditis ostendimus et Judeos et Grecos omnes pec-
cato esse obnoxios/ sicut scriptum est. Non est iustus/ ne vnus quidem/
non est qui intelligat/ non est qui exquirat deum/ omnes deflexerunt/ simul
inutiles facti sunt/ non est qui exerceat bonitatem/ non est vsq3 ad vnum.
Sepulchrum apertum guttur eorū/ linguis suis ad dolum vsi sunt/ venenum
aspidum sub labiis eorum. Quorū os execratione et amarulentia plenum est
veloces pedes illorum ad effundendum sanguinem. Contritio et calamitas
in vijs eorum/ et viam pacis nō cognouerunt. Non est timor dei coram ocu-
lis eorum. Scimus autem ꝙ quecūq3 lex dicit/ his qui in lege sunt/ dicat/ vt
omne os obturetur/ et obnoxius fiat totus mundus deo/ propterea ꝙ ex
operibus legis non iustificabitur omnis caro in conspectu eius: Per legem
enim agnitio peccati. Nunc vero absq3 lege iustitia dei manifesta est/ dum
comprobatur testimonio legis ac prophetarum. Justitia vero dei per fidem
Jesu Christi in omnes/ et super omnes eos qui credunt. Non enim est dis-
tinctio. Omnes enim peccauerunt/ ac destituuntur gloria dei. Justificantur

Neq3 quia dixit omnes deflexerūt to-
tam penitus plebē significat/ sed hanc
partem plebis/ in qua omnes mali se
considerant Semper enim duo populi
sunt in vna plebe.

In obliuionem enim venerat lex nature
et ideo opus erat lege scripta/ per quam
quisq3 suum peccatū agnosceret. Nam
gradus quidam est ad sanitatem mor-
bum suum cognoscere.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

autem gratis per illius gratiam / per redemptionem que est in Christo Jesu / quem proposuit deus reconciliatorem / per fidem interueniente ipsius sanguine / ad ostensionem iustitie sue / propter remissionem preteritorum peccatorum / que deus tolerauit / ad ostendendam iustitiam suam in presenti tempore / in hoc / vt ipse sit iustus / et iustificans eum / qui est ex fide Jesu

Preterita enim peccata per fidē et baptismum condonantur / non autem futura. Neq; vero licet iterare peccata prius condonata. Nam hoc esset canem reuerti ad vomitū / et suem lotam redire ad volutabrum ceni. ii. Petri iij.

Ubi igitur gloriatio? Exclusa est. Per quam legem? Operum? Non. imo per legem fidei. Arbitramur igitur fide iustificari hominem absq; operibus legis. An Judeorum deus tantum? An non gentium? Certe et gentium. Quandoquidem vnus deus / qui iustificabit circumcisionem ex fide / et preputium per fidem. Legem igitur irritam facimus per fidem? Absit / imo legem stabilimus.

Caput Quartum.

Quid igitur dicemus inuenisse Abraham patrem nostrum secūdum carnem? Nam si Abrahā ex operib9 iustificatus fuit / habet quod glorietur / at nō apud deū. Quid eñ scriptura dicit? Credidit aūt Abrahā deo et imputatū est ei ad iustitiam Ei vero qui operatur / merces nō imputatur secūdū gratiam

Nam imputari / siue acceptum ferri / proprie dicitur quod repersolutū nō est sed tamen ex imputantis benignitate pro soluto habetur. Deus enim nostra fiducia in illum placatus / pro soluto habet / quod tamen omnibus humanis viribus impar est.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

sed secūdum debitum. Porro ei qui non operatur/ sed credit in eum qui iusti-
ficat impium/ imputatur fides sua ad iustitiam Quēadmodū et Dauid expli-
cat beatificationem hoīs/ cui deus imputat iustitiam absq3 operibus Beati
quorum remisse sunt iniquitates/ et quorū obtecta sunt peccata Beatus vir cui
non imputabit dn̄s peccatum. Beatificatio igitur hec in preputium tantum
an et in circumcisionem deuenit? Dicimus enim ꝙ imputata fuerit Abrahe
fides ad iustitiam. Quomodo ergo imputata est? cum esset in circumcisione/
an cum esset in preputio? Non in circūcisione/ sed in preputio. Et signum ac-
cepit circumcisionis signaculum iustitie fidei/ que fuerat in preputio/ vt esset
pater omnium credentium per preputium/ vt imputaretur et illis iustitia et
pater circumcisionis/ hijs qui non solum genus ducerent a circumcisis/ verum
etiam ingrederentur vestigiis fidei/ que fuit in preputio patris nr̄i Abrahe
Non enim per legem promissio contigit Abrahe/ aut semini eius/ illum
heredem fore mundi/ sed per iustitiam fidei. Etenim si hij qui ad legem
pertinent/ heredes sunt/ inanis facta est fides/ et irrita facta est promissio/

Remittere tegere/ et nō imputare/ vna ratio et vnus sensus secundum Ambrosium. Vnde beatitudinem hominis remissionem pctōrum per fidem appellat

Non vt Abraham esset iustitie parens sed typus quidam vere circumcisionis Hoc est innocentie secuture in his/ qui credituri essent Christo.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Nam lex iram operatur. Siquidem vbi non est lex/ ibi nec transgressio est/

Idcirco ex fide datur hereditas/ vt secundum gratiam/ vt firma sit promissio

vniuerso semini/ non ei/ quod est ex lege tantum/ verumetiam ei/ quod est

ex fide Abrahe/ qui est pater omnium nostrum Sicut scriptum est. Patrem

multarum gentium constitui te/ nimirum ad exemplum dei cui crediderat/

qui vite restituit mortuos/ ac vocat ea que nō sunt tanq̄ʒ sint/ qui preter spem

sub spe credidit se fore patrem multarum gentium/ iuxta id quod dictum est.

Sic erit semen tuum. Ac non infirmatus fide/ haud considerauit suum ipsius

corpus iam emortuum/ cum centum fere natus esset annos/ nec emortuam

vuluam Sare/ verum ad promissionem dei non hesitabat ob incredulitatem/

sed robustus factus est fide/ tribuens gloriam deo/ certa persuasione concē-

pta/ q̄ is qui promiserat/ idem potens esset et prestare. Quapropter etiam

imputatum est illi ad iustitiam. Non scriptum est autem ꝓpter illum tan-

tum/ imputatum fuisse illi/ sed etiam propter nos/ quibus imputabitur/

credentibus in eum/ qui excitauit Iesum dominum nostrum a mortuis/ qui

Non cōtra legem hic loquitur Paulus sed legi fidem anteponit. Quia qui per legem salui esse non poterant/ gratia dei per fidem saluantur.

Inuictissima expectatione futurorum testatus est Abraham/ cum dei promissoris fidem/ tum omnipotentiam.

Illos ergo tantūmodo iustificat Christus/ qui nouam vitam exemplo resurrectionis Christi amplexi sunt/ et vetusta iniustitie atq̄ʒ iniquitatis indumēta/ velut causam mortis abiecerunt.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

traditus fuit propter peccata nostra/ et excitatus est propter iustificationem nostri. Caput Quintum

Iustificati igitur ex fide/ pacem habemus erga deum/ per dominum nostrum Jesum Christum/ per quem et contigit nobis/ vt fide perduceremur in gratiam hanc/ in qua stamus et gloriamur sub spe glorie dei. Nec id solum verum etiam gloriamur super afflictionib9/ scientes/ quod afflictio patientiam pariat/ patientia vero probatione/ probatio autem spem Porro spes nō pudefacit/ quod dilectio dei effusa sit in cordibus nostris per spiritum sanctū/ qui datus est nobis. Christus enim/ cum adhuc essemus infirmi iuxta temporis rationem/ pro impiis mortuus est. Nam vix pro iusto quisquam morietur. Siquidem pro bono forsitan aliquis etiam mori sustinet Commendat autem suam charitatem erga nos deus/ quod cum adhuc essem9 peccatores/ Christus pro nobis mortuus fuit. Multo igitur magis iustificati nunc sanguine eius/ seruabimur per eum ab ira. Nam si cum inimici essemus/ recōciliati fuimus deo per mortem filii eius/ multo magis reconciliati seruabimur per vitam ipsius. Non solum

Spes futurorum omnem pudorem et confusionem expellit/ vnde probatur non habere fidem/ qui in preceptis confunditur. Deinde magnitudo beneficiorum/ excitat in se magnitudinem charitatis/ que confundi et timere nō nouit

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Rom. 5.

autem hoc/ verumetiam gloriantes in deo per dn̄m nostrum Jesum Chrm

per quem nunc reconciliationem assecuti sumus. Propterea quemadmodum

propter vnum hominem peccatum in mundum introijt/ ac per peccatum mors

et sic in oēs hoīes mors peruasit/ quaten⁹ omnes peccauimus Usq3 ad legem

enim peccatum erat in mundo/ porro peccatum non imputatur/ cum non est

lex Jmo regnauit mors ab Adam vsq3 ad Mosen/ in eos quoq3 qui nō pecca

uerant ad similitudinem transgressionis Adam/ qui typum gerit illius futuri.

At non vt peccatum/ ita et donum. Nam si vnius delicto multi mortui sunt

multo magis gratia dei/ et donum per gratiam que fuit vnius hominis Jesu

Chr̄i/ in multos exuberauit Et nō sicut per vnum qui peccauerat venerat mors

ita donum. Nam condemnatio quidem ex vno delicto ad condemnationem/

donum autem ex multis delictis ad iustificationem. Etenim si per vnius de

lictum mors regnauit per vnum/ multo magis ij/ qui exuberantiam gratie et

doni iustitie accipiunt/ per vitam regnabūt autore vno Jesu Christo Jtaq3

sicut per vnius delictum propagatum est malum in omnes homines ad con

Hic subaudiendum est/ Jta per vnum Christum/ in quo renascimur oēs per fidem/ innocentia inducta est/ et innocentie comes/ vita

Nomen gratia significat remissionem peccatorū/ Donum per gratiam/ significat spiritum sanctum/ qui effunditur in corda eorum quibus peccata remittuntur/ qui sanctificat et viuificat/ et nouam creaturam gignit.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

condemnationem/ ita et per vnius iustificationem propagatur bonum in omnes homines ad iustificationem vite. Quemadmodum enim per inobedientiam vnius hominis/ peccatores constituti fuimus multi/ ita per obedientiam vnius/ iusti constituentur multi. Ceterum lex obiter subiit/ vt abundaret delictum. Ubi vero exuberauit peccatum/ ibi magis exuberauit gratia/ vt quemadmodum regnauerat peccatum in morte/ sic et gratia regnaret per iustitiam ad vitam eternam/ per Jesum Christum.

Quos supra omnes dixit/ hic plures et multos significat. Plures enim Ade delictum sequuti sunt preuaricando/ non oēs/ Et multi iusti constituentur non oēs/ quia tantū fideles futuri sunt iusti

Magis exuberauit gratia/ quia peccatum ad tempus regnabat. Gratia vero perpetuo regnabit.

Caput Sextum

Quid igitur dicemus? Manebimus in peccato vt gratia abundet? Absit. Qui mortui sumus peccato/ quomodo posthac viuemus in eodem? An ignoratis/ ꝙ quicunqȝ baptizati sumus in Christum Jesum/ in mortem eius baptizati sumus? Sepulti igitur sumus vna cum illo per baptismum in mortem/ vt quemadmodum excitatus est Christus ex mortuis per gloriam patris/ ita et nos in nouitate vite ambulemus. Nam si insititij facti sumus illi per similitudinem mortis eius/ nimirum et resurrectionis participes erimus/ Illud scientes/ ꝙ vetus ille noster homo cum illo crucifixus est/ vt

Ut mors Christi habet similitudinem mortis peccati in nobis/ ita resurrectio eiusdem habet similitudinem noue vite in baptismo professe. Quemadmodum igitur (vt antea dixit ca: ij.) circumcisio prodest si legem seruaueris/ Ita baptismus quoqȝ prodest si innocēter vixeris/ mandataqȝ seruaueris/ Alioqui nec circūcisio/ nec baptismus quicq̄ prosunt/ nisi ad cumulum maioris condemnationis.

iustificatio primae rationis

Nam si insititij

Confirmatio qua urget similitudinem mortis Christi ad nos pertinere debere.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

aboleretur corpus peccati/ vt posthac non seruiamus peccato. Etenim qui

mortuus est/ iustificatus est a peccato. Nos si mortui sumus cum Christo/

credimus quod et viuemus cum illo. Scientes quod Christus excitatus a mor-

tuis / non amplius moritur / mors illi non amplius dominatur. Nam

quod mortuus fuit/ peccato mortuus fuit semel/ quod autem viuit/ viuit deo. Ita

et vos reputate vosipsos mortuos quidem esse peccato / viuentes autem

deo per Christum Jesum dominum nostrum. Ne regnet igitur peccatum in

mortali vestro corpore/ vt obedi atis illi per cupiditates eius. Neq3 accom-

modetis membra vestra arma iustitie peccato/ sed accommodetis vosmetip-

sos deo/ velut ex mortuis viuentes/ et membra vestra/ arma iustitie deo.

Peccatum enim vobis non dominabitur. Non enim estis sub lege/ sed sub

gratia. Quid igitur? Peccabimus/ quod non simus sub lege/ sed sub gratia?

Absit. An nescitis/ quod cui accommodatis vosipsos seruos ad obediendum

eius serui estis cui obeditis/ siue peccati ad mortem/ siue obedientie ad iusti-

tiam? Gratias autem deo/ quod fuistis quidem serui peccati/ sed obedistis ex

Imaginem resurrectionis illius tunc referimus/ quando semel iustificati sic studemus conseruare innocentiam/ vt posthac non peccemus. Ille semel resurrexit/ posthac non moriturus/ Nos semel iustificati/ postea nunq3 peccaturi

Quia hoc magis abstinendum est a peccatis/ quod iam ad benefaciendum non cogimur prescripto/ sed meritis et amore prouocamur. Mutata quidem est seruitus/ sed non est prorsus adempta.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

animo/ in eam in quam traducti estis formam doctrine. Ceterum liberati a peccato/ serui facti estis iustitie. Humanum quiddam dico/ propter infirmitatem carnis nostre. Quemadmodum enim prebuistis membra vestra serua immunditie et iniquitati/ ad aliam atq3 aliam iniquitatem/ sic et nunc prebete membra vestra serua iustitie/ ad sanctificationem. Cum enim serui essetis peccati/ liberi eratis iustitie. Quem igitur fructum habebatis tūc in his/ de quibus nunc erubescitis? Nam finis illorum mors Nunc vero manumissi a peccato/ serui autem facti deo/ habetis fructū vestrum in sanctificationem finem autem vitam eternā. Etenī autoramenta peccati mors/ donum autem dei/ vita eterna/ per Christum Jesum dn̄m nostrum.

Vt est aliqua libertas culpabilis/ ita et seruitus quedam laudabilis. Nam liberum esse iustitie crimen est/ seruum vero esse iustitie/ laudabile est. E diuerso/ seruum esse peccati crimen est/ liberum esse peccato/ laudabile est.

Autoramentum est precium siue stipendium quo aliquis autoratur/ idest obligatur ad seruitium.

Caput Septimum

An ignoratis fratres (scientibus enim legem loquor) q̄ lex tantisper dominetur homini/ quoad ea vixerit. Nam viro obnoxia mulier/ viuenti viro alligata est per legem/ q̄ si mortuus fuerit vir/ liberata est a lege viri. Proinde viuente viro/ adultera iudicabitur/ si se iunxerit alteri viro. Sin autem mortuus fuerit vir/ libera est a iure viri/ vt non sit adultera/ si

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

iuncta fuerit alteri viro. Itaq; fratres mei/ vos quoq; mortificati estis legi per corpus Christi/ vt iungeremini alteri/ nimirum ei qui ex mortuis surrexit vt fructificemus deo. Cum enim essemus in carne/ affectus peccatorum/ qui sunt per legem/ vigebant in membris nostris ad fructificandum morti. Nunc autem liberi sumus a lege/ mortui ei in qua detinebamur/ vt seruiamus per nouitatem spiritus/ et per vetustatem littere. Quid ergo dicemus? Lex peccatum est? Absit. Sed peccatum non cognoui/ nisi per legem. Nam et concupiscentiam non nouissem/ nisi lex dixisset/ non concupisces. Sed occasione accepta/ peccatum per preceptum genuit in me omnem concupiscentiam. Siquidem absq; lege/ peccatum erat mortuum. Ego autem viuebam sine lege quondam. Porro veniente mandato/ peccatum reuixit/ ego vero mortuus sum. Et repertum est mādatum quod institutum erat ad vitam/ mihi cedere ad mortem. Nam peccatum occasione accepta per preceptum decepit me/ et per illud occidit. Itaq; lex ipsa quidem sancta/ et preceptū sanctum ac iustum et bonum/ Ergo quod bonum erat/ mihi factum est mors? Absit. Imo

Lex enim est index peccati/ sed nō autor peccandi/ idest/ non est causa peccati. Ostendit autem peccatum quod latebat/ et quia non addit vires repugnandi peccato. Fit vt hac occasione/ libido peccandi sit magis irritata/ vt est humanum ingenium ad ea propēsius que vetita sunt.

Lex quidem bona iusta et sancta est/ sed tamen imperfecta Vt intelligamus opus esse alia iustitia perfectiore que dei est non legis/ illam ambiamus fidei merito per Christum.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Simplex videtur esse peccatum quod malis rebus male vtitur Sed quod optimis rebus abutitur in perniciem/non videtur esse simplex peccatum.

peccatum Ut appareret pctm/ per id quod erat bonum mihi gignere mortem vt fieret maiorem in modum peccans peccatum per preceptum Scimus enim q lex spiritualis est At ego carnalis sum/ venditus sub peccatum Quod enim ago/ non probo. Non enim quod volo/ hoc facio/ sed quod odi/ hoc ago. Si vero quod non volo/ hoc facio/ consentio legi/ q bona sit. Nunc autem non iam ego perpetro illud/ sed inhabitans in me peccatum. Noui enim/ q non habitet in me/ hoc est/ in carne mea bonum Nam velle adest mihi/ at vt faciam bonum/non reperio. Non enim quod volo/ facio bonum/ sed quod non volo malum/ hoc ago. Porro si quod non volo ego/hoc facio/non iam ego perpetro illud/sed inhabitans in me peccatum Reperio igitur per legem volenti mihi facere bonum/ quod mihi malum adiunctum sit. Delectat enim me lex dei secundum internum hominem. Sed video aliam legem in membris meis/ rebellantem legi mentis mee/ et captiuum reddentem me legi peccati/ que est in menbris meis Miser ego homo/quis me eripiet ex hoc corpore morti obnoxio? Gratias ago deo per Jesum Christum dnm nostrum.

Vult enim Paulus in summa ostedere q peccatum ita heret in natura carnali vt nec renati semel vniuersum exuant/ q tametsi manet etiam in electis/ non tamen dominatur in illis.

Hic oportet imaginari duos homines in vno homine/ vnu carnalem et crassum/ alium vero puriorem minusque crassum. Illum externum Hunc internum vocabimus. Internus paret legi mentis/ que est voluntas boni et equi. Externus legi peccati/que est concupiscentia carnis consueta.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Rom: 8

13

Itaqz idem ego mente quidem seruio legi dei/ carne vero legi peccati.

Caput Octauum

Nulla igitur nunc est condemnatio his/ qui insiti sunt Christo Jesu
qui non iuxta carnem versantur/ sed iuxta spiritum. Nam lex spiritus vite
per Christum Jesum/ liberum me reddidit a iure peccati et mortis. Etenim
quod lex prestare non poterat/ ea parte qua imbecillis erat per carnem/ hoc
deus proprio filio misso sub specie carnis peccato obnoxie/ prestitit/ ac de
peccato condemnauit peccatum per carnem/ vt iustificatio legis impleretur
in nobis/ qui non secundum carnem versamur/ sed secundum spiritum. Nam
qui carnales sunt/ que carnis sunt curant/ at qui spirituales/ que spiritus
sunt. Nam affectus carnis/ mors est. Affectus vero spiritus/ vita et pax.
Propterea q̄ affectus carnis/ inimicitia est aduersus deum/ nam legi dei non
subditur/ siquidem ne potest quidem. Qui vero in carne sunt/ deo placere
non possunt. Vos autem nō estis in carne/ sed in spiritu/ siquidem spūs dei
habitat in vobis. Q̄d si quis spūm Christi non habet/ hic non est eius. Porro si

Si spiritu/ si mente viuere vis (quemadmodum oporteat eos qui per fidem ac baptismum Christo sunt insiti) Attende Christum et eius gratiam nō teipsum/ non tua opera/ tametsi pro virili tua/ etiam operari debeas/ opera enim adminiculantia sunt/ gratia vero perfitiens et consumans.

Vt duo sunt homines carnalis et spiritualis. Ita in vna Mosi lege sunt due leges/ altera crassa et carnalis/ altera spiritualis. Prima Mosen habet authorem Secūdam absoluit nobis Christus

Esse carnalem/ est viuere iuxta litteram legis Judeorū more/ ac operibus quibusdam externis simulare sanctimoniam/ animo interim syncera pietate vacante. Esse vero spiritualem/ est nosse voluntatem dei/ confidere deo/ et gaudere in obedientia voluntatis dei/ per crucem. Ac purum et immaculatum se conseruare ab hoc seculo.

Christus in vobis est/ corpus quidē mortuum est ꝑpter peccatum/ spiritus
autem vita est propter iustificationē Qd̄ si spūs eius qui excitauit Jesum a
mortuis/ habitat in vobis/ is qui excitauit Christum ex mortuis/ viuifica-
bit et mortalia corpora vestra propter ipsius spiritum inhabitantem in vobis.

Adhortatio pauli

Tres sunt gradus rerum quos expetit caro. Primus est rerum honestarum/ vt sapientie et iustitie humane. Secundus/ rerum vtilium vt glorie opum/ potentie/ et tranquillitatis. Tertius est/ delectabilium rerum vt voluptatum/ Qui iuxta huiusmodi carnis cupiditates vixerit/ morietur morte secūda/ que et si eterna.

Proinde fratres/ debitores sumus/ non carni/ vt secundum carnem viuamus
Nam si secundum carnem vixeritis moriemini. Qd̄ si spiritu facta corporis
mortificeretis/ viuetis. Etenim quicunq₃ spiritu dei ducuntur/ hi sunt filij dei
Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum ad timorem/ sed accepistis
spiritum adoptionis/ per quem clamamus/ abba pater. Idem spiritus tes-
tatur vna cum spiritu nostro/ ꝙ simus filij dei. Qd̄ si filij/ igitur et heredes
Heredes quidem dei/ coheredes autem Christi. Siquidem simul cum eo pa-
timur/ vt et vna cum illo glorificemur. Nam reputo non esse pares afflictio-
nes presentis temporis ad gloriam/ que reuelabitur erga nos. Etenim solici-
ta creature expectatio expectat/ vt palam fiant filij dei. Quippe vanitati
creatura subiacet/ non volens/ sed propter eum qui subiecit illam sub spe-

Datur nobis hereditas/ sed si eadem via tendamus ad illam/ qua Christus ipse peruenit. Ille ferendis malis peruenit ad bonorū possessionem/ per obedientiam venit ad regnum/ per ignominiam venit ad gloriam.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Quoniam et ipsa creatura liberabitur a seruitute corruptionis/ in liberta
tem glorie filiorum dei. Scimus enim ꝙ omnis creatura congemiscit/
simulqȝ nobiscum parturit vsqȝ ad hoc tempus. Non solum autem illa/ sed et
ipsi qui primitias spiritus habemus/ et nosipsi in nobisipsis gemimus/ adop
tionem expectantes/ redemptionem corporis nostri. Siquidem spe seruati su
mus/ porro spes si videatur/ non est spes. Quod enim quis cernit/ cur idem
speret? Si vero quod nō videmus/ speram⁹/ id per patientiam expectamus
Consimiliter autem et spiritus auxiliatur infirmitatibus nostris. Siquidem
hoc ipsum/ quid oraturi simus/ vt oportet/ nō nouimus/ verum ipse spiritus
intercedit pro nobis/ gemitibus inenarrabilibus. At ille qui scrutatur corda/
nouit quis sit sensus spiritus/ quoniam secundum deum intercedit pro sanctis
Scimus autem ꝙ his qui diligunt deum/ omnia simul adiumento sunt in
bonum/ nimirum his qui iuxta ꝓpositum vocati sunt. Quoniam quos presci
uerat/ eosdē et prefiniuit/ cōformes imaginis filij sui/ vt ipse sit primogenitus
inter multos fratres. Porro quos predefinierat eosdem et vocauit. Et quos

Scimus enim ꝙ oīs creatura ꝛc̄ Sensus est/ quia omnis creatura per quotidianum laborem ingemiscit ac dolet/ donec impleatur numerus filiorū dei/ Ipsa enim elementa/ cum sollicitudine suas operas exhibent.

Perfecta nanqȝ salus nostra sita est in rebus futuris/ quarū certam spem concepimus. Nam spes non est rerum presentiū/ sed earum que nondū apparet.

Quia iuxta humanum affectum/ nescimus quid sit optandum/ neqȝ quomodo sit optandum. Spiritus tamen interim boni consulit/ et cum corporis infirmitate pugnat/ cui cōmonstratur aspiratione diuini spiritus adiuuantis carnis nostre imbecillitatem. Quid votis optandum sit quid ne recusandum.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Vnde gradibus quibusdam ascenditur ad id quod est summū in dei electione/ igitur deus ab eterno/ quos presciuit sibi deuotos/ad immortalitatem vocandos esse statuit/ eosdemq; vocauit per predicationem Jesu Christi/ iustificauit per mortem eiusdem/ atq; glorificauit per resurrectionem et immortalitatis premium.

vocauit/eos et iustificauit. Quos autem iustificauit/hos et glorificauit Quid igitur dicemus ad hec? Si deus pro nobis/ quis contra nos? Qui proprio filio non pepercit/ sed pro nobis omnibus tradidit illum/ qui fieri potest ut non et cum eodem omnia nobis donet? Quis intentabit crimina aduersus electos dei? Deus est qui iustificat/ quis ille qui condemnet? Christus est qui mortuus est/ imo qui et suscitatus est/ qui etiam est ad dexteram dei/ qui et intercedit pro nobis. Quis nos separabit a dilectione dei? num afflictio num angustia num persecutio num fames num nuditas num periculum num gladius? Quemadmodū scriptum est Propter te morti tradimur tota die/ habiti sumus velut oues destinate mactationi. Verum in his omnibus superamus per eum qui dilexit nos Nam mihi persuasum habeo/ ꝙ neq; mors/ neq; vita/ neq; angeli/ neq; principatus/ neq; potestates/ neq; instātia/ neq; futura/ neq; altitudo/ neq; profunditas/ neq; vlla creatura alia poterit nos separare a dilectione dei/ que est in Christo Jesu domino nostro.

Verum in his omnibus superamus. &c. O stulti et incurnata mente/ discite deū respicere non vos/et dum deus operabitur in vobis/ vos recta operabimini/ vos recte diligetis recte intelligetis oīa et non oblique. Quid infirmitati tue tribuis quod diuine debetur fortitudini? In diuino cōfide amore/nō in tuo/ nunquid deum superare potes amando? Imo cum tu peccas ille te amat/ amor eius nūq; te deserit. Vnde sacer Dionysius/A se auersos ac resilientes amatorie sequitur/ contenditq; ac deprecatur ne se deserant ij/ quos tanta vi amoris inquirit/ hec Stapulen.

Capitulum Nonum.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Rom: 9

Veritatem dico in Christo/non mentior/attestante mihi simul conscientia mea/per spiritum sanctum/ꝙ dolor mihi sit magnus/et assiduus cruciatus cordi meo. Optarim enim ego ipse/anathema esse a Christo pro fratribus meis/cognatis meis secundum carnem/qui sunt Israelite/quorum est adoptio/et gloria/et testamenta/et legis constitutio/et cultus/et promissiones/quorum sunt patres/et ij ex quibus est Christus/quantum attinet ad carnem/qui est in omnibus deus laudandus in secula. Amen. Non autem hec loquor ꝙ exciderit sermo dei. Non enim omnes qui sunt ex Israel/sunt Israel/neqꝫ quia sunt semen Abrahe/statim omnes filij/sed per Isaac nominabitur tibi semen/hoc est/non qui filij carnis/ij filij dei/sed qui sunt filij promissionis/recensentur in semen. Promissionis enim sermo hic est. In tempore hoc veniam/et erit Sare filius Non solum autem hoc/sed et Rebecca ex vno cōceperat Isaac patre nostro/nondum enim natis pueris/cum neqꝫ boni quippiam fecissent neqꝫ mali/vt secundum electionem propositum dei maneret/non ex operibus/sed ex vocante dictum est illi Maior seruiet

Vere dolenda res est/non tantum Iudeorum ingratitudo/erga tot Christi et dei beneficia/sed quorumcunqꝫ etiam fidelium/qui resiliunt a fide/nec referūt ea que tanta dei benignitate digna sunt

Enumerat apostolus tanta preconia nobilitatis et dignitatis generis Iudeorum vt omnes secum ad commiserationem commoueat.

Maior seruiet minori ꝛc. Quorsum igitur pertinent illa/non ex operibus sed ex vocante? Eo pertinent vt Iudeis/(ob admissas gētes) murmurantibus obturaret os. Clamabant illi/Cur admittis impias gentes ad tantum honoris. Respondet deus Cur de nondum natis dictum est. Maior seruiet minori? Ad hoc si non potestis respōdere/cum sit in lege vestra scriptum/desinite inquirere. Cur ego gentes preferam Israhelitis. Non sic amo odiue quēadmodum homines/qui ex rebus gestis concipiunt odium vel amorem. Ego prius qꝫ nascantur homines/scio quales futuri sint/Ideo prefinio/que sint illis digna.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Quia apud deum omnia prescientem futura sunt facta/ideo vt amat futura bona/ita odit futura mala/ non aliter q̃ amaret aut presentia bona aut odiret presentia mala.
Hunc totum sermonẽ ab hoc loco Quid igitur dicemus/ vsq; ad hunc locum/ Atqui o homo/ veteres aliquot /tribuunt nõ Paulo/sed contradicenti/ quem sic facit colligentem ex scripturis perperam intellectis.

minori. Sicut scriptum est / Jacob dilexi/ Esau vero odio habui. Quid
igitur dicemus? Num iniustitia est apud deum? Absit. Nam Mosi
dicit Miserebor/ cuiuscũq; misereor/ et commiserabor/ quemcũq; commi
seror. Itaq; non volentis est/ neq; currentis/ sed miserentis dei. Dicit

Itaq; non volentis &c. Hoc est an dari debeat nec ne/ dantis arbitrio non petentis debet esse quod poscitur. Et tunc dat deus poscenti/quando scit eum bene vsurum datis. Tunc non dat cum scit male vsurum.

enim scriptura Pharaoni. In hoc ipsum te excitaui/vt ostendam in te poten
tiam meam/ et vt annuntietur nomen meum in tota terra Itaq; cui vult mis
eretur/quem autem vult/ indurat. Dices ergo mihi/ Quid adhuc conqueri
tur? Nam voluntati illius quis restitit? Atqui o homo/ tu quis es qui ex
aduerso respondes deo? Num dicet figmentum ei qui finxit/ cur me finxisti
ad hunc modum? An non habet potestatem figulus luti/ vt ex eadem massa
fingat aliud quidem vas in honorem/ aliud vero in ignominiam? Quod si deus
volens ostendere iram/ et notam facere potentiam suam/ tulit multa animi
lenitate vasa ire/ apparata in interitum/ et vt notas faceret diuitias glorie sue
erga vasa misericordie/ que preparauerat in gloriam Quos et vocauit/ nimirum
nos/ non solum ex Judeis/ verumetiam ex gentibus. Quẽadmodum et Osee

Num dicit figmentum &c. Non hec loquitur apostolus vt tollat liberum arbitrium/ sed vt ostendat quousq; oporteat nos obtemperare deo/ cum silentio Nemo igitur putabit hec Paulo dici de necessitate mentis humane que libertatem arbitrij impediat/ sed de varietate dispensandi/ qua obedientibus in silentio dispensat misericordiam/ et inobedientibus cum murmure dispensat iram et iustitiam. Etenim nisi ad hunc acceperimus modum/ multa sequentur absurda/quia si hic ageretur de mente/ deq; bonis et malis/ simul et homo videbitur alienus ab omni crimine/quando necessitate peccaret/ et paulus secum pugnare videbitur/ qui vbiq; coronat voluntatem. In figulo enim sola voluntas est. In deo autem voluntas cum iustitia/et errare potest figulus/deus autem non potest. Similitudines igitur adducte/ non sunt accipiende secundum omnes partes/ Sed ad id accommodari debẽt cuius gratia adducuntur

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

dicit. Vocabo populum qui meus non erat/populum meum/et eam que dilecta non erat/dilectã. Et erit in loco/vbi dictum fuerat eis. Non populus meus vos/ibi vocabuntur filij dei viuentis. Esaias aũt clamat super Israel. Si fuerit numerus filiorum Israel/vt arena maris/reliquie salue erunt. Sermonem enim perficiens et abbreuians cum iustitia/ quoniam sermonem abbreuiatum faciet dominus in terra. Et quemadmodum prius dixit Esaias. Nisi dominus sabaoth reliquisset nobis semen/vt Sodoma facti fuissemus/ et Gomorrhe assimilati fuissemus. Quid igitur dicemus? Qd gentes que non sectabantur iustitiam/ apprehenderunt iustitiam/ iustitiam autem eam que est ex fide. Contra/Israel/qui sectabatur legem iustitie/ ad legem iustitie non peruenit. Propter quid? Quia nõ ex fide/sed tanq̃ ex operibus legis. Impegerunt enim in lapidem offendiculi. Queadmodum scriptum est/ Ecce pono in Sion lapidem offendiculi/et petram offensionis/et omnis qui credit in eo/ non pudefiet.

Non est alia causa electionis et reiectionis duorum populorum/ nisi obedientia et inobediẽtia vtriusq; populi/Non populus factus est populus quia credidit et obediuit Populus vero factus est nõ populus/ quia noluit credere et obedire. Quorum vtrunq; quia deus ab eterno precognouit futurum/ prediffiniuit populum ad misericordiam/ et non pplm̃ ad iustitiam. Nec ideo ista futura erant quia a deo precognita sunt/sed quia futura erant/ ideo sunt precognita/ vt intelligamus prescientiam dei/ non esse causam futurorum/ sed quia futura sunt futura/ ideo presciuntur. Sicq; palam fit in creaturis ipsis fieri mutationem a bono ad malum/vel a malo ad bonum/deo semper immutabili permanente.

Impegerunt enim Iudei in Christum lapidem offendiculi nulla necessitate sed mera voluntate/Christo dicente Mat. xxiij. Quoties volui congregare filios tuos quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas et noluisti.

Caput Decimum

Ratres propensa quidem voluntas cordis mei/ et deprecatio que

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Ratio propositionis.

sit ad deum/ pro Israel est ad salutem. Testimonium enim illis perhibeo/
ꝙ studium dei habent/ sed non secũdum scientiam. Nam ignorantes dei iusti
tiam et propriam iustitiam querentes constituere/ iustitie dei non fuerunt sub
diti. Nam perfectio legis Christus/ ad iustificationem omni credenti. Mo
ses enim scribit de iustitia que est ex lege/ ꝙ qui fecerit ea homo/ viuet per illa.
Ceterum que ex fide est iustitia/ ea sic loquitur. Ne dixeris in corde tuo Quis
ascendet in celum? Hoc est Christum ex alto deducere. Aut quis descendet in
abyssum? Hoc est Christum ex mortuis reducere Sed quid dicit? Prope te
verbum est in ore tuo/ et in corde tuo. Hoc est/ verbum fidei/ quod predica
mus. Nempe si confessus fueris ore tuo dominum Jesum/ et credideris in
corde tuo/ ꝙ deus illum excitauit a mortuis/ saluus eris. Corde enim credi
tur ad iustitiam/ ore autem confessio fit ad salutem. Dicit enim scriptura.
Omnis qui fidit illi/ non pudefiet. Non enim est distinctio vel Judei vel
Greci. Nam idem dominus omnium/ diues in omnes inuocantes se. Quis
quis enim inuocauerit nomen domini saluus erit. Quomodo igitur inuoca

Zelum legis habentes/ nõ omnino errabant in affectu pietatis/ sed vehemẽter errabant in delectu/ quando publicata dei iustitia/ adhuc (prepostere religiosi) defendebant humanam iustitiam

Non enim satis est credidisse/ quando etiam oportet fidem palam profiteri/ si res postulat. Ne incidamus in sententiam euangelicam/ qua dicitur Joan: xij. Multi ex principibus crediderunt in Jesum/ sed palam non profitebantur propter Judeos. Maluerunt enim gloriam hominũ/ ꝙ̃ gloriam dei

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

bant eum/ in quē non crediderunt? Quomodo autem credent ei de quo non audierunt? Quomodo autem audient absq3 predicante? Quomodo autem predicabunt/ nisi missi fuerint? Sicut scriptum est. Quam speciosi pedes annuntiantium pacem/ annuntiantium bona. At non omnes obedierunt euangelio Esaias enim dicit. Domine/ quis credidit sermonibus nostris? Ergo fides ex auditu est/ auditus autem per verbum dei Sed dico/ an non audierunt? Atqui in omnem terram exiuit sonus eorum/ et in fines orbis terrarum verba illorum. Sed dico, Nunquid non cognouit Israel? Primus Moses dicit Ego ad emulationem prouocabo vos per gentem que non est gens/ per gentem stultam ad iram commouebo vos. Esaias autem post hunc audet ac dicit. Inuentus fui his/ qui me non querebant/ cōspicuus factus sum his qui de me non interrogabant. Aduersus Israel autem dicit/ Toto die expandi manus meas ad populum non credentem et contradicentem.

Per pedes annuntiantiū/ idest per aduentum predicantium pacem et bona/ Pacem que nos mutua charitate cum Christo cōglutinet/ et ea bona que semper bona sunt. Eo q talia sint suapte natura.

Non possunt Iudei excusari/ quia videntes lucem malitia excecati sunt. Audientes vero euangelium/ aures illorum liuore sunt obsepte.

Ac si dicat/ Misi prophetas sed illos occiderunt. Deinde tot editis miraculis ipse prouocaui pro gratia dixerunt Demonium habet/ et presidiis beelzebub facit ista. Humilitatem desperexūt/ virtutem impie sunt interpretati

Caput Undecimum.

Dico igitur/ Num repulit deus populum suum? Absit. Nam et

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Ac si dicat Paulus. Etenim si gentē totam repulisset deus/ ipse nō predicarem Christum/ quandoquidem genere sum Israhelita verus / oriundus ex stirpe Abrahe pertinens ad tribum beniamiticam.

ego Israelita sum/ ex semine Abrahe/ tribus Beniamin. Non repulit deus populū suum/ quem ante agnouerat. An nescitis de Elia quid dicat scriptura? Quomodo interpellat apud deum aduersus Israel/ dicens. Domine prophetas tuos occiderunt/ et altaria tua subruerunt/ et ego relictus fui solus/ et insidiantur vite mee. Sed quid dicit ei diuinum responsum? Reliqui mihiipsi septem milia virorum/ qui non inflexerunt genu imagini Baal. Sic igitur et in hoc tempore/ reliquie secundum electionem gratie fuerunt. Quod si per gratiam/ non iam ex operibus. Quandoquidem gratia/ iam nō est gratia. Sin ex operibus/ non iam est gratia. Quandoquidem opus/ iam non est opus. Quid igitur? Quod querit Israel/ hoc non assecutus est/ sed electio consecuta est/ reliqui vero excecati sunt/ quemadmodum scriptum est. Dedit eis deus spiritum compunctionis/ oculos/ vt non videant/ et aures/ vt non audiant/ vsq3 ad hodiernum diem. Et Dauid dicit Vertatur mensa illorum in laqueum/ et in captionem/ et in offendiculum/ et in retaliationem ipsis. Obtenebrentur occuli eorum/ vt non videant/ et tergum illorum semper incurua.

Ostendit enim non solum Heliam remansisse/ qui deuotus deo nō adorarit idola/ sed et multos qui in fide dei permanserunt/ sicut et ex Judeis nō pauci crediderunt.

Si igitur electio debetur munificentie dei iam nō imputetur factis. Namquod factis rependitur merces est/ non munificentia. Quod vltro defertur immerentibus id demum est beneficium. q̄p si supputantur operum merita/ iam beneficium desinit esse beneficium/ et in premij vocabulum abit.

psal 67

Captio/ non est hic decipula proprie vnde captiosos dicimus/ sed pro venatu positū est/ quo capimus feras/ quasi dicas. Capiantur sua mēsa/ qua laxare animum debebant/ nō enim hostem timemus inter epulas.

Dico igitur/ Num ideo impegerunt/ vt conciderent? Absit. Sed per lapsum illorum salus contigit gentibus/ in hoc vt eos ad emulandum prouocaret. Qđ si lapsus illorum/ diuitie sunt mundi/ et diminutio illorum/ diuitie gentium/ quanto magis plenitudo illorum? Vobis enim dico gentibus/ quatenus ego quidem sum apostolus gentium/ ministerium meum illustro/ si quo modo ad emulandum prouocem carnem meam/ et saluos reddam nonnullos ex illis. Nam si reiectio illorum/ est reconciliatio mundi/ que erit assumptio nisi vita ex mortuis? Qđ si primitie sancte/ sancta est et cōspersio Et si radix sancta/ sancti erunt et rami. Qđ si nonnulli rami defracti sunt/ tu vero cum esses oleaster/ insitus fuisti illis/ et cōsors radicis et pinguitudinis olee factus es/ ne glorieris aduersus ramos/ quod si gloriaris/ non tu radicem portas/ sed radix te. Dices igitur/ defracti sunt rami/ vt ego insererer. Bene dicis/ per incredulitatem defracti sunt/ tu vero fide cōstitisti. Ne efferaris animo/ sed timeas. Nam si deus naturalibus ramis non pepercit/ vide ne qua fiat/ vt nec tibi parcat. Ecce igitur bonitatem ac seueritatem dei/ in eos quidem qui

Casus igitur Judeorum nobis gentibus satis feliciter incidit mirabili interim consilio prouocatis ad credendum Judeis gentium exemplo/ et si non prius tamen in fine seculi.

Ac si dicat. Si gentes a religione aliene/ deo vocante/ ad veram religionem adduci potuerunt/ quid vetat et eā gentē ad fidem reuocari que pios habuerit autores ac principes/ imo magis cōsentaneum est vt ex piis nascantur pij/ quod exordium fere sapiant.

Alludit ad similitudinē insitionis/ que fit/ quoties fisso arboris ramo/ inseritur surculus alterius arboris.

In deo perpendenda bonitas et seueritas/ bonitas erga gentes/ quia cum nec quererent ipsum nec scirent/ vltro eas vocauit. Seueritas erga Judeos quos excecauit/ eo q᷑ verbum dei eiusq᷑ donum spreuerunt.

ceciderunt/ seueritatem/ in te vero bonitatem/ si permanseris in bonitate. Quoniam et tu excideris/ et illi rursum/ si non permanserint in incredulitate/ inserentur. Potest em̄ deus denuo inserere illos. Etenim si tu ex naturali exectus es oleastro/ et preter naturam insitus es in veram oleam/ quāto magis hi/ qui naturales sunt/ inserētur proprie olee? Non enim volo vos ignorare fratres mysterium hoc/ vt ne sitis apud vosmetipsos elati animo/ q᷑ excecatio ex parte Israeli accidit/ donec plenitudo gentium adueniret/ et sic totus Israel saluus erit Sicut scriptum est. Adueniet ex Sion ille qui liberat/ et auertet impietates a Jacob. Et hoc illis a me testamentum cum abstulero peccata ipsorum. Secundum euangelium quidem/ inimici propter vos/ secundum electionem autem/ dilecti propter patres. Nam dona quidem et vocatio dei/ eiusmodi sunt/ vt eorum illum penitere nō possit Quemadmodum enim et vos quondā increduli fuistis deo/ nunc autem misericordiam estis consecuti per illorum incredulitatem/ sic et isti nunc increduli factj sunt/ ex eo q᷑ vos misericordiam estis adepti / vt et ipsi misericordiam consequantur.

Esaie 49

Vtrinq᷑ predictum est/ fore vt deciderent Judei per incredulitatem/ ac fore vt tandem credentes resipiscerent. Alterum videmus euenisse/ alterum expectamus futurum/ expleto nimirum numero filiorum dei ex gētibus colligendo

Ac si dicat Paulus. Si vos gentiles olim incredulos non destituit deus in eternum ita nec Judeos nūc incredulos perpetuo destituet Sed queādmodum vos estis misericordiam adepti/ ita et ipsi misericordiam consequentur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Conclusit enī deus oēs sub incredulitatem/ vt omnium misereretur O pro⸗
funditatem diuitiarum et sapientie et cognitionis dei/ q̄ȝ inscrutabilia sunt
iuditia eius/ et inperuestigabiles vie eius. Quis enim cognouit mentem do
mini? Aut quis illi fuit a consiliis? Aut quis prior dedit illi/ et reddetur ei?
Quoniam ex illo/ et per illum/ et in illum omnia/ ipsi gloria in secula. Amen.

Stupor quidam oboritur cōtemplanti archana dei consilia/ et ideo exclamat apostolus/ veluti dicat. Quare cōclusit omnes rc̄ vt agnito errore discerent ad missericordiam esse prouocandum/ nec tamen cōclusit tanq̄ȝ peccati autor Sed quoniam non sine periculo hoc archanum rimamur cum explicare nequeam aut forte non licet/ exclamare libet/ O profunditatem diuitiarum rc̄

Caput Duodecimum

Obsecro igitur vos fratres per miserationes dei/ vt prebeatis cor⸗
pora vestra hostiam viuentem/ sanctam/ acceptam deo/ rationalem cultum
vestrum Et ne accōmodetis vos ad figuram seculi huius/ sed trāsformemini
per renouationem mētis vestre/ vt probetis que sit volūtas dei/ quod bonum
est/ acceptūq̄ȝ et perfectum Dico enī per gratiam/ que data est mihi/ cuilibet
versanti inter vos/ ne quis arrogãter de se sentiat/ supra q̄ȝ oportet de se
sentire/ sed ita sentiat/ vt modestus sit et sobrius/ vt cuiq̄ȝ deus partitus est
mensuram fidei. Queadmodū enī in vno corpore mēbra multa habem⁹/ mēbra
vero omnia nō eundem habēt actum/ sic multi vnum corp⁹ sumus in Christo/

Non enī in hac lege spirituali sicut olim in lege carnali corpora pro corporibus immolantur/ sed vitia potius corporis perimēda sunt Deus nanq̄ȝ est animus et animi donariis conciliatur.

Arroganter de se sentit/ qui plus sibi tribuit q̄ȝ par est alterum fastidiens vt fieri solet/ apud huius mundi cultores/ quando felicior fastidit infeliciorem.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

singulatim autem alii aliorum membra/ sed tamen habentes dona iuxta grati-
am datam nobis varia/ siue prophetiam iuxta portionem fidei/ siue ministeri-
um in administratione/ siue qui docet in doctrina/ siue qui exhortatur in exhor-
tatione/ qui impertit in simplicitate/ qui preest in diligentia/ qui miseretur
in hilaritate. Dilectio sit non simulata/ sitis odio prosequentes quod malum
est/ adherentes ei quod bonum est/ per fraternam charitatem/ ad mutuo
vos diligendos propensi/ honore alius alium preuenientes/ studio non pigri/
spiritu feruentes/ tempori seruientes/ spe gaudentes/ in afflictione patientes
precationi instantes/ necessitatibus sanctorum communicātes/ hospitalitatem
sectantes. Bene loquamini de iis qui vos insectātur/ bene loquamini inquam
et ne male precemini. Gaudete cum gaudentibus/ et flete cum flentibus/
eodem animo alii in alios affecti/ non arroganter de vobisipsis sentientes/
sed humilibus vos accommodantes. Ne sitis arrogantes apud vosmetipsos
neq; cuiq; malum pro malo reddatis. Prouide parantes honesta in conspectu
omnium hominum/ si fieri potest/ quantū in vobis est/ cum oibus hominibus

Vult apostolus vt omnia metiamur aut ex virtute aut ex turpidine/ et non ex nris cupiditatibus/ vulgi more/ quod prepostere de omnibus iudicans/ dicit bonum malum/ et malum bonum

Iubet sectari hospitalitatē in sanctos/ ne aut turpiter egeant/ aut ad ethnicos cogantur indecore diuertere.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

in pace viuentes/ non vosmetipsos vlciscentes dilecti/ quin potius date locum ire. Scriptum est enim Mihi vltio/ ego rependam/ dicit dominus. Si igitur esurit inimicus tuus/ pasce illum/ si sitit/ da illi potum. Hoc enim si feceris carbones ignis coaceruabis in caput illius. Ne vincaris a malo/ imo vince bono malum.

Quia benefactis certare pulchrum est/ vincere pulcherrimum. Malefactis certare turpe/ sed malefactis vincere turpissimum.

Caput Tredecimum

Omnis anima potestatibus supereminentibus subdita sit Non est potestas/ nisi a deo/ que vero sunt potestates/ a deo ordinate sunt. Itaqz quisquis resistit potestati/ dei ordinationi resistit. Qui autem resistiterint sibiipsis iudicium accipient. Nam principes non terrori sunt bene agentibus sed male. Vis autem non timere potestatem? Quod bonum est facito/ et feres laudem ab illa. Dei minister est tibi in bonum. Nō si feceris id quod malum est time. Non enim frustra gladium gestat. Nam dei minister est/ vltor ad iram/ ei qui quod malū est fecerit Quapropter oportet esse subditos nō solum propter iram/ verumetiā propter conscientiam Propter hoc enim et vectigalia soluitis. Siquidem ministri dei sunt/ in hoc ipsum incumbentes

Sapientie: vi. Data est a dño potestas vobis/ et virtus ab altissimo/ qui interrogabit opera vestra/ et cogitationes scrutabitur. Quoniam cum essetis ministri regni illius non recte iudicastis/ Et Daniel. Dei (inquit) regnum est et cui vult dabit illud. Danielis iiij.

Vt enim deus in suo corpore voluit esse membrorum ordinem. Ita in vniuersa republica/ que constat malis ac bonis/ voluit esse ordinem quendam.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Ipse Christus nulli prorsus obnoxius soluit Cesari vectigal/ non q deberet/ sed ne quid illos offēderet Licebat quidem non soluere/ sed non expediebat.

Reddite igitur omnibus quod debetur/ cui tributum tributum/ cui vectigal vectigal/ cui timorem timorem/ cui honorem honorem. Nemini quicq̃ debeatis/ nisi hoc vt inuicem diligatis. Nam qui diligit alterum/ legem expleuit Siquidem illa Non mechaberis/ nō occides/ nō furaberis/ non falsum testimoniū dices/ non concupisces/ et si quod aliud preceptum/ in hoc sermone summatim cōprehenditur. Nēpe diliges proximum tuum sicut teipsum. Dilectio proximo malum non operatur. Consummatio itaq3 legis est dilectio. Presertim cum sciamus tempus q tempestiuum sit nos iam a somno expergisci. Nūc em̄ ppius adest nobis salus q̃3 tum cum credebam⁹ Nox progressa est/ dies aūt appropinquat Abiiciamus igitur opera tenebrarū/ et induamur arma lucis/ tanq̃3 in die composite ambulemus/ non comessationibus et ebrietatibus/ nō cubilibus ac lasciuiis/ non contentione et emulatione/ sed induamini dominum Jesum Christum/ Et carnis curam ne agatis ad concupiscentias.

Quando charitas nemini nocet et omnibus prodest quoad potest/ iccirco continet in se veluti compendio omnia precepta/ ad cuius ergo studiū ipsa quoq3 temporis ratio nos hortatur/ quando euangelica lex sit lex charitatis.

1 Corint. 7.
Utentes mundo sic ut non abutamini

sicut contra praecipit temperantiam et modestiam.

alibi: sed ad necessitatem: i. utamini ... et pro necessitate non pro libidine.

Non vetat Paulus curare carnem ad necessitatem nature vt salubriter viuat Sed curare vetat ad voluptatem/ ne repleta lasciuiat.

Attendite ne corda vestra graventur crapula et ebrietate.

Caput Decimum quartum

Ceterum eū qui infirmatur fide assumite nō ad diiudicatiōes disceptatiōnū

Alius quidem credit vescendum esse quibuslibet. Alius autem qui infirmus est/ holeribus vescitur. Qui vescitur/ nō vescentem ne despiciat. Et qui non vescitur/ vescentem ne iudicet. Deus em̄ illum assumpsit. Tu quis es/ qui iudicas de alieno famulo? Proprio dn̄o stat aut cadit/ imo fulcietur vt stet. Potens em̄ est deus efficere vt stet. Hic quidem iudicat/ diem ad diem conferens. Ille autem idem iudicat de quouis die Unicuiqz sua mens satisfaciat Qui curat diem/ domino curat. Et qui non curat diem/ domino non curat. Qui vescitur/ dn̄o vescitur/ gratias em̄ agit deo/ et qui nō vescitur/ dn̄o non vescitur/ et grās agit deo Nullus enim nostrum sibiipsi viuit/ et nullus sibiipsi moritur Nam siue viuimus/ domino viuimus/ siue morimur/ dn̄o morimur. Siue igitur viuamus/ siue moriamur/ dn̄i sumus In hoc enim Christus mortuus est/ et resurrexit/ et reuixit/ vt mortuis ac viuētibus dominetur Tu vero cur iudicas fratrem tuū? Aut etiam tu cur despicis fratrē tuū? Oēs em̄ statuemur apud tribunal Chri Scriptum est enim Uiuo ego dicit dn̄s Mihi sese flectet omne genu/ et oīs lingua cōfitebitur deo Igitur vnusquisqz nostrum de seipso

Hic non loquitur apostolus proprie de ciborum discrimine quod nunc inter Christianos receptum est/ sed de illo quod apud Judeos solenne est. Judei enim perpetuo abstinebant a certo ciborum genere/ iudicantes se contaminari si vescerentur huiusmodi cibis. Christiani vero abstinēt ad tempus a certis cibis/ nullo errore/ nulla ue superstitione/ sed ad correptionem et castigationem carnis/ ne deliciis saturata/ lasciuiat aut spumat in libidinē. Qui enim vacat omni superstitione/ nihil aliud spectat q̈z nature necessitatem.

Periculosum igitur valde est/ condemnare quempiam ex vsu rerum per se nō malarum/ aut non vsu/ quando ratio peccati (si quando peccatur in his rebus) est in animo et opinione vtentis vel non vtentis/ non autem in natura rerum. Ab eodem abstinet interdū firmus a quo abstinet infirmus sed alia mente et opinione/ infirmus ex superstitione/ firmus vero ex studio continentie et castitatis.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

rationem reddet deo Ne posthac igitur alius aliū iudicem⁹/ verū illud magis
ne offendiculum ponatur fratri/ aut lapsus occasio Noui siquidem/ et persua

Quando vetus superstitio persuaserat Judeis/quosdam cibos esse natura sic immundos vt illis vtentes contaminarent/quos illi communes appellabant Ostendit apostolus nihil esse per se immūdum/ nisi ei qui erroneam habeat conscientiam.

sum habeo per dominum Jesum/ nihil esse commune per se/ nisi ei qui existi/
mat aliquid esse commune/ illi commune est. Uerum si propter cibum frater
tuus contristatur/ non iam secundum charitatem ambulas Ne cibo tuo illum
perdas/ pro quo Christus mortuus est. Ne vestrū igitur bonum/ hominum

Nam sicut in futuro regno⁹ nō erit esca et potus ita euangelica doctrina vitaq3 Christiana/ neq3 ciborum delectu con/stat/ neq3 potus discrimine/ quo nihil momenti habent ad pietatem.

maledicentie sit obnoxium. Non enim est regnū dei cibus ac potus/ sed iusti/
tia et pax et gaudium in spiritu sancto. Etenim qui per hec seruit Christo/
acceptus est deo/ et probatus hominibus. Itaq3 que pacis sunt/ sectemur/ et
que edificationis/ alius erga alium Ne cibi causa destruas opus dei. Omnia
quidem pura/ sed malum est homini qui per offendiculum vescitur. Bonum
est non edere carnes/ neq3 bibere vinum/ neq3 quicq3/ per quod frater tuus
impingit/ aut offenditur/ aut infirmatur. Tu fidem habes? Apud temetip

Dissimulare nos docet ab intentione edendi aut non edendi/ potius q3 ad scandalum vsq3 disceptare.

sum habe coram deo. Beatus qui non iudicat seipsum in eo quod probat.
At qui diiudicat/ si ederit/ condemnatus/ quoniam non edit ex fide. Porro

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

quicquid ex fide non est/ peccatum est. Caput xv.

Debemus autem nos qui potentes sumus/ infirmitates impoten-
tium portare/ ac nō placere nobisipsis Nam vnusquisq3 nostrū proximo pla-
ceat in bonum ad edificationem. Etenim Christus non placuit sibiipsi/ sed
quemadmodum scriptum est. Opprobria opprobrantium tibi inciderunt in
me. Nam quecunq3 prescripta sunt/ in nostram doctrinam prescripta sunt/
vt per patientiam et consolationem scripturarum spem habeamus. Deus
autem patientie et consolationis det vobis idem mutuo inter vos sentire se-
cundum Jesum Christum/ vt vnanimiter vno ore glorificetis deum/ ac pa-
trem domini nostri Jesu Christi. Quapropter assumite vos inuicem/ quem
admodum et Christus assumpsit vos in gloriam dei. Illud aūt dico/ Jesum
Christum ministrum fuisse circumcisionis pro veritate dei/ ad confirmandas
promissiones patrum. Ceterum vt gentes pro misericordia glorificent deum
Sicut scriptum est. Propter hoc confitebor tibi in gentibus et nomini tuo
canam. Et rursum dicit. Gaudete gentes cum populo eius. Et rursum.

Recte ait debemus/ quia oportet docto-
res infirmos firmare/ et imperitos eru-
dire cum mansuetudine/ ne prouocati
dum contendere volunt/ in deterius
proficiant.

Christus vtriq3 hominum generi inser-
uiuit/ scilicet Judeis et gentibus/ vt illi
gaudeant q diu expectata tandem asse-
cuti sunt. Hec q expectatis potiuntur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Laudate dominum omnes gentes/ et collaudate eum oẽs populi. Et rursum Esaias dicit. Erit radix Jesse/ et qui exurget ad imperandum gẽtibus/ in eo gentes sperabunt. Deus autem spei impleat vos omni gaudio et pace/ in credendo/ in hoc/ vt exuberetis in spe per potentiam spiritus sancti. Persua-sum enim habeo fratres mei et ipse ego de vobis/ ꝙ et ipsi pleni estis boni-tate/ impleti omni scientia/ valentes etiam inuicem alius alium admonere. Sed tamen audatius scripsi vobis frẽs ex parte/ veluti cõmonefaciens vos propter gratiam que data est mihi a deo/ in hoc vt sim minister Jesu Christi in gentes/ administrans euangelium dei/ vt fiat oblatio gentium accepta-bilis/ sanctificata per spiritum sanctum. Habeo igitur quod glorier per Christum Jesum/ in iis que ad deũ pertinent. Non enim ausim loqui quicq̃ eorum/ que non effecit Christus per me/ in obedientiam gentium/ verbo et facto per potentiam signorum et prodigiorum/ per potentiam spiritus dei/ vt ab Hierusalem et in circumiacentibus regionibus/ vsq3 ad Illiricum im-pleuerim euangelium Christi/ ita porro annitens predicare euangelium/ non

Vnde dicitur Actorum xi. De Judeis cum audissent Petri sermonẽ pro Cor-nelio/ his autem auditis obticuerunt/ et glorificauerunt deũ dicentes. Igitur et gentibus deus penitentiam concessit ad vitam.

Est autem Illyricum lata regio inter Italiam/ Germaniam/ Thratiam et Macedoniam/ habens ab vno latere mare Adriaticum/ et ab alio Danubiũ que regio nunc Schlauonia vel Bos-nensis dicitur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

vbi nominatus erat Christus/vt ne super alienum fundamentum edificarem
sed quemadmodum scriptum est. Quibus non est annuntiatum de eo/ vide-
bunt/et qui nō audierāt/intelligent Quapropter et prepedit⁹ sum sepe/quō
minus venirem ad vos Nunc vero cum non amplius habeam locum in regi
onibus his/ desiderium autem habeam veniendi ad vos multis iam annis/
quandocunqꝫ iter instituero in Hispaniam/veniam ad vos. Spero eñ fore
vt istac iter faciens videā vos/ et a vobis producar illuc/si tamen vestra con
suetudine prius ex parte fuero expletus. Nun autem proficiscor Hierosoly-
mam/ministrans sanctis Visum est enim Macedonie et Achaie cōmunicati
onem aliquam facere in pauperes sanctos/qui sunt Hierosolymis. Nam ita
visum est ipsis/ et debitores illorum sunt. Etenim si spiritualia sua commu-
nicauerunt gentibus/ debent et he in carnalibus ministrare illis. Hoc igitur
vbi perfecero/et obsignauero illis fructum hunc/reuertar per vos in Hispa
niam Scio uanqꝫ ꝙ vbi venero ad vos/cum plenitudine benedictionis euan-
gelij Christi venturus sum. Obsecro autem vos fratres per dominū nostrum

Sancta fuit hec ambitio Pauli apud deum/qua voluit qꝫ latissime iacere fun damenta Christiane religionis/ idqꝫ in locis in quibus nondum predicatum fuerat de Christo.

Cum Paulus vocat eleemosynam benedictionem/vt hic/ videtur verecunde significare vt Rhomani quoqꝫ aliquid cōferant/in subsidia pauperum.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Si Paulus apostolus et propheta ac spiritu sancto plenus/ postulat iuuari fidelium precibus contra hostium insidias. Quanto magis/ nobis peccatoribus idem postulandum est.

Jesum Christum/ et per dilectionem spiritus/ vt me laborantem adiuuetis precationibus pro me ad deum/ vt liberer ab incredulis in Judea/ vtq; ministerium hoc meũ quod exhibebo Hierosolymis/ acceptũ sit sanctis/ vt cum gaudio veniam ad vos/ per voluntatẽ dei/ vnaq; vobiscum refociller. Deus autem pacis sit cum omnibus vobis. Amen.

Caput xvi.

Ommendo autem vobis Pheben sororem nostrã/ que est ministra ecclesie Cenchreensis/ vt illam suscipiatis in Christo/ ita vt decet sanctos/ et adsitis ei in quocunq; vobis eguerit negotio. Nam hec cum multis adfuit/ tum mihi etiã ipsi Salutate Priscam et Aquilam/ adiutores meos in Chro Jesu/ qui pro anima mea suam ipsorum ceruicem supposuerunt Quibus non ego solus gratias ago/ sed et omnes ecclesie gẽtium. Item que in domo illorum est/ congregationem. Salutate Epenetum dilectum meum/ qui est primitie Achaie in Christo Salutate Mariam/ que multum laborauit erga nos Salutate Andronicum et Juniam/ cognatos meos et cõcaptiuos meos/ qui sunt insignes inter apostolos/ qui etiam ante me fuerunt in Chrõ. Salutate

Cenchreis hoc loco/ est statio naualis Corinthiorum Reperiuntur nanq; huius nominis plura loca/ vt in Troade et in Italia.

Hanc Priscam putant alibi dictam Priscillam/ Actorũ. xviij: que fuerat vxor Aquile/ viri Judei Pontici genere/ qui tabernaculorum erat artifex/ siue sutor autore Origene.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Ampliam dilectum meum in domino. Salutate Urbanum adiutorem nos-
trum in Christo/ et Stachyn dilectum meum Salutate Appellam/ probatum
in Christo. Salutate eos qui sunt ex Aristobuli familiaribus. Salutate He-
rodionem cognatum meum. Salutate eos qui sunt ex Narcissi familiaribus/
hos qui sunt in domino. Salutate Triphenam et Triphosam/ que laborant
in domino. Salutate Persidem dilectam/ que multum laborauit in domino
Salutate Rufum/ electum in domino/ et matrem illius ac meam. Salutate
Asyncritum/ Phlegontem/ Hermam/ Patrobam/ Mercurium/ et qui cum
his sunt fratres. Salutate Philologum/ et Juliam/ Nereū et sororem eius/
et Olympam/ et qui cum his sunt/ oēs sanctos. Salutate vos inuicem cum
osculo sancto. Salutant vos ecclesie Christi. Obsecro autem vos fratres/ vt
cōsideretis eos qui dissidia et offendicula cōtra doctrinā (quā vos didicistis)
gignunt/ et declinetis ab illis. Nam qui eiusmodi sunt/ domino Jesu Christo
non seruiunt/ sed suo ventri/ et per blandiloquentiam et assentationem deci-
piunt corda simplicium. Nam vestra obedientia ad omnes permanauit

Carnales quidam/ voluptatibus ad-
huc seruientes/ ac ventrem pro deo ha-
bentes non ferebant spiritualem euan-
gelij doctrinam/ cupiditatibus carnali-
bus pleni/ et sic sola fide cōtenti/ vt ab
omni opere bono prorsus abstineant
et cessant.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Ac si dicat Simplicitas laudanda est/ sed tamen quoniam suspicionem nescit sepe obnoxia est imposture/ ideo vult illos esse occulatos ad ea sectanda que bona sunt/ et declinanda/que pietatis synceritatem viciant.

Gaudeo igitur sane de vobis. Sed volo vos sapientes quidem esse ad bonum/ synceros autem ad malum. Deus autem pacis conteret satanam sub pedes vestros breui. Gratia domini nostri Jesu Christi sit vobiscum. Salutant vos Timotheus cooperarius meus/et Lucius/ et Jason/ et Sosipater/ cognati mei. Saluto vos ego Tertius/ qui scripsi epistolam in dn̄o. Salutat vos Gaius hospes meus et ecclesie totius. Salutat vos Erastus questor erarius ciuitatis/ et Quartus frater. Gratia domini nostri Jesu Christi sit cum omnibus vobis/ Amen. Ei autem qui potēs est vos confirmare secundum euangeliū meum/et preconium Jesu Christi/ iuxta reuelationē mysterij temporibus eternis taciti/ manifestati vero nunc/ et per scripturas propheticas iuxta delegationem eterni dei in obedientiam fidei/ in omnes gentes patefacti/ soli sapienti deo/ per Jesum Christum/ cui gloria in secula/ Amen.

Finis Eipstole ad Rhomanos.

❧ In priorem ad Corinthios epistolam argumentum per Erasmum Roterodamum.

Corinthus Achaie Metropolis olim erat / ob portuum commoditatem (est enim Isthmos) emporium totius Asie / tum celeberrimum tum opulentissimũ. Fere fit autem / vt eiusmodi ciuitatum mores multo sint corruptissimi / ꝙ vndiq; ex omni natione non tam mores q̃ vitia soleant importari / et magnam vite licentiam / negotiatorum genus sibi vindicat. Proinde Corinthij tametsi predicatione Pauli iampridem euangelicam doctrinam accepissent / tamen adhuc ingenij viteq; prioris vestigia nonnulla ac reliquie manebant / adeo vt periculum esset / ne per philosophos / crucis predicationem vt humilem et indoctam fastidientes / et pseudapostolos ad Iudaismum inuitantes / a Christi syncerıtate alienarentur. Vsq; adeo ardua res est / ab ijs in quibus natus sis et quibus diu assueueris / in aliũ hominen transformari. Quin diuus Hieronymus in prefatione secũdi libri commentariorum / quos scripsit in epistolam ad Galatas / testatur sua etiamnum etate apud Achaicos / horum que Paulus Corinthijs obijcit extitisse reliquias. Cum hodie satis esse putemus aquula modo tingi / vt subito fias Christianus. Paulus igitur sciens / non minoris esse virtutis parta tueri / q̃ parasse filios suos / quos magno studio Christo genuerat (nam sesquiannum apud illos egerat) pari studio ad Christum reuocat / et in euangelica doctrina confirmat / nunc apostolica seuiens autoritate / corripiens / obiurgans / ac minitans deniq; / nunc paterno affectu blandiens atq; exhortans / et necessarie reprehensionis acrimoniam laudis admixtu leniens / et sapientum medicorum exemplo / amarum absynthij pharmacum prelito melle condulcans / ac singulis malis opportuna admouens remedia. Primum / opulentie comes solet esse tumor ac ferocitas. Et inter feroces plerumq; factiones oriuntur / dum nullus alteri vult cedere / et se quisq; potiorem ducit. Ad hec / opes comitatur luxus et gule studium / luxus libidinem comitem trahit. Porro negotiatorum peculiaris est auaritia. Neq; vero solum tumebant opibus / verumetiam grecanice philosophie supercilio / sine qua ceteros vt Barbaros despiciebant. Tumoris erat ꝙ ex dignitate apostolorum / a quo quisq; fuerat baptzatus / efferrent sese. Hinc ille dissidiorum voces / ego Apollo / ego Cephe / ego Pauli. Preterea ꝙ ne in conuenticulis quidem solennibus satis inter eos conueniret / cum in donis spiritualibus sibi quisq; placeret / et dum in eodem dono sibi nollent inuicem cedere / tumultus et confusio nasceretur / adeo vt in publico conuentu mulieres etiam loquerentur ac docerent. Porro luxus simul et tumoris erat / ꝙ quoties ad sacrosanctam cenam conuenirent / quam Paulus dominicam vocat / in qua maxime conueniebat prestare Christianam concordiam / diuites non expectatis tenuioribus cibum caperēt / et vsq; ad temulentiam sese ingurgitarent / esurientibus ceteris / vt iam non solum dissidium illic esset et intemperantia / verumentiam indecora quedam inequalitas / quam dñica cena nesciebat. Iam partim tumoris / partim philosophie vitium erat / ꝙ Paulum quidam illorum / vt tenuem atq; humilem / deinde ineloquentem / et imperitum fastidirent. Proprium vero philosophie fuit / ꝙ resurrectionem mortuorum / fidei nostre basim / in dubium vocarent. Luxus erat / ꝙ promiscue vescerentur ijs / que tum simulacris demonum immolabantur / non vitato offendiculo infirmorũ. Libidinis erat / que nusq̃ gentium regnabat impunitius q̃ Corinthi / ꝙ preter alia repertus sit inter eos / qui patris vxorē / hoc est / nouercam suam stupro contaminarit / nec huius autorem flagitij e suo contubernio profligarint / ꝙ cum alijs flagitiosis Christianis commercium habuerint / velut illorum vitijs fauentes. Huc pertinet / ꝙ preter decorum et viri essent comati / et mulieres non vererentur nudo capite conspici in cetu ecclesiastico / velut ipse corporis habitu mores effeminatos / ac delicias pre se ferentes. Auaritie erat / ꝙ non de fama / neq; de capite / sed de re pecuniaria inter sese lites agitarent / eo gliscente pecunie studio / vt Christiani rerum eiusmodi contemptũ professi / apud ethnicos et impios iudices litigarent / magno dedecore Christiani nominis. Et adeo non negligerent potius pecuniole iacturam / vt ipsi vltro alios in huiusmodi negotijs circumuenirent. Postremo de matrimonio inter sese dissentiebant / iam tum asseuerantibus quibusdam Christianis / in totum a coniugio temperandum / cum viderent apostolos ab vxoribus suis abstinere. Morbos ostendi Corinthiorum / non omnium / sed quorundam / qui ne gregem vniuersum contagio inficerent / Paulus his remedijs occurrit. Primo loco prefatus fiduciam suam de futura illorum constantia in euangelio Christi / seuerius obiurgat ac docet / ne per contentionem humanam in hominibus glorientur / sed per concordiam et equo glorientur in Christo / cui vni accepta ferenda sunt omnia / obiter indicans fontem eiusmodi dissidiorum / animi tumorem esse. Proinde a supercilio mundane philosophie ad crucis humilitatem reuocat / que licet ostentationem non habeat / vim tamen et energiam habet. Indicat et autores huius mali pseudapostolos / qui post Pauli abitum

sese ingerebant/ declarans se rectum iecisse fundamentum/ cauendum ne illi superstruerent quod paulopost esset demoliendum/ hoc est/ ne quid discerent Corinthij/ quod mox esset dediscendum. Deinde ceu pater cum filijs expostulat/ ꝙ huc prouecti sint magnitudinis/ vt iam autorem suum velut humilem contemnant/ nihil non perpetientem euangelij gratia/ cui ob id ipsum magis etiam fauere conueniebat. Hortatur autem filios/ ne degenerent a patre/neu vltro se pedagogis in seruitutem dedant. Atq; hec quidem potissimum agit capite primo/ secundo/ tertio/ et quarto. Porro quarti finis ad quinti initium mihi videtur pertinere. De incesto precipit/ et publico consilio decernit/ vitandam hominis consuetudinem/partim quo pudore correctus resipiscat/partim ne huius contactu ceteri inficiantur. Admonet autem non hunc modo vitandum/ verumetiam omnes qui falso titulo Christiani manifestis flagitijs essent infames. Nam ethnicos flagitiosos non ita oportere vitari/ vel ꝙ nostra non referat quales illi sint/vel ꝙ passim essent flagitiosi/ vt omnes vitandi fuerint ei/qui flagitiosos vellet effugere. Hec agit capite quinto. Tertió de litibus admonet/si quid huiusmodi questionum inter ipsos natū esset/quod ipsum tamen inter Christianos fedum videretur/ob pecuniam/que nobis debeat esse vilissima/contendere/ne res eo procedat/ vt ethnici iudices adeantur/ sed ipsi per arbitros quoscunq; rem inter se transigant. Idq; agit capite sexto/cuius magna pars ad septimum pertinet/mea quidem sententia/ nimirum ab eo loco quo de matrimonio tractaturus/inter cetera vitia scortationem/ adulterium et masculam Venerem damnat/ idq; prosequitur sub initium proximi capitis. Nescitis ꝙ membra vestra templa sunt Christi: Quarto loco precipit de matrimonio/de viduitate/de impari connubio/de diuortijs/de virginitate/obiter admonens/ ob susceptum Christianismum non esse mutandum vite statum. Totoq; hoc sermone ita hortatur ad celibatum/ et continentiam/ vt tamen coniugij remedium non adimat ijs quibus opus est. Hoc agitur capite septimo. Quinto docet carnes immolatas simulacr[illegible] re nihil differre a ceteris carnibus/ et tamen ab his abstinendum/ si periculum sit/ ne qu[illegible] ethnicus/aut Christianus infirmior/ex eo ꝙ vesceris/ existimet te simulacrorum assentiri culture. Ab his et huiusmodi vitijs veterū exempló deterret. Idq; agit capite octauo/ac rursus capite nono. Nam in medio expatiatur in commendationem sui/ tacite se preferēs ceteris apostolis etiam summis/qui solus omnium Corinthijs gratis impartierit doctrinam euangelicam. Sextó docet quid oporteat obseruari in conuentu publico Christianorum/ne viri sint comati/ ne mulieres nudo capillitio/ tum in dominico conuiuio seruetur communitas et equalitas/ neq; enim illic agi negotium ventris/quod domi rectius agatur/ sed mysticis epulis representari cenam dominicam. Preterea monet/ ne quis ob dotem spiritualem sibi placeat/sed suam quisq; dotem in commune conferat commodum/exemplo membrorum corporis/ exhortans vt reliquis quidem donis que contigerunt/recte vtantur/precipue tamen enitantur ad charitatem/ sine qua reliqua adeo nihil conducant/vt officiant etiam. Porro cum charitati primas tribuerit/proximas tribuit prophetie/sic enim vocat enarrationem arcane scripture. In hac admonet vitandum esse tumultum et confusionem. Id fore/ si vicissim et pauci dicant/ mulieribus interim silere iussis/adeo vt nec discendi gratia rogare liceat in cetu. Hec agit capite xi. xij. xiij. et xiiij. Septimo loco varijs argumentis astruit resurrectionem mortuorum/declarans/ qualis et quibus modis ea sit futura. Atq; id quidem capite xv. Postremo capite/familiaria quedam subijcit/ de collatione pecunie in subsidia pauperum/ de suo ad Corinthios reditu. Postremo Timotheum et alios aliquot illis commendat. Diuus Ambrosius putat hanc nō esse primam epistolam/quam Paulus scripserit Corinthijs/hanc opinor coniecturam secutus/ quod capite quinto/ Scripsi/inquit/vobis in epistola/quasi prius alteris literis super hac re ad illos scripserit Etiamsi Greci iterpretes dissentiunt Hanc missam putant per Timotheum/ cuius semel atq; iterum facit mentionem/ simulq; per Stephanam/ Fortunatum/et Achaicū/quos illis commendat. Rursus alij putant ab Epheso missam/ ꝙ in calce scribat/Permanebo autem Ephesi vsq; ad pentecosten. Alij e Philippis/ nam hanc inscriptionem habent Grecorum codices. Nec mihi coniectare licet/ quid secuti sint/ qui ita senserunt/nisi colligunt ex itinere scriptam/ob ea que scribit Paulus/Veniam autem cum Macedoniam pertransiero/ nam Macedoniam pertransibo. Ac mox/ Nolo enim vos modo in transitu videre

Argumenti Finis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Epistole prioris ad Corinthios Caput primum.

Aulus vocatus apostolus Jesu Christi/ per volūtatem dei et Sosthenes frater/ ecclesie dei que est Corinthi/ sanctificatis per Christum Jesum/ vocatis sanctis/ vna cum omnibus qui inuocant nomen dñi nostri Jesu Christi/ in quouis loco vel suo/ vel nostro. Gratia vobis et pax a deo patre nostro/ et dño Jesu Christo Gratias ago deo meo semper pro vobis de gratia dei/ que data est vobis per Chrm̄ Jesum/ ꝙ in oibus ditati estis per ipsum/ in omni sermone/ et omni cognitione (quibus rebus testimonis um Jesu Christi confirmatum fuit in vobis) adeo/ vt non destituamini in vllo dono/ expectantes reuelationē dñi nr̄i Jesu Chr̄i/ qui et cōfirmabit vos vsq3 ad finem inculpatos in die dñi nr̄i Jesu Chr̄i Fidelis deus per quem vocati estis in consortium filij ipsius Jesu Chr̄i dñi nr̄i. Obsecro aūt vos fratres per nomē dñi nr̄i Jesu Chr̄i/ vt idem loquamini oēs/ et non sint inter vos dissidia/ sed sitis integrū corpus/ eadē mēte/ et eadē sententia. Significatum est enim mihi de vobis frēs mei a familiaribus Chloe/ ꝙ contentiones sint

Vocatus nō est hoc in loco participium dictus aut noīatus/ sed nomen absolutum/ veluti dicas/ apostolus est vocaticius siue vocatione hoc est electione/ quo noīe significat se non aliquo ambitionis studio/ vsurpasse aut inuasisse hanc dignitatē/ sed ad illam a deo esse vocatum.

Gratia tuebitur innocētiam/ hanc comitatur concordia et pax. Gratia nos a peccatis assertos conciliat nos deo. Pax vero conciliat nos hominibus.

Vbicūq3 simplici mente non idem creditur/ vbicūq3 fideliter loquendo et operando non idem sentitur/ ibi non est integrum corpus/ hoc est perfectum/ sed mutilum et mancum/ quales sunt schismaticorum ecclesie.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

inter vos Dico aũt illud/ quod vnusquisqz vr̃m dicit Ego quidẽ sum Pauli/

Litigabant inter sese / quia credebant baptismũ aliquid virtutis accipere ex merito ac dignitate baptizantium ministrorum/ atqz ideo quisqz sibi placebat ex opinione vel dignitate sui apostoli. Errabant igitur nescientes baptismi efficatiam esse/ non ab humana aliqua virtute sed a Christi merito.

ego vero Apollo/ ego vero Cephe/ ego vero Chr̃i. Num diuisus est Christus? Num Paulus crucifixus est pro vobis? aut in nomine Pauli baptizati fuistis? Gratias ago deo meo/ ꝙ neminem vestrum baptizauerim/ nisi Crispum et Gaium/ ne quis dicat/ ꝙ in meo nomine baptizauerim. Baptizaui autem et Stephane familiam. Preterea haud scio/ num quem alium baptizauerim. Non enim misit me Christus vt baptizarem/ sed vt euangelizarem/ non erudito sermone/ ne inanis reddatur crux Christi. Nam sermo crucis/

Vt apostoli noua quadam rõne erant potentes ac diuites/ nobiles ac inclyti/ ita nouo quodam modo erant tum eruditi tum eloquẽtes/ simpliciter et inaffectate loquuti sunt/ sed tamen cordate et prudenter.

ij̃s quidẽ qui pereunt/ stultitia est/ at nobis qui salutem cõsequimur/ potentia dei est Scriptũ est enim Perdam sapientiam sapientium/ et intelligẽtiam intelligentium reñciam. Vbi sapiens? vbi scriba? vbi disputator seculi huius?

Ac si dicat/ Nonne videmus innouari mundum? Nonne videmus homines pristine religioni/ pristine philosophie diffisos Christi crucem amplecti? Nonne iam intelligunt impium esse/ quod antea pietas habebatur et stultissimum esse quod prius sapiens videbatur?

Nonne infatuauit deus sapientiam mundi huius? Nam postq̃z in sapientia dei/ non cognouit mundus per sapientiam deum/ visum est deo/ per stulticiam predicationis saluos facere credentes. Quandoquidem et Iudei signum postulant/ et Greci sapientiam querũt. Nos autem predicamus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Christum crucifixum/ Judeis quidem offendiculum/ Grecis vero stulticiam sed iisdem vocatis Judeis/ pariter et Grecis/ Christum dei potentiam/ ac dei sapientiam. Quoniam stulticia dei sapientior est q̄z homines/ et imbecillitas dei robustior est q̄z homines. Videtis enim vocationem vestram fratres/ ꝗ non multi sapientes secundum carnem/ non multi potentes/ non multi claro genere nati/ verum que stulta erāt secundum mundū/ delegit deus vt pudefaceret sapiētes/ et que erāt imbecillia in mundo/ delegit deus vt pudefaceret ea que sunt robusta/ et que ignobilia erant in mundo contēptaq3/ delegit deus/ et ea que nō erant/ vt ea que sunt obliteraret/ vt ne gloriaretur vlla caro coram ipso. Ex eodē autem vos estis in Christo Jesu/ qui factus fuit nobis sapientia a deo/ iustitiaq3 et sanctificatio/ et redēptio Vt quemadmodum scriptum est. Qui gloriatur in dn̄o glorietur.

Caput Secundum.

T ego cum venirem ad vos frēs/ nō veniebam cum eminētia sermonis aut sapientie/ annuntians vobis testimonium dei. Non enī me iudicaui quicquam scire inter vos/ nisi Jesum Christum/ et hunc crucifixum.

Judei offenduntur admirantes Jone prodigiū/ Christi vero facta Jona tanto maioris calumniantur. Grecis vero qui (rōnibus vestigant oia) stultū videtur virginē celitus concepisse fetum/ sub homine latuisse deū/ morte vitam esse restitutam/ reuixisse qui semel esset mortuus.

Per humiles orta est euangelij gloria/ per humiles dilatatur/ vt versis rerum vicibus/ humilitas expugnet altitudinem/ simplicitas coarguat humanam astutiam.

Qui factus fuit nobis rē sapientia/ ne nobis opus esset/ philosophia/ Justitia id est innocentia/ vt nihil iam sit quod mosaice legis opē desideramus/ per hūc accessit vite sanctimonia/ ne quis hanc suis adscribat meritis/ per hunc etiam contigit redemptio/ hoc est libertas/ vt eius sanguine redempti sumus/ a vitiorum tyrannide. Breuiter/ felicitatis summam vni Christo debemus/ et autori patri.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Et sermo meus rc. ac si dicat Qualis erat vite habitus/ talis erat etiam oratio/ et sermo meus nullis rethorum ornamentis instructus/ aut philosophorum argumentis picturatus/ qui declararet/ quantū ipse pollerem vel eloquentia vel eruditione/ sed tamē efficax fuit ad transfigurandos vos.

Et ego per infirmitatem et cum timore ac in tremore multo apud vos versatus sum/ et sermo meus et predicatio mea non erat in persuasoriis humane sapientie verbis/ sed in ostensione spiritus ac potentie/ vt fides vestra non sit in sapientia hominum/ sed in potentia dei. Porro sapientiam loquimur inter perfectos/ sapientiam autem non seculi huius/ neqꝫ principum seculi huius qui abolētur/ sed loquimur sapientiam dei in mysterio que est recondita/ quam prefinierat deus ante secula in gloriam nostrā/ quam nemo principum seculi huius cognouit. Nam si cognouissent/ haud quaqꝫ dominū glorie crucifixissent. Sed quemadmodum scriptum est. Que oculus non vidit/ et auris non audiuit/ et in cor hominis non ascenderunt/ que preparauit deus diligentibus se. Nobis autem deus reuelauit per spiritū suum. Spiritus enī omnia scrutatur/ etiam profunditates dei. Quis enim hominum nouit ea que sunt hominis/ nisi spiritus hominis/ qui est in eo? Sic et ea que sunt dei/ nemo nouit nisi spiritus dei. Nos vero non spiritum mundi accepimus/ sed spiritum qui est ex deo/ vt sciamus que a Christo donata sint nobis/ que et loqui

Quoniam hec sapientia simplicibus ac puris animis delectatur et ob id nemo principū huius eui eam est assequutus Nec Pilatus nec Annas aut Caiphas nec Pharisei/ nec ipsi demones.

Ac si dicat faciem hois cuiuis promptum est cernere. Ceterum quid lateat in intimis animi recessibus/ nemo mortalium perspicit/ nisi spiritus hominis qui est in eo.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

mur non sermonibus quos docet humana sapientitia/ sed quos docet spiri
tus sanctus/ spiritualibus spiritualia comparantes. Animalis autem homo
nō accipit ea que sunt spiritus dei/ stulticia siquidem illi sunt/ nec potest cog-
noscere ꝙ spiritualiter diiudicantur At spiritualis diiudicat quidem oīa/ ipse
vero a nemine diiudicatur Quis eñ cognouit mentem domini/ qui consilium
daturus sit illi? Nos autem mentem Christi tenemus

Nam humana que/ sunt humano more tradūtur/ que celestia ac spiritualia/ nouo modo tradēda erant/ nec id sane quibus libet/ sed iis dūtaxat qui hausto Christi spiritu/ iam habiles sunt spirituali doctrine quippe spirituales et ipsi auditor enim spiritualis doctrine spirituali congruit.

Caput Tertium

ET ego fratres/ nō potui loqui vobis/ vt spiritualibus/ sed loquen
dum fuit vt carnalibus/ vt infantibus in Christo. Lactis potu vos alui/ et
non cibo. Nondum enim poteratis/ imo ne nunc quidem adhuc potestis/
nam adhuc carnales estis. Siquidem cum in vobis sit emulatio et contentio
et factiones/ nonne carnales estis et secundum hominem ambulatis? Et eñ
cum dicat aliquis. Ego quidem sum Pauli/ alter vero/ ego Apollo/ nonne
carnales estis? Quis igitur est Paulus/ quis autem Apollo? nisi ministri
per quos credidistis/ et vt cuiq; dominus dedit. Ego plantaui/ Apollo riga
uit/ sed deus dedit incrementum. Itaq; neq; qui plantat est aliquid/ neq;

Fidei philosophia/ etiam suam habet etatem/ nam habet rudimenta/ habet profectus habet fastigium/ ideo aplūs non poterat illis ab initio loqui tanq; spiritualibus/ hoc est iam perfectis et plene adultis in Christo Jesu.

Nam huiusmodi titulis inter se decertant humane philosophie discipuli. Ego sum Aristotelicus/ Ego Platonicus/ Ego Stoicus/ Ego Epicureus/ Discipuli vero Christi vno Christo autore gloriantur.

qui rigat/ sed qui dat incrementum deus. Ceterum is qui plantat/ et is qui rigat/ vnum sunt. Unusquisqȝ tamen suam mercedem accipiet iuxta suum laborem. Etenim dei sumus cooperarij/ dei agricolatio/ dei edificatio estis/ iuxta gratiam dei/ que data est mihi. Ut sapiens architectus fundamentum posui/ alius autem super illud edificat. Porro quisqȝ videat quomodo superstruat. Nam fundamentum aliud nemo potest ponere/ preter hoc quod positum est/ quod est Jesus Christus. Nā si quis superstruit super fundamētum hoc/ aurum/ argentum/ lapides pretiosos/ ligna/ fenum/ stipulam/ cuiusqȝ opus manifestum fiet. Dies enim declarabit/ quod in igne reuelatur/ et cuiusqȝ opus quale sit/ ignis probabit. Si cuius opus manserit/ quod superstruxit/ mercedem accipiet/ si cuius opus exustum fuerit/ damnum patietur/ ipse vero saluus fiat/ sed sic tanqȝ per ignem. An nescitis ꝙ templum dei estis/ et spiritus dei habitat in vobis? Si quis templum dei prophanat/ hunc perdet deus. Nam templū dei sanctum est/ quod estis vos. Ne quis seipsum fallat Si quis sibi videtur sapiens esse inter vos/ in seculo hoc stultus

Meritorum ac premiorum ratio in hoc consistit/ vt quisqȝ gnauiter fideliter/ ac hilariter prestet officium. Nam qui ex necessitate aut ex tristitia/ aut etiam negligēter prestat officium et laborem/ aut ludit operam/ aut mercedē se dignam referet.

Simplicissimus sensus est optimus/ si accipiamus de doctrina apostolorum Paulo succedētium. Ille bonum posuit fundamentū (Videant (inquit) ceteri quid superstruant (Si digna Christo durabit opus etiam in luce conspectum Sin Judaismum adiunxerint/ fallent quidem ad tempus/ ceterū patefiet illorum impostura/ simul atqȝ vero iuditio perpendi ceperit/ est tamen spes salutis/ q̄zdiu manserit fundamentum Christus.

Huius templi sanctimonia seruatur/ innocentia et moribus Christo dignis/ prophanatur vero/ et conspurcatur ambitione/ libidine/ dissidio et his similibus affectibus et morbis.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

fiat/ vt reddatur sapiens. Etenim sapientia mundi huius/ stultitia est apud deum. Scriptum est enim. Qui cōprehendit sapientes in astutia ipsorum. Et rursum. Dominus nouit cogitationes sapientium/ q̄ sint vane. Itaqȝ ne quis glorietur in hominibus. Omnia nanqȝ vestra sunt/ siue Paulus/ siue Apollo/ siue Cephas/ siue mundus/ siue vita/ siue mors/ siue presentia/ siue futura/ omnia inq̄ȝ vestra sunt/ vos autem Christi/ Christus vero dei.

Quando salutis nostre negotiū totum sit diuinum/ non est q̄ homines sibi quicq̄ȝ hinc vindicent/ nec est cur vllam glorie portionem homini velut autori tribuant/ cum tota debeatur deo.

Caput Quartum

Sic nos estimet homo/ vt ministros Christi/ et dispensatores mysteriorum dei. Quod superest autem/ illud requiritur in dispensatoribus vt fidus aliquis reperiatur. Mihi vero pro minimo est/ vt a vobis diiudicer aut ab humano iudicio/ imo nec meipsum diiudico. Nullius enim rei mihi conscius sum/ sed non per hoc iustificatus sum. Ceterum qui me iudicat/ dominus est. Proinde ne ante tempus quicq̄ȝ iudicetis/ donec venerit dominus/ qui et illustraturus est occulta tenebrarum/ et patefaciet consilia cordium/ ac tunc laus erit vnicuiqȝ a deo. Hec aūt fratres per figuram transtuli

Apostoli et predicatores non sunt autores gratie quam administrant sed ministri tantum ac dispensatores aliene rei. Igitur qui pro diuinis humana docēt/ qui vestra obediētia ad fastum ac questum abutuntur/ qui sub euangelij pretextu rem suam agunt/ qui sub vmbra glorie Christi/ tyrannidem affectant/ male fidei dispensatores sunt.

Neq3 Paulus neq3 Apollo erant facti-
onum occaſio/ et ideo docēdi gratia de
aliis loquens/ ſemetipſum pro exemplo
poſuit/ ne aperta malorum miniſtro-
rum mentio nimium offenderet.

in meipſum/ et in Apollo/ propter vos/ vt in nobis diſceretis/ ne quis ſupra
id quod ſcriptum eſt/ de ſe ſentiat/ vt ne/ hic illius/ ille huius noīe inflemini/
alius aduerſus alium. Quis enim te diiudicat? Quid autem habes/ quod
non accepiſti? Quō ſi etiam accepiſti/ quid gloriaris quaſi non acceperis?
Jam ſaturati eſtis/ iam ditati eſtis/ abſq3 nobis regnū adepti eſtis/ atq3 vti-
nam ſane adepti ſitis/ vt et nos ſimul vobiſcū regnem⁹ Arbitror em̄ ꝙ deus
nos/ qui ſumus apoſtoli poſtremi/ oſtenderit tanq̄3 morti addictos/ quoni
am ſpectaculum facti ſumus mundo et angelis et hoībus. Nos ſtulti ꝑpter
Chriſtum/ vos autem prudentes per Chriſtum/ nos imbecilles/ vos autem
validi/ vos clari/ nos contēpti. Ad hoc vſq3 tempus et eſurimus et ſitimus/
et nudi ſumus/ et colaphis cedimur/ et incertis vagamur ſedibus/ et labora-
mus operantes propriis manibus/ male audientes benedicimus/ perſecutio
nem patientes ſuſtinemus/ conuitiis affecti obſecramus/ veluti excrementa
mundi facti ſumus/ omnium reiectamentum ad hunc vſq3 diem. Non quo
vos pudore ſuffundam/ hec ſcribo/ ſed vt filios meos dilectos admoneo.

Quia tanq̄3 malefici beſtiis obiecti/ in
omne pretorium pertracti/ multis car-
ceribus incluſi/ in omni foro ludibriis
affecti/ adeo vt ſpectaculum fuerimus
non ſolum huic mundo qui Chriſtum
damnat/ non ſolum hoībus qui terre-
na ſapiunt/ ſed etiam ipſis demonibus
qui noſtris malis oblectantur. Breui-
ter/ preter laborem et moleſtiam nihil
ad nos rediit. Totus fructus penes vos
eſt/ ſi tamen fructus dici meretur/ quo
vos euaſiſtis non meliores ſed deterio-
res/ in nullo habentes apoſtolice vite
formam.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

1 Co IIII: 5 in doctrina Euangelii

Nam etiamsi innumeros pedagogos habeatis in Christo/ nō multos tamen habetis patres. Siquidem in Christo Jesu/ per euangelium ego vos genui. Adhortor itaqz vos/ vt imitatores mei sitis Hac de causa misi vobis Timotheum/ qui est filius meus dilectus/ et fidelis in domino/ qui vobis in memoriam reducet vias meas/ que sunt in Christo/ quemadmodum vbiqz in omni ecclesia doceo. Perinde quasi non sim venturus ad vos/ inflati sunt quidam. Sed veniam breui ad vos/ si dominus voluerit/ et cognoscam non sermonem istorum qui inflati sunt/ sed virtutem. Non enim in sermone regnum est dei/ sed in virtute Quid vultis? Cum virga veniam ad vos/ an cum charitate/ et spiritu lenitatis?

Pedagogus pro tempore seuitiam exercet in etatem innocētem/ ac vel questus vel metus causa facit officium si tamen facit. At pater ob insitam penitus a natura pietatem/ vel suo malo filiorū commodis consulit. Optat igitur Paulus Corinthios esse sibi similes tanqz patri non autem pseudapostolis/ in quibus nihil est imitacione dignum.

Non enim in magnificis dictis aut verbis sita est euangelij vis/ que cuiuis in promptu sunt/ sed in vi ac virtute celesti/ que tolerantia malorum/ que concordia/ que totius vite innocentia/ que miraculis etiam et charitatis officiis declaratur.

Caput Quintum

OMnino auditur inter vos stuprum/ et huiusmodi stuprum/ quod nec inter gentes nominatur/ vt aliquis vxorem patris habeat. Et vos inflati estis/ ac non potius luxistis/ vt tolleretur de medio vestrum qui facinus hoc perpetrasset. Nam ego quidem/ vt absens corpore/ presens autem spiritu/ iam decreui tanqz presens/ vt is qui sic hoc patrauit/ in nomine dñi nostri

Cur flagitiosi sunt tollendi/ hoc est eiciendi e consortio Christianorū Primum ne fauere videamur turpibus admissis Deinde ne pestis exitialis latius serpendo alios inficiat. Postremo vt autor sceleris/ veluti omnium iuditio condemnatus/ pudore tactus resipiscat.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Quando hic de excõmunicatione loquitur/ intelligimus excõmunicandi rõem ex tribus potissimum cõstare/ ex decreto presidentis/ ex cõsensu multitudinis hoc est/potioris et sanioris partis/atqz ex autoritate Christi/ cuius gloria in ferenda excõmunicatione/ vnice spectanda est.

Nam huiusmodi amat deus/qui caret peccati fermẽto/quod olim typis mysticis adumbratum est. Egyptus enim peccati regnum significat. Filij Israel Egyptum egressi/ vescebantur azimis pascha celebrantes/ nos vero liberati a peccatorũ tyrannide habemus verum pascha Christum/ cuius innocentiam ac simplicitatem debemus exprimere.

Cum precipit apostolus flagitiosos esse vitandos/non de omnibus sentit flagitiosis/ sed tantum de Christianis/ qui nobiscum cõmune fraternitatis nomen sortiuntur/ quibus excõmunicatio medicinalis est/ quando pudore tacti ob separationem/tandem resipiscunt.

De his que foris sunt iudicare. [illegible]

Jesu Christi/ congregatis vobis et meo spiritu/vna cum potestate domini nostri Jesu Christi/tradatur satane ad interitum carnis/quo spiritus saluus sit in die domini Jesu. Non est bona gloriatio vestra. An nescitis/ q paululum fermenti totam consperſionem fermentat? Expurgate itaqz vetus fermẽtum/ vt sitis noua consperſio/ sicut estis infermentati. Nam et pascha nostrum pro nobis immolatus est Christus. Itaqz festum celebremus non in fermento veteri/ nec in fermento malitie et versutie/ sed in panibus fermento carentibus/ hoc est/ synceritate et veritate. Scripsi vobis per epistolam/ne cõmisceremini cum scortatoribus/ ac nõ omnino cum scortatoribus mundi huius/aut cum auaris/aut cum rapacibus/aut simulacrorũ cultorib9 Alioqui vtinam videlicet e mundo exissetis Nunc aũt scripsi vobis ne cõmisceamini Si quis cum frater appelletur/ fuerit scortator/auarus/aut simulacrorum cultor/ aut cõuitiator/ aut ebriosus/ aut rapax/ cum eiusmodi ne cibum quidem capiatis. Quid enim ad me attinet etiam de his qui foris sunt iudicare? Nonne de his qui intus sunt iudicatis? eos vero qui foris sunt/ deus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

iudicat. Etiam profligate istū qui malus est/ ex vobisipsis. **Caput Sextum**

SUstinet aliquis vestrum/ negotium habēs cum altero iudicari sub iniustis/ et nō magis sub sanctis? An nescitis/ ꝙ sancti mundum iudicabunt Et si per vos iudicatur mūdus/ indigni estis minimis iudiciis? An nescitis ꝙ angelos iudicabimus/ non tantum ista que ad victum pertinēt? Proinde iudicia siquidem habueritis de iis/ que ad vite vsum attinēt/ qui contempti sunt in ecclesia/ eos constituite. Ad erubescentiam vestram dico. Adeo nō est inter vos sapiens/ ne vnus quidem/ qui possit diiudicare inter fratrem suum et fratrē? Sed frater cum fratre litigat/ idq; sub infidelib⁹? Itaq; iam quidem omnino delictū in vobis est/ ꝙ lites habetis inter vos inuicem Cur non potius iniuriam patimini? cur non potius dānum accipistis? imo vos iniuriam facitis/ et damno afficitis/ idq; fratres? An nescitis ꝙ iniusti regni dei hereditatem non consequentur? Ne erretis. Neq; scortatores/ neq; cultores simulacrorum neq; adulteri/ neq; molles/ neq; qui concumbunt cum masculis/ neq; fures/ neq; auari/ neq; ebriosi/ neq; maledici/ neq; rapaces/

Paulus miratur aliquem esse Christianum qui possit animum inducere/ vt apud ethnicos iudices/ pro re pecuniaria contendat/ quia iudicat hoc vehementer pudendum.

Non enim satis est nos baptismo ablutos esse/ neq; sufficit nos Christo esse insitos/ nisi tota vita Christi doctrine respondeat/ qua iubemur etiam pallium reddere/ tollenti tunicam. Siquidem auaritia et pecunie studio nihil execrabilius.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Quasi dicat. In his que sunt necessitatis nature/mihi licita sunt oĩa. Nullus enim me vetat uti eodem iure/ quo ceteri apostoli vtuntur/ sed fortasse non semper expedit vobis.

regni dei hereditatem accipient. Atq3 hec eratis quidam/ sed abluti estis/ sed sanctificati estis/sed iustificati estis per nomen domini Jesu/et per spm̃ dei nostri. Omnia mihi licent/at non omnia conducunt. Omnium mihi potestas est/ at ego non redigar sub vllius potestatem. Esce ventri destinate sunt/et venter escis/deus autem et hunc et illas abolebit. Corpus vero non stupro/sed dño/et dominus corpori. Deus autem et dominum suscitauit/ et nos suscitabit per potentiam suam. An nescitis ꝙ corpora vestra membra sunt Christi? Num igitur tollens membra Christi/ faciam scorti membra? Absit. An nescitis ꝙ qui adglutinatur scorto/ vnum corpus est? Redigentur enĩ (inquit) duo in carnem vnam. At qui adglutinatur dño/ vnus spũs est. Fugite scortationem Omne peccm̃/ quodcunq3 fecerit homo/ extra corpus est sed qui scortatur/ in ꝓprium corpus peccat. An nescitis/ ꝙ corpus vestrum tẽplum est habitãtis in vobis spiritus sancti/quem habetis a deo/et nõ estis ipsi vestri iuris? Nam empti estis pretio. Glorificate iam deũ in corpore vestro/et in spiritu vestro/ que sunt dei.

Corpus non est ita necessitate nature spurce libidini dicatum queadmodum esca ventri/ aut venter escis. Imo corpus nostrum dño Jesu cõsacratum est et ille vicissim nobis adglutinatus est/ hec adglutinatio temporaria non est. Mors soluit vescendi necessitatem/ at non dirimit cõiunctionem cum Christo.

Caput Septimum

Ceterum de quibus scripsistis mihi Bonū est homini/ vxorem non attingere. Attamen propter stupra vitanda suam quisq3 vxorem habeat/ et suum queque virum habeat. Uxori vir debitam beneuolentiam reddat/ similiter autem et vxor viro. Uxor proprij corporis ius nō habet/ sed maritus. Similiter et maritus proprij corporis ius non habet/ sed vxor. Ne fraudetis vos inuicem/ nisi si quid ex consensu pro tempore/ vt vacetis ieiunio et precationi/ et rursum in vnum cōueniatis/ ne tentet vos satanas propter intemperātiam vestram. Hoc autem dico iuxta indulgentiam/ non iuxta preceptum. Nam velim omnes homines esse/ vt et ipse sum. Sed vnusquisq3 propriū donum habet ex deo/ alius quidem sic/ alius autem sic. Dico autem inconiugatis et viduis/ bonum eis est/ si manserint vt et ego. Qđ si se non continent/ contrahant matrimonium Nam satius est matrimoniū contrahere q̃3 vri. At coniugatis precipio/ non ego imo dominus. Uxor a viro ne separetur/ ꝙ si separata fuerit/ maneat innupta/ aut marito recōcilietur/ et maritus vxorē ne dimittat. Reliquis aūt ego dico/ non dn̄s. Si quis frater vxorem

Videtur Paulus aliquid optare quod exigere nō audet/ propter infirmitatem carnis ne quod optimum est affectantes/ per occasionem in deteriora prolaberentur.

Vri enim secundum Ambrosiū est cum voluntas calori carnis consentit. Vri igitur est/pati flammas carnis nōquācunq3/ sed eas que citra immundiciam vinci non possunt. Et sunt qui hunc locum intelligi volunt de igne gehenne/ quem sentient qui extra connubium non continent.

Siquidē vxor baptizata/ rem habens cum viro nondum baptizato/ non admiscetur ethnico sed obsequitur marito nec amat impium sed tolerat futurum pium.

habet infidelem/ et hec assentitur/ vt habitet cum illo/ ne dimittat eam/ et mulier que habet maritum infidelem/ et is assentitur vt habitet cum ea/ ne dimittat illum. Sanctificatus est enim maritus incredulus per vxorē/ et sanctificata est vxor incredula per maritum. Alioqui filij vestri immundi essent/ nunc autem sancti sunt. Qd si incredulus discedit/ discedat. Non est seruituti subiectus frater aut soror in huiusmodi/ sed in pace vocauit nos deus. Qui nanq3 scis mulier/ an maritum sis seruatura? Aut qui scis vir/ an vxorem sis seruaturus? Utcunq3 fuerit vnusquisq3 vt ipsi partitus est de9/ Unusquisq3 vt illum vocauit dominus ita ambulet/ et sic in ecclesijs omnibus ordino. Circumcisus aliquis vocatus est? ne accersat preputium. In preputio aliquis vocatus est? ne circumcidatur. Circumcisio nihil est/ et preputium nihil est/ sed obseruatio mādatorum dei. Unusquisq3 in ea vocatione/ in qua vocatus fuit maneat. Seruus vocatus es? ne sit tibi cure/ quinetiam si potes liber fieri/ potius vtere. Etenim qui in domino vocatus est seruus/ libertus domini est. Similiter et qui liber vocatus fuit/ seruus est Christi.

Hec intelliguntur non de toto Judaismo/ nec de vniuersa gentilitate/ in qua erant multa mala/ sicut in Judaismo erant multa bona/ sed de genere rerum indifferentium.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Pretio empti fuistis/ nolite fieri serui hominum. Unusquisq; in eo/ in quo vocatus fuit fratres maneat apud deū. De virginibus aūt preceptū dñi non habeo/ cōsiliū tamen do/ tāq̄ misericordiā cōsecutus a dño in hoc vt sim fidelis. Arbitror igitur hoc bonum esse ꝓpter presentem necessitatem. Nam bonum est homini sic esse. Alligatus es vxori? ne quere diuortium. Solutus es ab vxore? ne queras vxorem. Nō si duxeris vxorem non peccasti. Et si nupserit virgo non peccauit. Attamen afflictionem in carne habituri sunt huiusmodi. Ego vero vobis parco. Ceterum illud dico fratres/ tempus contractum est/ superest/ vt qui habent vxores/ sint tanq̄ nō habeant/ et qui plorāt/ tanq̄ non plorent/ et qui gaudēt/ tanq̄ nō gaudeant/ et qui emunt/ tanq̄ non possideant/ et qui vtūtur mundo hoc/ tanq̄ non vtātur. Preterit enim habitus huius mundi. Velim autem vos absq; sollicitudine esse. Qui celebs est/ curat ea que sunt domini/ quomodo placiturus sit dño. At qui duxit vxorē/ sollicitus est de his que sunt mundi quomodo placiturus sit vxori. Diuisa sunt hec duo/ mulier et virgo. Innupta curat ea que sunt dñi/

Nam que de seruitute ac libertate dicta sunt/ quodammodo locum habent in matrimonio ac celibatu. Matrimonio enim implicitus/ quodammodo seruus est. At qui celebs viuit huic liberius viuendi potestas est.

Ego vero vobis parco/ idest Fortiores continendi rationes non profero/ cum sitis incapaces et infirmi/ celibatus felicior est/ matrimonium vero quibusdam magis tutum.

Perinde quasi de vxore dicat Vxor quoniam sui iuris tota non est/ non potest tota vacare Christo/ sed in diuersas curas dissecta/dimidiata seruit Christo dimidiata matrimonio.
Hoc autem ad id rc. veluti dicat. Totus autem hic sermo meus/ quo celibatum effero/ne quis aliorsum vertat huc tendit/non quo vobis libertatem adimam contrahendi matrimonii/aut necessitate adigam in aliquod vite genus/ quod cuiusqz animo nō sedeat/ sed amico consilio/vestris consulo commodis/ vt cum sciatis vtriusqz ius esse vobis/ ad id potius vergatis/ quod preter decus honesti/ libertatisquoqz cōmodum habet adiunctum/ per quam celibi licet perpetuo studio seruire Christo.

sit sancta cum corpore tum spiritu. Contra/ que nupta est curat ea que sunt mundi/quomodo placitura sit viro. Hoc autem ad id/ quod vobis conducibile est dico/non vti laqueum vobis iniiciam/sed vt quod honestum ac decorum est sequamini/ et adhereatis domino absqz vlla distractione. Quod si quis indecorum virgini sue putat/si pretereat nubendi tempus/ et sic oportet fieri/ quod vult faciat/ non peccat/ iungātur matrimonio. Ceterum qui stat firmus in corde/non habens necessitatem/ sed potestatem habet proprie voluntatis/ et hoc decreuit in corde suo/ vt seruet suam virginem/ bene facit.

Quamuis enim matrimonium cum seruitutis et sollicitudinis incommodis coniunctum dicimus/ tamen cum peccato non est coniunctum Legittima res est et honesta (sed inter personas legittimas) quibusdam etiam necessaria.

Itaqz qui elocat nuptum/ bene facit. Attamen qui non elocat nuptum/melius facit. Uxor alligata est matrimonio q̄zdiu viuit maritus eius. Quod si dormierit maritus illius/libera est ad cui velit nubendum/ modo in domino Attamen beatior est/si sic maneat/ iuxta meam sententiam. Opinor autem q̄ et ipse spiritum dei habeam.

Caput Octauum

Perfecta cognitio quibusdam addit timorem ac supercilium/ etiam vsqz ad aliene infirmitatis contemptum. Sicut ergo caro non prodest quicqz sine spiritu/ ita scientia sine charitate nihil prodest/ sed magis obest.

Ceterum de iis que simulacris immolantur/ scimus q̄ oēs scientiam habemus. Scientia inflat/charitas vero edificat. Quod si quis sibi videtur ali-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

quid scire/ nondum quicq̃ nouit/ quemadmodum oporteat scire. At si quis diligit deum/ hic cognitus est ab illo. De esu igitur eorum que simulacris immolantur/ scimus ꝙ nullum est simulacrum in mundo/ et ꝙ nullus sit deus alius/ nisi vnus. Nam etiam si sunt qui dicātur dii/ siue in celo/ siue in terrā quemadmodum sunt dii multi/ et domini multi/ nobis tamen vnus est deus qui est pater ille/ ex quo omnia/ et nos in illum/ et vnus dn̄s Jesus Christus/ per quem omnia/ et nos per illum/ sed non in omnibus est scientia. Nonnulli vero cum cōscientia simulacri vsq3 ad hoc tēpus tanq3 simulacris immolatum edunt/ et conscientia illorum infirma cum sit/ polluitur. Atqui esca nos non commendat deo/ neq3 si comedamus/ aliquid nobis superest/ neq3 si non comedamus/ quicq̃ nobis deest Sed videte/ ne quo modo facultas illa vestra offendiculo sit iis qui infirmi sunt. Etenim si quis conspexerit te/ qui habes scientiam/ in epulo simulacrorum accumbentem/ nonne conscientia eius qui infirmus est/ edificabitur ad edendum ea/ que sunt simulacris immolata? Et peribit frater qui infirmus est in tua scientia/ propter quem Christus fuit

Quisquis apud deū sapiens est/ is vere sapit. Etenim qui sibi placet/ sueq3 studet glorie/ neglecto fratris periculo/ huius scientiam non approbat deus.

Quamuis simulachra adorētur ab ethnicis/ tanq3 illis aliquid numinis inesset/ reuera tamen nihil aliud sunt/ q3 lignum aut saxum/ neq3 plus habent diuinitatis/ q3 quiuis truncus indolatus/ aut rude saxum.

Non in omnibus est scientia idest cognitio illā diuina/ qua intelligūt verum discrimen inter creatorem et creaturam ad verum et iustū creaturarum vsum Nam si in omnibus esset scientia iam nullus offenderetur.

Tacita obiectio firmorum sapientium ac si dicant. Siue vescaris iis que sunt immolata simulachris nihilo fueris sanctior/ siue non vescaris nihilo fueris impurior.

Non hoc dicit Paulus ꝙ probet alicuius infirmi vel superstitionē vel suspitionem/ quia infirmitas nō est collaudanda aut alēda/ sed vt ostendat esse Christiane charitatis ad tēpus alicubi ferre aliorum infirmitatem.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Quia qui scandalisat infirmū fratrem paruipendit pretium sanguinis Christi eiusq; preceptis repugnat. Siquidem ille dixit Videte ne contemnatis unum ex his pusillis/ qui in me credunt.

mortuus. Sic autem peccantes in fratres/ et vulnerantes illorum conscientiam infirmam/ in Christum peccatis. Quapropter si esca offendit fratrem meum/ haudquaq̃ vescar carnib⁹ in eternum/ ne fratri meo sim offēdiculo.

Caput Nonum.

AN non sum apostolus? an non sum liber? an nō Jesum Christum dominum nostrum vidi? an non opus meum vos estis in domino? Si ceteris non sum apostolus/ at sane vobis sum. Siquidem sigillum apostolatus mei/ vos estis in dño. Mea respōsio apud eos qui me interrrogant/ hec est An non habemus potestatem edendi ac bibendi? An non habemus potestatem/ sororem mulierem circumducēdi/ quemdadmodum et ceteri apostoli/ et fratres domini/ et Cephas? Aut solus ego et Barnabas non habemus potestatem hoc faciendi? Quis militat suis stipendiis unq̃? quis plantat vineam/ et de fructu eius non edit? Aut quis pascit gregem/ et de lacte gregis non edit? Num secundum hominem hec dico? An non et lex eadem dicit? Etenim in Mosi lege scriptum est: Nō obligabis os bovi trituranti.

Non semper spectandum quid liceat/ sed quid expediat. Neq; protinus sequendum quod potest defendi/ sed hoc faciendum quod suaserit Christiana charitas.

Nonne opus meum vos estis in Domino

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Num boues cure sunt deo? An hoc ppter nos omnino dicit? Propter nos enim hoc scriptum est/ ꝙ sub spe debeat is qui arat arare/ et qui triturat sub spe/ spei sue particeps esse debeat. Si nos vobis spiritualia seminauimus/ magnū est/ si nos vestra carnalia messuerim⁹? Si ceteri potestatis erga vos participes sunt/ cur non potius nos? Atqui non vsi fuimus potestate ista/ sed oīa sufferimus/ ne quod offendiculum demus euāgelio Chr̄i. An nescitis ꝙ hij qui in sacris operantur/ ex sacrificio viuunt/ qui sacrario assistūt/ vna cum sacrario partem accipiunt? Sic et dn̄s ordinauit/ vt qui euangeliū annunciant/ ex euangelio viuant. Ego tamen nullo horū vsus fui. Quanq̄ non scripsi hec vt ita fiat in me. Nam bonū est mihi mori potius/ q̄ vt gloriationem meam aliquis inanem reddat. Etenim si euangelizem/ non est ꝙ glorier. Necessitas enim mihi incumbit Ue autem mihi est/ nisi euangelizem. Nam si volens hoc faciam/ premium habeo/ sin inuitus/ dispēsatio cōmissa est mihi. Quod igitur mihi est premium? Ue cum euangelizem/ gratuitum efficiam euangelium Christi in hoc/ ne abutar potestate mea in euangelio. Etenim cum liber sim

Et tamen simplici victu contentus debet esse is etiam qui in euangelico negotio fidelem nauat operam. Absit enim vt quisq̄ ex ea re coaceruat diuitias/ que docet diuitias cōtemptum. Debet enim qui exercet trituram in area domini/ preter spem eterni premij/ presentis mercedis solatio laborem lenire.

Non enim gloriatur apostolus coram deo/ sed gloriatur propter autoritatem euangelij coram mūdo/ significans nec doctrinam suam nec couersationem suam posse reprehendi.

Ac si dicat. Quemadmodum in quibusdam rebus licitis nō sum vsus meo iure/ ita in aliis non debitis me subieci/ velut adstrictus;ad ea/ad que nō eram obligatus.

ab omnibus/omnib⁹ meipsum seruum feci/quo plures lucrifaciam/ et factus sum Judeis quasi Judeus/ vt Judeos lucrifaciam/ijs qui sub lege sunt/ quasi sim sub lege/ vt eos qui sub lege sunt lucrifaciam/ his qui sine lege sunt/ tanq̄ȝ sim sine lege/ cum non sim sine lege deo/ sed obnoxius legi Christi/ vt lucrifaciam eos qui sunt sine lege. Factus sum infirmis quasi infirmus/ vt infirmos lucrifaciam. Omibus factus sum omnia/ vt omnino aliquos seruem. Hoc aūt facio ꝑpter euangeliū/ vt particeps illius fiam. An nescitis ꝙ qui in stadio currunt/ omnes quidem currunt/ sed vnus accipit premiū? Sic currite vt comprehendatis. Omnis autem qui certat per omnia temperans est/ illi quidem igitur vt perituram coronam accipiant/ nos autem vt eternam. Ego itaqȝ sic curro vt non in incertum/ sic pugilem ago/ non velut aerem feriens/ verum subiicio corpus meum et in seruitutem redigo/ ne quo modo fiat/ vt cum aliis predicarim/ ipse reprobus efficiar.

Sic currite vt comprehendatis/hoc est. Non sit igitur vobis satis vtcūqȝ vestro fungi offitio ac penam effugere/ pro viribus ad summa enitendum est/atqȝ ita currendum in euangelico stadio vt laudem non apud hoīes sed apud deū assequamini/ cui nemo probatur/ nisi qui valde promouerit.

Caput Decimum

Nolim autem vos ignorare fratres/ꝙ patres nostri omnes sub nube erant/ et omnes per mare trāsierunt/ et omnes in Mosen baptizati sunt in

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

nube et in mari/ et omnes eandem escam spiritualem comedebant/ et omnes eundem potum spiritualem bibebant. Bibebant enim de spirituali/ que illos comitabatur petra. Petra vero fuit Christus. Sed plures illorum non approbauit deus/ prostrati sunt enim in deserto. Hec autem figure nostri fuerunt/ ne nos simus concupiscentes rerum malarum/ quemadmodum et illi concupierunt Neqꝫ simulacrorum sitis cultores/ sicuti quidam illorū/ quemadmodum scriptum est. Sedit populus vt ederet ac biberet/ et surrexerunt ad ludendum. Neqꝫ stupris inquinemur/ sicuti quidam illorum stupris polluti sunt/ et conciderunt vno die viginti tria milia. Neqꝫ tentemus Christum/ sicut et quidam illorum tentauerunt/ et a serpentibus extincti sunt. Neqꝫ murmuretis/ sicut et quidam illorum murmurauerūt/ et interempti sunt ab extinctore. Hec autem omnia figure contigerunt illis. Scripta vero sunt propter admonitionem nostri/ in quos termini etatum inciderunt. Proinde qui sibi videtur stare/ videat ne cadat. Tentatio vos non cepit nisi humana. Sed fidelis est deus/ qui non sinet vos tentari supra id quod potestis/ imo faciet

Quando Christus semper fuit est atqꝫ erit vt alibi scribit apostolus/ idem est Christus qui hoc prestitit palam et vere in nouo testamento/ quod olim preludebat in figuris veteris testamenti.

Ac si dicat. Nemo sua firmitate fretus contemnat infirmos/ aut solo baptismo fretus sibi salutem promittat/ nisi vitam adiūgat baptismo dignam. Quia huic maxime cauendū ne cadat. Tutissimum autem semper ad meliora progredi/ nec vlli gradui fidere.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

vna cum tentatione euentum/ quo possitis sufferre. Quapropter dilecti mei

Fugite a cultu simulacrorum/ idest/ modis omnibus resilite a cultu idolorum quia quisquis cum illis vescitur/ vt maxime firmus sit animo/ tamẽ spetiem de se prebet/ quasi consentientis illorum superstitioni.

fugite ab simulacrorum cultu/ vt prudentibus loquor/ iudicate vos quod dico
Poculum benedictionis/ cui benedicimus/ nonne communicatio sanguinis
Christi est? Panis quem frangimus/ nonne cõmunicatio corporis Christi
est? Quoniam vnus panis/ vnum corpus multi sumus. Nam oẽs ex eodem
pane participamus. Videte Israelem iuxta carnẽ Nõne qui edunt victimas
participes sacrarij sunt? Quid ergo dico? ꝙ simulacrum aliquid sit? aut ꝙ
simulacris immolatum aliquid sit? Non/ verum illud dico/ ꝙ que immolant
gentes/ demoniis immolant et non deo. Nolim autem vos cõsortes demo
niorum esse. Non potestis poculum dñi bibere/ et poculum demoniorum.
Non potestis mense domini participes esse/ et mense demoniorum. An pro-
uocamus dominum? Num fortiores illo sumus? Omnia mihi licent/ at non

Magis perpendendum est quid fratri expediat q̃ȝ quid nobis liceat. Nam quod ad cibos attinet/ omnes cibi sunt nobis liciti si vrgeat necessitas/ sed non quiduis expedit proximo/ cuius gratia non nunq̃ȝ et a licitis temperandũ est.

omnia conducunt. Omnia mihi licent/ sed nõ omnia edificant. Nemo quod
suum est querat/ sed quisqȝ quod alterius est. Omne quod in macello vendi
tur edite/ nihil interrogantes propter conscientiam. Domini siquidem est

terra/ et plenitudo eius. Nõ si quis vocat vos infidelium/ et vultis ire/ quicquid apponitur vobis edite/nihil interrogantes propter conscientiam. Nõ si quis vobis dixerit/hoc simulacris immolatum est/ ne edatis/ propter illum qui indicauit/ et propter conscientiam. Domini siquidem est terra/ et plenitudo eius. Porro conscientiam dico/ nõ tuam/ sed illius alterius. Cur enim libertas mea iudicatur ab alia conscientia? Nõ si ego cum gratia participo/ cur ob id mihi male dicitur/ pro quo ego gratias ago?. Siue igitur editis/ siue bibitis / siue quid facitis/ omnia in gloriam dei facite. Tales estote/ vt nullum prebeatis offendiculum/ neq; Judeis/ neq; Grecis/neq; ecclesie dei/ quemadmodum ego per omnia omnibus placeo/ non querens meam ipsius vtilitatem/ sed multorum / vt salui fiant.

Ac si dicat. Hec omnia faciatis meo exemplo/ qui me per omnia oĩbus accommodo/ vescens non vescens/ accipiens non accipiens/ Judaissans non Judaissans/ non ad meamipsius vtilitatẽ hec omnia temperans / sed ad vtilitatem multorum/ quos meo venor obsequio non vt prede sint mihi/ sed vt ad salutem alliciantur.

Caput Undecimum.

IMitatores mei estote/ sicut et ego Christi. Collaudo aũt vos fratres/ q̃ oĩa mea memoria tenetis/ et quẽadmodum tradidi vobis/ instituta tenetis. Sed volo vos scire/ q̃ oĩs viri caput Chr̃s est/ caput autem mulieris

In Christi nanqȝ gloriam/ equū est viro nudare caput/ non solum amoto pileo/ verumetiam derasa coma. Siquidem et coma verius est operimentum corporis q̄ȝ pars.

vir/ caput vero Christi/ deus. Ōis vir orans/ aut prophetans/ quicq̄ȝ habens in capite/ probro afficit caput suum. Ōis vero mulier/ orans aut prophetans nō velato capite/ dehonestat caput suum. Nam id perinde est prorsus/ ac si rasa esset Etenim si nō velatur mulier/ etiā tondeatur. Quod si fedū est mulieri tonderi aut radi/ veletur. Vir quidē non debet velare caput/ cum is imago sit et gloria dei. At mulier gloria viri est. Nō enī vir est ex muliere/ sed mulier ex viro Neqȝ enī conditus est vir propter mulierē/ sed mulier ꝑpter virum Propter hoc debet mulier potestatem habere in capite/ propter angelos/ alioqui neqȝ vir absqȝ muliere/ neqȝ mulier absqȝ viro in domino. Nam quemadmodum mulier ex viro est/ ita et vir per mulierem/ omnia vero ex deo.

Honoratur Christus si vir aperto et nudato capite illi serviat illiusqȝ gloriam predicet/ honoratur vir si uxor pudore/ silentio/ cultuqȝ verecundo/ modestiam simul et obedientiam pre se ferat.

Inter vosipsos iudicate/ num decorum est/ mulierem non velatam deum orare? An ne natura quidē ipsa hoc docet vos/ ꝙ viro quidem si comatus fuerit/ probro sit/ cōtra/ mulieri si comata fuerit/ glorie sit? eo ꝙ coma pro velamine data sit. Ceterū si quis videtur cōtentiosus esse/ nos huiusmodi cōsuetudinē non habemꝰ/ neqȝ ecclesie dei Illud tamē precipiens nō laudo/

ꝙ non in melius/ sed in deterius/ cōuenitis. Nam primum quidem cum con-
uenitis in ecclesia/ audio dissidia in vobis esse/ et aliqua ex parte credo. Op-
portet enim et sectas in vobis esse/ quo qui probati sunt/ manifesti fiant inter
vos. Igitur cum cōuenitis in eundem locum/ nō licet dñicam cenam edere/
ꝙ vnusquisq; propriam cenam occupat in edendo. Et hic quidem esurit/ ille
vero ebrius est. Num sane domos non habetis ad edendum et bibendum?
An ecclesiam dei contẽnitis/ et pudefacitis eos qui nō habent? Quid vobis
dicam? Laudabo vos? In hoc non laudo. Ego enim accepi a dño/ quod
et tradidi vobis/ ꝙ dominus Jesus in ea nocte qua traditus est/ accepit pa-
nem/ et postq̃ gratias egisset/ fregit/ ac dixit. Accipite/ edite Hoc meum est
corpus/ quod pro vobis frangitur/ hoc facite in mei cōmemorationem. Ad
eundem modum et poculum/ peracta cena/ dicẽs Hoc poculum nouum testa-
mentum est in meo sanguine Hoc facite quotiescũq; biberitis in mei cōmemo-
rationem. Quotiescunq; enim comederitis panem hunc/ et de poculo hoc
biberitis/ mortem dñi annũciatis/ donec venerit. Itaq; quisquis ederit panem

Quia ex hac re mala hoc quoq; boni capitur ꝙ hinc magis illucescit/ qui vere probi sint/ dum ii (ceteris indecore tumultuantibus et ingurgitantibus sese) agitant sacra cōuiuia modeste sobrieq; iuxta apostolorum prescriptum ac veterem ecclesie ritum.

Erubescant impij sacramentarij/ qui contra hanc tam manifestam apostoli sententiam/ qui contra tot seculorũ conciliorum et sanctorum patrum firmam fidem et luculentam interpretationem audent impudentissime ac perdissime negare veritatem corporis; Christi in eucharistia.

Annuntiare mortem dñi/ est pro morte dñi gratias agere/ quod nemo potest nisi qui sentit q̃ sit res molesta peccati sarcina.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Indigne manducant/ in quorum carne viuit et regnat pctm̄/et quos sui peccati vere non penitet. Nam ii corpus Chri ludibrio habent. Indigne accedunt/qui se dignos fieri putant/ humana tantū preparatione. Insuper indigne accedūt qui nō credūt sibi peccata remitti/ quia illi non recordantur mortis Christi.

hunc/ aut biberit de poculo dñi indigne/ reus erit corporis et sanguinis dñi.
Probet autem homo seipsum/ et sic de pane illo edat/ et de poculo illo bibat.
Nam qui edit et bibit indigne/ iudicium sibiipsi edit et bibit/ non diiudi-
cans corpus domini. Propter hoc inter vos multi imbecilles et inualidi/ et
dormiunt multi. Etenim si nosipsos diiudicassemus/ haudquaq̃ iudicati fuis-
semus. At cum iudicamur/ a domino corripimur/ne cum mundo condemne-
mur. Itaq̃ fratres mei/ cum conuenitis ad comedēdum/ alius alium expec-
tate. Qd si quis esurit/ domi edat/ ne ad cōdemnationem conueniatis. Cete-
ra vero/ cum venero/ disponam.

Caput Duodecimum

Ac si dicat. Superest vt quemadmodum olim impiam religionē moribus ac ritibus impiis equiparastis/ ita nūc vere sancteq̃ religioni piis moribus respondeatis/ vt quicquid inter vos geritur sic geratur vt appareat afflatu diuini spiritus geri.

P Oro de spiritualibus fratres/ nolo vos ignorare. Scitis q̃
gentes fuistis/ et ad simulacra muta vtcunq̃ ducebamini sequentes. Qua-
propter notum vobis facio/ q̃ nullus per spm̄ dei loquens dicit anathema
Jesum/ et nemo potest dicere dñm Jesum/ nisi per spm̄ sanctū. Diuisiones
aūt donorum sunt/ sed idem spūs/ et diuisiones ministeriorum sunt et idem
dñs/ et diuisiones operationū sunt/ sed idem est deus/ efficiens oia in oibus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Unicuiq; vero datur manifeſtatio ſpiritus ad id quod expedit. Nam huic quidem per ſpiritum datur ſermo ſapientie/ alij vero ſermo ſcientientie ſecundum eundem ſpiritum/ alij vero fides per eundem ſpiritum/ alij vero dona ſanationum per eundem ſpiritū/ alij vero efficatie potētiarum/ alij vero prophetia/ alij vero diſcretiones ſpirituū/ alij vero genera linguarum/ alij vero interpretatio linguarū/ ſed omnia hec efficit vnus ille et idem ſpūs/ diuidens peculiariter vnicuiq; ſicuti vult.

Ac ſi dicat. Nihil eſt q̄ hic ſibi quiſq̄ vel placeat/ cum ſint aliena que habet ac diſpēſat/ vel diſpliceat quando diſtributio pendet ab arbitrio ſpūſſancti.

Quemadmodum enim corpus vnum eſt/ et membra habet multa/ omnia vero mēbra corporis vnius/ multa cum ſint/ vnum ſunt corpus/ ſic et Chriſtus. Etenim per vnum ſpiritum nos omnes in vnum corpus baptizati ſumus/ ſiue Judei/ ſiue Greci/ ſiue ſerui/ ſiue liberi/ et omnes vnum ſpiritum hauſimus. Etenim corpus non eſt vnum membrum ſed multa. Si dicat pes/ non ſum manus/ non ſum de corpore/ num idcirco non eſt de corpore? Et ſi dicat auris non ſum oculus/ non ſum de corpore/ num ideo non eſt de corpore? Si totū corp⁹ oculus/ vbi auditus? Si totum auditus/ vbi olfactus? Nunc aūt deus poſuit mēbra/ vnūquodq; ſingulatim

Myſticum corpus quod eſt eccleſia/ conſtat ex capite Chriſto et membris/ hoc eſt/ vniuerſis fidelibus Chriſto credentibus/ et per charitatē Chriſto adherentibus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

in membris naturalibus est com-
m/ idem in membris spiritualibus
e ecclesiam constituunt) sentien-
m est/ vt quemadmodum excellenti-
ra membra indigent officio crassiorum
membrorum/ ita superiores opus ha-
bent ministeriis subditorum ac inferiorum.

in corpore/ quemadmodum voluit. Quod si essent omnia vnum membrum/ vbi corpus? Nunc autem multa quidem membra/ vnum vero corpus. At non potest oculus dicere manui/ non est mihi opus te/ aut rursum caput pedibus/ non est mihi opus vobis/ imo multo potius/ que videntur membra corporis imbecilliora esse/ necessaria sunt/ et que putamus minus honesta esse corporis/ his honorem vberiorem apponimus/ et indecora nostri/ copiosiorem decorem habent. Ceterum que decora sunt nostri/ non indigent/ sed deus simul temperauit corpus/ ei cui deerat/ copiosiorem addens honorem/ ne sit dissidium in corpore/ sed inuicem alia pro aliis eandem sollicitudinem gerant membra. Et siue patitur vnum membrum/ simul patiuntur omnia membra/ siue glorificatur vnum membrum/ simul gaudent omnia membra. Vos autem estis corpus Christi/ et membra ex parte. Et alios quidem posuit deus in ecclesia/ primum apostolos/ deinde prophetas/ tertio doctores/ deinde potestates/ deinde dona sanationum/ subsidia/ gubernationes/ genera linguarum. Num omnes apostoli? num omnes prophete? num omnes doctores?

Hic palam aperit apostolus rationem membrorum mystici corporis/ esse pro diuersitate donorum et varietate gratiarum/ aliam et aliam officiorum et ministrationum functionem.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

num omnes potestates? num omnes dona habẽt sanationum? num omnes linguis loquuntur? num omnes interpretantur? Sectemini vero dona potiora. Et adhuc his excellentiorem viam vobis ostendo. Caput xiij.

J linguis hominum loquar et angelorum/charitatem autem non habeam/factus sum es resonans/ aut cymbalum tinniens Et si habeam prophetiam/et nouerim mysteria omnia/omnemq3 scientiam/ et si habeam omnem fidem/adeo vt montes loco dimoueam/ charitatem autem nõ habeam nihil sum. Et si insumam in alimoniam omnes facultates meas/ et si tradam corpus meum vt comburar/ charitatem autem non habeam/ nihil vtilitatis capio. Charitas patiens est/ benigna est/ charitas non inuidet/ charitas nõ est procax/ non inflatur/ non est fastidiosa/ non querit que sua sunt/ non irritatur/ non cogitat malum/ nõ gaudet de iniustitia/ sed cõgaudet veritati/ omnia suffert/ omnia credit/ omnia sperat/ omnia sustinet. Charitas nunq̃3 excidit/ siue prophetie abolebũtur/ siue lingue cessabunt/ siue scientia abolebitur. Ex parte enim cognoscimus/ et ex parte prophetamus. Ast vbi venerit

Ac si dicat. Hec est vnica virtus nimirum charitas/ que sola commonstrat quatenus virtutibus sit vtẽdum/quas frustra tenemus/ si nesciamus vti. Ceteras dotes viciat ambitio/ viciat liuor viciat dissidiũ/a quibus omnibus procul abest charitas. Nec aliud vocat charitatem q̃3 studium dilectionis dei et proximi.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

quod perfectum est/ tunc quod ex parte est abolebitur. Cum essem puer/ vt puer loquebar/ vt puer sentiebam/ vt puer cogitabam. At vbi factus sum vir/ aboleui puerilia. Cernimus enim nunc per speculum in enigmate/ tunc autem facie ad faciem/ nūc cognosco ex parte/ tunc vero cognoscam quemadmodum et cognitus sum. Nunc autem manet fides/ spes/ charitas/ tria hec/ sed maxima in his charitas.

Hinc ait beatus Dionysius. Impossibile est aliter nobis lucere diuinū radium/ nisi circumuelatum variis velaminibus sensibilium rerum.

Caput xiiij

ectemini charitatem/ emulemini spiritualia/ magis tamen vt prophetetis. Nam qui loquitur lingua/ non hominibꝰ loquitur/ sed deo/ nullus enim audit/ spiritu vero loquitur mysteria. Ceterum qui prophetat/ hominibus loquitur edificationem/ et exhortationē/ et cōsolationem Qui loquitur lingua/ seipsum edificat/ at qui prophetat/ congregationem edificat. Volo autem omnes vos loqui linguis/ magis tamen vt prophetetis. Maior enim qui prophetat/ q̄ȝ qui loquitur linguis/ nisi interpretetur/ vt eccelesia edificationem accipiat. Nunc autem fratres/ si veniam ad vos linguis loquens/ quid vobis prodero? nisi vobis loquar/ aut per reuelationem/ aut per scien-

Veluti dicat Paulus: Que tam magnifica predicamus de charitate/ nō eo tendunt/ q̄ꝛ relique dotes negligende sint aut fastidiende/ sed ita sectemini charitatem/ vt nihilo secius interim probetis ac suspiciatis genera linguarū/ sed his magis prophetiam/ quando maior est qui prophetat q̄ȝ qui loquitur linguis.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

tiam/aut per prophetiam/aut per doctrinã? Quin et inanima/vocem redden
tia/siue tibia/siue cithara/nisi distinctionem sonis dederint/ quomodo cog-
noscetur quod tibia canitur/aut cithara? Etenim si incertã vocem tuba dede
rit/quis apparabitur ad bellum? Sic et vos per linguam nisi significantem
sermonẽ dederitis/quomodo intelligetur quod dicitur? eritis enim in aerem
loquentes. Tam multa (verbi gratia) genera vocum sunt in mũdo/ et nihil
horum mutum. Itaqz si nesciero vim vocis/ ero ei qui loquitur barbarus/ et
qui loquitur/ apud me barbarus. Itaqz et vos/ quandoquidem sectatores
estis spirituum/ad edificationem ecclesie/ querite vt excellatis. Quapropter
qui loquitur lingua/oret vt interpretetur Nam si orem lingua/spiritus meus
orat/ at mens mea fructu vacat. Quid igitur est? Orabo spiritu/sed orabo
et mente. Canam spiritu/ sed canam et mente. Alioqui si benedixeris spiri-
tu/ is qui implet locum indocti/quomodo dicturꝰ est/ Amen/ ad tuam gra-
tiarum actionem? quandoquidem quid dicas nescit. Nam tu quidem bene
gratias agis/ verum alius non edificatur. Gratias ago deo meo/ ꝙ magis

Huc tendunt exempla per Paulum ad-ducta/ vt intelligamus inutilẽ esse linguarum peritiam/ si non adfuerit interpres prophetie dono preditus/qui ad edificationẽ ecclesie reuelat ea/ que sub linguarum inuolucro latent.

Orabo spiritu/ idest/ orabo nõ solum voce cum res postulat sed etiam animo ac mente. Canam laudes dei organis vocis/ sed etiam cogitatione animi.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

q̃ȝ omnes vos linguis loquor. Sed in ecclesia volo quinqȝ verba mente mea loqui/ vt et alios instituam potius/ q̃ȝ decem milia verborũ lingua. Fratres ne sitis pueri sensibus/ sed malitia pueri sitis/ sensibus vero perfecti sitis. In lege scriptum est. Variis linguis/ et labiis variis loquar populo huic/ et ne sic quidem audient me/ dicit dominus. Itaqȝ lingue signi vice sunt/ non iis qui credunt sed incredulis/ contra/ prophetia non incredulis sed credẽtibus

Ac si dicat. Sunt dotes/ que congruũt primum iniciatis Christo/ sunt que decent iam prouectiores. Neqȝ enim iam vobis satis est si nemini nocueritis/ enitendum est vt iam adulti et prodesse valeatis omnibus.

Ergo si cõuenerit ecclesia tota simul/ et omnes linguis loquantur/ ingrediantur autem indocti aut increduli/ nonne dicent vos insanire? Qd si oẽs prophetetis/ ingrediatur autem incredulus aut indoctus/ coarguitur ab omnib9 diiudicatur ab omnibus/ et sic occulta cordis eius manifesta fiunt/ atqȝ ita procidens in faciem/ adorabit deum/ renuntians q̄ deus reuera in vobis sit. Quid igitur est fratres? Quoties conuenitis/ vnusquisqȝ vestrum canticum habet/ doctrinam habet/ linguam habet/ reuelationem habet/ interpretationem habet/ omnia ad edificationem fiant. Siue lingua quis loquitur/ fiat per binos aut ad summum ternos/ idqȝ vicissim et vnus interpretetur.

Idcirco debet adesse interpres vt qui loquuti sunt non videantur sibi solis loquuti sed etiam aliis ad vtilitatem/ nimirum accedente interpretatione.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Qd si non sit interpres/ taceat in ecclesia/ ceterum sibiipsi loquatur et deo. Prophete vero duo aut tres loquantur/ et ceteri diiudicẽt. Porro si alij fuerit reuelatum assidenti/ prior taceat. Potestis enim singulatim omnes prophetare/ vt omnes discant/ et omnes consolationem accipiant/ et spiritus prophetarum prophetis subiiciuntur. Non enim est confusionis autor deus/ sed pacis/ vt in omnibus congregationibus sanctorum. Mulieres vestre in ecclesiis sileant/ nec enim permissum est illis vt loquantur/ sed vt subdite sint quemadmodum et lex dicit. Qd si quid discere volunt/ domi suos viros interrogent. Nam turpe est mulieribus in cetu loqui. An a vobis sermo dei profectus est? An in vos solos incidit? Si quis videtur propheta esse aut spiritualis/ agnoscat que scribo vobis/ ꝙ domini sint precepta/ ceterum si quis ignorat/ ignoret. Proinde fratres/ ad id enitamini vt prophetetis/ et loqui linguis ne vetueritis. Omnia decenter et secundum ordinem fiant.

Paulus vetuit ne mulieres in ecclesiis loquantur/quando decet illas esse in silentio vt alibi dicit apostolus/ sed nunc illis passim permittitur quod maius est/ nimirum in ecclesiis cantillare/ ac modulatis vocibus lasciuire. Nam si turpe est mulieribus in cetum loqui/ parum erit decorũ si inter viros et cum viris/vocibus iubilando et cantillando certent.

Et linguis loqui ne vetueritis. Si hoc Pauli preceptum seruant ii qui etiam contendunt vnicam latinam linguam (nedum plures) e templis Christianorum arcendam/ eruditorum et sapientum est iudicium/ vt ecclesia semper habuit latinam linguam/ ita semper ecclesia prophetas latine lingue interpretes/si quando opus esset interpretatione.

Caput Decimum quintum.

NOtum autem vobis facio fratres euangelium / quod euangelizaui

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

vobis/ quod et accepistis/ in quo et statis/ per quod et salutem cõsequimini
quo pacto annuntiarim vobis si tenetis/ nisi frustra credidistis. Tradidi
enim vobis in primis/ quod et acceperam/ ꝙ Christus mortuus fuerit pro
peccatis nostris/ secundum scripturas/ et ꝙ sepultus sit/ et ꝙ resurrexerit
tertio die/ secundum scripturas/ et ꝙ visus sit Cephe/ deinde duodecim illis

Nam scripture dicunt/ vt tanq̃ ouis ad occisionem duceretur/ vt suo liuore nostris malis mederetur vt de ligno crucis regnaret/ ac diaboli tyrannidem frangeret.

postea visus est plusq̃ quingentis fratribus semel/ ex quibus plures manent
ad hunc vsq̃ diem/ quidam autem et obdormierunt. Deinde visus est Iaco
bo/ post apostolis omnibus. Postremo vero omnium/ velut abortiuo vi-
sus est et mihi. Ego enim sum minimus apostolorum/ qui non sum idoneus
vt dicar apostolus/ propterea ꝙ persecutus sum ecclesiam dei/ sed gratia dei
sum id quod sum. Et gratia eius que perfecta est in me/ non fuit inanis/ sed
copiosius q̃ illi oẽs laboraui/ nõ ego tamen/ sed gratia dei que mihi adest.

Tametsi Paulus erat postremus ordine temporum/ tamen functione muneris euangelici non gessit se in postremis sed plus laboris exhausit q̃ quisq̃ alius apostolorũ nequis hoc nomine Paulo minus authoritatis tribuat/ ꝙ vltimus sit apostolorum.

Siue igitur ego/ siue illi/ sic predicamus/ et sic credidistis. Nõ si Christus
predicatur a mortuis resurrexisse/ quomodo dicunt quidam inter vos/ non
esse resurrectionem mortuorum? Porro si resurrectio mortuorum non est/

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

ne Christus quidem resurrexerit. Nō si Christus non resurrexit/ inanis videlicet est predicatio nostra/ inanis aūt est et fides vestra. Reperimur autem et falsi testes dei/ quoniam testificati sumus de deo/ ꝙ excitauerit Christum quem non excitauit/ si videlicet mortui non resurgunt. Etenim si mortui non resurgunt/ ne Chr̄s quidem resurrexit. Nō si Christus nō resurrexit/ superuacanea est fides vestra/ adhuc estis in peccatis vestris. Igitur et qui obdormierunt in Christo/ perierunt. Si in vita hac spem in Christo tantum fixam habemus/ maxime miserabiles omnium hominum sumus. Nunc autem Chr̄s surrexit ex mortuis/ primitie eorum qui dormierant/ fuit. Postq̄ enim per hominem mors/ etiam per hominem resurrectio mortuorum. Quemadmodum enim per Adam omnes moriuntur/ ita et per Christum omnes viuificabuntur/ vnusquisq; aūt in proprio ordine/ primitie Christus/ deinde ii qui sunt Chr̄i in aduentu ipsius/ mox finis/ cum tradiderit regnum deo/ et patri/ cum aboleuerit omnem principatum et omnem potestatē ac virtutem. Nam oportet eum regnare/ donec posuerit omnes inimicos sub pedes suos.

Si Christus non resurrexit/ superuacanea est fides vestra qua credidistis vos per fiduciam in illum factos immunes a peccatis/ nec baptismo quicq̄ actum est quo mystice per Christum interim reuiuiscimus.

Oportet enim imaginari duo corpora/ vnum morti obnoxium/ quod pendet a capite Adam/ alterum immortalitati destinatū/ quod pēdet a capite Christo

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Nouissimus hostis aboletur mors Nam oia subiecit sub pedes illius. Atqui cum dicat/ꝙ omnia subiecta sint/palam est excipiendum eum/qui subiecit illi omnia. Cum aũt subiecta fuerint illi oia/tunc ipse filius subiicietur ei/qui illi subiecit omnia/vt sit deus omnia in oibus. Alioqui quid facient ii/qui baptizantur pro mortuis? si omnino mortui non resurgunt/cur baptizantur pro illis? Quid et nos periclitamur omni tẽpore? Indies morior/per nostram gloriationem quam habeo in Christo Jesu dño nostro. Si secundum hominem/cum bestiis depugnaui Ephesi/ que mihi vtilitas/si mortui non resurgunt? Edamus et bibamus/ cras enim morimur. Ne decipiamini. Mores bonos colloquia corrumpunt mala. Expergiscimini iuste/ ne peccetis. Nam ignorationem dei nonnulli habent. Ad pudorem vobis loquor. At dicet aliquis. Quomodo resurgẽt mortui? Quali aũt corpore venient? Stulte. Tu quod seminas/nõ viuificatur nisi mortuũ fuerit Et hoc quod seminas/nõ corpus quod nascetur seminas/sed nudum granum (exempli causa) tritici/aut alicuius ex ceteris. Sed deus illi dat corpꝰ vt voluit/ et vnicuiqꝫ seminũ suum

Faber Stapulensis sic inquit. Omnia sane verba impiorum/ oia carnalium/ bonos mores corrũpunt. Christus castos mores requirit. Quid adolescẽtum auribus/ quid eorum tenellis et incorruptis animis ingeram Tibullum Catullum Terentij lenas et lenones? Ouidij heroidas molles/ et id genus veneficarum et mortiferarum syrenũ cantus? Que omnia vir prudens/ tanto magis vir Christianus/ tanqꝫ naufragiorum scopulos deuitabit.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

corpus. Non omnis caro/eadem caro/sed alia quidem caro hominum/alia vero caro pecorum/alia vero pisciū/alia vero volucrū Et sunt corpora celestia/et sunt corpora terrestria. Verum alia quidem celestium gloria/alia vero terrestrium/alia gloria solis/et alia gloria lune/et alia gloria stellarum. Stella siquidem a stella differt in gloria/ sic et resurrectio mortuorum. Seminatur in corruptione/ resurgit in incorruptibilitate/ seminatur in ignominia/ resurgit in gloria/ seminatur in infirmitate/ resurgit in potentia/ seminatur corpus animale/ resurgit corpus spirituale. Est corpus animale/ et est corpus spirituale/ quemadmodum et scriptum est. Factus est primus homo Adam in animam viuentem/ extremus Adam in spiritum viuificantem. At non primum quod spirituale/sed quod animale/ deinde quod spirituale. Primus homo de terra terrenus/secundus homo ipse dominus de celo. Qualis terrenus ille/tales et hi qui terreni sunt. Et qualis ille celestis/ tales et ii qui celestes sunt. Et quemadmodum gestauimus imaginem terreni/ gestabimus et imaginem celestis. Hoc autem dico fratres/ ꝙ caro et sanguis regni dei

Nam corpora beatorum celestia erunt/ nullo pondere deorsum pressa/ in sublime nulla resistentia nullaq; difficultate nitentia/et diuine lucis capatia Miserorum autem grauia/inertia/opaca/ horrendis offusa tenebris.

Spiritus enim accipitur pro vi diuina operante in homine/ ac mouente hominem. Anima vero/ pro naturali vita et naturali motu/ sed corpus est vtriusq; instrumentum.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

hereditatem consequi non possunt. Neq3 corruptio incorruptibilitatis here-

ditatem accipit. Ecce mysterium vobis dico. Non oēs quidem dormiemus

omnes tamen immutabimur/in puncto temporis/in momento oculi/ per

extremam tubam. Canet enim et mortui resurgent incorruptibiles/ et nos

immutabimur Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptibilitatem/ et

mortale hoc induere immortalitatem. Cum autem corruptibile hoc induerit

incorruptibilitatē/ et mortale hoc induerit immortalitatem/ tunc fiet sermo

Et Esaias exultans aduersus mortem internitione deleta:n dicit ca. xxv. Precipitabit dominus mortem in sempiternum/et opprobrium populi sui auferet Et psal: cxxiij. Laqueus contritus est et nos liberati sumus.

qui scriptus est. Absorpta est mors in victoria. Ubi tuus mors aculeus? vbi

tua inferne victoria? Aculeus autem mortis peccm̄/ potentia vero peccati/

lex/ sed deo gratia/qui dedit nobis victoriam per dn̄m nr̄m Jesum Christū

Sitis igitur stabiles/ quando per futuram resurrectionem certum est prestari tantam felicitatē que tamen non continget nisi iis qui hic per innocentiam et peccati fugam/ celestem vitam meditati fuerint.

Itaq3 frēs mei dilecti/ stabiles sitis/ immobiles/ abundātes in opere domini

semper/cum sciatis ꝙ labor vester nō est inanis in dn̄o. Caput xvi.

Eterum de collatione in sanctos/ quemadmodum ordinaui ecclesiis

Galatie/ita et vos facite. In vna sabbatorum vnusquisq3 vestrum apud se

seponat/recōdens quicquid cōmodum fuerit/ne cum venero/tunc collationes

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

fiant Ubi venero autem/ quoscunqꝫ probaueritis per epistolas/ hos mittam vt perferant munificentiam vestrā Hierosolymam/ ꝙ si fuerit operepretium vt et ipse proficiscar/ mecum proficiscētur. Ueniam autem ad vos cum Macedoniam transiero/ Macedoniam em̄ pertrāsiturus sum. Apud vos autem forte permanebo/ aut etiam hybernabo/ vt vos me deducatis quocūqꝫ proficiscar. Nolo enim vos nunc in transcursu videre/ sed spero tēpus aliquantum mansurum me apud vos/ si dominus permiserit. Commorabor autem Ephesi vsqꝫ ad diem quinquagesimum. Nam ostium mihi apertum est magnum et efficax/ et aduersarij multi Qđ si venerit Timothe⁹/ videte vt absqꝫ metu sit apud vos. Opus enim domini operatur/ quemadmodum et ego. Ne quis igitur eum spernat/ sed prosequamini eum cum pace/ vt veniat ad me. Expecto enim illum cum fratribus. Porro de Apollo fratre/ multum hortatus sum illum/ vt iret ad vos cum fratribus/ et omnino non erat voluntas nunc eundi Uenturus est aūt cum opportunitatem erit nactus. Uigilate/ state in fide/ viriliter agite/ estote fortes/ oīa vobis cum charitate fiant.

Vigilate aduersus insidias male suadentium. State in fide semel suscepta/ aduersus ea que ꝯsistūt euangelio sitis infracto animo/ sitis robusti ac validi nihil apud vos geratur per contentionem/ sed omnia per charitatem.

Obsecro autem vos fratres. Nostis familiam Stephane esse primitias Achaie/ et q̄ in ministerium sanctis ordinarunt seipsos/ vt et vos subditi sitis talibus/ et omni adiuuanti et laboranti Gaudeo vero de aduentu Stephane et Fortunati et Achaici/ quoniam id quod mihi deerat vestri/ hi suppleuerunt. Refocillauerunt enim spiritum meū ac vestrum. Agnoscite itaq̄ huiusmodi. Salutant vos ecclesiē Asie. Salutant vos in domino multum Aquila et Priscilla/ cum ea que in domo est ipsorum ecclesia. Salutant vos fratres omnes. Salutate inuicem osculo sancto. Salutatio mea manu Pauli Si quis non diligit dominum Jesum Christum/ sit anathema/ maran atha Gratia domini Jesu Christi sit vobiscum. Dilectio mea cum omnibus vobis in Christo Jesu. AMEN.

Sit anathema Maran atha/ idest pereat in aduentu domini. Siquidem Maran atha/ interpretatur dn̄s noster venit/ ac si dicat Paulus. Sit illi anathema quia negat illum venisse/ quem tamen venisse constat.

Prioris epistole ad Corinthios Finis.

Capita 13 46

In posteriorem ad Corinthios epistolam argumentum per Erasmum Roterodamum.

PRimum reddit causas Corinthijs quare non reuiserit illos/ quemadmodum pollicitus est epistola superiore/ prius quedam prefatus de suis afflictionibus/ quas ob euangelium Christi perpetiebatur/ostendens in tantis malis deum sibi fuisse solatio. Mox reconciliat Corinthijs eum/quem superiori epistola iusserat tradi satane/vt amanter reciperent castigatum/quem peccantem eiecerant. Hec ferme capite primo ac secundo. Deinde predicat studium suum in euangelio predicando/obiter taxans ac notans ceteros pseudapostolos/qui suo seruiētes questui/sue studentes glorie/ nusq̄z non pelliciebant ad legē Mosaicam/quam Christo sic conabantur admiscere/quasi sine huius accessione non esset spes salutis. Itaqz vmbris legis Mosaice prefert euangelij lucem. subinde adhortans illos non ad ceremonias legis/sed ad conscientiam vitamqz Christo dignam. Testans interim qua synceritate predicauerit euangelium Christi/quantumqz malorum eius gratia perpessus sit spe premij celestis. Ad hec indicat/quibus in rebus sita sit potissimū Christiana pietas. Hec tractantur in calce capitis secūdi/cap. tertio quarto quinto et principio sexti. Nam reliqua huius capitis parte/ simulqz initio proximi/ hortatur illos vt agnoscentes dignitatem et sanctitatem sue professionis/ modis omnibus abstineant ab inquinamentis ethnicorum/cum quibus nihil esset illis commune. Quarto loco lenit superioris reprehensionis acerbitatem/ collaudans illorum obedientiam/ q epistole sue licet obiurgatrici/ per omnia paruissent/ gratulaturqz q is meror temporarius summum gaudium vtrisqz pepererit/ velut cum ex amaro pharmaco consequitur gratissima sanitas. Quinto loco cum exemplo Macedonū/ tum varijs argumentis ac scripturarum testimonijs prouocat/ vt pro sua quisqz facultate/ proqz animi propensione conferat aliquid in subsidium sanctorum/qui Hierosolymis agebant/memor hoc sibi mandatum a Petro/adhoc negotij misso Tito cum altero collega (vt pleriqz putant)Luca/ quos commendat Corinthijs. Hec agit capite Octauo et nono. Sexto/quos ante taxauit oblique/palam insectatur pseudapostolos/qui fastu ac supercilio dignitatem ac maiestatem apostolicam pre se ferebant/Paulum in contemptum vocantes velut humilem/ vt qui cerdonicam exercuerit/velut imperitum et infantem/ad hec toties cesum ac vexatum iniurijs. Aduersus hos autoritatem suam asserit apud Corinthios/testans nusq̄z sibi deesse autoritatem ac potestatē apostolicam/ sed qua nolit vti grauandis alijs quemadmodum ceteri/ sed tantum ad commodum suorum et Christi gloriam. Deinde prefatus veniam stultitie q de se gloriosius quedam dicere cogeretur/ primum equat se summis apostolis/ deinde prefert etiam/idqz multis nominibus/ vel q latius sparserit euangelij doctrinam/ vel q vnus gratuito eam tradiderit/neqz per se/ neqz per suos grauans Achaicos/ vel q plura perpessus sit euangelij causa/q̄z illorum quisq̄z/ea sibi glorie vertens/ ob que quibusdam videbatur contemptior. Porro sermonis imperitiam agnoscens modestie causa/ rerum scientiam sibi vindicat/ne quid vel hic desiderent. Postremo quoniam pseudapostoli fictis angelorum visionibus sese venditabant apud simplices/ Paulus veram et insignem adducit visionem/se raptum in tertium vsqz celum/ atqz illic edoctum que captum hominum excedant. Hec fere cap. x. xi. xij. Septimo/ne per pseudapostolos relaberentur in pristina vitia/ testatur sibi in animo esse/ inuisere illos/ cum autoritate interminans/ ne tales eos offendat/vt sui dissimilis esse cogatur/aut ne/sicut epistola seuire coactus est/ita presens quoqz seuire cogatur/quod antehac non fecerit/ cum suo iure potuisset. Hec agit in calce capitis duodecimi/ et capi. xiij. Grecorum inscriptiones testantur hanc epistolam missam e Philippis per Titum et Lucam. Ceterum argumenta que nullo autore/ sed commoda breuitate habentur in latinis codicibus/ testantur per eosdem missam e Troade. Nam huius loci meminit capite secundo.

Argumenti Finis

Secunde epistole ad Corinthios Caput primum.

Paulus apostolus Jesu Christi per voluntatē dei/ ac Timotheus frater/ congregationi dei que est Corinthi/ vna cum sanctis omnibus qui sunt in tota Achaia. Gratia vobis et pax a deo patre nostro/ et domino Jesu Christo. Benedictus deus et pater domini nostri Jesu Christi. qui est pater misericordiarum/ et deus omnis cōsolationis/ cōsolans nos in omni afflictione nostra/ in hoc vt possimus consolari eos/ qui sunt in quauis afflictione/ per cōsolationem qua nosipsos consolatur deus. Quoniam sicut abundat afflictiones Christi in nobis/ ita per Christum abundat et consolatio nostra. Siue autem affligimur pro vestri consolatione ac salute/ que operatur in tolerantia earundem afflictionum/ quas et nos patimur/ siue consolationem accipimus pro vestri consolatione ac salute/ spes etiam nostra firma est pro vobis/ cum sciamus ꝙ quemadmodum participes estis afflictionum/ sic futuri sitis et consolationis. Non enim volumus vos ignorare fratres de afflictione nr̄a/ que nobis accidit in Asia/ quoniam supra modum grauati

Videtur enim Paulus id imprimis optare vt clemētissimus ac optimus deus temperet consolationem suam pro malorum modo et quantitate/ vt quo grauiora illius caussa passi sumus hoc maiore solatio reficiamur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

fuimus supra vires/ adeo vt desperauerimus etiam de vita. Quin ipsi in nobis
ipsis sententiam mortis acceperamus/ ne confideremus in nobisipsis/ sed in
deo qui ad vitam suscitat mortuos/ qui ex tanta morte eripuit nos/ et eripit/
in quo spem fixam habemus/ q̄ et iam posthac erepturus sit/ simul adiuuan
tibus et vobis/ per deprecationem pro nobis/ vt ex multis personis/ pro do-
no in nos collato/ per multos gratie agātur pro nobis. Nam gloriatio nostrā
hec est/ testimonium conscientie nostre/ q̄ cum simplicitate et synceritate dei
non sapientia carnali/ sed per gratiam dei cōuersati fuerimus in mūdo/ abun-
dantius autem erga vos. Non enim alia scribimus vobis/ q̄ꝫ que legitis/
aut etiam agnoscitis. Spero autem q̄ vsqꝫ ad finem quoqꝫ agnoscetis/ quem
admodum et agnouistis nos ex parte/ quoniam gloria vestra sumus/ quem-
admodum et vos nostra/ in die domini Jesu. Et hac fiducia volebam ad
vos venire prius/ vt geminam apud vos inirem gratiam/ et per vos pertran
sire in Macedoniam/ et rursum a Macedonia venire ad vos/ ac a vobis
deduci in Judeam. Hoc igitur cum in animo versarem/ nuncubi leuitate sum

Apostolus vt doceat nos de nostra bo
nitate parum esse presumēdū/ de aliena
q̄ꝫ plurimum/ quo magis exaudiamur
a deo/ optat pro se multorum fidelium
deprecationes et gratiarum actiones.

De sapientia carnali sic dicitur Jacobi
iij. Non est ista sapientia desursum/
sed terrena animalis diabolica. De sim
plicitate prouerbiorum iij. Recti habi
tabunt in terra/ et simplices permane-
bunt in ea. Et cum simplicibus sermo
cinatio dei.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Etiam et etiam/ et non nō vocat apostolus sermonem constantem solidum et efficacem ac immutabilem nec humano more vacillantem/ quia quod affirmat apostolus solide affirmat/ et quod negat constanter negat.

vsus? aut num que cogito/ secundum carnem cogito? Ut sit apud me/ quod est etiam/etiam/et quod est non/non. Imo fidelis deus/ ꝙ sermo noster erga vos/ non fuit etiam/et non. Nam dei filius Jesus Christus qui inter vos per nos predicatus est/ per me et Siluanum ac Timotheum/ non fuit etiam/et non/ sed etiam per ipsum fuit. Quotquot enim sunt promissiones dei/ per ipsum sunt etiam/et per ipsū amen/deo ad gloriā per nos Porro qui confirmat nos vna vobiscum in Christum/ et qui vnxit nos/ deus est/ qui etiam obsignauit nos/ deditqz arram spiritus in cordibus nostris. Ego vero testem deum inuoco in animam meam/ ꝙ parcens vobis/ nondum venerim Corinthum/ non ꝙ dominemur vobis nomine fidei/ sed adiutores sumus gaudii vestri/nam fide statis.

Caput Secundum.

SEd decreui apud memetipsum hoc/ nō iterum cum dolore ad vos venire. Nam si ego merore vos afficiam/ et quis est qui exhilaret me/ nisi is qui merore afficitur ex me? Et scripsi vobis hoc ipsum/ ne si venissem ad vos/ dolorem caperem ex his/ ex quibus oportebat me capere voluptatem/

fiduciam hanc habens erga vos omnes/ q̃ meum gaudium omnium vestrum
sit. Nam ex multa afflictione et anxietate cordis scripsi vobis/ per multas
lachrymas/non vt merore afficeremini/ sed vt cognosceretis charitatẽ quam
habeo abundantius erga vos. Quod si quis dolore affecit/non me dolore affe
cit/sed ex parte/ne aggrauem omnes vos. Sufficit istiusmodi homini incre-
patio hec/ que facta est a pluribus/ adeo vt ediuerso magis condonare debe
atis et consolari/ ne quo modo fiat/ vt immodico dolore absorbeatur huius
modi. Quapropter osecro vos/ efficite vt valeat in illum charitas. Nam
et in hoc scripseram/ vt cognoscerem probationem vestri/an ad omnia obedi
entes sitis. Cui vero condonatis aliquid/ et ego condono. Nam et ego si
quid condonaui/ cui condonaui/propter vos condonaui in conspectu Christi
ne occuparemur a satana. Non enim illius cogitationes ignoramus. Cete-
rum cum venissem Troadem in euãgelium Christi/ et ostium mihi esset aper
tum per dominum/non habui relaxationem spiritu meo/ eo q̃ nõ inuenissem
Titum fratrem meum/sed omissis illis/ abii in Macedoniam. Deo autem

Quia nihil mihi tristius q̃z si videro in vobis que vestra professione sunt indigna / nihil letius q̃z si conspexero in vobis nihil esse quod vituperari possit.

Indicat apostolus famosum illũ adul-terum non odio sed charitate fuisse con-demnatum/ in hoc tantum vt resipisce-ret ac seruaretur/ideo hortatur vt nũc alacriter et amanter recipiant correctũ/ quia hoc est charitatem valere et effica-cem esse in illum.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

gratia/qui semper triumphat per nos in Christo/ et odorem notitie sue manifestat per nos in omni loco. Quoniam Christi bona fragrantia sumus deo in his qui salui fiunt/ et in his qui pereunt/ his quidem odor mortis ad mortem/ illis vero odor vite ad vitam. Et ad hec quis idoneus? Non enim sumus vt pleriqȝ cauponantes sermonem dei/ sed velut ex syncer[i]tate/ sed velut ex deo in conspectu dei/ per Christum loquimur.

Cauponari sermonem dei/est verbum dei predicare ad ambitionem/ questū/ delitias/et voluptates vite/atqȝ suum spargere odorem/magis q̄ȝ odorem dei

Caput Tertium

Incipimus rursus nosipsos commendare Num egemus vt nōnulli commendatitiis epistolis apud vos/ aut a vobis commendatitiis? Epistola nostra vos estis/ inscripta in cordibus nostris/ que intelligitur et legitur ab omnibus hominibus/dum declaratis ꝙ estis epistola Christi/ subministrata/ a nobis inscripta/ non atrameno/ sed spiritu dei viuentis/non in tabulis lapideis/ sed in tabulis cordis carneis. Fiduciam autem huiusmodi habemus per Christum erga deum/ non ꝙ idonei simus ex nobisipsis cogitare quicq̄ȝ/ tanq̄ȝ ex nobisipsis/ sed si ad aliquid idonei sumus/ id ex deo est/ qui et idoneos fecit nos ministros noui testamenti/nō litere/ sed spiritus

Tametsi in nobis sint vires liberi arbitrij/ ille tamen nō sunt ad salutem sufficientes/ nisi a gratia dei preuenientes/comitante/ et perficiente/inuentur ac roborentur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

2 Corint: 3.

Nam littera occidit/ spiritus autem viuificat. Quod si administratio mortis in litteris/ deformata in saxis/ fuit in gloria/ adeo vt non possent oculos intendere filij Israel in faciem Moysi/ propter gloriam vultus eius/ que aboletur cur non potius administratio spiritus erit in gloria? Nam si administratio cõdemnationis gloria/ multo magis excellit administratio iustitie in gloria. Quandoquidẽ ne glorificatum quidem fuit/ quod glorificatũ est in hac parte propter eminentem gloriam. Etenim si quod aboletur/ fuit in gloria/ multo magis id quod manet/ est in gloria. Itaqz cum habeamus huiusmodi spem/ multa libertate vtamur/ et non quemadmodum Moyses ponebat velamen in facie sua/ ne intenderẽt filij Israel in finem eius quod abolebatur. Sed obcecati sunt sensus illorũ Nam vsqz in diem hodiernum idem velamen in lectione veteris testamenti manet/ nec tollitur velum/ quod per Christum aboletur. Sed ad hunc vsqz diem cum legitur Moyses/ velamen cordibus illorum impositum est. At vbi cõuersi fuerint ad dñm/ tolletur velamen. Dñs autem spiritus est. Porro vbi spiritus dñi/ ibi libertas. Nos autem omnes retecta

Littera simplicissime significat doctrinam/ nempe quicquid scribitur/ legitur auditur/ ac dicitur/ adeoqz omne opus/ quod (littera docente/ non spũ viuificante) fit/ Hoc est/ omne opus/ omnis doctrine/ omnis cogitatio/ que non viuit intra cor/ id est que est sine charitate/ hoc est amore dei et proximi/ littera est/ atqz õnis hypocrisis/ simulata penitentia/ simulata externis ceremoniis pietas/ dolor conscientie sine fiducia diuine misericordie/ sunt littera. Spiritus est vita et efficatia ac fructus spiritussancti in cordibus nostris per amorem dei ac proximi. Igitur externa omnia si sola sunt/ littera dicuntur si vero viuunt in corde/ quando mens est amans dei et proximi/ spũs sunt.

Vera libertas est libera vacatio animi a iugo diaboli et a seruitute peccati/ ad contemplandum/ diligendũ/ et operandum ea que dei sunt.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

facie gloriam dn̄i in speculo representantes/ ad eandem imaginem transformamur a gloria in gloriam/ tanq̄ a domini spiritu.

Caput Quartum.

Ropterea cum ministerium hoc habeamus/ vt nostri misertus est deus/ haud degeneramus/ sed reiecimus occultamenta dedecoris/ non versantes per astutiam/ neq̄ dolo tractantes verbum dei/ sed manifestatione veritatis cōmendantes nosipsos apud oēm conscientiam hominū in cōspectu dei. Qd̄ si adhuc velatum est euangeliū nostrum/ in his qui pereunt velatum est/ in quib⁹ deus huius seculi excecauit sensus incredulorū/ ne illucesceret illis lumen euāgelij glorie Christi/ qui est imago dei. Non enim nosipsos predicamus/ sed Christum Jesum dn̄m/ nos autem seruos vestros propter Jesum Quoniam deus est/ qui iussit e tenebris lucem illucescere/ qui luxit in cordibus nostris ad illuminationem cognitionis glorie dei/ in facie Jesu Christi. Habemus autem thesaurum hunc in testaceis vasculis/ vt virtutis eminentia sit dei/ et non ex nobis/ dum in oībus premimur/ at non anxiī reddimur/ laboram⁹/ at non destituimur/ persecutionem patimur/ at nō in ea deserimur/

Optima est cōmendatio/ qua syncera vita sic nos cōmendat vt non sit opus humana cōmendatione. Nam q̄ euangelium nō omnibus patet (et ideo non cōfert omnibus salutem) ipsorū vitio fit non euangelij aut apostolorum

Predicare semetipsos/ est predicare se et humanas vires esse authores humane salutis/ suam querere gloriam/laudem et honorem/ et vix agnoscere se esse seruos verbi dei.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

deiicimur/ at non perimus/ semper mortificationem domini Jesu in corpore circumferentes/ vt et vita Jesu in corpore nostro manifestetur. Semper enim nos qui viuimus in mortem tradimur propter Jesum/ vt et vita Jesu manifestetur in mortali carne nostra. Itaq3 mors quidem in nobis agit/ vita vero in vobis. Ceterum cum habeamus eundem spiritum fidei/ iuxta illud quod scriptum est. Credidi/ et ideo locutus sum/ et nos credimus/ quapropter et loquimur/ scientes q qui suscitauit dominum Jesum/ nos quoq3 per Jesum suscitabit/ et constituet vobiscum. Nam omnia propter vos/ vt beneficium quod exundauit/ pluribus gratias agentibus exuberet in gloriam dei. Propterea non defatigamur/ sed quamuis externus homo noster corrumpitur/ internus tamen renouatur in dies singulos. Nam momentanea leuitas afflictionis nostre/ mire supra modum eternum pondus glorie parit nobis/ dum non spectamus ea que videntur/ sed ea que non videntur. Nam que videntur/ temporaria sunt/ at que non videntur/ eterna.

Manifestatur autem vita Christi in corpore nostro/vel quando per illū eripimur a morte/ vel quando cōtempta corporis vita/ palam testamur et asserimus corporum resurrectionem.

Per externum hominem intelligit corpus (quod quotidianis laboribus conficitur) nimirum crassiorem hominis partem. Per internum vero hominem intelligit animum/ meliorē partem nostri/ qui indies fit vegetior ac valentior/ spe future immortalitatis quodammodo repubescens.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Cimus enim q si terrenum nostrum domicilium huius tabernaculi destructum fuerit/ edificationem ex deo habemus domicilium non manufac-tum/ eternum in celis. Nam in hoc gemimus/ domicilio nostro quod e celo est superindui desiderantes/ si tamen induti/ non nudi reperiemur. Etenim qui sumus in hoc tabernaculo/ gemimus onerati/ propterea q nolimus exui/ sed superindui/ vt absorbeatur mortalitas a vita. Porro qui parauit nos in hoc ipsum/ deus est/ qui idem dedit nobis arrabonem spiritus. Itaqz bono animo sumus semper/ et scimus q cum domi sumus in corpore/ peregrina-mur a deo. Per fidem enim ambulamus/ nō per speciem. Cōfidimus autem et probamus magis/ peregre abesse a corpore/ et presentes adesse apud deum Quapropter contendimus/ siue domi presentes/ siue foris peregre agentes/ vt illi placeamus. Oēs enim nos manifestari oportet coram tribunali Christi vt reportet vnusquisqz ea que fiunt per corp⁹/ iuxta id quod fecit/ siue bonum siue malum Scientes igitur terrorem illum domini/ suademus hominib⁹/ deo vero manifesti sumus. Spero aūt nos et in cōscientiis vestris manifestos esse

Indutos vocat apostolus spe immor-talitatis amictos ex fidutia bone vite/ Nudos vero fide/ charitate/ et innocen-tia vacuos intelligit.

Erubescant (huius loci lectione) impu-dentes illi bonorum operū hostes/ ne-gantes adeo vtilitatem bonorum ope-rū/ vt contendant etiam ea esse peccata mortalia. Si bona opera sunt peccata mortalia/ adeoqz mala/ cur igitur pau-lus discernit bonum a malo/ ostendēs alia esse bonorum alia esse malorū pre-mia ? Nec dicit vnūquēqz reportaturū quod credidit tantum/ sed quod fecit siue bonum siue malum.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Non enim iterum nosipsos commendamus vobis/ sed occasionem damus vobis gloriandi de nobis/ vt aliquid habeatis aduersus eos qui in facie gloriantur/ et non in corde. Nam siue insanimus/ deo insanimus/ siue sani sumus vobis sani sumus. Charitas enim Christi cōstringit nos/ iudicātes illud/ ꝙ si vnus pro oībus mortuus fuit/ ergo oēs mortui fuerunt/ et pro omnibus mortuus est vt qui viuunt/ posthac nō sibi viuant/ sed ei qui pro ipsis mortuus est et resurrexit. Itaq; nos posthac neminem nouimus secundum carnem. Porro etiamsi cognouimus Christum secundum carnem/ nunc tamen non amplius nouimus. Proinde si quis est in Christo/ noua creatura est. Vetera preterierunt/ ecce noua facta sunt omnia. Omnia autē ex deo/ qui reconciliauit nos sibi per Jesum Christum/ deditq; nobis ministerium reconciliationis/ quandoquidem deus erat in Christo/ mundum reconcilians sibi/ non imputans eis peccata sua/ et posuit in nobis sermonem reconciliationis. Itaq; nomine Christi legatione fungimur/ tanq̄ deo vos obsecrante per nos/ rogamus pro Christo/ reconciliemini deo/ eum enim qui non nouit

Ac si dicat Non per iactantiam aut studium inanis glorie/ equamus nos ceteris apostolis sed per charitatem/ quia non in nostram sed in dei laudē cedit/ si quid egregie per nos quidem gestū est.

Neminem nosse secundum carnem/ est non estimare hominem ex carnis propinquitate vel affinitate/ sed ex vita pura/ sancta et syncera/ que innocentie ac pacientie Christi est imitatrix.

Reconciliemini deo/ idest/ contendite pacem habere cum deo/ per fiduciam erga illius misericordiam et per penitentiam superioris vite. Frustra fiditur deo/ sine vite correctione/ et innocentie studio.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Peccatum quandoq; pro hostia poni-tur vt Ozee iiij. Peccata populi mei comedent/ idest hostias oblatas pro peccatis populi mei.

peccatum/ pro nobis peccatum fecit/ vt nos efficeremur iustitia dei per illum.

Caput Sextum

Vin et adiuuantes obsecramus/ ne in vacuum gratiam dei recepe-ritis. Dicit enim. In tempore accepto exaudiui te/ et in die salutis succurri tibi. Ecce nunc tempus acceptum/ ecce nunc dies salutis. Ne quam vsq; de-mus offensionem/ ne reprehendatur ministerium/ sed in omnibus commende-mus nosipsos vt dei ministri/ in tolerantia multa/ in afflictionibus/ in ne-cessitatibus/ in anxietatibus/ in plagis/ in carceribus/ in seditionibus/ in la-boribus/ in vigiliis/ in ieiuniis/ in puritate/ in scientia/ in animi lenitate/ in benignitate/ in spiritu sancto/ in charitate non simulata/ in sermone veri-tatis/ in potentia dei/ per arma iustitie dextra ac sinistra/ per gloriam et ig-nominiam/ per cõuitia et laudes/ quasi impostores/ et tamen veraces/ quasi ignoti/ et tamen noti/ quasi morientes/ et ecce viuimus/ quasi correpti/ et non occisi/ quasi dolentes/ semper tamen gaudentes/ quasi pauperes/ mul-tos tamen ditantes/ vt nihil habentes/ et tamen omnia possidentes. Os

Tempus acceptum et placabile est tem-pus quo deus non auersatur peccato-rem ex animo resipiscentem.

Hoc est commendemus nosipsos non fastu/ non opibus/ nõ questu/ non doc-trina libertatis carnalis/ vt faciunt qui-dam/ sed eisdem rebus/ quibus se com-mendauit Christus nimirum multa patientia/ omniumq; virtutum studio

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

nostrum apertum est erga vos Corinthij. Cor nostrum dilatatum est. Non estis angusti in nobis/ sed angusti estis in visceribus vestris Eandem autem remunerationem vt a filiis exigo. Dilatemini et vos/ ne ducatis iugum cum incredulis. Quod enim consortium iustitie cum iniustitia? aut que communio luci cum tenebris? aut que concordia Christo cum Belial? aut que pars fideli cum infideli? aut quid conuenit templo dei cum simulacris? Nam vos templum estis dei viuentis/ quemadmodum dixit deus. Inhabitabo in illis et inambulabo/ et ero illorum deus/ et ipsi erunt mihi populus. Quapropter exite de medio illorum/ et separemini ab illis/ dicit dominus/ et inmundum ne tetigeritis/ et ego suscipiam vos/ et ero vobis loco patris/ et vos eritis mihi vice filiorum ac filiarum/ dicit dominus omnipotens.

Belial enim hebreis significat malum et iniquum / aut etiam noxium demonem. Christus omnia fecit vt prosit/ Contra Belial etiam cum iuuat/ in hoc iuuat vt noceat.

Ac si dicat. Impij mores vere polluti sunt/ et periculosum habent contagium quorum cōmertio cauete ne vestra puritas inquinetur. Nō in loco sed in affectibus est fuga quam suadeo.

Caput. Septimum.

Has igitur promissiones cum habeamus charissimi/ mūdemus nosipsos ab omni inquinamento carnis ac spiritus/ perficientes sanctimoniam cum timore dei. Capaces estote nostri/ neminem lesimus/ neminem corru

Mundemus nosipsos/ idest/ purgemus nosipsos/ vt huiusmodi promissionibus digni videamur/ idq; memoria passionis Christi/ ac contritione et dolore peccatorum nostrorum.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

pimus/ neminem fraudauimus. Non hoc ad condemnationem vestri dico

Siquidem iam ante dixi vobis/ ꝙ in cordibus nostris estis ad commorien-

dum et conuiuendum. Multa mihi fiducia erga vos/ multa mihi gloriatio

de vobis/ impletus sum consolatione/ vehementer exundo gaudio in omni

afflictione nostra. Etenim cum venissemus in Macedoniam/ nullam habuit

relaxationem caro nostra/ sed in omnibus affligebamur. Foris pugne/ intus

Foris pugne intus terrores quia ab euangelij hostibus cedebamur/ sed fidelibus interim metuebamus/ ne nostris malis consternati diffiderent.

terrores. Uerum qui consolatur humiles/ consolatus est nos deus per ad-

uentum Titi. Non solum autem per aduentum illius/ verumetiam per con-

solationem quam ille accepit de nobis/ cum annuntiaret nobis vestrum de-

siderium/ vestrum fletum/ vestrum pro me studium/ adeo vt magis gaui-

Contristauerat Corinthios apostolus/ sed inuitus/ cogēte scilicet illū rei indignitate/ sed quia bene cessit contristatio/ cum illius non penitet/ fructu contristationis exhilaratus tametsi antea aliquo modo penituisset cum adhuc esset incertus fructus.

sus fuerim. Nam etiamsi contristaui vos per epistolam/ non me penitet/

tametsi penituerat. Uideo nanqꝫ ꝙ epistola illa/ tametsi ad tempus contris-

tauit vos/ nunc gaudeo/ non ꝙ contristati fueritis/ sed ꝙ contristati sitis

ad penitentiam. Nam contristati estis secundum deum/ sic vt nulla in re

detrimento sitis affecti per nos. Nam qui secundum deum est dolor/ is

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

penitentiam ad salutem haud penitendam parit/ contra/ mundi dolor mortem adfert. Ecce enim istuc ipsum ꝙ secundum deum contristati fuistis/ quantā in vobis genuit solicitudinem? imo satisfactionem/ imo indignationem/ imo timorem/ imo desiderium/ imo vindictam. Siquidem vbiqꝫ commendastis vosipsos/ ꝙ puri sitis in eo negotio. Proinde tametsi scripsi vobis/ non id feci eius causa qui leserat/ nec eius causa qui lesus fuerat/ sed ob id vt palam fieret studium vestrum pro nobis apud vos in cōspectu dei. Idcirco consolationem accepimus ex consolatione vestri/ quin vberius insuper gauisi fuimus ob gaudium Titi/ ꝙ refocillatus sit spiritus illius ab omnibus vobis/ ꝙ si quid apud illum de vobis gloriatus sum/ non fuerim pudefactus/ sed vt omnia cum veritate locuti sumus vobis/ ita et gloriatio nostra/ qua vsus eram apud Titum/ veritas facta est. Et viscera illius maiorem in modum erga vos affecta sunt/ dum recolit omnium vestrum obedientiam/ quemadmodum cum timore ac tremore exceperitis ipsum. Gaudeo ꝙ in omnibus confidam vobis.

Caput Octauum

Dolor secundum deum facit vt homines cognoscant peccata sua/ confiteantur se merito affligi/ et expectant salutem ac redemptionem/ offerentes deo sacrificium iusticie.

Dolor secundum mundum facit dolentes irasci iudiciis dei/ hÿ sicut nō agnoscunt peccata sua/ et non confitētur se merito affligi/ ita nec sperant se redimi. De primo Danielis iij. Oīa que fecisti nobis domine in vero iuditio fecisti. Et eiusdem ix. Nobis confusio/ tibi autem dño deo nostro misericordia et propitiatio. De secundo Hieremie. ij. Absqꝫ peccato et innocens ego sum.

Pudefactionis periculo se exponit/ qui alium commendat quia si cōmendatus cōmendationi non respondet/ iam pudorem habet commendator.

Ertiores autem vos facio fratres de gratia dei quę data fuit in ecclesiis Macedonie/ quoniam per multam probationem afflictionis exuberauit gaudium illorum/ et profunda paupertas illorum exundauit in diuitias simplicitatis ipsorũ. Nam pro viribus (testor) etiam supra vires prompti fuerunt/ multa cum obtestatione rogantes nos/ vt beneficium et societatem ministerij susciperemus in sanctos/ ac non quatenus sperabamus/ quinetiam semetipsos dederunt primum domino/ deinde et nobis per volũtatem dei in hoc vt adhortaremur Titum/ vt quemadmodum ante cepisset/ ita et consummaret hanc quoq; erga vos beneficentiam. Imo queadmodum vbiq; abundetis fide/ et sermone/ et scientia/ et omni diligẽtia/ et in ea que ex vobis erga nos est charitate/ facite vt in hac quoq; beneficentia abundetis. Non secundum imperium loquor/ sed per solicitudinem/ erga alios etiam vestre dilectionis syncceritatem approbans. Nostis enim beneficentiam dñi nostri Jesu Christi/ q̃ pp̃ter vos pauper factus sit/ cum esset diues/ vt vos illius paupertate ditesceretis. Et consiliũ in hoc do/ nam hoc vobis cõducit

De communione rerum.

Possidere res non est peccatũ/ sed cum alterius iniuria possidere peccatum est/ i. Corin: vij. Qui emunt tanq; nõ possideant/ i. ad Timotheũ. vltimo. Diuitibus huius seculi precipe/ non sublime sapere / imo preceptum est omnibus vt rem faciant ad Ephe: iiij. Laboret operando manibus vt habeat vnde tribuat necessitatem pacienti.

Ex hoc loco quidam collegerunt communionem rerum nõ precipi sed cõsuli/ Deutero. tamen xv. precipitur vbi dñs dicit. Precipio tibi vt aperias manum fratri tuo egeno et pauperi Et Luce vi Omni petẽti te tribue Et Luce. xi. precipitur dari eleemosyna de his que supersunt. Quando vero superest/ indicat Paulus i. ad Timo. vlti. Habentes victum et amictum his contenti simus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

qui quidem non solum facere/ verum etiam velle iam cepistis anno superiorē Nunc autem et illud quod facere cepistis/ perficite/ vt quēadmodū voluntas prōpta fuit/ ita et perficiatis ex eo quod potestis. Etenim si prius adsit animi prōptitudo/ ea iuxta quicquid illud est/ quod possidet aliquis/ accepta est/ non iuxta id quod non possidet. Nō enim/ vt aliis relaxatio sit/ vobis autem angustia/ sed vt ex equabilitate in presenti tempore vestra copia/ illorum succurrat inopie/ et illorum copia/ vestre succurrat inopie/ vt fiat equabilitas/ quemadmodum scriptum est. Qui multum habebat/ huic nihil superfuit/ et qui paulum habebat/ is nihilo minus habuit. Gratia autem deo/ qui dedit eandem sollicitudinem pro vobis in corde Titi/ qui exhortationē acceperit quin potius cum esset diligentior/ suapte sponte ad vos venerit. Misimus autem vna cum illo fratrem eum/ cuius laus est in euangelio per omnes ecclesias/ nec id solum/ verumetiam delectus est ab ecclesiis/ comes peregrinationis nostre/ cum hac beneficentia que administratur a nobis ad eiusdem dñi gloriam/ et animi vestri promptitudinem/ declinātes hoc ne quis nos carpat

Ac si dicat. Cum vltro suppetit animi promptitudo/ satis est si iuxta modū facultatum temperetur largitio. Nec enim exigitur vt dones quod nō habes.

in hac exuberantia/ que administratur a nobis/ procurantes honesta/ non tantum coram domino/ sed etiam coram hominibus. Misimus autem vna cum illis fratrem nostrum quem probaueramus in multis sepenumero dili-gentem/nunc autem multo diligentiorem ob multam fiduciam/quam habeo erga vos/ siue Titi nomine/ qui socius meus est/ et erga vos adiutor/ siue aliorum qui fratres nostri sunt et legati ecclesiarum/ gloria Christi. Proinde documentum charitatis vestre/et nostre de vobis gloriationis in eos demonstretis etiam in conspectu ecclesiarum.

Caput Nonum

NAm de subministratione quidem que fiat in sanctos/superuacuum est mihi scribere vobis. Noui enim promptitudinem animi vestri/ quam de vobis iacto apud Macedones/ quod Achaia parata est ab anno superiore/et vestrum exemplum peruocauit complures. Misi tamen hos fratres/ ne gloria nostra qua glorior de vobis/ inanis fiat in hac parte/ vt quemadmodum dicebam parati sitis / ne quo pacto fiat/ vt si mecum venerint Macedones/ et offen-derint vos imparatos/ nos pudore suffundamur/ vt ne dicam vos in hoc

argumento gloriationis. Proinde necessariũ arbitratus sum/ adhortari frẽs/ vt prius accederẽt ad vos/ et prepararent iam ante ꝓmissam bonam collationem vrãm/ vt ea sit in promptu/ sic tanq̃ȝ bona collatio/ et non tanq̃ȝ fraudatio. Illud aũt dico. Qui sementem facit parce/ is parce messurus est. Et qui sementẽ facit libenter/ ac benigne largiendo/ copiose messurꝰ est/ vnusquisq̃ȝ secundũ ꝓpositum cordis/ non ex molestia/ aut ex necessitate. Nam hilarem datorem diligit deus Potens est aũt deus efficere/ vt totum bñficium in vos exuberet/ vt in oibus oẽm sufficientiam habentes/ exuberetis in omne opus bonum/ quẽadmodum scriptũ est. Dispersit dedit pauperibus/ iustitia eius manet in seculum. Porro qui suppeditat semen semẽti/ is et panem in cibum suppeditet/ et multiplicet sementem vrãm/ et augeat prouentus iustitie vestre vt in oibus locupletemini/ in oẽm simplicitatẽ/ que per nos efficit/ vt gratie agãtur deo Nam functio huiꝰ ministerij nõ solum supplet ea que desunt sanctis/ verumetiã exuberat in hoc/ ꝙ per multos agãtur gratie deo/ qui per ꝓbationem ministerij huius glorificant deum super obedientia cõsensus vestri in

Largius enim ac libẽtius dat qui sponte dat/ malignius donat/ qui cum merore veluti coactus donat/ et verbis male ominantibus/ cuius donum magis videtur extorsio q̃ȝ donatio.

Nam hilarem datorem diligit deus/ id est/ alacrem voluntarium ac spontaneum/ et veluti exultantem/ dandi occasionem contigisse.

Iusticia eius manet ꝛc̃ quia bona pietatis ac iusticie pars est munificentia qua sanctorũ inopie subuenitur/ quando sic redditur vnicuiq̃ȝ quod suũ est.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

euangelium Chri/ et de simplicitate cōmunicationis in ipsos/ et in oēs/ et in illorum oratione pro vobis/ qui desiderāt vos ꝓpter eminentem gratiam dei in vobis. Gratia aūt deo super inenarrabili suo munere.

Caput Decimum

Per lenitatem et mansuetudinem/ id est per pacientiam et humanitatem. Nam lenis est qui nō temere irascitur. Mansuetus autem qui etiam iratus facile placatur.

Ceterum ipse ego Paulus obsecro vos per lenitatem et māsuetudinē Chri/ qui iuxta faciem quidē humilis sum inter vos/ absens tamen audax sum erga vos. Rogo aūt vos/ ne presens audeam ea fiducia qua existimor audax fuisse in quosdā/ qui putāt nos veluti secūdum carnem ambulare/ nam in carne ambulātes/ nō secundū carnem militam⁹. Siquidē arma militie nr̄e non carnalia sunt/ sed potentia deo ad demolitionē munitionū/ quibus consilia demolimur/ et oēm celsitudinē que extollitur aduersus cognitionem dei/ et captiuam ducim⁹ oēm cogitationē ad obediendū Chro/ et in prōptu habemus vindictam aduersus oēm inobedientiā/ cum impleta fuerit vestra obedientia Que in conspectu sunt/ videtis? Si quis de seipso cōfidit ꝙ Christi sit/ illud rursum perpendat ex seipso/ ꝙ quēadmodū ipse Chri est/ ita et nos Christi sumus. Nam si et amplius quippiā glorier de potestate nrā/ quā dedit dn̄s nobis in

Spiritualis est enim dignitas et apostolica potestas/ nō corporalis. Si quis igitur hoc noīe sibi placet ꝙ Christi sit vel ꝙ hunc mortalē viderit vel ꝙ huic sanguinis propinquitate iunctus sit/ is stulte sibi placet / quando non minus per fidem sunt Christi/ qui nullo propinquitatis gradu Christo attinent/ nec etiam mortalem in carne corporaliter viderunt.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

edificationē et non in destructionē vestri/ non pudefiam/ ne videar ceu perterrefacere vos per epistolas. Nam epistole quidē/ inquit/ graues sunt et robuste at presentia corporis infirma/ et sermo contempt⁹. Hoc reputet qui istius⁹ modi est/ ꝙ quales sumus sermone per epistolas cum absumus/ tales sumus et cum adsumus facto Non enim sustinem⁹ inserere aut cōferre nosipsos cum quibusdam/ qui seipsos commendant. Sed isti non intelligunt/ ꝙ ipsi inter sese seipsos metiuntur/ et comparant semet sibi. At nos non in immensum gloriabimur/ verū iuxta mensuram regule qua partitus est nobis deus/ mensura pertingendi etiam vsqꝫ vos. Non enim quasi non pertingamus vsqꝫ ad vos/ extendimus nosipsos supra modum. Nam vsqꝫ ad vos quoqꝫ peruenimus in euangelio Christi/ non in immensum gloriantes super alienis laboribus/ sperantes futurum/ vt subolescente fide vestra in vobis/ magnificemur iuxta regulam vestram in exuberantiam / vt iis quoqꝫ regionibus que vltra vos sunt/ euangelizem/ non per alienam regulam/ vt de his que parata sunt gloriemur/ sed qui gloriatur/ in dn̄o glorietur. Non enim qui seipsum

Hec dicit Paulus in persona cuiusdam quem honoris causa nō nominat/ quasi dicat aliquis de Paulo. Paulus epistolas mittit arrogantes et potentes. Ceterum cum adest ipse/ iam sui dissimilis est nihil pre se ferens maiestatis/ cuius oratio humilior/ non hoc tonat quod tonant epistole.

Ac si dicat. Satis est ingens hoc gloriandi argumentū/ non quocūqꝫ modo peruenisse ad vos sed ita peruenisse/ vt vobis predicauerimus euāgeliū Christi Nec enim inuisimus iam persuasos/ quod faciunt pseudapostoli / sed ipsi primi persuasimus.

commendat/ ille probatus est/ sed is quem dñs cõmendat. Caput xi.

Ac si dicat. Non mihi tempero quin aliquid magnificentius de me predicem quamuis non ignorem argumentum esse stultitie/ iactare seipsum.

Utinam tolerasseris me paulisper in insipientia mea/ imo et suffertis me. Nam zelotypus sum erga vos dei zelo. Adiunxi enim vos vni viro vt virginem castam exhiberetis Christo/ sed metuo/ ne qua fiat/ vt quemadmodum serpens Euam decepit versutia sua/ ita corrumpantur sensus vestri a simplicitate/ que erat erga Christum. Nam si is qui venit/ alium Jesum predicat/ quem non predicauimus/ aut si spiritum alium accipitis/ quem non accepistis/ aut euangelium aliud/ quod non accepistis/ recte sustinuissetis. Arbitror enim me nihilo inferiorem fuisse eximiis apostolis. Ceterum licet imperitus sim sermone/ non tamen scientia. Uerum vbiqz manifesti fuimus in omnibus erga vos. Num illud peccaui/ q meipsum humiliarim/ vt vos exaltaremini? q gratuito euangelium dei predicauerim vobis.? Ceteras ecclesias depredatus sum/ accepto ab illis stipendio/ quo vobis inseruirem. Et cum apud vos essem/ et egerem/ non onerosus fui cuiqz. Nam quod mihi deerat/ suppleuerunt fratres qui venerant a

Sint illi (si placet) sermone comptiores/ certe scientia non illis concesserim. Nihil opus orationis lenocinio cum res adsit. Venditent illi se verborum phaleris/ nos omnibus officiis declarauimus animum erga vos et vim apostolicam/ neqz quicq̃ passi sumus in nobis desyderari.

Macedonia / et in omnibus sic me seruabam / ne cui essem onerosus / atqȝ ita seruabo. Est veritas Christi in me / ꝙ hec gloriatio non interrumpetur contra me in regionibus Achaie. Quapropter ? an ꝙ non diligam vos ? Deus nouit. Uerum quod facio / idem et faciam / vt amputem occasionem iis qui cupiunt occasionem / vt in eo de quo gloriantur / reperiantur / quemadmodum et nos. Siquidem istiusmodi pseudapostoli operarij dolosi sunt / sumpta persona apostolorum Christi / atqȝ haud mirum / quandoquidem ipse satanas transfiguratur in angelum lucis. Non magnum est igitur / si et ministri illius personam in se transferunt / quasi sint ministri iustitie / quorum finis erit iuxta opera eorum. Iterum dico ne quis me putet insipientem esse / alioquin et iam vt insipiētem accipite me / vt paululum quiddam et ego glorier. Quod dico / non dico secundum dominum sed velut per insipientiam / in hoc argumento gloriationis Quandoquidem multi gloriantur secundum carnem / et ego gloriabor. Libēter enim suffertis insipientes cum sitis sapiētes Suffertis eni / si quis vos in seruitutē adigit / si quis exedit /

Hec gloriatio nō interrumpetur / hoc est non deficiet / hoc enim dixit significans se in posterū etiam nihil accepturum / interrumpitur enim quod non est perpetuum.

Pseudapostoli / non ex animo / sed ad suum questum ac fastū predicant euangelium / et cum a Christo missi non sint neqȝ Christi negotium agant / tamen falso sibi vindicant apostolici cognominis honorem / suas hereses simul infulcientes / velut faciunt ij qui letale venenum / quo magis fallant admiscent exquisititissimo vino.

Non dico secundum dominum / id est quod iam dico / non sapit purum illum Christi spiritum sed humanam potius stulticiam / quēadmodum stultū vulgus gloriari solet / de huiusmodi rebus ex quibus non oritur vera gloria.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

si quis accipit/ si quis attollit sese/ si quis vos in faciem cedit. Iuxta contumeliam loquor/ perinde quasi nos infirmi fuerimꝰ. Imo in quocũqʒ audet aliquis (per insipientiã loquor) audeo et ego. Hebrei sunt/ sum et ego. Israelite sunt/ sum et ego. Semẽ Abrahe sunt/ sum et ego. Ministri Christi sunt (desipiẽs loquor) excellẽtius sum ego/ in laboribus copiosius/ in verberibꝰ supra modũ/ in carceribus abundantius/ in mortibus frequenter. A Judeis quinquies quadragenas plagas vna minꝰ accepi. Ter virgis cesus fui/ semel fui lapidatus/ ter naufragiũ feci/ noctem ac diem in profundo egi/ in itineribꝰ sepe/ in periculis fluminum/ periculis latronum/ periculis ex genere/ periculis ex gẽtibus/ periculis in ciuitate/ periculis in deserto/ periculis in mari/ periculis inter falsos fratres/ in labore et molestia/ in vigiliis sepe/ in fame et siti/ in ieiuniis sepe/ in frigore et nuditate/ preter ea que extrinsecus accidunt incumbens mihi quotidiana cura omnium ecclesiarum. Quis infirmatur/ et ego non infirmor? Quis offenditur/ et ego non vror? Si gloriari oporteat de his que infirmitatis mee sunt gloriabor.

Capitulum Duodecimum.

Excellentius sum ego minister Christi quod ita esse non declaraui fastu/ non capiẽdis muneribus/ non iactanda gentis origine/ sed his argumẽtis/ que vere testantur pectus euangelicum/ hoc est malorum tolerantia per summam patientiam.

Ac si dicat. Que hactenus recensui ad corporis dumtaxat afflictionem pertinent. At interim non levius affligebar animo/ quem vndiqʒ premit ac vrget solicitudo/ quotidie mihi incumbens pro salute multorum.

2 Corint 12

Eus et pater dñi nostri Jesu Christi/ qui est laudandus in secula nouit q non mentiar. In Damasci ciuitate/ gentis prefectus nomine Arete regis excubias posuerat in Damascenorum vrb[e]/ cupiens me cõprehendere ac per fenestram in sporta demissus fui per menia/ effugiq; manus eius.

At si dicat Quid facerem/ didiceram a dño preceptum vt alicubi persecutionũ seuitiam declinaremus. Dictabat animus nondum adesse tempus obeundi martyrij/ sed magis predicandi latius euangelij sed vigebat vndiq; tyrannus

Quartus locus

Gloriari sane non expedit mihi/ veniam enim ad visiones et reuelationes domini. Noui hominem in Christo ante annos quatuordecim / an in

Quartus

...lum carnis nonnulli inter... notus et affectus libidinis/ ...ndum est vlli docto Theolo... quidam aduersam corporis ...n/ vt dolorem capitis/ alij ...m apostolum morbo iliaco ...rium. Ambrosius tamen id ...d vero proximum est/ qui ...unc putat assiduam insecta... lorum hominum/ qua fac... animo non posset extolli.

Et ne extollen. Describis

si quis accipit/ si quis attollit sese/ si quis vos in faciem cedit. Iuxta contu
meliam loquor/ perinde quasi nos infirmi fuerim⁹. Imo in quocū᷑ audet
aliquis (per insipientiā loquor) audeo et ego. Hebrei sunt/ sum et ego. Isra
elite sunt/ sum et ego. Semē Abrahe sunt/ sum et ego. Ministri Christi sunt
(desipiēs loquor) excellētius sum ego/ in laboribus copiosius/ in verberib⁹
supra modū/ in carceribus abundantius/ in mortibus frequenter. A Iudeis
quinquies quadragenas plagas vna min⁹ ac
fui lapidatus/ ter naufragiū feci/ noctem ac
sepe/ in periculis fluminum/ periculis latron
lis ex gētibus/ periculis in ciuitate/ periculis
riculis inter falsos fratres/ in labore et mol
siti/ in ieiuniis sepe/ in frigore et nuditate/ p
incumbens mihi quotidiana cura omnium e
ego non infirmor? Quis offenditur/ et ego
de his que infirmitatis mee sunt gloriabor.

Excellentius sum ego minister Christi quod ita esse non declaraui fastu/ non capiēdis muneribus/ non iactanda gentis origine/ sed his argumētis/ que vere testantur pectus euangelicum/ hoc est malorum tolerantia per summam patientiam.

Ac si dicat. Que hactenus recensui ad corporis dumtaxat afflictionem pertinent. At interim non leuius affligebar animo/ quem vndiq᷑ premit ac vrget solicitudo/ quotidie mihi incumbens pro salute multorum.

Deus et pater dñi nostri Jesu Christi/ qui est laudandus in secula nouit ꝙ non mentiar. In Damasci ciuitate/ gentis prefectus nomine Arete regis excubias posuerat in Damascenorum vrb[e]/ cupiens me cõprehendere ac per fenestram in sporta demissus fui per menia/ effugiq3 manus eius.

Quartus locus

Gloriari sane non expedit mihi/ veniam enim ad visiones et reuelationes domini. Noui hominem in Christo ante annos quatuordecim / an in

At si dicat Quid facerem/ didiceram a dño preceptum vt alicubi persecutionũ seuitiam declinaremus. Dictabat animus nondum adesse tempus obeundi martyrij/ sed magis predicandi latius euangelij sed vigebat vndiq3 tyrannus

Quartus

...lum carnis nonnulli inter... notus et affectus libidinis/ ...ndum est vlli docto Theolo... quidam aduersam corporis ...m/ vt dolorem capitis/ alij ...um apostolum morbo iliaco ...rium. Ambrosius tamen id ...od vero proximum est/ qui ...hunc putat assiduam insecta... ...lorum hominum/ qua fact... animo non posset extolli.

XII

Et ne excellen.
Describis

si quis accipit/ si quis attollit sese/ si quis vos in faciem cedit. Juxta contu-

meliam loquor/ perinde quasi nos infirmi fuerim⁹. Jmo in quocũq3 audet

aliquis (per insipientiã loquor) audeo et ego. Hebrei sunt/ sum et ego. Jsra

elite sunt/ sum et ego. Semẽ Abrahe sunt/ sum et ego. Ministri Christi sunt

(desipiẽs loquor) excellẽtius sum ego/ in laboribus copiosius/ in verberib⁹

supra modũ/ in carceribus abundantius/ in mortibus frequenter. A Judeis

quinquies quadragenas plagas vna min⁹ ac

Excellentius sum ego minister Christi quod ita esse non declaraui fastu/ non capiẽdis muneribus/ non iactanda gentis origine/ sed his argumẽtis/ que vere testantur pectus euangelicum/ hoc est malorum tolerantia per summam pacientiam.

Ac si dicat. Que hactenus rec corporis dumtaxat afflictionen nent. At interim non leuius aff animo/ quem vndiqz premit a solicitudo / quotidie mihi incu pro salute multorum.

2 Corint 12

DEus et pater dñi nostri Jesu Christi/ qui est laudandus in secula nouit ꝙ non mentiar. In Damasci ciuitate/ gentis prefectus nomine Arete regis excubias posuerat in Damascenorum vrbe/ cupiens me cōprehendere ac per fenestram in sporta demissus fui per menia/ effugiqꝫ manus eius.

Quartus locus

Gloriari sane non expedit mihi/ veniam enim ad visiones et reuelationes domini. Noui hominem in Christo ante annos quatuordecim / an in corpore nescio / an extra corpus nescio / deus nouit/ raptum huiusmodi in tertium vsqꝫ celum. Et scio huiusmodi hominem/ an in corpore/ an extra corpus/ nescio/ deus nouit/raptum fuisse in paradisum/ et audisse arcana verba/ que fas non sit homini loqui. Super huiusmodi homine gloriabor de meipso vero non gloriabor/ nisi super infirmitatibus meis. Nam si voluero gloriari non ero insipiens/ veritatem enim dicam/ sed parco vobis/ ne quis de me cogitet/supra id quod videt esse me/ aut quod audit ex me. Et ne excellentia reuelationum supra modum efferrer / datus fuit mihi stimulus per carnem/ nuntius satanę vt me colaphis cederet/ ne supra mo-

x iiij

At si dicat Quid facerem/ didiceram a dño preceptum vt alicubi persecutionū seuitiam declinaremus. Dictabat animus nondum adesse tempus obeundi martyrij/ sed magis predicandi latius euangelij sed vrgebat vndiqꝫ tyrannus

Quartus

Hunc stimulum carnis nonnulli interpretantur motus et affectus libidinis/ quod mirandum est vlli docto Theologo placere/quidam aduersam corporis valetudinem/ vt dolorem capitis/ alij putant ipsum apostolum morbo iliaco fuisse obnoxium. Ambrosius tamen id indicat quod vero proximum est/ qui stimulum hunc putat assiduam insectationem malorum hominum/ qua factum est vt animo non posset extolli.

Et ne excellen.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

dum efferrer. Super hoc ter dominum rogaui/ vt discederet a me/ et dixit mihi. Sufficit tibi gratia mea/ nam virtus mea per infirmitatem perficitur Libentissime igitur gloriabor potius super infirmitatibus meis/ vt inhabitet in me virtus Christi. Quamobrem placeo mihi in infirmitatibus/ in contumeliis/in necessitatibus/in persecutionibus/in anxietatibus pro Christo Cum enim infirmus sum/ tunc robustus sum. Factus sum insipiens gloriando. Uos me coegistis/ nam ego debueram a vobis commendari. Nulla enim in re inferior fui summis apostolis/ tametsi nihil sum. Signa quidem apostoli peracta fuerunt inter vos cum omni patientia/ et signis et prodigiis et potentibus factis. Nam quid est in quo fuistis inferiores ceteris ecclesiis/ nisi quod ipse ego non fuerim vobis onerosus? Condonate mihi hanc iniuriam. Ecce tertio propensus animo sum/ vt veniam ad vos/ nec ero vobis onerosus. Non enim quero que vestra sunt sed vos. Non enim debent filij parentibus recondere/ sed filiis parentes. Ego vero libentissime impendam/ et expendar pro animabus vestris/ licet vberius vos diligens

Ac si dicat. Quando quicquid valui/ vestro bono valui/ vestre partes erant predicare de me que nunc indecore cogor de meipso predicare/ atque sic lucrifacere opinionem stulticie.

Condonate mihi hanc iniuriam. Est autem Ironia exprobrantis et ideo hoc non est a Paulo simpliciter dictum. Cur enim postulat sibi ignosci/ in quo profuerit?

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

2 Cor. 13 59

Quintus locus

Libentissime igitur gloriabor
Apostolus inter descriptis suis infirmitatibus bre-
viter quidem inseruit de visionibus celestibus
Sic vero veluti per excessum modum ad ini-
tium rediens suas calamitates commemorat
quas descripsit ne existimandas esse ad Paulum
solummodo vexationes ad alios sanctos et
ecclesiam quoque que per divinam patientiam
sub cruce et afflictionibus crescere et dilatari
solet :~ :~ :~ :~ :~.

XIII.

noltis/ ne quo modo sint contentiones/ emulationes/ ire/ concertationes/
obtrectationes/ susurri/ tumores/ seditiones/ ne iterum vbi venero/ humi-
lem faciat me deus meus apud vos/ et lugeam multos eorũ qui ante peccaue-
runt/ nec eos penituit immũditie libidinisq3 et impudicitie quam patrarunt.

Caput Decimum tertium.

XIII

Hec tertius erit aduentus meus ad vos. In ore duorum testium
aut trium cõstituetur omne verbum. Predixi et predico/ vt presens cum essem
iterum/ ita et absens nunc scribo iis qui ante peccauerunt/ et reliquis omnib9

In ore duorum aut trium rc. hoc est/ Quisquis delatus fuerit is duorũ aut trium hominum testimonio/ vel absoluetur vel damnabitur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Ac
vest
pred
de n
opinionem stulticie.

Condonate mihi hanc iniuriam. Est autem Ironia exprobrantis et ideo hoc non est a Paulo simpliciter dictũ. Cur enim postulat sibi ignosci/ in quo profuerit?

enim in re inferior fui summis apostolis/ tametsi nihil sum. Signa quidem apostoli peracta fuerunt inter vos cum omni patientia/ et signis et prodigiis et potentibus factis. Nam quid est in quo fuistis inferiores ceteris ecclesiis/ nisi ꝙ ipse ego non fuerim vobis onerosus? Condonate mihi hanc iniuriam. Ecce tertio propensus animo sum/ vt veniam ad vos/ nec ero vobis onerosus. Non enim quero que vestra sunt sed vos. Non enim debent filij parentibus recondere/ sed filiis parentes. Ego vero libentissime impendam/ et expendar pro animabus vestris/ licet vberius vos diligens

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

minus diligar. Sed esto/ ipse non grauaui vos/ verum cum essem astutus/ dolo vos cepi. Num per quenq̃z eorum quos misi ad vos/ expilaui vos? Rogaui Titum/ et vna cum illo misi fratrem. Nunquid a vobis extorsit Titus? An non eodem spiritu ambulauim⁹/ an non iisdem vestigiis? Rursum arbitramini ꝙ nos vobis excusemus? In cõspectu dei/ in Christo loquimur/ sed omnia charissimi pro vestri edificatione. Nam metuo ne qua fiat/ vt si venero non quales velim/ reperiam vos/ et ego reperiar vobis qualem nolitis/ ne quo modo sint contentiones/ emulationes/ ire/ concertationes/ obtrectationes/ susurri/ tumores/ seditiones/ ne iterum vbi venero/ humilem faciat me deus meus apud vos/ et lugeam multos eorũ qui ante peccauerunt/ nec eos penituit immũditie libidinisq̃z et impudicitie quam patrarunt.

Ex persona contradicentis sic fortasse arguit. Concedatur ita esse/ ꝙ neminem ipse grauaueris/ sed cum sis astutus et vafer/ per alios subornatos nuntios nos expilasti. Iccirco ostendit se neq̃z per Titum neq̃z per alium quẽcũq̃z aliquid ab eis extorsisse.

Caput Decimum tertium.

XIII

Hic tertius erit aduentus meus ad vos. In ore duorum testium aut trium cõstituetur omne verbum. Predixi et predico/ vt presens cum essem iterum/ ita et absens nunc scribo iis qui ante peccauerunt/ et reliquis omnib⁹

In ore duorum aut trium ꝛc. hoc est/ Quisquis delatus fuerit is duorũ aut trium hominum testimonio/ vel absoluetur vel damnabitur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Experimentum vocat probationem ac documentum/ quo volebant Corinthij temere facere periculum an precepta Pauli essent ab humano spiritu/ vel a dei spiritu profecta.

ꝙ si venero denuo/ non parcam. Quandoquidem experimentum queritis in me loquentis Christi/ qui erga vos non est infirmus/ sed potens est in vobis. Nam q̄uis crucifixus fuit ex infirmitate/ viuit tamen ex virtute dei. Siquidem et nos infirmi sumus/ sumus in illo/ sed viuemus cum illo ex virtute dei erga vos. Uosipsos tentate/ num sitis in fide. Uosipsos probate. An non cognoscitis vosmetipsos/ ꝙ Jesus Christus in vobis est? Nisi sicubi reprobi estis. At spero vos cognituros/ ꝙ nos non simus reprobi. Opto autem apud deum/ ne quid mali faciatis/ non quo nos probati appareamus/ sed vt vos quod honestum est faciatis/ nos vero veluti reprobi simus. Non enim possumus quicq̄ȝ aduersus veritatem/ sed pro veritate. Gaudemus enim/ cum nos infirmi fuerimus/ vos autem validi fueritis. Hoc autem insuper optamus/ vestram integritatem. Propterea hec absens scribo/ ne cum presens fuero/ rigidus sim iuxta potestatem/ quam dedit mihi dominus in extructionem/ et non in destructionem. Quod superest fratres/ valete/ integri estote/ consolationem habete/ vnanimes sitis/ in

Studiosa est hic bonorum operū commendatio/ quando primum hortatur ad id faciendum quod honestum est/ deinde cum dicit. Non enim possumus quicq̄ȝ aduersus veritatem/ id est/ aduersus innocentiam/ que vite veritas est/ sed pro veritate/ id est/ pro defensione innocentie.

2 Corint 13:

pace agite/ et deus charitatis ac pacis erit vobiscum. Salutate vos mutuo

sancto osculo. Salutant vos sancti omnes. Gratia domini

nostri Jesu Christi/ et charitas dei/ et cõmunicatio

spiritus sancti sit cum omnibus vobis.

AMEN.

Posterioris epistole ad Corinthios Finis.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

In epistolam ad Galatas argumentum per Erasmum Roterodamum.

GAlate Greci sunt/ sed ex Gallis oriundi/ vnde iuxta diuum Hieronymum/ originis ingeniũ ingenij tarditate referebant. Quandoquidẽ et Hilarius Gallus ipse in hymnorũ carmine Gallos indociles vocat. Et Paulus illos obiurgans stultos apellat. Ad quorum ingenium suum attemperans sermonem/ acerbius illos castigat q̃ vllos in ceteris epistolis/ et reprehendit magis q̃ docet/ vt quibus ratio suadere non poterat/ reuocaret autoritas. Agit in hac epistola quod nusq̃ non agit/ vt a legis Mosaice seruitute inuitet ad euangelij gratiam. Quod idem agit in epistola ad Romanos/ nam vtrisq; idem error acciderat/ sed diuersa ratione. Nam Romani primum in Iudaismũ inducti/ postea resipuerunt. Galate recte ab apostolo instituti/ pseudapostolorum opera in Iudaismum retracti fuerunt. Qđ Romani perperam instituti sunt/ simplicitatis erat/ ꝙ mox admoniti resipuerunt/ prudentie. Contra/ ꝙ Galate Christũ amplexi sunt/ facilitatis erat/ ꝙ protinus in Iudaismum relapsi/ leuitatis atq; stultitie. Ad hos igitur subierant pseudapostoli/ velut a Petro et Iacobo summatibus apostolis missi/ et Pauli autoritatem calumniis eleuabant/ negantes illi fidem habendam/ qui sibi non constaret/ nunc legis vtens ceremoniis/ susceptis votis/ rasoq; capite et circumciso Thimotheo/ nunc cum ethnicis legem negligens ac damnans/ potius audiendos/ qui apud Petrum et Iacobum versati fuissent/ quiq; dominum Iesum vidissent/ cum Paulus nec vidisset Christum/ et discipulorum dumtaxat discipulus esset/ non Christi. Proinde Paulus vehementi et acri oratione (neq; enim est vlla epistola concitatior) salubriq; austeritate/ et clementi seuitia/ simul et Galatarum errori medetur/ et suam asserit autoritatem/ et pseudapostolorum fraudulentiam aperit. In ipso statim epistole limine testatur sese vel summis apostolis parem/ aut etiam superiorem in hoc/ ꝙ euangelij predicandi autoritatem a Christo iam immortali celitus accepisset/ atq; hoc autore fretum/ in Arabia et Damasci aliquandiu predicasse Christum/ priusq̃ cum quoq̃ apostolorum contulisset/ deinde Hierosolymis vidisse quidem Petrũ et Iacobum diebus perpaucis/ neq; quicq̃ tamen ab illis adiutum esse/ sub hec in Syria et Cilicia quatuordecim annis Christi preconem egisse/ donec admonitus diuinitus/ Hierosolymam reuersus vna cum Barnaba ac Tito cum primariis apostolis contulit euangelium suum/ non ꝙ de tot annorum predicatione iam venisset in dubium/ sed vt eorum comprobatione/ quorum summa erat apud omnes autoritas/ magis cõfirmarentur ceteri/ sed ita contulisse cum Petro vt ab illo nihil accesserit/ quod ad euangelij rem attineret/ et adeo non fuisse se cõpulsum a Petro vt gentibus legis onus imponeret/ vt Antiochie Petrũ cibis cõmunibus vescentẽ (vbi se metu superuenientium Iudeorum/ e conuiuio subduceret) palam in os reprehenderit/ docens ex fide contingere salutem euangelicam/ non ex obseruatione legis iam antiquate. Id veluti Petro dici ceptum latius prosequitur/ versus ad Galatas: demonstrans legem Mosaicam ad tempus modo fuisse datam/ et ad vnum Christũ illa spectasse omnia: in illa fuisse carnem/ in euangelio spiritum/ in illa vmbras/ in euangelio lucem/ in illa imagines/ in euangelio veritatem/ in illa seruitutem/ in euangelio libertatem Dementie vero esse/ gustatis potioribus/ vltro recidere ad deteriora. Hec agit capite primo secũdo/ tertio/ quarto. Deinde grauiter interminatus eis/ ne circumcisione recepta/ turpiter se dedant in seruitutem legis. ~~Ostendit Christianam libertatem non esse peccandi licentiam/ sed vltroneam functionem officiorum pietatis/ que charitate dictante/ nõ lege iubente prestantur.~~ Postremo hortatur ad Christianam concordiam/ ad subleuandos infirmiores aut lapsos/ ad benemerendũ de his qui nos fidem edocuerunt. Huiusmodi factis/ quoniam spiritus sunt/ eterna deberi premia/ cum ceremoniis temporariis temporaria sit gloria/ obiter in odium vocans pseudapostolos/ qui non ob aliud studebant circumcidi Galatas/ nisi vt super hoc gloriarentur/ velut autores huius facinoris. Cui morbo affines sunt/ qui hodie nouos cultus/ et prodigiose insignes reperiunt/ vt dicatur hoc hominum genus ille instituit. Hanc epistolam vt apparet/ Paulus/ quo singularem erga Galatas affectum testaretur/ totam sua manu scripsit / cum in aliis soleat dumtaxat subscribere. Nostra argumenta scriptam testantur ab Epheso ciuitate/ Grecorum inscriptiones ab vrbe Roma.

~~Hic vide lector quid sit Christiana libertas. Quidue Christiane libertatis officium.~~

¶ Non te moueat lector/ ꝙ in sequentibus quaternionibus subito mutatur ordo literarũ quia sequẽtia prius/ et precedentia posterius edita sunt/ hoc ita flagitante interpretis et auditorum commoditate.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Ad Galatas Caput primum.

Paulus apostolus/ non ab hominibus/ neq3 per hominem/
sed per Jesum Christum / ac deum patrem/ qui suscitauit illum ex mortuis/
quiq3 mecum sunt omnes fratres/ ecclesijs Galatie. Gratia vobis et pax a
deo patre/ et domino nostro Jesu Christo/ qui dedit seipsum pro peccatis
nostris/ vt eriperet nos ex presenti seculo malo/ iuxta voluntatem dei et
patris nostri/ cui gloria in secula seculorū Amen. Miror/ q̄ a Christo (qui
vocauit vos per gratiam) adeo cito transferamini in aliud euangelium/quod
non est aliud/ nisi q̄ quidam sunt/ qui turbant vos/ et volunt inuertere euan
gelium Christi. Ceterum etiamsi nos aut angelus e celo predicauerit vobis
euangelium preter id quod predicauimus vobis anathema sit. Quemadmo⸗
dum ante diximus/ et nunc iterum dico/ si quis vobis predicauerit euangeli⸗
um preter id quod accepistis/ anathema sit. Nunc enim vtrum hominibus
suadeo/ an deo? aut quero hominibus placere? nam si hactenus hominibus
placuissem Christi seruus haud quaq̄3 essem. Notum aūt vobis facio fratres/

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

euangelium quod predicatum est a me / non esse secundum hominē. neqȝ enim
ego ab homine accepi illud / neqȝ didici / sed per reualationem Jesu Christi.
Audistis enim meam conuersationem quondam in iudaismo / ꝙ supra mo-
dum persequebar ecclesiam dei / ac depopulabar illam / et proficiebam in
iudaismo supra multos equales in genere meo / cum vehementer essem studio-
sus a maioribus meis traditorum institutorum. Ast vbi deo (qui segregaue-
rat me ab vtero matris mee / et vocauit per gratiam suam in hoc / vt reuela-
ret filium suum per me) visum est vt predicarem ipsum inter gentes / conti-
nuo non contuli cum carne et sanguine / neqȝ redij Hierusolymam ad eos qui
ante me fuerant apostoli / sed abij in Arabiam / ac denuo reuersus sum Da-
mascum. Deinde post annos tres redij Hierusolymam / vt viderem Petrū /
et mansi apud illum dies quindecim. Alium autem ex apostolis non vidi
quemqȝ / nisi Jacobū fratrem domini. Porro que scribo vobis / ecce coram
deo / non mentior. Deinde veni in regiones Syrie Cilicieqȝ. Eram autem
ignotus iuxta faciem ecclesijs Judee / que erant in Christo. Sed tantum hic

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

rumor apud illos erat/ qui persequebatur nos aliquando/ nunc predicat fidem quam quondam expugnabat/ et glorificabant in me deū. Caput secūdum.

Einde post annos quatuordecim rursum ascendi Hierusolymā vna cum Barnaba/ assūpto simul et Tito. Ascendi autem iuxta reuelationem/ et contuli cum illis euangeliū/ quod predico inter gentes/ sed priuatim cum his qui erāt in pretio/ ne quo modo in vanum currerem/ aut cucurrissem. Sed neqȝ Titus qui mecum erat/ cum esset grecus/ compulsus fuit circumcidi/ propter obiter ingressos falsos fratres/ qui subintroierant ad explorandū libertatem nostram quam habemus in Christo Jesu/ quo nos in seruitutem adigerent. quibus ne ad tempus quidem cessimus per subiectionē/ vt veritas euāgelij permaneret apud vos. Ab his aūt qui videbantur aliquid esse/ quales aliquādo fuerint/ nihil mea refert. Personā hominis deus non accipit. Nam mihi qui videbātur esse in pretio/ nihil contulerūt. Jmo contra/ cum vidissent mihi concreditū fuisse euangeliū preputij/ quēadmodum Petro circumcisionis (Nam qui efficax fuit in Petro ad apostolatum circumcisionis/ efficax fuit et in me

erga gentes) Cumq; cognouissent gratiam mihi datam Jacobus et Cephas
et Joannes/ qui videbantur esse columne/ dextras dederunt mihi ac Bar-
nabe societatis/ vt nos in gentes/ ipsi vero in circūcisionem apostolatu funge-
remur/ tantum vt pauperum memores essemus/ in quo et diligens fui/ vt hoc
ipsum facerem. Cum aūt venisset Petrus Antiochiā/ palam illi restiti/ eo ꝙ re-
prehensus esset. Nam anteq̄z venissent quidam a Jacobo/ vna cum gentibus
sumebat cibum/ cum aūt venissent/ subduxit ac separauit se ab illis/ metuens
eos qui erant ex circūcisione/ ac simulabant vna cum illo ceteri quoq; Judei/
adeo vt Barnabas simul abduceretur in illorum simulationē/ verum vbi vidis-
sem ꝙ non recto pede incederent ad veritatem euāgelij/ dixi Petro corā om-
nibus. Si tu/ cū sis Judeus/ gētiliter viuis/ ac nō iudaice/ cur gentes cogis
Judaizare? nos natura Judei et non ex gentibus peccatores/ quoniā scimus
non iustificari hominem ex operibus legis/ nisi per fidem Jesu Christi/ et
nos in Jesū Christum credimus/ vt iustificaremur ex fide Christi/ et nō ex ope-
ribus legis/ propterea ꝙ non iustificabitur ex operibus legis omnis caro/ ꝙ si

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

dum querimus iustificari per Christũ reperimur et ipsi peccatores/ nũm ergo Christus peccati minister est? Absit. Nam si que destruxi ea rursum edifico transgressorem meipsum constituo. Ego enim per legem legi mortuus fui/ vt Christo viuerem/ vna cum Christo crucifixus sum. Viuo tamen/ non iam ego sed viuit in me Christus. Vitam aũt/ quam nũc viuo in carne/ per fidem viuo filij dei qui diligit me/ et tradidit semetipsum pro me. Non aspernor gratiam dei. Nam si per legem est iustitia/ igitur Christus frustra mortuus est.

Caput. Tertium.

O Stulti Galate/ quis vos fascinauit/ vt non crederetis veritati? quibus pre oculis Jesus Christus ante fuit depictus/ inter vos crucifixus. Hoc solum cupio discere a vobis/ vtrum ex operibus legis spiritum accepistis/ an ex predicatione fidei? Adeo stulti estis/ cum spiritum ceperitis/ nunc carne consumamini? Tam multa passi estis frustra/ si tamen et frustra. Qui igitur subministrat vobis spiritum/ et operatur virtutes in vobis/ Vtrum ex operibus legis/ an ex predicatione fidei id facit.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

quēadmodum Abraham credidit deo/ et imputatum est illi ad iustitiā? Scitis

igitur/ ꝙ qui ex fide sunt/ hi sunt filij Abrahe. Preuidens autem scriptura

ꝙ ex fide iustificet gentes deus/ prius rem letam nuntiauit Abrahe/ Bene⸗

dicentur/ inquiens/ in te omnes gentes. Itaqꝫ qui ex fide sunt/ benedicuntur

cum fideli Abraham. Nam quotquot ex operibus legis sunt/ execrationi sunt

obnoxij. Scriptum est enim/ Execrabilis omnis/ qui non māserit in omnibus

que scripta sunt in libro legis/ vt faciat ea. Nō autem in lege nullus iustifi⸗

cetur apud deum palam est. Siquidem iustus ex fide viuet/ lex aūt non est ex

fide/ sed qui fecerit ea homo/ viuet in ipsis. Christus vos redemit ab execra⸗

cione legis/ dum pro vobis factus est execratio. Scriptū est enim/ Execrabilis

omnis qui pēdet in ligno/ vt in gētes benedictio Abrahe veniret per Christum

Iesū/ vt promissionem spiritus acciperemus per fidem. Fratres/ secūdum homi

nem dico. Hominis licet testamentū/ tamen si sit cōprobatum nemo reijcit aut

addit aliquid. Porro Abrahe dicte sunt promissiones/ et semini eius. Nō dicit

et seminibus/ tanqꝫ de multis/ sed tanqꝫ de vno/ et in seīne tuo qui est Christ⁹

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Hoc autem dico/ testamentum ante comprobatum a deo erga Christum/ lex que post annos quadringentos et triginta cepit/ non facit irritum/ vt abroget promissionem. Nam si ex lege est hereditas/ non iam est ex promissione. Atqui Abrahe per promissionem donauit deus. Quid igitur lex? Propter transgressiones addita fuit/ donec veniret semen/ cui promissum fuerat/ ordinata per angelos in manu intercessoris. Intercessor autem vnius non est/ at deus vnus est. Lex igitur num est aduersus promissiones dei? absit. Etenim si data fuisset lex que possit viuificare/ vere ex lege esset iusticia. Sed conclusit scriptura omnia sub peccatū/ vt promissio ex fide Jesu Christi daretur credentibus. Ceterum anteq̃ venisset fides/ sub lege custodiebamur/ conclusi in eam fidem que erat reuelāda. Itaq̃ lex pedagogus noster fuit ad Christū/ vt ex fide iustificaremur. At postq̃ venit fides/ non amplius sub pedagogo sumus. Omnes enim filij dei estis/ eo q̄ credidistis Christo Jesu. Nam quicūq̃ baptizati estis/ Christū induistis. Non est Judeus/ neq̃ Grecus/ non est seruus/ neq̃ liber/ non est masculus ac femina. Oēs enim vos vnus estis in Christo Jesu

Quod si vos estis Christi/ igitur Abrahe semen estis/ et iuxta promissionem heredes.

Capitū quartum.

Dico autem q̄ȝdiu heres puer est/ nihil differt a seruo/ cum sit dominus omnium/ sed sub tutoribus et actoribus est vsqȝ ad tempus quod pater prescripserit. Sic et nos cum essemus pueri/ sub elementis mundi eramus/ in seruitutem adacti. At vbi venit plenitudo temporis/ emisit deus filium suum/ factum ex muliere/ factum legi obnoxiū/ vt eos qui legi erant obnoxij redimeret/ vt adoptione ius filiorum acciperemus. Quoniam autem estis filij/ emisit deus spiritum filij sui in corda nostra clamantem / abba/ pater. Itaqȝ iam non es seruus / sed filius / q̄ si filius / et heres dei per Christum. Sed tum quidem cum ignoraretis deum/ seruiebatis ijs/ qui natura non sunt dij. At nunc posteaq̄ȝ cognouistis deum/ quin potius cogniti estis a deo/ quomodo conuertimini denuo ad infirma et egena elementa/ quibus iterum ab integro seruire vultis? Dies obseruatis/ et menses/ et tempora/ et annos. Metuo de vobis/ ne frustra laborauerim erga vos.

Estote vt ego sum/ quandoquidem et ego sum vt vos/ fratres/ rogo vos. Nihil me lesistis. Nostis ꝙ per infirmitatem carnis euangelizauerim vobis prius/ et experimentum mei/ quod erat in carne non estis aspernati/ neq respuistis/ sed me velut angelum dei suscepistis velut Christum Jesum. Que est igitur beatitudo vestra? Testimonium enim reddo vobis/ ꝙ si fieri potuisset oculos vestros effossos dedissetis mihi. Igitur inimicus factus sum vobis/ vera loquendo vobis? Ambiunt vos non bene/ imo excludere vos volunt/ vt ipsos emulemini. Bonum autem est emulari in re bona semper/ et non solum cum presens sum apud vos. Filioli mei/ quos iterū parturio/ donec formetur Christus in vobis/ vellem autem adesse apud vos nūc/ et mutare vocem meam/ quoniam consilij inops sum in vobis. Dicite mihi/ qui sub lege vultis esse/ legem ipsam non auditis? Scriptum est enim/ ꝙ Abraham duos filios habebat/ vnum ex ancilla/ et vnum ex libera. Uerum is qui ex ancilla natus est/ secundum carnem natus est/ qui vero ex libera/ per repromissionem/ que per allegoriam dicuntur. Nam hec sunt duo

testamenta/ vnum quidem a monte Sina/ in seruitutem generans/ qui est

Agar/ nam Agar Sina mons est in Arabia/ confinis est autem ei que nunc

vocatur Hierusalem/ seruit autem cum filijs suis. At que sursum est Hieru-

salem/ libera est/ que est mater omnium nostrum. Scriptum est enim. Leta-

re sterilis/ que non paris/ erumpe et clama/ que non parturis/ quoniam

multi liberi deserte/ magis q̃ eius que habet virum. Nos autem fratres

secundum Isaac promissionis filij sumus/ sed quemadmodum tunc is qui se-

cundum carnem natus erat/ persequebatur eum qui natus erat secundum

spiritum/ ita et nunc. At quid dicit scriptura? Ejice ancillam et filiũ illius

non enim heres erit filius ancille cum filio libere. Itaq3 fratres/ non sumus

ancille filij/ sed libere.

Caput Quintum.

In libertate igitur qua Christus nos liberauit state/ et ne rursus

iugo seruitutis implicemini. Ecce ego Paulus dico vobis/ q̃ si circumcida-

mini. Christus nihil vobis proderit. Contestor autem omnem hominem qui

circumciditur/ q̃ debitor est totius legis seruande. Christus vobis factus est

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

otiosus/ quicunqз per legem iustificamini/ a gratia excidistis. Nos enim spiritu ex fide spem iustitie expectam9/ nam in Christo Jesu/ neqз circumcisio quicqз valet/ neqз preputium/ sed fides per dilectionem operans. Currebatis bene/ quis vos impediuit/ vt non crederetis veritati? Nempe persuasio/ non ex eo profecta qui vocat vos. Paulum fermenti totam conspersionem fermentat. Ego confido de vobis in domino/ q nihil aliud sensuri sitis. Ceterum qui conturbat vos/ portabit iudicium/ quisquis fuerit. Ego autem fratres/ si circumcisionem adhuc predico/ quid adhuc persecutionem patior? Abolitum est igitur offendiculum crucis. Utinam et abscindantur qui vos labefactant. Uos enim in libertatem vocati fuistis fratres/ tantum ne libertatem in occasionem detis carni/ sed per charitatem seruite vobis inuicem. Nam tota lex in vno verbo completur/ nempe hoc. Diliges proximum tuum vt teipsum. Quod si alius alium vicissim mordetis et deuoratis/ videte ne vicissim alius ab alio consumamini. Dico aūt/ spiritu ambulate/ et concupiscentiam carnis non perficieris. Nam caro concupiscit

Igitur nō sola fides ad salutem sufficit nec queuis etiam fides/ sed ea tantum que charitatem (bonorū operum effectricem) comitem habet.

Nam libertas vere christiana non est licentia vite/aut peccādi arbitriū/Sed spontanea functio bonorum operum/ charitate impellente / non lege cogente.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Periculosa res / excludere spiritum dei / peccandi consuetudine Unde fit vt vo/luntas rōnis / a volūtate sensualitatis frequenter superata / nō prestet ea que prestanda iudicat.

aduersus spiritum / spiritus aūt aduersus carnem . Hec aūt inter se mutuo aduersantur / vt non quecūq3 volueritis / eadem faciatis. Qd si spiritu duci/mini / non estis sub lege. Porro manifesta sunt opera carnis / que sunt hec / adulterium / scortatio / immunditia / lascinia / simulacrorum cultus / venefici/um / inimicitie / lis / emulationes / ire / cōcertationes / seditiones / secte / inuidie cedes / ebrietates / cōmessationes / et his similia / de quibus predico vobis quemadmodum et predixi / ꝙ qui talia agunt / regni dei heredes non erunt. Contra / fructus spiritus est / charitas / gaudium / pax / lenitas / benignitas / bonitas / fides / mansuetudo / temperantia. Aduersus huiusmodi nō est lex. Qui vero sunt Christi / carnem crucifixerūt cum affectibus et concupiscētijs Si viuimus spiritu / spiritu et incedamus. Ne efficiamur inanis glorie cupidi inuicem nos prouocantes / inuicem inuidentes.

His dotibus spiritussancti (que nos eterna vita dignos reddunt) nobis in/cumbendū est / ne carnis vitijs seruien/tes / excludamur ab hereditate regni dei

Caput Sextum.

Fratres / etiam si occupatus fuerit homo in aliquo delicto / vos qui spirituales estis / instaurate huiusmodi spiritu mansuetudinis / considerans temetipsum ne et tu tenteris. Inuicem alij aliorum onera portate / et sic

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

complete legem Christi. Nam si quis sibi videtur aliquid esse/ cum nihil sit

suum ipse fallit animũ. Opus aũt suum probet vnusquisq3/ et tunc in semet-

ipso tãtum gloriationem habebit/ et nõ in alio. Unusquisq3 enim propriam

sarcinam baiulabit. Cõmunicet autem qui catechizatur sermone ei/ qui se

catechizat in omnibus bonis. Ne erretis/ deus non irridetur. Quicquid

Iste locus aperte meminit premiorum bonorũ et malorum/ contra illorũ impiam sententiam/ qui negant apud deum vllum esse meritorum respectum.

enim seminauerit homo/ hoc et metet. Nam qui seminat per carnem suam/

de carne metet corruptionem/ sed qui seminat per spiritum/ de spiritu metet

vitam eternam. Bonum aũt faciendo ne defatigemur. Tempore enim suo

metemus non defatigati. Itaq3 dum tempus habemus operemur bonum/

cum erga omnes/ tum vero maxime erga domesticos fidei. Uidetis quanta

vobis epistola scripserim mea manu. Quicũq3 volunt iuxta faciem placere

in carne/ hi cogunt vos circumcidi/ tantum ne ob crucem Christi persecutio

nem patiantur. Nam qui circumciduntur/ ne ipsi quidem legem seruant/

sed volunt vos circumcidi/ vt in vestra carne glorientur. Ego vero/ absit vt

glorier/ nisi in cruce domini nostri Jesu Christi/ per quem mihi mundus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

crucifixus est/ et ego mūdo. Nam in Christo Jesu neqꝫ circumcisio quicqꝫ valet/ neqꝫ preputiū/ sed noua creatura. Et quicūqꝫ iuxta regulam hāc incedūt/ pax super eos/ et misericordia/ et super Israelem dei. De cetero ne quis mihi molestias exhibeat. Ego enim stigmata domini Jesu in corpore meo porto. Gracia domini nostri Jesu Christi cū spiritu vestro fratres/ Amen.

Finis epistole ad Galatas.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

In epistolam ad Ephesios argumentum per Erasmum Roterodamum

Ephesus metropolis quondam erat Asie minoris / ciuitas superstitiose dedita cultui demonum et precipue Diane / vnde et in actis / Diane neocorus dicitur / non illius venatricis / cui poete sagittas et arma tribuunt / sed multimammie (quam Greci polymaston appellāt) quam volebant omnium animantiū esse nutricem / vt indicauit Hieronimus. Nam de templo Ephesie Diane / toto orbe celebratissimo / passim etiam ethnici meminere scriptores Hos curiosarum artium tenebat studiū Vnde legimus / ad predicationem apostolorum magicos libros ab eis cōportatos / igni traditos fuisse / et supputato pretio / compertū fuisse quinquagies mille nummum argenti / sicuti refertur in Actis capi. xix Vt igitur a tantis erroribus illos abduceret / triennium apud illos egit / nihil interim non faciens quod ad illorum salutem faciebat / magno studio reclamantibus et obstrepētibus multis / sicut ipse testatur alicubi / vbi et bestijs obiectus est / quemadmodum ipse testatur in secunda ad Corinthios epistola. At discedens Timotheum apud eos remanere iussit. Abundabat autem ea ciuitas / vt curiosis et magie deditis / ita doctissimis viris / vnde Paulus (vt ad omnium mores et ingenia sese attemperat) de demonibus ac spiritibus crebro meminit / bonorum ac malorum differentiam indicans. Ad hec retrusa quedam aperit. Nec enim est vlla epistola / que tam abditos habeat sensus / vt ob hanc potissimum Petrus scripsisse videatur / sicut et charissimus frater noster Paulus secundum datam sibi sapientiam scripsit vobis / sicut in omnibus epistolis loquens in eis de his / in quibus sunt quedam difficilia intellectu / que indocti et instabiles deprauant / sicut et ceteras scripturas / ad suam ipsorum perditionem. Hos igitur quoniam in fide perstiterant / hortatur vt pergant / et ad perfectionem proficiant commonefaciens cuiusmodi fuerint cum vitijs addicti seruirent impijs spiritibus / et quales nunc facti sint insiti Christo / docens interim euangelij gatiam cōsilio diuino / licet Judeis promissam / in gentes quoq; recte propagatam / et huius muneris se ministrū a deo constitutum. Quoniam autem scripsit e carcere / hortatur ne deijciantur animo ob ipsius afflictiones / verum eas potius sibi glorie ducant. Hec agit capite primo et secundo / In ceteris tribus / vite formam illis prescribit / demonstrans quid sequendum / quid fugiendum / que officia maritorum in vxores / vxorum in maritos / que parentū in liberos / liberorum in parentes / que dominorū in seruos / seruorum in dominos Scripta est epistola ab vrbe Roma per Tychicum diaconum / cuius meminit in calce / fidelem ministrum eum vocans. Ambrosius addit scriptam e carcere / cum Hierosolymis Romam deductus sub fideiussore degeret extra castra in suo conductu.

Hac sententia b. Petrus (tanquā futurorum prescius) palam arguit huius seculi temeritatē / que Pauli epistolas putat intellectu tam faciles / vt nedum ab eruditis clericis verumetiam ab indoctis laicis facile intelligantur.

Epistole beati Pauli ad Ephesios Caput primum.

Paulus apostolus Jesu Christi per voluntatem dei / sanctis qui agūt Ephesi / et fidelib⁹ in Chr̄o Jesu. Gr̄a vobis et pax a deo patre nostro et domino Jesu Christo. Benedictus deus et pater domini nostri

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

[illegible] ergo et filius se dili-
gunt amore eterno, hinc
amor nascitur quo filius
[illegible] Hoc est filius
complectitur [illegible] pater
solus:

Jesu Chri/ qui benedixit nos omni benedictione spirituali in celestibus Chris-
to. Quemadmodū elegit nos in ipso/ anteq̄ iacerentur fundamenta mundi/
vt essemus sancti et irreprehensibiles coram illo per charitatem/ qui predes-
tinauit nos/ vt adoptaret in filios per Jesum Christum in sese/ iuxta be-
neplacitū voluntatis sue/ vt laudetur gloria gratie sue/ qua charos reddidit
nos per dilectum/ per quem habemus redemptionem per sanguinem ipsius
remissionem peccatorum/ iuxta diuitias gratie sue/ de qua vbertim nobis
impertiuit/ in omni sapientia et prudentia/ patefacto nobis arcano volūta-
tatis sue/ iuxta beneplacitū suum quod proposuerat in seipso/ vsq̄ ad dispen
sationem plenitudinis temporum/ vt sūmatim instauraret omnia per Chris-
tum/ et que in celis sunt/ et que in terra per eundem/ per quem et in sortem
asciti sumus/ predestinati secūdum propositum ipsius/ cuius vi fiunt vniuersa
iuxta decretum voluntatis ipsius/ vt simus nos in laudem glorie illius/ qui
priores sperauimus in Christo/ in quo speramus et nos/ audito verbo veri-
tatis/ euāgelio salutis vestre/ in quo etiā posteaq̄ credidistis/ obsignati estis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Ephes: .2

spiritu promissionis sancto/ qui est arrabo hereditatis nostre/ in redemptionem

acquisite possessionis/ in laudē glorie ipsius. Quapropter et ego/ cū audissem

eam que in vobis est fidem in domino Jesu/ et charitatem in omnes sanctos

non desino gratias agere pro vobis/ mentionem vestri faciens in precibus

meis/ vt deus domini nostri Jesu Christi/ pater glorie/ det vobis spiritū

sapientie et revelationis/ per agnitionem sui/ illuminatos oculos mentis

vestre/ vt sciatis/ que sit spes ad quam ille vocavit/ et q̄z opulenta gloria he-

reditatis illius in sanctis/ et que sit excellens magnitudo potentie illius in

nos/ qui credimus secundum efficatiam roboris fortitudinis eius/ quam

exercuit in Christo/ cum suscitaret eum ex mortuis/ et sedere fecit ad dexte-

ram suam in celestibus supra omnem principatum ac potestatem/ et virtutem

et dominium/ et omne nomen quod nominatur/ non solum in seculo hoc

verumetiam in futuro/ et omnia subiecit sub pedes illius/ et eum dedit caput

super omnia ipsi ecclesie/ que est corpus illius/ complementum eius/ qui

omnia in omnibus adimplet. Caput Secundum.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

T vos cum essetis mortui delictis ac peccatis/ in quibus aliquādo ambulastis/ iuxta seculum mundi huius/ iuxta principem/ cui potestas est aeris/ qui est spiritus/ nunc agens in filijs contumacibus inter quos et nos omnes conuersabamur aliquando in concupiscentijs carnis nostre/ facientes que carni ac menti libebant/ et eramus natura filij ire/ quemadmodum et ceteri. Sed deus qui diues est in misericordia/ propter multam charitatem suam/ qua dilexit nos etiam cum essemus mortui per delicta/ conuiuificauit nos vna cum Christo (per gratiam estis seruati) simulq3 cum eo resuscitauit/ et simul cum eo sedere fecit inter celestes in Christo Jesu/ vt ostēderet in seculis superuenientibus eminentem opulentiā gratie sue benignitate erga nos per Christū Jesū. Gratia enim estis seruati per fidem idq3 non ex vobis. Dei donum est/ non ex operibus/ ne quis glorietur/ nam ipsius sum9 opus/ cōditi in Christo Jesu ad opera bona que preparauit deus/ vt in eis ambularemus. Quapropter mementote q vos quondā gentes in carne/ vocabamini preputiū/ ab ea que vocatur circūcisio in carne/

Eph. 2

20

que circumcisio manibus fit/ q̄ inq3 eratis in tempore illo/ sine Christo ab-

alienati a Republica Israelis/ et extranei a testamentis promissionis/ spem

non habentes/ deoq3 carentes in mūdo. Nunc autem per Christum Jesum

vos/ qui quondā eratis longinqui/ propinqui facti estis per sanguinē Christi.

Ipse enim est pax nostra qui fecit ex vtrisq3 vnum/ et interstitium macerie

diruit/ simultatem per carnem suam/ legem mandatorum in decretis sitam

abrogans/ vt duos conderet in semetipso in vnum nouum hominē/ faciens

pacem/ et vt reconciliaret ambos in vno corpore deo per crucem/ perempta

inimicitia per eam/ et veniens euangelizauit pacem vobis/ qui procul ab-

eratis et ijs qui prope. Quoniam autem per illum habemus aditum vtriq3

in vno spiritu ad patrem. Jam igitur non estis hospites et incole/ sed

conciues sanctorum ac domestici dei superstructi super fundamentum apos-

tolorum ac prophetarum/ summo angulari lapide ipso Jesu Christo/ in quo

quecunq3 structura coagmentatur/ ea crescit in templum sanctum in do-

mino/ in quo et vos coedificamini in habitaculum dei per spiritum.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Caput Tertium.

Uius rei gratia ego Paulus vinctus sum Christi Jesu/ pro vobis gentibus. Siquidem audistis dispensationem gratie dei/ que data est mihi in vos/ ꝙ secundum reuelationem notum mihi fecit mysterium/ quemadmodum ante scripsi paucis/ ex quibus potestis legentes intelligere cognitionem meam in mysterio Christi/ ꝙ in alijs etatibus non innotuit filijs hominū quemadmodum nunc reuelatum est sanctis apostolis eius et prophetis per spiritum/ vt sint gentes coheredes/ et eiusdem corporis/ consortesq; promissionis eius in Christo/ per euangelium/ cuius factus sum minister secundum donum gratie dei/ quod datum est mihi secundum efficatiam potentie illius. Mihi minimo omnium sanctorum data est gratia hec/ vt inter gentes euangelizem inperuestigabiles diuitias Christi/ et in lucem proferam omnibus que sit cōmunio mysterij/ quod erat absconditum a seculis in deo/ qui vniuersa condidit per Jesum Christum/ vt notum fiat nunc principatibus ac potestatibus in celestibus per ecclesiam/ vehementer varia sapientia dei

secundum prefinitionem seculorum/ quam fecit in Christo Jesu dño nostro/

per quem habemus audatiam et aditum cum fiducia/ que est per fidem illius.

Quapropter peto/ ne deficiatis ob afflictiones meas quas pro vobis tolero

que est gloria vestra Huius rei gratia flecto genua mea ad patrem domini

nostri Jesu Christi/ ex quo omnis a cõmuni patre cognatio in celis et in terra

nominatur/ vt det vobis iuxta diuitias glorie sue/ vt fortitudine corrobore-

mini per spiritum suum in internum hominem/ vt inhabitet Christus per

fidem in cordibus vestris/ fixis in charitate radicibus/ et fundamento iacto

vt valeatis assequi cum omnibus sanctis/ que sit latitudo/ et longitudo/ et

profunditas/ et sublimitas/ cognoscereq; preeminentem cognitionis dilecti-

onem Christi/ vt impleamini in omnem plenitudinẽ dei Ei vero qui potest

cumulate facere vltra omnia que petimus aut cogitamus/ iuxta vim agẽtem

in nobis/ sit gloria in ecclesia per Christum Jesum in omnes etates seculi

seculorum/ Amen.

Caput Quartum.

Hortor itaq; vos ego vinctus in dño/ vt ambuletis ita vt dignum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

est vocatione qua vocati estis/ cum omni submissione ac mansuetudine/ cum animi lenitate/ tolerantes vos inuicem per charitatem/ studẽtes seruare vni-tatem spiritus per vinculum pacis Unum corpus et vnus spiritus/ quemad-modum et vocati estis in vna spe vocationis vestre. Unus dominus/ vna fides/ vnum baptisma/ vnus deus et pater omnium qui est super omnia/ et per omnia/ et in omnibus vobis Uerum vnicuiq; nostrum data est gratia iuxta mensuram donationis Christi. Quapropter dicit Cum ascendisset in altum/ captiuam duxit captiuitatem/ et dedit dona hominibus Ceterum illud ascendit quid est/ nisi ꝙ etiam descenderat prius in infimas partes ter-re? Qui descendit idem est ille/ qui etiam ascendit supra omnes celos/ vt impleret omnia. Et idem dedit/ alios quidem apostolos/ alios vero prophe-tas/ alios autem euangelistas/ alios autem pastores ac doctores/ ad instau-rationem sanctorum in opus administrationis/ in edificationem corporis Christi/ donec perueniamus omnes in vnitatem fidei et agnitionis filij dei in virum perfectum/ in mensurã etatis plene adulte Christi/ vt non amplius

Hic locus ostendit iuxta diuersitatem donorum dei/ aperte in ecclesia Christi distinctos esse offitiorũ et dignitatum gradus Cõtra illorum sententiam/ qui ordinem publicum confundunt.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Eph: 4

simus pueri/ qui fluctuemus et circũferamur quouis vẽto doctrine/ per ver-
sutiam hominum/ per astutiam/ qua nos adoriuntur vt imponãt nobis/ sed
veritatem sectantes in charitate/ adolescamus in illum per omnia/ qui est
caput/ nempe Christus/ in quo totum corpus si coagmentetur et compinga-
tur per omnem commissuram subministrationis/ iuxta actum in mensura vni-
uscuiusq3 partis/ in crementum corporis facit in edificationem suipsius per
charitatem Hoc itaq3 dico/ et testor per dominum/ ne posthac ambuletis
quemadmodum et relique gentes ambulant in vanitate mentis sue/ dum
mentem habent obtenebratam/ abalienati a vita dei/ propter ignorantiam
que est in illis/ et execationem cordis eorum/ qui posteaq3 peruenerunt eo/
vt dolere desierint/ semetipsos dediderunt lasciuie/ ad patrandum immun-
ditiam omnem cum auiditate Vos autem non sic didicistis Christum/
siquidem illum audistis/ et in eo docti fuistis/ quemadmodum est veritas in
Jesu/ deponere iuxta priorem conuersationem veterem hominem/ qui cor-
rumpitur iuxta concupiscentias erroris/ renouati vero spiritu mentis vestre/

Verbosas hereticorũ doctrinas et frau-
dulẽtas ad seducendum persuasiones/
ventos vocat/ q instabiles et nutabun-
de sint.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

et induere nouum hominē/ qui iuxta deum conditus est per iustitiam et sanctitatem veritatis Quapropter deposito mendatio/ loquamini veritatem quisq; proximo suo/ ~~quoniam sumus inuicem membra~~. Irascemini/ et non peccetis/ sol ne occidat super iram vestram/ neq; detis locum calumniatori. Qui furabatur non amplius furetur/ magis autem laboret operando manibus quod bonum est/ vt possit impertiri ei qui opus habuerit. Omnis sermo spurcus ex ore vestro ne procedat/ sed si quis est bonus ad edificationem/ quoties opus est/ vt det gratiam audientibus/ et ne contristetis spiritum sanctum dei/ per quem obsignati estis in diem redemptionis Omnis amarulentia et tumor/ et ira/ et vociferatio/ et maledicentia tollatur a vobis cum omni malitia Sitis autem inuicem alius in alium comes/ misericordes/ largientes vobis inuicem/ quemadmodum et deus per Christum largitus est vobis.

Si ~~de omni~~ verbo otioso est reddenda ratio/ Mat. xij/ multomagis de sermone spurco/ impudico/ et maledico/ Vt enim decet mundum habere cor/ ita liguam oportet habere castam et pudicam.

Caput Quintum.

Itis igitur imitatores dei tanq; filij dilecti/ et ambuletis in dilectione/ quemadmodum et Christus dilexit nos/ et tradidit semetipsum pro

nobis oblationem ac victimam deo in odorem bone fragrantie Ceterum
scortatio/ et omnis immunditia/ aut auaritia ne nominetur quidem inter
vos/ sicut decet sanctos/ aut obscenitas/ aut stultiloquium/ aut vrbani=
tas/ que non conueniunt/ sed magis gratiarum actio Nam hoc scitis/ quod
omnis scortator/ aut immundus/ aut auarus/ qui est simulacrorum cultor/
non habet hereditatem in regno Christi et dei Ne quisquam vos decipiat
inanibus sermonibus. Propter hec enim venire solet ira dei in filios inobe
dientes Ne sitis igitur consortes illorum Eratis enim quondam tenebre
nunc autem lux in domino/ vt filij lucis ambulate (nam fructus spiritus situs est
in omni bonitate/ et iustitia/ et veritate) probantes/ quid sit acceptum
domino/ et ne commertiū habueritis cum operibus infrugiferis tenebrarum/
quin ea potius etiam arguite Nam que secreto fiunt ab istis/ turpe est vel
dicere Sed omnia dum produntur a luce/ manifesta fiunt Nam quicquid
manifestum redditur/ lumen est Quapropter dicit/ Expergiscere qui dor=
mis/ et surge a mortuis/ et illucescet tibi Christus Videte igitur quomodo

Si circumspecte ambulandum est/ hoc est viuendum/ ergo ad salutem consequendam non satis est credere tantum sed magnopere conducit facere volūtatem dei in bonis operibus/ quibus promittitur regni dei hereditas.

circūspecte ambuletis/ non vt insipientes/ sed vt sapientes/ redimētes occasiōnem/ ꝙ dies mali sint. Propterea ne sitis imprudentes/ sed intelligētes quę sit volūtas domini Et ne inebriamini vino in quo luxus est/ sed impleamini spiritu/ loquentes vobismetipsis per psalmos/ et hymnos/ et cantiones spirituales/ canentes ac psallentes in corde vestro dño/ gratias agentes semper de omnib⁹/ in nomine domini nostri Jesu Chri/ deo et patri Subditi vicissim alius alij cum timore dei Uxores proprijs viris subdite sitis/ veluti domino quoniā vir est caput vxoris/ quemadmodū et Christus est caput ecclesie/ et idem est qui salutem dat corpori Itaqꝫ quemadmodum ecclesia subdita est Chro/ sic et vxores suis viris subdite sint in omnib⁹ Uiri/ diligite vxores vestras/ sicut et Christ⁹ dilexit ecclesiam/ et semetipsum exposuit pro ea/ vt illam sanctificaret/ mūdatam lauacro aque per verbū/ vt adhiberet eam sibi ipsi gloriosam ecclesiā/ non habētem maculā aut rugam/ aut quicqꝫ eiusmodi/ sed vt esset sācta et irreprehensibilis Sic debēt viri diligere suas vxores/ vt sua ipsorum corpora Qui diligit suam vxorem seipsū diligit Nullus enim vnqꝫ

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

suam ipsius carnē odio habuit imo enutrit ac fouet eam/sicut et dominꝰ ecclesiā

Quoniam membra sumꝰ corporis eiusdem/ ex carne eius / et ex ossibꝰ eius

Huius rei gratia/relinquet homo patrem ac matrem et adiungetur vxori sue/

atq; e duobus fiet vna caro Mysteriū hoc magnum est/ verum ego loquor de

Chr̄o et de ecclesia Quamq̄z et vos singulatim hoc prestate/ vt suam quisq;

vxorē diligat tanq̄z seipsum/ vxor aūt vt reuereatur virum. Caput Sextū.

Filij/ obedite parentibus vestris in domino/ nam id est iustum/

Honora patrem tuum/ et matrem/ quod est preceptum primū in promissione

vt bene tibi sit/et sis lōgeuus in terra Patres/ne prouocetis ad iram libe-

ros vestros/ sed educetis eos per eruditionē/et correptionem dn̄i Serui obe

dite ijs/ qui domini sunt iuxta carnē/ cum timore ac tremore/cum simplicitate

cordis vestri/tanq̄z Chr̄o/ non ad oculū seruiētes/ velut hōibꝰ placere studen

tes/sed tanq̄z serui Chr̄i/facientes(que vult deus)ex animo cū beneuolentia/

seruientes dn̄o et nō hōibꝰ/illud sciētes q vnusquisq; quod fecerit boni/hoc

reportabit a deo/siue seruus fuerit siue liber Et vos domini eadē facite erga

Hic confunditur quorundam hereticorum impudentia/negantium Christianorum merita/ quando Paulus dicit factores bonorum operum apud deum mercedem reportaturos.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

illos/ remittentes minas scientes/ quod et vester ipsorum dominus est in celis.

nec persone respectus est apud illum Quod super est fratres mei/ sitis

fortes per dominum/ perque potentiam roboris illius Induite totam ar-

maturam dei/ vt possitis stare aduersus assultus diaboli Quoniam non

est nobis lucta aduersus sanguinem et carnem/ sed aduersus principatus/

aduersus potestates/ aduersus mundi dominos/ rectores tenebrarum seculi

huius/ aduersus spirituales astutias in celestibus Quapropter assumite vni-

uersam armaturam dei/ vt possitis resistere in die malo/ et omnibus perac

tis stare/ State igitur lumbis circumcinctis baltheo per veritatem/ et induti

thoracem iustitie/ et calciati pedibus/ vt parati sitis ad euangelium pacis

super omnia assumpto scuto fidei/ quo possitis omnia iacula mali illius ignita

extinguere Galeamque salutaris accipite/ et gladium spiritus/ qui est verbū

dei in omni deprecatione et obsecratione/ orantes in omni tempore in spi-

ritu et ad hoc ipsum vigilantes cum omni sedulitate et deprecatione/pro om-

nibus sanctis et pro me/ vt mihi detur sermo in apertione oris mei cū libertate/

Ephes. 6

vt notū faciam mysterium euangelij mei/ super quo legatione fungor in

catena/ vt in eo libere loquar sicut oportet me loqui Ut autem sciatis

et vos que ad me pertinent/ quid agam/ de omnibus vos certiores

reddet Tychicus dilectus frater et fidus minister in domino/ quem misi

ad vos in hoc ipsum/ vt cognosceretis de rebus nostris/ et consolaretur

corda vestra Pax fratribus et charitas cum fide/ a deo patre et domi-

no Jesu Christo Gratia sit cum omnibus diligentibus dominum nos-

trum Jhesum Christum cum synceritate. AMEN.

Finis epistole ad Ephesios.

In epistolam ad Philippenses argumentum per Erasmum Roterodamum

Philippenses in prima Macedonie parte sunt/ vt narratur in actis ca. xvi. colonia oriunda ab vrbe Philippis/ dicta a Philippo cōditore. Horum metropolis est Tessalonice Qui quoniam in fide semel accepta perstiterant/ non admissis pseudapostolis/ quibus auscultarant Corinthij et Galate/ merito ab apostolo collaudantur Ad hos Paulus admonitu spiritus profectus/ cōplures dies apud illos egit non sine negotio. Nam hic flagris cesus est Paulus/ et cum Sila coniectus est in carcerem Quo tempore carceris custos cum tota familia baptizatus est. Hic erat et Lydia purpuraria/ que prima conuersa/ Paulum excepit hospitio/ hic et milites/ cognito q Romanus esset ciuis/ vltro rogarunt/ vt quo vellet abiret/ et Christi nomen satis felicibus auspitijs inclaruit Quinetiam cum Paulus Rome ageret in vinculis/ miserunt illi que ad vite necessitatem pertinebant per Epaphroditū/ quod et ante fecerant cum ageret Tessalonice/ sicut in hac ipse testatur epistola. Collaudatos igitur eos adhortatur/ vt perseuerēt ac proficiant ostendens gloriandū etiam in afflitionibus/ que ad illustrandum Christi euangelium facerent/ se vero vel mortem adeo non horrere/ vt optet etiam si Christo volente cōtingat Deinde cū primis hortatur ad mutuam concordiam/ que inter elatos esse non potest/ et quo equiore sint animo/ pollicetur Timotheū atqz etiam ipsū breui ad illos rediturū/ interim misso Epaphrodito/ qui ex periculosissima egrotatione conualuerat. Hec agit duobus primis capi. Nam in tertio confirmat animos illorū aduersus pseudapostolos/ ad iudaisinum vbiqz sollicitantes/ quos canes appellat/ operarios iniquitatis/ inimicos crucis Christi/ et qui ventrem dei loco colerent/ nusqz apertius in eos stomacatus Quartum cōmendationibus et salutationibus occupat/ nisi q monita quedam obiter admiscet/ et Philippensibus pro sua in se munificētia gratias agit/ Scripsit ex vrbe Roma per Epaphroditum/ cum iterum esset in carcere Nam post primam defensionem rursus in carcerem deductus est/ cuius rei meminit ipse in epistola ad Timotheum.

4 Capita

Multum facit ad interpretandum huius Epistolae scire Paulum hanc scribere et legi in vinculis

Epistole beati Pauli ad Philippenses Caput primum.

Paulus in vinculis Rhomae commendat fidem et charitatem Philippensium quod perstiterit et non reseruint blasphemis doctrinis Pseudapostolorum totquos etiam hic agit Haec epistola preter alios locos insignis, in 3. capite habet de perfectione christiana, quam nostri monachi ignorantes aliam somniauerunt perfectionem.

Paulus ac Timotheus serui Jesu Christi/ omnibus sanctis in Christo Jesu qui sunt Philippis/ vna cum episcopis ac diaconis Gratia vobis et pax a deo patre nostro et domino Jesu Christo Gratias ago deo meo in omni memoria vestri/ sēper in omni precatione mea pro oībus vobis cū gaudio precationem faciens/ q veneritis in cōmunionem euāgelij a primo die vsqz ad hoc tēpus/ persuasum habens hoc ipsum q is qui cepit in vobis

Quamuis Paulus solus scripsit Epistolam tamen non existimat aliquid inde detrahi suae auctoritati hic in initio sibi Timotheum adiungit

Diaconi sunt ministri Pauperum qualis fuit in Iudea Stephanus Rhomae fuit Laurentius Germanice nominantur Kasten herren

opus bonum / perficiet vsq3 ad diē Jesu Christi sicut iustū est mihi / vt hoc
sentiam de omnib⁹ vobis / propterea ꝙ habeam vos in corde et in vinculis
meis / et in defensione / et confirmatione euangelij / cum sitis omnes mihi
consortes gratie Testis enim mihi est deus / q̄3 desiderem vos omnes in
visceribus Jesu Christi . Et illud oro / vt charitas vestra adhuc magis exu/
beret in agnitione omniq3 intelligentia / vt probetis que sunt prestantia / vt
sitis synceri ac tales / vt nemini sitis offēdiculo / in diem Chri / impleti fruc/
tū iustitie / qui cōtingit per Jesum Christum ad gloriam et laudem dei Scire
autem vos volo fratres / ꝙ que mihi acciderunt / magis ad profectum euan/
gelij euenerūt / ita vt vincula mea manifesta facta sint in Christo in toto preto
rio ac ceteris omnibus / vtq3 plures ex fratribus in dño / freti vinculis meis
vberius auderent impauide sermonem loqui Nōnulli quidem per inuidiam
et contentionē / nōnulli vero et propter bonam voluntatem Chrm predicant
alij quidē ex contentione Chrm annuntiant non pure / existimātes sese afflicti
onem addere vinculis meis / alij rursus ex charitate / scientes ꝙ in defēsionem

euangelij constitutus sim Quid enim? Attamen quouis modo/ siue per occasionem/ siue per veritatem Christus tamen annūtiatur/ et in hoc gaudeo quin etiam gaudebo Noui enim ꝙ hoc mihi cedet in salutem/ per vestram deprecationem et subministrationem spiritus Jesu Christi/ secundum expectationem et spem meam/ ꝙ nulla in re pudefiam Sed cum omni libertate/ vt semper/ ita nūc quoqꝫ magnificabitur Christus in corpore meo/ siue per vitam siue per mortem Nam mihi vita Christus est/ et mors lucrum Qđ si contingat viuere in carne/ ea res mihi fructus est operis/ et quid eligam ignoro Coartor enim ex his duobus/ desyderās dissolui/ et esse cum Christo multo longeqꝫ melius est Ceterum manere in carne/ magis necessariū propter vos et hoc certo scio/ ꝙ mansurus sim/ et cum omnibus vobis permāsurus sim in vestrum profectum/ et gaudium fidei/ vt gloriatio vestra exuberet per Christum Jesum in me/ per meum ad vos reditum/ tantum vt dignum est euāgelio Christi/ cōuersemini/ vt siue cum venero et videro vos/ siue absens sim/ audiam de rebus vestris/ ꝙ stetis in vno spiritu/ vna anima/ adiuuātes

Tametsi infidelium opera sint infructuosa/ ꝙ fiant sine fide/ Fideliū tamen opera maxime sunt fructuosa/ adeoqꝫ premio digna/ quod hic indicat Paulus cum dicit Vitam habere fructum operis.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

decertantẽ fidem euãgelij/ nec in vllo terreamini ab aduersarijs que illis quidẽ est causa perditiõis/ vobis aũt salutis/ et hoc a deo/ quia nobis donatũ est pro Christo nõ solũ vt in eũ credatis/ verũetiã vt pro illo patiamini/ idẽ certamen habẽtes quale vidistis in me/ et nũc auditis in me.

Caput. Secundum.

I qua igitur consolatio in Christo/ si quod solatium dilectionis/ si qua communio spiritus/ si qua viscera ac miserationes/ cõplete meum gaudium/ vt similiter affecti sitis/ eandem charitatem habẽtes/ vnanimes/ idem sentientes/ ne quid fiat per cõtentionem aut per inanem gloriam/ sed per humilitatem animi/ alium quisqz se prestantiorem existimet/ ne sua quisqz spectetis/ sed vnusquisqz que sunt aliorum Is enim affectus sit in vobis/ qui fuit et in Christo Jesu/ qui cum esset in forma dei/ non rapinam arbitratus est vt esset equalis deo/ sed semetipsum inaniuit/ forma serui sumpta/ in similitudine hominum constitutus/ et figura repertus vt homo/ humilem prebuit semetipsum/ fact⁹ obediens vsqz ad mortẽ/ mortem aũt crucis. Quapropter et de⁹ illum in sũmã extulit sublimitatem/ ac donauit illi nomẽ quod est supra

Qui non similiter affecti eandẽ habẽtes charitatem/ vnanimes et idem sentientes/ frustra gloriantur se esse Christianos Qui contentioni seruiunt ac inani glorie student/ alieni a modestia/ nõ pertinent ad corpus Christi.

Di

omne nomen/ vt in nomine Jesu omne genu se flectat/ celestium/ ac terres-

trium/ et infernorum/ omnisq; lingua confiteatur/ q dominus sit Jesus

Christus ad gloriam dei patris Proinde dilecti mei quemadmodum semper

obedistis/ non tanq; in presentia mea solũ/ sed nunc multo magis in absentia

mea/ cum timore ac tremore vestram ipsorum salutem operemini Nam deus

est is qui agit in vobis/ et vt velitis/ et vt efficiatis pro bono animi propo-

sito Omnia facite sine murmurationib9 ac disceptationibus/ tales/ vt nemo

de vobis queri possit/ syncerisq; filij dei irreprehensibiles in medio nationis

praue ac tortuose/ inter quos lucete tanq; luminaria in mundo/ sermonem vite

sustinentes/ vt gloriari possim in diem Christi/ q non in vanum cucurrerim

nec in vanum laborauerim Quinetiam si immolor super hostia sacrificioq;

fidei vestre/ gaudeo et congaudeo omnibus vobis Ob idipsum aũt et vos

gaudetis/ et congaudetis mihi Spero aũt in domino Jesu/ me Timotheum

breui missurum vobis/ vt et ego leto sim animo cognito statu vr̃o Neminem

enim habeo pari mecum animo preditum/ qui germane res vr̃as curaturus sit

Nam omnes que sua ipsorum sunt querunt/ non que Christi Jesu Porro probationem eius nostis/ quod vt filius mecum veluti cũ patre seruierit in euangelium Hunc igitur spero me missurum/ mox vbi videro mea negocia Confido autem in domino/ quod et ipse breui venturus sim Sed operepretium arbitratus sum/ Epaphroditum fratrem/ et collegam/ et commilitonem meum vestrum autem apostolum (quiqз mihi subministrat in necessitate mea) mittere ad vos Quandoquidem desyderabat omnes vos anxius animi/ propterea quod audissetis eum infirmatum fuisse Et certe fuit infirmus/ ita vt esset vicinus morti/ sed deus misertus est illius/ at non illius tantum/ sed et mei/ ne dolorem haberem super dolorem Studiosus itaqз misi illum/ vt cum videritis illũ/ denuo gaudeatis/ et ego magis vacem dolore Excipite illum in domino/ cũm omni gaudio/ et qui huiusmodi sunt/ eos in pretio habete/ quoniam propter opus Christi eo accessit/ vt morti proximus fuerit/ non habita ratione vite/ vt suppleret id quod in vão erga me offitio fuit diminutũ.

Caput Tertium.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Quod superest fratres/ gaudete in domino/ eadem scribere vobis me quidem haud piger/ vobis autem tutum est Cavete canes/ cavete malos operarios/ cavete concisionem Nos enim sum⁹ circumcisio/ qui spiritu deum colimus/ et gloriamur in Christo Jesu/ et non cōfidimus in carne/ quanq̄ ego confidā etiam in carne Si quisq̄ alius videtur fiduciam habere in carne ego magis habeo/ circumcisus octavo die/ Israel ex genere/ trib⁹ Beniamin/ Hebreus ex Hebreis/ iuxta legem phariseus/ iuxta studium persequēs ecclesiam/ iuxta iustitiam que est in lege/ factus irreprehēsibilis Sed que mihi erant lucra/ ea arbitratus sum propter Christum damnum esse Quinetiam arbitror omnia damnum esse propter excellentiam cognitionis Christi Jesu domini mei/ propter quem omnia pro damnis duxi/ habeoq̄ pro reiectamentis / vt Christum lucrifaciam/ vtq̄ reperiar in illo/ non habens meam iustitiam ex lege/ sed eam que per fidem est Christi/ que est ex deo iustitiam super fide / vt cognoscam illum/ et potentiam resurrectionis illius/ et communionem afflictionum illius/ dum conformis fio morti eius

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

si quo modo pertingam ad resurrectionem mortuorum/ non ꝙ apprehendeꝛ

rim/ aut iam perfectus sim/ sed sector/ si etiam apprehendam/ quatenus et

apprehensus sum a Christo Jesu Fratres/ ego meipsum nondum arbitror

assequutũ esse Unum autem illud ago/ ea quidem que a tergo sunt obliuiscens

ad ea vero que a fronte sunt enitẽs/ iuxta prefixum signum insequor ad palꝫ

mam superne vocationis dei/ per Christum Jesum Quotquot itaqꝫ perfecti

sumus/ hoc sentiamꝰ/ et si quid aliter sentitis/ hoc quoqꝫ vobis deus reuelaꝛ

bit Attamen ad id quod assequuti sumus/ eadem procedamus regula/ vt simꝰ

concordes Pariter estote imitatores mei fratres/ et considerate eos qui sic

ambulant/ quemadmodum habetis nos pro exemplari Nam complures

ambulant/ de quibꝰ sepe dixi vobis/ nunc autem et flens dico/ inimici crucis

Christi/ quorum finis perditio est/ quorum deus venter/ et gloria in dedeꝛ

core ipsorum/ qui terrestria curant Nam nostra conuersatio in celis est/

ex quo et seruatorem expectamus dominũ Jesum Christum/ qui transfiguꝛ

rabit corpus nostrum humile/ vt conforme reddat corpori suo glorioso/

Paulo adeo placet studium virtutum/ vt hic glorietur sese de virtute in virtuꝛ tem procedere.

Inimicos crucis Christi vocat pseudo christianos qui refugientes persecutioꝛ nes et afflictiones/ atqꝫ huius vite moꝛ lestias/ solas ventris delitias/ otium/ ac terrena cõmoda sectantur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Sunt quidam huius seculi turbatores qui nullo sensu ferunt virginem matrē/ dici vitam dulcedinem et spem nostrā/ et tamen Paulus hoc loco/ orthodoxo sensu vocat Philippenses gaudium et coronam suam.

secundū efficatiam/ quia potest etiā subijcere sibi omnia. Caput Quartum.

Roinde fratres mei dilecti ac desyderati/ gaudium et corona mea sic state in domino dilecti. Euodiam obsecro/ et Syntychen obsecro/ vt sint concordes in domino. Sane rogo et te compar germana/ adiuua eas/ que in euangelio decertarunt mecum vna cum Clemente quoqꝫ et reliquis cooperarijs meis/ quorum nomina sunt in libro vite. Gaudete in domino semper/ et iterum dico gaudete. Modestia vestra nota sit omnibus hominibus/ Dominus prope est. De nulla re solliciti sitis/ sed in omni precatione et obsecratione/ cū gratiarum actione petitiones vestre innotescat apud deum. Et pax dei que superat omnem intellectum/ custodiet corda vestra et sēsus vestros per Christum Jesum. Quod reliquum est fratres/ quecūqꝫ sunt vera/ quecūqꝫ honesta/ quecūqꝫ iusta/ quecūqꝫ pura/ quecūqꝫ accommoda/ quecūqꝫ boni nominis/ si qua virtus/ et si qua laus/ hec cogitate/ que et didicistis/ et accepistis/ et audistis/ et vidistis in me/ hec facite/ et deus pacis erit vobiscum. Gauisus sum autem in domino magnopere/ ꝙ iam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

tandem reuiguit vr̄a pro me sollicitudo in eo/ in quo et solliciti eratis/verum deerat opportunitas Non ꝙ iuxta penuriam loquar Nam ego didici/ in quibus sum/ his contentus esse Noui et humilis esse/noui et excellere/vbiqꝫ et in oībus institutus sum/ et saturari/et esurire/ et abundare/ et penuriam pati Omnia possum per Christum qui me corroborat Attamen recte fecistis/ ꝙ simul cōmunicastis mee afflictioni Nostis autem et vos Philippēses ꝙ in principio euangelij/ cum proficiscerer a Macedonia/ nulla mihi ecclesia communicauerit in rationem dandi et accipiendi/ nisi vos soli Nam et in Tessalonica cum essem/ semel et iterum ꝙ opus erat mihi misistis/ non ꝙ requiram munus/ sed requiro fructum exuberantem in rationem vestram.

Recepi tamen omnia et abundo/ expletus sum/ posteaqꝫ accepi ab Epaphrodito/ que a vobis missa fuerant/ odorem bone fragrantie/ hostiam acceptam gratamqꝫ deo Deus autem meus supplebit quicquid opus fuerit vobis/secundum diuitias suas cum gloria/ per Christum Jesum. Deo autē et patri nostro gloria in secula seculorum. Amen. Salutate omnem sanctū

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

in Christo Jesu Salutant vos qui mecum sunt fratres Salutant vos omnes sancti/ maxime vero qui sunt ex Cesaris familia Gratia domini nostri Jesu Christi cum omnibus vobis Amen.

Finis epistole ad Philippenses

4 Capita

In epistolam ad Colossenses argumentum per Erasmum Roterodamum

Colossenses in Asia minore sunt/ finitimi Laodicēsibus. Hos non viderat apostolus. Nam Archippi/ siue (quod addit Ambrosius) Epaphre/ quibus hoc delegatum erat/ predicatione conuersi sunt ad Christum. His vehementer imminebant pseudapostoli/ conantes in dogma multo peruersissimum inducere/ docentes/ non esse filium dei salutis autorem/ sed per angelos viam patere ad patrem/ neqꝫ enim venisse filium dei in hunc mundum/ neqꝫ venturum/ cum in veteri testamento per angelos administrata sint omnia. Deinde Judaismum et philosophie superstitionem cum Christi doctrina miscebant/ obseruantes quedam legis instituta/ et superstitiose obseruantes solem/ lunam/ ac stellas/ et elemēta huius mundi/ quibus docebant nos esse obnoxios. Hos igitur sue professionis commonefacit/ ostendens illos quicquid hactenus assecuti sunt/ non angelis debere/ sed Christo angelorū conditori/ hunc vnum esse caput ecclesie/ nec ab alio quoqꝫ petendam salutem. Atqꝫ interim autoritatem suam asserit Diligenter autem monet/ ne pseudapostolorum magniloquentia/ confictisqꝫ visionibus angelorum sibi imponi paterentur/ et vel in Judaismum/ vel in philosophicam superstitionem prolaberentur. Atqꝫ hec agit duobus primis capitibus. In reliquis hortatur ad offitia pietatis/ nominatim prescribens/ qualis vxor erga maritum/ qualis debeat esse maritus in vxorem/ qualis parens erga liberos/ liberi erga parentes/ serui erga dominos/ domini erga seruos/ extrema pars salutationibus occupatur/ nisi ꝙ Archippum cōmonet officij sui. Scripsit autem e carcere ab Epheso per Tychicum/ quod ipse palam testatur in hac epistola. Nostra argumenta addunt Tychico collegam Onesimū nec satis video quid secuta. Grecorum inscriptiones/ ex vrbe Roma missam testantur. Hinc certe remisit Onesimum/ quem illic in vinculis genuerat Christo.

Epistole beati Pauli ad Colossenses Caput primum.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Colos: 1.

Aulus apostolus Jesu Christi per voluntatem dei/ et Timotheus frater/ his qui sunt Colossis sanctis ac fidelibus fratribus in Christo Gratia vobis et pax a deo patre nostro/ et domino Jesu Christo Gratias agimus deo et patri domini nostri Jesu Christi semper de vobis/ cum oramus/ quoniam audiuimus fidem vestram in Christo Jesu/ et charitatem erga omnes sanctos/ propter spem repositam vobis in celis/ de qua prius audieratis per sermonem veracem euangelij/ quod peruenit ad vos/ quemadmodum et in toto mundo etiam fructificat/ sicut et in vobis/ ex eo die quo audistis et cognouistis gratiam dei per veritatem Quemadmodum et didicistis ex Epaphra dilecto conseruo nostro/ qui est fidus pro vobis minister Christi/ qui et exposuit vobis vestram dilectionem in spiritu Propterea et nos ex quo die audiuimus/ nō desiuimus pro vobis orare/ et poscere vt impleamini agnitione voluntatis in omni sapientia et prudentia spirituali vt ambuletis digne domino/ vt per omnia placeatis/ in omni opere bono fructificantes et crescentes in agnitionē dei/ omni robore corroborati/ iuxta

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

potentiam glorie illius/ ad omnem tolerantiam ac patientiam cum gaudio/
gratias agentes patri/ qui idoneos nos fecit ad participationem sortis sanc
torum in lumine/ qui eripuit nos a potestate tenebrarum/ ac transtulit in
regnum filij sibi dilecti/ per quem habemus redemptionem per sãguinem ip
sius/ remissionem peccatorum/ qui est imago dei inconspicui/ primogenitus
vniuerse creature/ qꝛ per illum creata sunt omnia que in celis sunt/ et que in
terra/ visibilia et inuisibilia/ siue throni/ siue dominationes/ siue principat9
siue potestates Omnia per illũ et in illum creata sunt/ et ipse est ante omnia/
et omnia per illum consistunt/ et ipse est caput corporis ecclesie/ qui est prin
cipium primogenitus ex mortuis/ vt sit in omnibus ipse primas tenens/ quo
niam in illo cõplacitum est patri vniuersam plenitudinem inhabitare/ et per
eum reconciliare cuncta erga se/ pacificatis per sanguinem crucis eius per eun
dem/ siue que in terra sunt/ siue que in celis Et vos qui quondam eratis
abalienati/ et inimici mente in operibus malis/ nunc tamen reconciliauit in
corpore carnis sue per mortem/ vt exhiberet vos sanctos et irreprehensibiles

Inutilis est igitur nobis reconciliatio per sanguinẽ crucis facta/ si adhuc perseueramus in malis operibus/ nec sumus irreprehensibiles/ nisi per penitentiam renouetur in nobis reconciliationis gratia.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Col: 2

et inculpatos in conspectu suo Siquidem permanetis in fide fūdati ac stabiles nec dimoueamini a spe euangelij/ quod audistis/ quod predicatū est apud vniuersam creaturā que sub celo est/ cuius fact⁹ sum ego Paulus minister Nunc gaudeo super afflictionib⁹ meis pro vobis/ et suppleo quod deerat afflictionū Chri in carne mea pro corpore ipsius/ quod est ecclesia/ cuius ecclesie factus sum ego minister/ iuxta dispensationē dei/ que data est mihi in vos/ implendi sermonem dei/ mysterium quod reconditum fuit a seculis et a generationib⁹ nunc autem patefactum est sanctis illius/ quibus voluit deus notum facere/ que sint diuitie glorie mysterij huius inter gentes/ qui est Christus in vobis spes glorie/ quem nos annuntiamus/ admonentes omnem hominem/ et docentes omnem hominem in omni sapientia/ vt exhibeamus omnem hominem perfectum in Christo Iesu/ ad quod etiam enitor/ decertans secundum efficaciam eius agentem in me per virtutem.

Caput Secundum.

Nam volo vos scire/ quantam sollicitudinem habeam de vobis/ et his qui sunt Laodicie/ et quotquot non viderunt faciem meam in carne/ vt

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Thesauri sapie

consolationem accipiant corda illorum/ cum fuerint compacti in charitate/ et
in omnem opulentiam certe persuasionis intelligentie/ in agnitionem myste-
rij dei/ et patris et Christi/ in quo sunt omnes thesauri sapientie ac scientie
reconditi Hoc aūt dico/ ne quis vobis imponat probabilitate sermonis/
Etenim quamuis carne sum absens/ tamen spiritu vobiscum sum gaudēs ac
videns vestrum ordinem/ et soliditatem vestre in Christum fidei Quemad-
modum igitur accepistis Christum Jesum dominum/ ita in eo ambulate/ sic
vt radices habeatis in illo fixas/ et in illo superstruamini confirmeminiqꝫ per
fidem/ sicut docti estis/ exuberantes in ea cum gratiarum actione Videte
ne quis sit/ qui vos depredetur per philosophiam et inanem deceptionem/
iuxta constitutionem hominum/ iuxta elementa mundi/ et non iuxta Chr̄m/
Quoniam in illo inhabitat omnis plenitudo deitatis corporaliter/ et estis in
illo completi/ qui est caput omnis principatus ac potestatis/ per quem et cir-
cumcisi estis circūcisione que fit sine manibus/ dum exuistis corpus peccato-
rum carnis per circūcisionem Christi/ consepulti simul cum illo per baptismū

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Colos. 2

in quo simul etiam cum illo resurrexistis per fidem operationis dei/ qui excitauit illum ex mortuis. Et vos cum essetis mortui per delicta et per preputium carnis vestre/ simul cum illo viuificauit/ condonans nobis omnia delicta/ deleto quod aduersus nos erat chirographo/ quod erat cõtrarium nobis per decreta/ et illud sustulit e medio/ affixum cruci/ expoliatosq; principatus ac potestates ostentauit palam/ triumphans de illis per semetipsum. Ne quis igitur vos iudicet in cibo aut potu/ aut in parte diei festi/ aut nouilunii/ aut sabbatorum/ que sunt vmbra rerum futurarum/ corpus autem Christi. Ne quis vobis palmam interuertat data opera per humilitatem et superstitionem angelorum/ in his que non vidit fastuosus incedens/ frustra inflatus a mente carnis sue/ nec obtinens caput/ ex quo totum corpus per commissuras et compagines subministratum/ et compactum/ augescit augmento dei. Itaq; si mortui estis cum Christo ab elementis mundi/ quid quasi viuentes in mundo/ decretis tenemini? Ne tetigeris ne gustaueris/ neq; contrectaris/ que omnia ipso pereunt abusu/

Hec damnata Judeorum supersticio nihil habet cõmune cum pio dierum et ciborum delectu apud Christianos/ qui statis diebus abstinent a certis cibis et operibus nulla iusticie opinione sed solo continentie et contemplationis amore.

Mente carnis sue

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

iuxta precepta et doctrinas hominum/ que verbotenus quidē habent speciem sapientie per superstitionem/ ac humilitatem animi/ et lesionem corporis/ nō per honorem aliquem ad expletionem carnis.

Caput Tertium.

Taq; si resurrexistis vna cum Christo/ superna querite/ vbi Christus est ad dexteram dei sedens. Superna curate/non terrestria. Siquidem emortui estis et vita vestra abscondita est cum Christo in deo. Quandocumq; Christus manifestatus fuerit/ vita nostra/ tunc et vos cum illo manifestabimini in gloria. Mortificate igitur membra vestra terrestria/ stuprum/ immunditiam/ mollitiem/ concupiscentiam malam/ et auaritiam/ que est simulacrorum cultus/ ob que venire solet ira dei in filios intractabiles/ inter quos ambulabatis quōdam/ cum viueretis in his. Nunc aūt deponite et vos oīa irā/ indignationē/ malitiā/ maledicentiā/ turpiloquentiā ab ore vestro. Ne mentiamini alius aduersus alium/ posteaq̄ exuistis veterem hominē cum factis suis/ et induistis nouum/ qui renouatur ad agnitionē et imaginē eius/ qui

Vt olim nihil profuit carne circumcidi/ sine circumcisione cordis/ ita iam in noua lege nihil prodest corpore baptisatum esse/ si animus adhuc manet illotus/ manet autem/ q̄diu hec vitia regnant in nobis/ que Paulus hic enumerat/ idcirco iubet superna querere et superna curare non terrestria.

condidit illum/ vbi non est Grecus et Judeus/ circumcisio et preputium/ barbarus/ Scytha/ seruus/ liber/ sed omnia in omnibus Christus. Sitis igitur induti tanq̃ electi dei/ sancti ac dilecti/ viscera miserationum/ comitatem/ modestiam/ mansuetudinem/ lenitatem/ sufferentes vos inuicem/ et condonãtes vobis mutuo/ si quis aduersus aliquẽ habuerit querelã/ quẽadmodũ et Christus cõdonauit vobis/ ita et vos. Super omnia autẽ hec charitatẽ/ que est vinculum perfectionis/ et pax dei palmam ferat in cordibus vestris/ in quam et vocati estis in vno corpore/ et grati sitis. Sermo Christi inhabitet in vobis opulente cum omni sapientia. Doceteq; et commonete vos inuicem cantionibus et laudibus/ et cantilenis spiritualibus/ cum gratia canentes in corde vestro domino. Et quicquid egeritis sermone aut facto/ omnia in nomine domini Jesu facite/ gratias agentes deo et patri per illum. Uxores/ subdite estote propriis viris/ sicuti conuenit/ in domino. Uiri/ diligite vxores/ et ne sitis amarulenti aduersus illas. Filij obedite parentib' in omnibus/ hoc enim bene placet dño. Patres ne prouocetis liberos vestros/ ne despõdeant animũ

Paulus indicat hoc loco vt prius indicarat ad Galatas iij. in euangelica professione nulla esse nationũ discrimina/ quando Christus ex omnibus orbis populis vnum euangelium voluit esse.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Excludit hoc loco bonis operibus inanem gloriam/ omnium virtutum pestem/ quando vult vt omnia facientes studeamus non hominibus/ sed in simplicitate cordis soli deo placere/ Nam hoc est bonum opus ex animo facere/

Serui/ obedite per omnia ijs/ qui domini sunt secundum carnem/ non obsequiis ad oculum exhibitis/ tanq̃ hominibus placere studentes/ sed cum simplicitate cordis timentes deum. Et quicquid feceritis/ ex animo facite tanq̃ domino/ et non hominibus/ scientes q̃ a domino recipietis mercedem hereditatis/ nam domino Christo seruitis. Ceterum qui peccarit/ reportabit peccatum suum/ et non est personarum respectus.

Caput quartum.

Vos domini equitatem et equabilitatem seruis exhibete/ scientes q̃ et vos habeatis dominum in celis. Obsecrationi instate/ vigilantes in ea cum gratiarum actione/ orantes simul et pro nobis/ vt deus aperiat nobis ostium sermonis/ vt loquamur mysterium Chr̃i/ propter quod et vinctus sum/ vt manifestẽ illud/ sicut oportet me loqui. Sapienter ambulate erga extraneos/ opportunitatẽ redimẽtes Sermo vester semp̃ cũ gratia/ sit sale cõditus/ vt sciatis quõ oporteat vos vnicuiq; r̃ndere. De oĩbus rebus meis certiores vos faciet Tychicus dilectus frater/ et fidus minister/ et cõseruus in dño/ quẽ misi ad vos in hoc ipsum vt cognoscat quid agatis/ et consoletur corda vestra/ vna cũ

Onesimo fido et dilecto fratre/ qui est ex vobis/ de omnibus vobis exponent que hic aguntur. Salutat vos Aristarchus concaptiuus meus/ et Marcus cõsobrinus Barnabe/ de quo accepistis mãdata/ si venerit ad vos/ excipite eum et Jesus qui vocatur iustus/ qui sunt ex circumcisione. Hi soli cooperarij sunt ad regnum dei/ qui fuere mihi solatio. Salutat vos Epaphras/ qui ex vobis est seruus Christi/ semper anxie laborans pro vobis in precationibus/ vt stetis perfecti et completi in omni voluntate dei. Testimonium enim illi perhibeo/ ꝙ habeat multum studiũ pro vobis/ et his qui sunt Laodicee/ et his qui Hierapoli. Salutat vos Lucas medicus dilectus/ et Demas. Salutate fratres qui Laodicee/ et Nympham/ et que in domo illius est cõgregationem/ et cum recitata fuerit a vobis epistola/ facite vt et in Laodicensium ecclesia recitetur et eam que scripta est ex Laodicea/ vt vos quoqꝫ legatis/ et dicite Archippo/ Uide ministerium quod accepisti in domino/ vt illud impleas. Salutatio mea manu Pauli. Memores sitis vinculorum meorum. Gratia vobiscum Amẽ.

Cum legimus precationes fieri pro Colossensibus/ vt stent perfecti et completi in voluntate dei/ Palam intelligimus esse incrementa et augmenta meritorũ et gratiarum/ que contingunt fiducia et studio bonorum operum.

Finis epistole ad Colossenses

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

In epistolam ad Thessalonicenses argumentum per Erasmum Roterodamum

Thessalonica Macedonie metropolis est/ vnde et regionis incole Thessalonicenses appellati. Hi in fide semel accepta/tanta constantia persttiterunt/ vt et Pauli exemplo/ ciuium suorum persecutiones/ infracto et alacri pertulerint animo/ nec vllo pseudapostolorum suasu quiuerint ab euangelica institutione deflecti. Quod veritus Paulus/quē non latebat pseudapostolorum improbitas/cum ipsi non liceret illos inuisere/misit Timotheum/ex quo reuerso cū didicisset illorū constantiam/collaudat eos/ gratias agens deo. Atqꝫ id quidem agit cap. primo et secundo. In ceteris duobus instituit eos/ in varijs pietatis officijs/ subindicans esse inter eos/ qui nondum omnino puri essent ab omni libidine/nec deesse/qui otio dediti grauarent alios/ item qui inquieti ipsi/turbarent ecclesie tranquillitatem/ quos corripi iubet. Pretera qui de resurrectione nondū satis comfirmata essent opinione(cum defunctos ita lugerent/ quasi perissent/ac nō potius ad meliora demigrassent) hos instituit atqꝫ confirmat. Rursus alios dispustasse de die aduētus domini/ quasi is presciri prediciqꝫ possit/cum incertus sit oībus. Verum eum ait subitum/ et preter omnium expectationem adfuturum/ quo magis simus ad omne momentū parati. Scripsit ab Athenis per Tychicum ministrum/ iuxta Grecorum inscriptionē/cui collegam addunt Onesimum nostra argumenta/ que incerto autore leguntur in vulgatis exemplaribus.

Epistole b: Pauli ad Thessalonicenses Caput primum.

Paulus et Siluanus et Timotheus/ ecclesie Thessalonicensium in deo patre et domino Jesu Christo. Gratia vobis et pax a deo patre nostro et domino Jesu Christo. Gratias agimus deo semper de omnibus vobis/ mentionem vestri facientes in precibus nostris/ indesinenter memores vestri propter opus fidei ac laborem charitatis/ et ꝙ permansistis in spe dn̄i nostri Jesu Christi/coram deo et patre nostro/ scientes fratres dilecti a

Frustra paulus indesinenter oraret pro Thessalonicēsibus/nobisqꝫ orandi pro aliis exemplum relinqueret/si nulla esset orationum efficatia/ earum scilicet/ que pro aliis funduntur.

deo/ electionem vestram/ quoniam euangelium nostrum fuit erga vos non per sermonem solum/ verum etiam per virtutem/ et per spiritum sanctum/ perq3 certitudinem multam/ quemadmodum nostis/ quales fuerimus inter vos/ vestra causa. Et vos imitatores nostri facti fuistis/ et domini/ recipientes sermonē cum afflictione multa/ cum gaudio spiritus sancti/ adeo vt fueritis exemplo omnibus credentibus in Macedonia/ et Achaia. A vobis enim pertonuit sermo domini/ non solum in Macedonia et Achaia/ verum etiam in omni loco fides vestra que est in deum dimanauit/ vt non sit nobis necesse loqui quicq3. Siquidem ipsi de vobis annunciant/ qualem ingressum habuerimus ad vos/ et quomodo conuersi fueritis ad deū a simulacris/ vt seruiretis deo viuenti/ et veraci/ et expectaretis filium eius de celis/ quē excitauit a mortuis Jesum/ qui liberat nos ab ira ventura.

Hoc laudabilior est fides credentium/ quo maioribus fuerit attrita persecutionum procellis/ cum gaudio spiritus sancti perpessis.

Caput secundum.

Nam ipsi nostis fratres introitum nostrum ad vos/ q non fuerit inanis/ sed q ante malis afflicti/ et contumeliis affecti quemadmodum scitis Philippis/ audacter egerimus in domino nostro ad loquendum apud vos

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

euangelium dei/ in multo certamine. Siquidem exhortatio nostra non fuit ex impostura/ neq3 ex immunditia/ neq3 cum dolo/ sed quemadmodum probati fueramus a deo/ vt nobis committeretur euangelium/ ita loquimur non vt hominibus placentes/ sed deo/ qui probat corda nostra. Neq3 enim vnq̄3 per sermonem adulationis versati sumus/ quemadmodum nostis/ nec per occasionem auaritie (deus est testis) neq3 querentes ex hominibus gloriam/ nec a vobis/ nec ab aliis/ cum possemus in autoritate esse tanq̄3 apostoli Christi/ sed fuimus placidi in medio vestri/ perinde ac si nutrix foueat suos filios/ sic affectu propensi in vos/ animo cupiebamus impertire vobis/ non solum euangelium dei/ verumetiam nostras ipsorum animas/ propterea q̄ chari nobis facti estis. Meministis enim fratres laboris nostri/ ac sudoris. Nocte enim ac die opus facientes ob id/ ne cui vestrum essemus oneri/ predicauimus apud vos euangelium dei. Vos autem testes estis et deus/ q̄3 sancte et iuste et inculpate vobiscum (qui credebatis) versati fuerimus/ quemadmodum nostis/ vt erga vnumquemq3 vestrum/ tanq̄3 pater erga filios suos/ fuerimus affecti/ obse-

Paulus semper contentus placuisse vni deo nunq̄3 ab hominibus gloriam quesiuit/ idcirco vt vbiq3 alienus fuit ab adulatione/ ita nunq̄3 authoritatis superalio tumebat.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

crantes vos et consolantes et obtestantes/ vt ambularetis digne deo/ qui vo-casset vos in suum regnum ac gloriam. Quapropter et nos gratias agimus deo indesinenter/ quod cum acciperetis sermonē a nobis/ quo deum discebatis/ accepistis non sermonem hominum/ sed sicut erat vere sermonem dei/ qui et agit in vobis credentibus Vos enim imitatores facti estis fratres/ ecclesiarū dei/ que sunt in Iudea/ in Christo Jesu/ quod eadem passi sitis et vos a propriis contribulibus/ quemadmodum et ipsi nos a Iudeis/ qui vt et dominum oc-ciderunt Jesum/ et proprios prophetas/ ita et nos persecuti sunt/ et deo non placent/ et omnibus hominibus aduersantur/ qui obsistunt nobis/ ne loqua-mur gentibus/ quo salui fiant/ vt expleant sua peccata semper/ peruenit autē in illos ira in finem. Ceterum nos fratres/ orbati vobis ad spacium tempo-ris aspectu/ non corde/ vehementius studuimus videre faciem vestram/ cum multo desiderio Quapropter voluimus venire ad vos/ ego quidem Paulus/ et semel et iterum/ et obstitit nobis satanas. Nā que est nostra spes/ aut gau-dium/ aut corona gloriationis/ an nō et vos/ in cōspectu domini nostri Jesu

Quando verbum dei per filium dei re-uelatū/ ac prophetas et apostolos pre-dicatum/ sic salutem offert/ vt peccata destruat/ igitur nulli magis verbo dei repugnant/ q̃ qui peccandi consuetu-dine sunt indurati.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Christi/ in eius aduentu? Uos enim estis gloria nostra et gaudium.

Caput Tertium.

PRoinde cum non amplius ferremus/ visum est nobis/ vt Athenis resideremus soli/ ac misimus Timotheum fratrem nostrum/ et ministrũ dei/ et adiutorem operis nostri in euangelio Christi/ vt confirmaret vos/ et consolaretur vos de fide nrã/ ne quisquã turbaretur in afflictionibus his. Nam ipsi nostis/ nos in hunc vsum positos esse. Etenim cum apud vos essemus/ predicebamus vobis fore/ vt afflictionẽ pateremur/ quemadmodum et euenit et nostis. Quapropter et ego non amplius ferens/ misi ad hoc/ vt cognoscerem fidem vestram/ ne quo pacto tentasset vos ille qui tentat/ et inanis factus esset labor noster. Nuper autem cum venisset Timotheus ad nos a vobis/ et annunciasset nobis fidem ac dilectionem vestram/ et ꝙ habeatis memoriam nostri bonam semper/ desyderantes nos videre/ quemadmodum nos quoq; vos Jdcirco consolationem accepimus fratres per vos super omni afflictione et necessitate nostra/ per vestram fidem. Quoniã nunc viuimus/ si vos statis

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

in domino. Quam enim gratiarum actionem possumus deo rependere/ de vobis super omni gaudio/ quo gaudemus propter vos in cōspectu dei nostri/ nocte ac die supra modum orantes/ vt videamus vestrā faciem/ et suppleamus que desunt fidei vestre. Ipse vero Deus et pater noster/ et dominus noster Jesus Christus dirigat viam nostram ad vos/ vos autem dominus abundantes et exuberantes faciet mutua inter vos charitate/ et in omnes/ quemadmodum et nos in vos/ vt confirmet corda vestra/ irreprehensibilia in sanctimonia coram deo et patre nostro/ in aduentu domini nostri Jesu Christi/ cum omnibus sanctis eius.

Vt intelligamus/ contendentibus ad perfectam salutem non esse satis in minimis aut mediocribus consistere/ optat. Paulus Thessalonicensibus non quāuis charitatem/ sed summam et exuberantem/ vt semper magis abūdent.

Caput quartum.

Quod superest igitur fratres/ rogamus vos et adhortamur per dominum Jesum/ quemadmodum accepistis a nobis quomodo oporteat vos versari/ et placere deo/ vt abundetis magis. Nostis enim que precepta dederimus vobis per dominum nostrum Jesum. Hec enim est voluntas dei sanctificatio vestra/ vt abstineatis a scortatione/ et sciat vnusquisq; vestrum suum vas possidere/ cum sanctificatione et honore/ non cum affectu concupiscentie/

Periculosum est igitur contemnere authoritatem illorum qui acti spiritu dei/ multa et tradiderunt et docuerunt / ad vite honestatem et virtutū costodiam necessaria / nam qui huiusmodi reiicit non hominem sed deum reiicit/

quēadmodum et gentes/ que non nouerunt deum/ ne quis opprimat ac fraudet in negotio fratrem suum/ propterea ꝙ vltor est dominus de omnibus his quemadmodum et ante diximus vobis/ ac testati sumus. Non enim vocauit nos deus immunditie causa/ sed ad sanctificationem. Proinde qui reiicit/ nō reiicit hominem/ sed deum/ qui dedit spiritum suum sanctum in vos/ Ceterum de fraterna charitate non necesse habetis vt scribam vobis. Ipsi nanqꝫ diuinitus docti estis/ vt diligatis vos inuicem. Nam et facitis hoc erga cunctos fratres/ qui sunt in tota Macedonia Obsecramus autem vos fratres/ vt abundetis magis/ et in hoc incumbatis/ vt quieti sitis/ et agatis res proprias/ et operemini propriis manibꝰ vestris/ sicuti vobis precepimus/ vt vos geratis honeste erga extrarios/ et nulla re vobis sit opus. Ceterum nolo vos ignorare fratres de iis/ qui obdormierunt/ ne doleatis/ quemadmodum et ceteri non habentes spem. Nam si credimus ꝙ Jesus mortuus est et resurrexit/ sic et deus eos qui obdormierunt per Jesum adducet cum illo. Hoc enim vobis dicimus in verbo domini/ ꝙ nos qui viuemus et reliqui erimus in aduentum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

1 Thessal: 5

domini/ nequaq̃ preueniemus eos qui dormiunt. Quoniam ipse dominus cum hortatu/ et voce archangeli/ ac tuba dei descendet de celo/ et mortui in Christo resurgent primū/ deinde nos qui viuemus/ qui reliqui erimus/ simul cum illis rapiemur in nubibus in occursum dn̄i in aera/ et sic semper cum domino erimus. Proinde consolemini vos mutuo sermonibus his.

Caput Quintum

Orro de temporibus et articulis temporum fratres/ non est op̄us vt vobis scribam. Ipsi enim plane scitis/ q̄ dies ille dn̄i vt fur in nocte/ ita venturus sit Cum enim dixerint/ pax et tuta omnia/ tunc repentinus eis imminet interitꝰ/ sicut dolor partus mulieri pregnāti/ nec effugient. At vos fratres non estis in tenebris/ vt dies ille vos tanq̃ fur opprimat Oēs vos filij lucis estis ac filij diei/ non sumus noctis/ neq; tenebrarum. Proinde ne dormiamus/ sicut et ceteri/ sed vigilemus et sobrij simus Nam qui dormiunt/ nocte dormiunt/ et qui inebriantur nocte sunt ebrij At nos qui sumus diei/ sobrij simus/ induti thoracem fidei et charitatis/ et pro galea spem salutis.

Filij lucis et diei sunt/ qui fide illuminati/ et charitate feruidi/ perdurant in innocentia vite/ semper facientes opera dei/ Filij vero noctis et tenebrarum sūt tantū nomine Christiani/ reuera autē filij diaboli/ in finem vsq; illius opera faciētes/ que sunt opera noctis et tenebrarum/.

Quoniam nō constituit nos deus/ vt iram nobis cōcitemus / sed vt salutem

consequamur per dominum nrm Jesum Chrm/ qui mortuus est pro nobis/

vt siue vigilemus/ siue dormiam⁹/ simul cum illo viuam⁹ Quapropter adhorte

mini vos mutuo/ et edificetis singuli singulos/ sicut et facitis Rogam⁹ autem

vos fratres/ vt agnoscatis eos/ qui laborāt inter vos/ et qui presunt vobis in

dn̄o et admonent vos/ vt habeatis illos in sūmo pretio per charitatē propter

opus illorum/ pacem habete cum illis. Obsecramus aūt vos fratres/ monere

inordinatos/ consolamini pusillanimes/ subleuate infirmos/ patientes estote

erga omnes. Uidete ne quis malum pro malo cuipiam reddat/ sed semper

quod bonum est sectemini/ tum erga vos inuicem/ tum erga omnes. Semper

gaudete/ indesinenter orate/ in omnibus gratias agite. Hec enim est voluntas

dei per Christum Jesum erga vos Spiritum ne extinguatis/ prophetias ne

aspernemini Omnia probate/ quod bonū fuerit tenete Ab omni spetie mala

abstinete. Ipse aūt deus pacis sanctificet vos totos Et integer vester spirit⁹

et anima/ et corpus/ ita vt in nullo possitis culpari in aduentum dn̄i nr̄i Jesu

Hoc sentit de predicatoribus et doctoribus fidei et verbi dei/ quos conuenit esse in summo pretio/ ac vitam agere in maxima pace et tranquillitate ob dignitatem officij quod administrant/

Hic docet abstinendum esse non solum a rebus per se malis/ sed etiam ab his que vere mala nō sunt/ sed tamen spetiem mali habēt/ aut reuera/ aut etiam alterius erronea conscientia/ Cui non est ponendum offendiculum/

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Christi seruetur. Fidelis est qui vocauit vos/ qui idem efficiet. Fratres orate pro nobis. Salutate fratres omnes cum osculo sancto. Adiuro vos per dominum/ vt recitetur hec epistola omnibus sanctis fratribus. Gratia domini nostri Jesu Christi sit vobiscum/ Amen.

Finis epistole prioris ad Thessalonicenses.

In epistolam Pauli ad Thessalonicenses posteriorem argumentum per Erasmum Roterodamum

Quoniam non contigit Paulo facultas reuisendi Thessalonicenses/ per epistolam confirmat illorum animos/ vt fortiter ferant illatas ob Christũ afflictiones/ nec ipsis defuturum premium/ nec aduersariis vindictam. Rursum de die aduentus domini/ de quo nõnihil attigerat in epistola superiori/ monet/ ne quid commouerentur quorundam dictis/ qui asseuerabant illum iam instare/ tecte/ sicuti putant/ significans/ prius abolendum Romanum imperium/ ac deinde venturum Antichristum/ Attentius etiam inculcat coercendos esse/ qui otio et curiositate sua turbarent quietem et ordinem publicum/ et ad opus adigendos/ cum ipse Paulus apud eos manibus suis laborarit. Scripsit Athenis per eosdem/ per quos misit priorem epistolam/ vt nostra docent argumenta.

Ad Thessalonicenses epistola secunda Caput primum

Paulus et Siluanus ac Timotheus/ ecclesie Thessalonicensiũ in deo patre nostro et domino Jesu Christo. Gratia sit vobis et pax a deo patre nostro et domino Jesu Christo. Gratias agere debemus deo semper de vobis fratres/ vt par est/ ꝙ vehementer augescit fides vestra/ et exuberat

mutua vestra omnium charitas/ cuiusqz in alterum/ adeo vt nosipsi de vobis gloriemur in ecclesiis dei/ de tolerantia vestra et fide/ super omnibus persecutionibus vestris/ et afflictionibus/ quas sustinetis/ documentum iusti iudicij dei/ in hoc vt digni habeamini regno dei/ pro quo et patimini. Siquidem iustum est apud deum/ reddere ijs qui affligunt vos afflictionem/ et vobis qui affligimini relaxationem nobiscum/ cum reuelabitur dominus Jesus de celo/ cum angelis potentie sue/ cum incendio flamme/ qui infligit vltionem ijs/ qui non nouerunt deum et qui non obediunt euangelio domini nostri Jesu Christi/ qui penam luent/ interitum eternum/ a facie domini/ et a gloria fortitudinis illius/ cum venerit vt glorificetur in sanctis suis/ et admirandus fiat in omnibus credentibus/ quod fides habita sit testimonio nostro erga vos in die illo/ ad quod etiam oramus semper pro vobis/ vt vos dignos habeat ista vocatione deus noster/ et compleat omne bonum propositum bonitatis/ et opus fidei cum potentia/ vt illustretur nomen domini nostri Jesu Christi per vos/ et vos per illum/ iuxta gratiam dei nostri et dni Jesu Christi.

Quando paulus dicit/ in hoc vt digni habeamini regno dei/ pro quo et patimini / palam intelligimus meritorum rationē / contra illos qui negant omne meritū/ et ideo sequitur in Paulo/ Siquidem iustum est apud deū/ reddere ijs qui affligunt vos/ afflictionem/ et vobis qui affligimini relaxationem nobiscum.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

2 Thessal.

Caput Secundum.

Rogamus autem vos fratres per aduentum dñi nostri Jesu Christi et nostri aggregationem in illum/ ne cito dimoueamini a mente/ neq3 turbemini/ neq3 per spiritum/ neq3 per sermonem/ neq3 per epistolam/ tanq̃3 a nobis profectam/ quasi instet dies Christi/ ne quis vos decipiat vllo modo quoniam non adueniet dñs/ nisi venerit defectio prius/ et reuelatus fuerit homo ille scelerosus/ filius perditus/ qui est aduersarius/ et effertur aduersus omnem/ qui dicitur deus aut numen/ adeo vt in templo dei sedeat/ ostendens seipsum esse deum An non meministis/ q cum adhuc essem apud vos/ hec dixerim vobis? Et nunc quid detineat scitis/ nempe vt ille reueletur in suo tempore Nam mysteriũ nunc agit iniquitatis/ tantum qui tenet/ in presentia teneat/ donec e medio tollatur/ et tunc patefiet iniquus ille/ quem dominus conficiet spiritu oris sui/ et abolebit claritate aduentus sui/ cuius est aduẽtus secundũ operationẽ satane/ cum omnipotentia/ et signis ac prodigiis mendacibus/ et cum omni deceptione iniustitie/ in ijs qui pereũt/ pro eo q dilectionẽ

veritatis non receperunt in hoc/ vt salui fierent Et propterea mittet illis deus efficaciam illusionis/ vt credant mendatio/ vt iudicentur omnes qui non crediderunt veritati/ sed approbauerunt iniustitiam Nos autem debemus gratias agere deo semper de vobis fratres dilecti a domino/ quod elegerit vos deus ab initio in salutem/ per sanctificationem spiritus / ac fidem veritatis / ad quod vocauit vos per euangelium nostrum/ in acquisitionem glorie domini nostri Jesu Christi. Itaque fratres state/ et tenete institutiones quas didicistis siue per sermonem/ siue per epistolam nostram Ipse vero dominus noster Jesus Christus/ et deus ac pater noster/ qui dilexit nos/ et dedit consolationem eternam/ et spem bonam per gratiam/ consoletur vestra corda/ et stabiliat vos in omni sermone et opere bono.

Apparet hoc loco multa solo sermone ab apostolo tradita sine scriptura/ que iam longo vsu fidelium/ parem obtinuerunt cum sanctis scripturis authoritatem/ cuiusmodi sunt sacramentorum ritus/ ac honeste et sobrie viuendi instituta.

Caput Tertium.

Quod super est/ orate fratres pro nobis/ vt sermo domini currat et glorificetur/ sicut et apud vos/ et vt eripiamur ab absurdis ac peruersis hominibus Non enim omnium est fides / sed fidelis est dominus/ qui stabiliet vos/ et custodiet a malo . Confidimus autem per dominum de vobis/ quod

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

que precipimus vobis/et faciatis/et facturi sitis Porro dn̄s dirigat vestra corda in dilectionem dei/ et in expectationem Chri. Precipim⁹ autem vobis fratres/ per nomen domini nostri Jesu Christi/ vt subducatis vos ab omni fratre/qui inordinate se gerit/et non iuxta institutionē quam accepit a nobis Nam ipsi sitis/quomodo oporteat imitari nos/quoniā non inordinate ges⸗simus nos inter vos/neq3 gratis panem accepimus a quoq̄3/ sed cum labore et sudore nocte dieq3 facientes opus/ ad hoc/ ne cui vestrum essemus oneri. Non/ q: id nobis non liceat/sed vt nosmetipsos formam exhiberem⁹ vobis ad imitandum nos. Etenim cum essemus apud vos/hoc precipiebamus vo⸗bis/vt si quis nollet operari/is nec ederet. Audiuimus enim quosdam ver⸗santes inter vos inordinate/nihil operis facientes/sed curiose agentes His autem qui sunt istiusmodi/precipimus et obsecramus per dominum nostrum Jesum Chr̄m/vt cum quiete operantes/ suum ipsorum panem edant. Uos autem fratres/ne defatigemini in benefaciendo/q: si quis non obedit sermo⸗ni nostro/ per epistolam hunc indicate/et ne commertium habeatis cum illo

Hic apostolus nō precipit fidelibus vt panem lucrentur opere manuario aut arte sedentaria (vt quidam volunt) sed prohibet iners otiū/et vanam curi⸗ositatem/ que causam prestant inordi⸗nate viuēdi/vt enim diuersa sunt mem⸗bra/ ita membrorum distincta opera/ neq3 vna omnibus membris congruit operatio.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

vt pudore suffundatur / neq3 velut inimicum habeatis/ sed admonete vt fratrē. Ipse autem dominus pacis det vobis pacem semper/omnibus modis Dominus sit cum omnibus vobis Salutatio mea manu Pauli/ quod est signum in omni epistola. Ita scribo. Gratia domini nostri Jesu Christi sit cum omnibus vobis/ AMEN.

Finis epistole posterioris ad Thessalonicenses.

5 Cap.

In epistolam priorem ad Timotheum argumentum per Erasmum Roterodamum

Timotheum matre Judea/sed Christiana/patre Greco/ Paulus in ministerium adoptarat/ probe indolis iuuenem/ et sacris litteris eruditum/ quem tamen ob Judeos coactus est circumcidere. Quoniam autem huic ecclesiarū curam delegarat/ sicut et Tito/ quas ipse non poterat adire/ instituit eum in functione episcopali et in disciplina ecclesie/ non sic admonens vt discipulum/ sed vt filium /et collegam. Id quo cum maiore faciat autoritate/subinde apostolicam autoritatē sibi vindicat. Admonet autem/ vt reiectis/ qui Judaicas fabulas inueherēt/ ea doceret/ que essent fidei et charitatis/ deinde principum/ licet ethnicorum/autoritatem (quoniam hinc pendebat ordo ciuitatis/ et tranquillitas rei publice) adeo non spernandam Christianis/ vt pro his orari iubeat. Quid viros deceat in cetu ecclsiastico/ quid mulieres/ prescribit. Episcopum depingit cum sua familia. Atq3 hec ferme tribus primis capitibus. Deinde admonet/ ne recipiat Judaicas fabulas/ de ciborum delectu/ de vitando coniugio. Mox docet/qualem se prestare debeat erga grandes natu viros/erga iuuenes/erga anus/ erga puellas/ erga viduas diuites ac pauperes/ et ecclesie stipe alendas/ erga adolescentiores et suspecte etiamnū etatis. Ad hec prescribit/quid precipere debeat dominis/quid seruis/ quid diuitibus/ admonens modis omnibus reiiciendas cōtenciosas questiones sophistarum/ inani doctrine spetie sese venditantiū. Scribit e Laodicea per Tychicū diaconum.

Ad Timotheum epistola prima.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Aulus apostolus Jesu Christi/ iuxta delegationem dei ser-
uatoris nostri et domini Jesu Christi/ qui est spes nostra/ Timotheo ger-
mano filio in fide. Gratia/ misericordia/pax a deo patre nostro et domino
Jesu Christo domino nostro/ Quemadmodum rogaui te/ vt remaneres
Ephesi/ cum proficiscerer in Macedoniam/ ita facito/ vt denunties quibus-
dam/ne diuersam sequantur doctrinam/ nec attendant fabulis/ et genealogiis
nunq̃ finiendis/ que questiones prebent magis q̃ edificatioem dei/ que est
per fidem. Porro finis precepti/ est charitas ex puro corde/ et conscientia bo-
na/ et fide nō simulata/ a quibus ꝙ aberrarunt quidam/ deflexerunt ad vani
loquium/ volentes esse legis doctores/ non intelligentes que loquuntur/ neq̃
de quibus asseuerant. Scimus autem ꝙ bona sit lex/ si quis ea legitimē
vtatur/ sciens illud/ ꝙ iusto lex non sit posita/ sed iniustis et inobsequenti-
bus impiis et peccatoribus/ irreuerentibus et profanis/ patricidis/ et matri-
cidis/ homicidis/ scortatoribus/ masculorum cōcubitoribus/ plagiariis/ men-
dacibus/ periuris/ et si quid aliud est/ quod sane doctrine aduersetur secundum

Qui adhuc seruiunt huiusmodi cras-
sis viciis quamuis olim baptizati/ om-
nibusq̃ sacris Christiane religionis
iniciati fuerint/ adhuc sunt sub legis ob
ligatione/ quando fides ad salutē nul-
lis prodest/ nisi seruantibus innocen-
tiam vite/ et perseuerantibus in studio
pietatis.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

euangelium glorie beati dei/ quod concreditum est mihi Et gratiam habeo/
qui me potentem reddidit Chr̄o Jesu domino nostro/ quia fidelem me iudi
cauit ponendo in ministerium/ qui prius eram blasphemꝰ/ et persecutor et vi
olentus/ sed et misericordiam adeptus sum/ ꝙ ignorans fecerim per incredu
litatem Exuberauit autem supra modum gratia dñi nostri cum fide et dilec
tione/ que est per Christum Jesum Certus sermo et dignus/ quem modis
omnibus amplectamur/ ꝙ Christus Jesus venit in mundum vt peccatores
saluos faceret/ quorum primus sum ego. Uerum ideo misericordiam sum
adeptus/ vt in me primo ostenderet Jesus Christus omnem clementiam/ ad
exprimendum exemplar his/ qui credituri essent in ipso in vitam eternam.
Regi autem seculorum immortali/ inuisibili/ soli sapienti deo honor/ gloria
in secula seculorum Amen. Hoc preceptum commendo tibi fili Timothee/
iuxta prophetias que de te precesserunt/ vt milites in eis bonā militiam ha
bens fidem et bonam conscientiam/ qua repulsa nōnulli circa fidem naufra
gium fecerunt/ quorum de numero est Hymeneus et Alexāder/ quos tradidi

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

satane/ vt discant non maledicere

Caput Secundum

Cum ex multis locis epistolarũ Pauli deprehenditur quanta sit efficatia obsecrationũ/ tum precipue ex hoc loco/ quo tam diligẽter hortatur ad easdem vt ante omnia velit fieri deprecationes ꝛc. etiam pro ethnicis principibus/ nedum fidelibus

Adhortor igitur/ vt ante omnia fiant deprecationes/ obsecrationes interpellationes/ gratiarũ actiones pro oĩbus hominibꝰ/ pro regibꝰ et omnibꝰ in eminentia constitutis/ vt placidam ac quietam vitam degamus cum omni pietate et honestate. Nam hoc bonum est et acceptum coram seruatore nr̃o deo/ qui cunctos homines vult saluos fieri/ et ad agnitionem veritatis venire. Unus enim deus/ vnus etiam conciliator dei et hominum/ homo Christꝰ Jesus/ qui dedit semetipsum pretium redemptionis pro omnibus/ vt esset testimonium temporibus suis/ in quod positus sum ego preco et apostolus/ veritatem dico in Christo/ non mẽtior/ doctor gentium cum fide et veritate

Indicat non omnes orationes esse gratas deo et apud deum efficaces / Nam qui manus habent sanguine/ rapina et iniquitate plenas frustra orant/ et qui cor habent odio ira/ ac malis cupiditatibus obsessũ/ etiam sine fructu orant/

Uolo igitur orare viros in omni loco/ sustollentes puras manus absq3 ira et deceptione. Consimiliter et mulieres in amictu modesto/ cum verecundia et castitate ornare semetipsas/ non tortis crinibus/ aut auro/ aut margaritis/ aut vestitu sumptuoso/ sed quod decet mulieres profitentes pietatẽ per opera bona. Mulier in silentio discat cum omni subiectione Ceterum mulieri

Si mulieri Paulus non permittit authoritatem docendi/ nec vt alibi dicit potestatem loquendi in cetu virorum/ multo minus permitteret eidem officium cantillandi in templis/ ac vocibus et mobili gutture lasciuiendi/

docere non permitto/ neqꝫ authoritatem vsurpare in viros/ sed esse in silentio

Adam enim prior formatus est/ deinde Eua/ et Adam nō fuit deceptus/ sed

mulier seducta/ obnoxia facta est transgressioni/ salua tamen fiet per generationem liberorum/ si manserint in fide ac dilectione et sanctificatione cum castitate.

Caput Secundum iij

Indubitatus sermo. Si quis episcopi munus appetit honestū opus desiderat. Oportet igitur episcopum irreprehensibilem esse/ vnius vxoris maritum/ vigilantem/ sobrium/ modestum/ hospitalem/ aptum ad docendum/ non vinolentum/ non percussorem/ non turpiter lucri cupidum/ sed equum/ alienum a pugnis/ alienum ab auaritia/ qui bene sue domui presit/ qui liberos habeat in subiectione cum omni reuerentia. Nā si quis proprie domui preesse non nouit/ quomodo ecclesiam dei curabit? Non nouitium/ ne inflatus in condemnationem incidat calumniatoris. Oportet autem illum et bonum habere testimonium ab extraneis/ ne in probrum incidat/ et laqueum calumniatoris. Ministros itidem compositos/ non bilingues/ nō multo

Non hoc vult Paulus/ vt oporteat episcopum esse maritum/ sed hoc sentit vt si non contingat episcopus celebs (si tamē ceteris dotibus sit preditus) tūc is eligatur qui vnicam tantum habuerat vxorē/ primum enim coniugiū videtur soboli propagande datū/ secundū vero vix caret suspicione incontinentie/

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

vino deditos/ non turpiter lucri auidos/ tenentes mysterium fidei cum pura conscientia/ atq; hi probentur prius/ deinde ministrent sic/ vt nemo possit illos criminari. Uxores similiter modestas/ non calũniosas/ sobrias/ fidas in oibus. Diaconi sint vnius vxoris mariti/ qui liberis recte presint/ et proprijs familijs. Nam qui bene ministrauerint/ gradum sibi bonũ acquirunt/ et multam libertatem in fide/ que est in Christo Jesu. Hec tibi scribo/ sperans fore/ vt veniam ad te cito/ ꝙ si tardius venero/ vt noris quomodo oporteat in domo dei versari/ que est ecclesia dei viuentis/ colũna et stabilimentum veritatis. Et citra cõtrouersiam magnum est pietatis mysterium. Deus manifestus est in carne/ iustificatus est spiritu/ visus est angelis/ predicatus est gentibus/ fides illi habita est in mundo/ receptus est in gloria.

Ex hac Pauli doctrina palam fit/ illos nõ vt dignum est/ versari in domo dei qui neglecta honestate vite/ uno contempta omni disciplina/ etiam rident doctrinam morum/

Caput Quartum

Spiritus aũt certo loquitur/ ꝙ in posterioribus tẽporib⁹ descifcent quidã a fide/ attendẽtes spiritibus impostorib⁹/ ac doctrinis demoniorum/ per simulationem falsiloquorum/ cauterio notatam habentium conscientiam

De errore Encratitarum et Phrigianorum postea exorto/hic loquitur/qui nuptias et cibos damnabant/ pietatis pretextu/tanq; res per se malas/ Errant igitur qui hanc predictionem in celibatum sacerdotum torquēt/ atq; in ieiunia christianorum/quando illi nullo errore abstinent vel a cibis vel a nuptiis/

prohibentium cōtrahere matrimonium/ iubentium abstinere a cibis/ quos
deus creauit ad sumendum cum gratiarum actione fidelibus/ et his qui cog-
nouerunt veritatē/ q quicquid creauit deus/ bonum sit/ et nihil reiiciendum
si cum gratiarum actione sumatur. Sanctificatur enim per sermonem dei ac
precationem. De his/ si commonefeceris fratres/ bonus eris minister Jesu
Christi/ enutritus in sermonibus fidei/ boneq; doctrine/ quam vsq; secutus
es. Ceterum profanas et aniles fabulas reiice/ quin potius exerce temet-
ipsum ad pietatem. Nam corporalis exercitatio paululum habet vtilitatis.
at pietas ad omnia vtilis est/ vt que promissiones habeat vite presentis ac
future. Indubitatus sermo/ dignusq; qui omnib9 modis approbetur Nam
in hoc et laboramus et probris afficimur/ q spem fixam habem9 in deo vi-
uente/ qui est seruator omnium hominum/ maxime fidelium/ Precipe hec
et doce. Nemo tuam iuuentutem despiciat/ sed esto forma fidelium in
sermone/ in conuersatione/ in dilectione/ in spiritu/ in fide/ in puritate/
Donec venero/ attende lectioni/ exhortationi/ doctrine. Ne neglexeris

Vt si aliquis ieiunat/ vigilat/orat/interim alienus a charitate/ misericordia/ et puritate ac pietate mentis/ plenus auaritia/furore/odio/ impatiētia. Corporalia enim sine spiritualibus bonis parum habent vtilitatis.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

1 Tim: 5

quod in te est donum/ quod datum est tibi per prophetiam cum impositione manuum/ authoritate sacerdotij. Hec exerce/ in his esto/ vt tuus profectus manifestus sit in omnibus. Attende tibiipsi et doctrine/ persiste in his. Nam si id feceris/ teipsum seruabis/ et eos qui te audierint.

Hij qui summam habent diuinorum potestatem nimirum episcopi fundētes sacra precamina/ ac diuinam implorantes opem super perficiendos cū impositione manuum/ prophetie et scientie donum administrabant.

Caput Quintum

Seniorem ne seuius obiurges/ sed adhortare vt patrem/ iuniores vt fratres Mulieres natu grandiores vt matres/ iuniores vt sorores cū omni castitate. Viduas honora/ que vere vidue sunt. Nā si qua vidua liberos aut nepotes habet/ discant primū ꝓpriā domum pie tractare/ et vicem rependere maioribꝰ. Hoc enim est honestum et acceptum coram deo. Porro que vere vidua est ac desolata/ sperat in deo/ et perseuerat in obsecrationibus ac precationibus noctu dieqꝫ. Porro que in deliciis versatur/ ea viuens mortua est Et hec precipe vt irreprehensibiles sint. Qꝫ si quis suis et maxime familiaribus non prouidet/ fidem abnegauit/ et est infideli deterior Vidua allegatur nō minor annis sexaginta/ que fuerit vniꝰ viri vxor in operibꝰ bonis hominum

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

testimonio cóprobata/ si filios educauit/ si fuit hospitalis/ si sanctorum pedes lauit/ si afflictis subministrauit/ si in omni opere bono fuit assidua. Porro iuniores viduas reiice/ cum enim lasciuire ceperint aduersus Christum/ nubere volunt/ habentes condemnationem/ q̄ primam fidem reiecerint/ simul autem et otiose discunt circumire domos. Imo nō solum otiose/ verūetiam garrule et curiose/ loquentes que non oportet. Volo igitur iuniores nubere/ liberos gignere/ domum administrare/ nullā occasionem dare aduersario/ vt habeat maledicēdi causam/ iam enim nōnulle defluxerūt/ secute satanam. Nō si quis fidelis/ aut si qua fidelis habet viduas/ suppeditet illis/ et non oneretur ecclesia/ vt his que vere vidue sunt/ suppetat. Qui bene presunt presbyteri/ duplici honore digni habeantur/ maxime hi/ qui laborant in sermone et doctrina. Dicit enim scriptura. Boui triturāti nō obligabis os/ et dignus est operarius mercede sua. Aduersus presbyterū accusationem ne admiseris/ nisi sub duobus aut trib⁹ testibus Eos qui peccāt coram oībus argue/ vt et ceteri timorem habeant Obtestor in conspectu dei et domini Jesu Christi/

Honorem hoc loco et aliis aliquot locis Paulus vsurpat pro subsidio/ quod debetur iis/ qui successerunt in vices apostolorum ac discipulorum Christi ne suspicemur illum loqui de honore reverentie tantum.

et electorũ angelorum vt hec serues sine precipitatione iudicij/ nihil faciens iuxta propensionẽ animi Manus cito ne cui imponas/ neqꝫ cõmunices peccatis alienis. Temetipsum purum serua. Ne posthac bibas aquam/ sed vino paulo vtere propter stomacũ tuum et crebras tuas infirmitates. Quorũdam hominum peccata ante manifesta sunt/ precedentia ad iudicium/ quosdam vero et sequuntur. Consimiliter et bona opera ante manifesta sunt/ et ea que secus habent/ occultari non possunt.

Caput Sextum

Vicũqꝫ sub iugo sunt serui/ suos dños omni honore dignos ducãt ne nomẽ dei et doctrina male audiat Qui vero fideles habẽt dños/ ne cõtemnant ꝙ fratres sint/ sed magis inseruiãt/ ꝙ fideles sint ac dilecti/ qui beneficẽtie participes sunt. Hec doce et exhortare Si quis diuersam sequitur doctrinam et nõ accedit sanis sermonibꝰ dñi nr̃i Jesu Chr̃i/ et ei que secundũ pietatem est sane doctrine/ is inflatꝰ est nihil sciẽs/ sed insaniens circa questiones ac disputationum pugnas/ ex quibus nascitur inuidia/ contencio/ maledicẽtia suspitiões male/ superuacanee cõflictiones hominũ mente corruptorũ et quibꝰ

Ostendit Christi doctrinam que secundum pietatem est/ esse tam simplicem/ vt qui questionibus inutilibus illam studio obscurant inflati sint/ nihil scientes/ sed magis insaniẽtes/ vult enim scriptura magis operibus prestari/ ꝗ̃ verbosis questionibus disputari/

ademptaest veritas/ qui existimant questum esse pietatem. Seiungere ab eis qui eiusmodi sunt. Est autem questus magnus/ pietas cum animo sua sorte contento. Nihil enim intulimus in mundū/ videlicet nec efferre quicq̄z possumus/ sed habentes alimenta/ et quibus tegamur/ his contenti erimus.

Hec est auarorum lectio/ qui nunq̄z satiantr huius seculi bonis/ qui per phas et nephas aliena rapiunt si possunt/ affectant si non possunt/ qui copulant agrū agro tanq̄z soli terram possessuri/ qui thesaurizant et ignorant cui congregant illa/

Ceterum qui volunt ditescere/ incidunt in tentationem et laqueum/ et cupiditates multas stultas/ ac noxias/ que demergunt homines in exitium et interitum. Siquidem radix omnium malorum est studium pecunie/ quā quidam dum appetunt/ aberrauerunt a fide/ et seipsos implicuerunt doloribꝰ multis Tu vero homo dei/ ista fuge/ sectare autem iustitiam/ pietatem/ fidem charitatem/ patientiam/ mansuetudinem/ certa bonū certamen fidei/ apprehēde vitam eternā/ ad quā et vocatus es/ et professus es bonā professionem coram multis testibus. Precipio tibi in conspectu dei qui viuificat omnia/ et Jesu Christi/ qui testatam fecit sub Pōtio Pilato bonam professionem/ vt serues preceptum/ immaculatus/ irreprehensibilis vsq̄z ad apparitionem domini nostri Jesu Christi/ quam temporibus suis ostēsurus est ille beatus et solus

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

princeps/ rex regnantium/ et dominus dominantium/ qui solus habet im-
mortalitatem/ lucem habitans inaccessam/ quem vidit nemo hominum neqꝫ
videre potest/ cui honor et imperium sempiternū. Amen. His qui diuites
sunt in presenti seculo precipe/ ne elato sint animo/ neqꝫ spem ponāt in diuitiis
incertis/ sed in deo viuente/ qui prebet nobis oīa affatim ad fruendū/ vt benē
faciant/ vt diuites sint operibꝰ bonis/ vt faciles sint ad impertiendū/ libenter
communicantes/ recondentes sibiipsis fundamentum bonum in posterum/
vt apprehendant eternam vitam. O Thimothee depositum serua/ deuitans
profanas vocum inanitates/ et oppositiones falso nominate scientie/ quam
nonnulli profitentes/ circa fidem aberrauerunt. Gratia sit tecum AMEN

Qui facultatibus/ fūdis/ agris/ vineis castris et domibus diuites sunt/ laruas tantum habent diuitiarum/ qui vero bonis operibus ditescere student/ ij demum veras diuitias (que nunqꝫ vetetascunt) possidebunt.

Finis epistole prioris ad Timotheum.

In epistolam ad Timotheum posteriorem argumentum per Erasmum Roterodamum

Voniam in superiori epistola spē sui reditus fecerat Timotheo / apud Ephesios agenti / nec fuit eius prestandi facultas / q Rome in vinculis haberetur / literis eum confirmat / ne persecutionum procellis deiiciatur / sed suo exemplo animum ad martyrium preparet. Instare enim tempora periculosa ob quosdam / pietatis pretextu veram pietatem subuertentes. Itaqz sese iactantes / quasi in verbis sit Christiana religio / ac non potius in animi puritate. Deinde testatus / imminere diem obitus sui / seqz iam a plerisqz destitutum / iubet vt Timotheus vna cum Marco propere ad se Romam veniat. Scripsit Rome / cum iterum ad Neronis tribunal sisteretur.

Pauli apostoli ad Timotheum epistola secunda Caput primum

Aulus apostolus Jesu Christi / per voluntatem dei / secundum promissionem vite que est in Christo Jesu / Timotheo dilecto filio. Gratia / misericordia / pax / a deo patre / et Chřo Jesu dño nostro. Gratiam habeo deo / cui seruio a maioribus cum pura conscientia / q citra vllam intermissionem faciam de te mentionem in precationibus meis noctu dieqz desirans te videre / memor tuarum lachrymarum / vt gaudio replear / vbi cōmonefactus fuero eius / que est in te non simulate fidei / que habitauit primum in auia tua Loide / et matre tua Eunica / certum autem scio / q in te quoqz. Quam ob causam cōmonefacio te / vt suscites donum dei / quod est in te per

Ab iis qui plusq̄z Christiani sibi videntur facile rideretur hec Pauli pietas / qua charitate impulsus orauerit sine intermissione / quando etiam pietas quorundam mediocriter orantium nūc passim ridetur proqz stulticia et insania habetur /

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

impositionem manuum mearum. Non enim dedit nobis deus spiritum timiditatis/ sed potentie ac dilectionis et sobrietatis. Ne igitur te pudeat testimonij domini nostri/ neq3 te pudeat mei/ qui sum vinctus illius/ sed esto particeps afflictionum euangelij iuxta potentiam dei/ qui saluos fecit nos/ et vocauit vocatione sancta/non secundum opera nostra/ sed secundum propositum et gratiam/ que data quidem est nobis per Christum Jesum ante tempora eterna/ sed palam facta est nunc per apparitionem seruatoris nostri Jesu Christi/ qui mortem quidem aboleuit/ vitam autem in lucem produxit/ ac immortalitatem per euangelium/ in quod positus sum ego preco et apostolus ac doctor gentium/ quam ob causam et hec patior/ attamen non erubesco. Noui enim certusq3 sum/ q̄ is cui credidi/ potens sit depositum meum custodire in illum diem. Formam habeto sanorum sermonum/ quos a me audisti cum fide et charitate/ que est in Chr̄o Jesu Egregium depositum seruato per spiritum sanctum/ qui inhabitat in nobis. Nosti hoc q̄ auersati fuerint me omnes qui sunt in Asia/ quorum est Phygelus et Hermogenes. Det mise-

Vna ex ceremoniis primitiue ecclesie/ conferendi sacros ordines/ erat manuū impositio/ ad quam dicit Paulus conferri donum/ quod erat gratia quedam sacramentalis/ vt intelligamus ordinem sacrum esse verū sacramentum.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

ricordiam dominus Onesiphori familie/ quoniam sepe me refocillauit/ et de catena mea non erubuit/ sed cum esset Rome/ studiosi⁹ quesiuit me/ et inuenit. Det ei dominus/ vt inueniat misericordiam apud dominum in die illo/ Et in q̄ multis Ephesi ministrauerit/ meli⁹ tu nosti. Caput Secūdum

Tu igitur fili mi/ fortis esto in gratia/ que est per Christum Jesum et in his que audisti a me per multos testes. Hec cōmenda fidelibus hominibus/ qui erunt idonei/ vt alios quoq3 doceant. Tu igitur feras afflictionē vt bonus miles Jesu Christi. Nemo qui militat/ implicatur vite negotiis/ vt ei qui se in militiam delegit/ placeat. Nā si certet etiam aliquis/ nō coronatur nisi legitime certauerit. Laborantem agricolam oportet primum de fructibus percipere. Cogita que dico. Det enim tibi dominus in omnibus intellectum. Memento Jesum Christum resurrexisse a mortuis/ ex semine Dauid/ secundum euangelium meum/ in quo malis affligor/ quasi facinorosus vsq3 ad vincula. At sermo dei non fuit vinctus. Propterea omnia suffero propter electos/ vt et ipsi salutem consequantur/ que est in Christo

Jesu cum gloria eterna. Certus sermo. Nam si cōmortui sumus/ et conui-
uemus/ Si sufferimus/ et conregnabimus/ Si negamus/ et ille negabit nos
Si increduli sumus/ ille fidelis manet/ negare seipsum non potest. Hec admo-
ne/ contestans coram domino/ ne verborum pugnas sequantur/ ad nullam
vtilitatem/ ad subuersionem audientium. Stude teipsum probatum exhibere
deo/ operarium non erubescendum/ recte secantem sermonem veritatis.
Ceterum profanas vocum inanitates pretermittito/ ad maiorem enim profi-
cient impietatem/ et sermo illorum vt cancer morbus/ pastionem habebit/
quorum de numero est Hymeneus et Philetus/ qui circa veritatem aberra-
runt dicentes/ resurrectionem esse factam/ et subuertunt quorundam fidem/
Solidum tamen fundamentum dei stat/ habens signaculum hoc. Nouit do-
minus qui sint sui/ et discedat ab iniquitate omnis qui nominat nomen Chri̅
Ceterum in magna domo non tantum sunt vasa aurea et argentea/ verumetiam
lignea ac testacea/ et alia quidem in honorem/ alia vero in contumeliam. Si
quis igitur expurgarit seipsum ab his/ erit vas in honorē sāctificatū/ accom-

Cum dicit si quis seipsum expurgarit ab his/ palam indicat aliquas esse vi-res et facultates liberi arbitrij/

Iuueniles cōcupiscentie sequūtur conuiuia/ aleas/pilas/venationes/ canes/ aues/ arcus/curam forme/ et vestium curiosiorē apparatum/ et id genus que sacrato viro sectanda non sunt sed fugienda.

modum vsibus dñi/ ad omne opus bonum preparatum. Iuueniles autem cōcupiscentias fuge/ sectare vero iustitiam/ fidem/ charitatem/ pacem/ cum his qui inuocāt dominum ex puro corde. Stultas autem et ineruditas questiones respue/ sciens eas parere pugnas. Porro seruum domini non oportet pugnare/ sed placidum esse erga omnes/ propensum ad docendum/ tolerantem malos cum mansuetudine/ erudientem eos qui obsistunt/ si quando det illis deus penitentiam ad agnoscēdum veritatem/ et resipiscāt e diaboli laqueo/ capti ab eo ad ipsius voluntatem.

Caput Tertium

Llud autem scio/ quod in extremis diebus instabunt tēpora periculosa. Erunt enim homines sui amantes/ auari/ fastuosi/superbi/ maledici parentibus immorigeri/ ingrati/ impij/ carentes affectu/ nescij federis/ calumniatores/ intemperantes/ immites/ negligentes bonorum/ proditores precipites/ inflati/voluptatū amātes potius q̄3 amātes dei/ habētes formam pietatis/ sed qui vim eius abnegarint. Et istos auersare/ ex his enim sunt qui subeunt in familias/ et captiuas ducunt mulierculas oneratas peccatis/

Amantes sui/ id est sibi placentes/ hoc est suis commodis studētes. vnde dicta philautia/ cecus (vt inquit Flaccus) amor sui Ex hoc enim affectu/nascūtur cetera mala que Paulus hic enumerat.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

2 Timot: 3. & 4

que dicuntur concupiscentiis variis/ semper discentes/ nec vnq̃ȝ ad agnitio-
nem veritatis venire valentes. Quemadmodum autem Jannes et Jambres
resistebant Moysi/ ita et hi resistunt veritati/ homines mente corrupti/ re-
probi circa fidem/ sed nõ ꝓficient amplius. Siquidem amẽtia istorum euidens
erit oibus/ quemadmodum et illorum fuit. Tu vero assectatus es doctrinam
meam/ institutionem/ propositum/ fidem/ lenitatem/ charitatem/ patientiam
persecutiones/ afflictiones/ que mihi acciderunt Antiochie/ Jconij/ Lystris/
quas persecutiones sustinuerim. Et ex oibus eripuit me dñs/ sed et omnes
qui volunt pie viuere in Chño Jesu persecutionẽ patientur. Porro mali hoĩes
et impostores proficiẽt in peius/ dum et in errorẽ adducunt et errãt ipsi. At tu
persistito in his que didicisti/ et que tibi cõdita sunt/ sciens a quo didiceris/ et
ꝙ a puero sacras lrãs noueris/ que te possunt eruditum reddere ad salutẽ per
fidem que est in Chño Jesu. Omis scriptura diuinitus inspirata/ et vtilis ad doc-
trinam/ ad redargutionẽ/ ad correctionẽ/ ad institutionẽ/ que est in iustitia/ vt
integer sit dei homo/ ad oĩe opus bonum apparatus. Caput Quartum

Sentit hoc Paulus de doctoribus quibusdam/ per hypocrisim iudaissantibus/ qui negligentes summam nostre salutis/ nimirum fiduciam in Christũ/ docent fidẽdum esse/ humanis viribus et ceremoniis visibilibus/ que tametsi maiestatem addunt cultui diuino/ salutem tamen non prestant.

Omis quod euangeliũ ex parte docet esse factum/ hoc littere veteris testamẽti futurum predicunt/ ac deliniant/ nec aliud docent q̃ȝ euangelium/ sed aliter.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Btestor igitur ego coram deo/et dño Jesu Christo qui iudicatur⁹
est viuos et mortuos in apparitione sua/et in regno suo. Predica sermonem/
insta tempestiue intempestiue/ argue/ increpa/exhortare cum omni lenitate
et doctrina. Nam erit tempus/ cum sanam doctrinam non sustinebunt/ sed
iuxta concupiscentias suas coaceruabunt sibi doctores / hi quibus pruriunt
aures/ et a veritate quidem aures auertent/ ad fabulas vero conuertentur.
At tu vigila in oibus/ obdura in afflictionibus/ opus perage euangeliste/
ministerium tuum ad plenum probatum reddito. Nam ipse iam immolor/
et tempus mee resolutionis instat. Certamen bonum decertaui/ cursum con
sũmaui/ fidem seruaui. Qd superest/ reposita est mihi iustitie corona quam
reddet mihi dominus in illo die/ qui est iustus iudex/ non solum aũt mihi
sed et oib⁹ qui diligunt aduẽtum ipsius. Da operã vt venias ad me cito Nam
Demas me reliquit/ amplexus presens seculum/et profectus est Thessalo
nicam/ Crescẽs in Galatiam/ Titus in Dalmatiã/ Lucas mecum est solus.
Marcum assumptũ adducito vna tecum/ est enim mihi perutilis ad ministe

rium. Porro Tychicum misi Ephesum. Penulam quam reliqui Troade
apud Carpum cum venias apporta/ et libros/ maxime aūt membranas. Alex
ander faber erarius multis malis me affecit/ reddat illi dominus iuxta facta
sua/ quem et tu caue. Vehementer enim restitit sermonibus nostris. In
prima mea defensione nemo mihi adfuit/ sed omnes me deseruerunt. Ne illis
imputetur/ sed dominus mih adfuit/ et confortauit me/ vt per me preconi
um expleretur/ et audirent omnes gentes et ereptus fui ex ore leonis/ et eri
piet me dominus ab omni facto malo/ seruabitq; in regnum suum celeste/
cui gloria in secula seculorum/ Amen. Saluta Priscam et Aquilā/ et One
siphori familiam. Erastus mansit Corinthi/ Trophimum autem reliqui in
Mileto languentem. Da operam vt venias ante hyemem. Salutat te Eubu
lus/ et Pudens/ et Linus/ et Claudia/ et fratres om̄es. Dominus Jesus
Christus cum spiritu tuo. Gratia vobiscum AMEN.

Finis epistole posterioris ad Timotheum.

In epistolam ad Titum argumentum per Erasmum Roterodamum

TItum discipulum suum ac filij loco habitum/ob eximias dotes/ insule nobilissime Crete prefecerat Apostolus/ et illinc abiens/ archiepiscopū consecrarat. Huic scribit ex vrbe Nicopoli/ que est in Actiaco littore/ rebus/vt apparet/adhuc tranquillioribus/ siquidem afflictionū aut persecutionum nulla mētio. Monet autem/vt quod ipse apud Cretēses ceperat/cōsummet absoluatqꝫ per singulas ciuitates/ quas centum habuisse memoratur ea insula/ episcopos instituat quos et presbyteros vocat/ idonei episcopi formam prescribens. Et quoniam huc quoqꝫ penetrarant pseudapostoli/qui Judaismum suum omnibus ingerebant/ animat eum/ vt eos fortiter rejciat ac refutet. Deinde personarum et etatum prescribit officia/ queadmodum Timotheo prescribit. Illud addens/ ne quisquam Christiane religionis pretextu principibus aut magistratibus resisteret/ suo fungentibus officio/ q̄uis essent a Christi fide alieni/ quin magis eos leniter ferendos/siquando forte/volente deo/et illi resipiscant. Postremo iubet Titū ad se venire Nicopolim/ sed nō priusquam Paulus Artemiam aut Tychicum illuc misisset/ ne Cretenses destituti viderentur episcopi solatio.

Pauli apostoli ad Titum epistola Caput primum

Cap: 3

PAulus seruus dei/ apostolus autem Jesu Chri iuxta fidem electorum dei/ et agnitionem veritatis/ que est secundum pietatem in spe vite eterne/ quam promisit is/ qui mentiri nescit deus ante tempora eterna. Patefecit autem temporibus suis sermonem suum per predicationem/ que commissa est mihi secundum delegationem seruatoris nostri dei. Tito germano filio iuxta cōmunem fidem. Gratia/ misericordia/ pax a deo patre/et dn̄o Jesu Christo seruatore nostro. Huius rei gratia reliqui te in Creta/

Tit: 1.

vt que desunt/ pergas corrigere/ et constituas oppidatim presbyteros/ sicut ego tibi ordinaram. Si quis est inculpat⁹ vnius vxoris vir/ liberos habens fideles/ non obnoxios crimini luxus/ aut qui non sint intractabiles. Oportet enim episcopum inculpatum esse/ tanq̄ʒ dei dispensatorem/ non prefractum/ non iracundum/ non vinosum/ non percussorem/ non turpiter lucro deditum sed hospitalem/ bonarum rerum studiosum/ sobrium/ iustum/ pium/ temperantem/ tenacem eius qui secūdum doctrinam est fidelis sermonis/ vt potens sit etiam exhortari per doctrinam sanam/ et contradicentes conuincere Sunt enim multi intractabiles/ et vaniloqui/ et mentiū seductores/ maxime hi qui sunt ex circumcisione/ quibus oportet obturare os/ qui totas domos subuertunt/ docētes que non oportet/ turpis lucri gratia. Dixit quidam ex istis proprius ipsorum ꝓpheta. Cretēses semper mendaces/ male bestie/ vētres pigri testimonium hoc est verum Quam ob causam redarguito illos seueriter/ vt sani sint in fide/ non attendentes Judaicis fabulis/ et preceptis hominum auersantium veritatem. Omnia quidem pura puris. Porro pollutis et infi-

Vt neqʒ in hoc loco/ ita nusq̄ʒ in apostolicis scriptis/ legimus cōstitutos presbiteros populi suffragiis. Sed vel ab ipsis apostolis/ vel episcopis/ legittimis apostolorum successoribus/ penes quos semper in ecclesia fuit summa potestas diuinorum.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Non magnum est voce profiteri deum (quod etiam impij facere solēt) si factis eum neges. Factis autem negant/ qui male viuunt/ non hoc synceritate et integritate vite prestantes quod verbis prestandum fatentur.

delibus nihil est purum/ sed polluta est illorum et mens et conscientia. Deum profitentur se scire/ ceterum factis negant/ cum sint abominabiles/ et dicto non audientes/ et ad omne opus bonum reprobi.

Caput Secundum

U vero loquere que decent sanam doctrinam. Senes/ vt sobrij sint/ graues modesti/ sani fide/ charitate/ patiētia. Anus itidem/ vt in habitu sint qui religionem deceat/ non calumniatrices/ nō vino multo seruientes/ vt honesta doceāt/ quo possint modestas reddere adolescētulas/ vt maritos suos diligant vt liberos ament/ vt sobrie sint/ pure domus custodes/ bone/ subdite suis viris/ ne sermo dei male audiat. Adolescentes consimiliter adhortare/ vt sobrij sint/ per omnia temetipsum prebens formā bonorum operum in doctrina/ integritatem/ grauitatem/ sermonem sanum/ irreprehēsibilem vt is qui repugnat rubore suffundatur/ nihil habens quod de vobis dicat mali. Seruos hortare/ vt suis dominis pareant/ in omnib⁹ illis placeant/ non responsatores/ non suffurantes/ sed fidem omnem ostendentes bonam/ vt doctrinam seruatoris nostri dei ornent in omnibus. Illuxit enim gratia

Cum a diuersis hominum generibus erigat alias et alias virtutes/ pro ratione etatum/ seruum/ et offitiorū/ vnam tamen sobrietatis virtutē ab omnibus erigit/ tanq̄ʒ diuersarū virtutum matrem fecundissimam.

Tit 2: & 3:

dei/ salutifera omnibus hominibus/ erudiens nos/ vt abnegata impietate et mundanis concupiscentiis/ sobrie et iuste et pie viuamus in presenti seculo/ expectantes beatam illam spem et illustrationem glorie magni dei/ et serua-toris nostri Jesu Chri/ qui dedit semetipsum pro nobis/ vt redimeret nos ab omni iniquitate/ et purificaret sibiipsi populum peculiarem/ sectatorem bonorum operum. Hec loquere/ et hortare/ et argue cum omni precipiendi studio. Nemo te despiciat.

Caput Tertium

Admoneto illos/ vt principatibus ac potestatibus subditi sint/ vt magistratibus paread/ vt ad omne opus bonum sint parati/ ne de quoq͡ʒ male dicant/ ne sint pugnaces/ sed humani/ omnem exhibentes mansuetudinem erga omnes homines. Nam eramus quondam et nos stulti/ inobedientes errantes/ seruientes desideriis ac voluptatibꝰ variis/ in malitia et inuidia degentes/ odiosi/ inuicem odio prosequentes. At postq͡ʒ bonitas/ et erga homines amor apparuit seruatoris nostri dei/ non ex operibus que sunt in iustitia que faciebamus nos/ sed secundum suam misericordiam saluos nos

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

fecit per lauacrum regenerationis/ ac renouationis spiritꝰ sancti/ quem effu-
dit in nos opulente per Jesum Christum seruatorem nostrum/ vt iustificati
illius gratia/ heredes efficeremur iuxta spem vite eterne. Indubitatus sermo
De his volo vt confirmes/ quo solliciti sint/ vt bonis operibus presint qui
crediderunt deo. Hec enim sunt honesta et vtilia hominibus. Stultas autem
questiones et genealogias/ et contentiones/ ac pugnas legales omitte/ sunt
enim inutiles et superuacanee. Sectarum autorem hominem post vnam et
alteram admonitionem fuge/ sciens ꝙ euersus sit/ qui eiusmodi est/ et peccet
per se damnatus. Cum autem misero Arteman ad te aut Tychicũ/ da ope-
ram vt venias ad me Nicopolim/ nam illic decreui hybernare. Zenam legispe
ritum et Apollo studiose deducito/ ne quid illis desit. Discant autem et nr̃i
bonis operibus preesse/ ad necessarios usus/ vt nõ sint infrugiferi. Salutant
te/ qui mecum sunt omnes. Saluta eos qui diligunt nos in fide. Gratia cum
omnibus vobis AMEN.

Si ij qui crediderunt deo/ debẽt adhuc bonis operibus preesse/ ergo vna fides non satis est ad salutem/ sed etiam studium bonorum operum in fidelibus desyderatur.

Finis epistole ad Tittum.

In epistolam Pauli ad Philemonem argumentum per Erasmum Roterodamum

GReci tradunt hũc Philemonem genere Phrygem fuisse/ quam nationẽ intractabilem ac seruilẽ esse/ vel greco prouerbio iactatum est. Phryx plagis emendatur. Quem tamen Paulus ob pietatem et officia in sanctos inter precipuos habuit amicos. Huius seruus Onesimus Romam profugerat non sine furto/ quod fere serui solent. Illic audito Paulo/ qui tum in vinculis erat/ euangelicam doctrinam amplexus est/ ac Paulo seruiuit in carcere. Verũ ne quid herus ob serui fugam animo cruciaretur/ remittit eum/ sed miro studio/ miraq3 ciuilitate seruum et fugitiuum et compilatorem domino recõcilians/ se interim sponsorem offerens/ depẽsurus/ si quid ille suppilasset in fuga. Scribit enim e vinculis per dictum Onesimum/ quem et filium vocat.

Pauli apostoli ad philemonem epistola

PAulus vinctus Christi Jesu/ et Timotheus frater/ Philemoni dilecto et college nostro/ et Apphie dilecte/ et Archippo cõmilitoni nostro/ et que domi tue est congregationi. Gratia vobis et pax a deo patre nostro et domino Jesu Christo. Gratias ago deo meo/ semper mẽtionem tui faciens in precibus meis/ cum audiam tuam charitatem ac fidem/ quam habes erga dominum Jesum/ et erga omnes sanctos/ vt cõmunicatio fidei tue efficax fiat in agnitione omnis boni/ quod est in vobis erga Christum Jesum Gaudium enim habemus multum/ et consolationem in dilectione tua/ quod viscera sanctorum refocillata sunt per te frater. Quapropter quũ multam

Hec Pauli modestia qua rogat Philemonem (cum precipere potuisset) palam arguit superciliũ quorundam episcoporũ ac prelatorum/ qui terrificis ac minacibus verbis semper precipiunt et mandant/ nunq̃ vero rogant et obsecrant.

in Christo fiduciam habeam iniungendi tibi/ id quod officij tui erat/ tamen propter charitatem potius rogo/ cum talis sim/ nempe Paulus senex/ nunc aũt etiam vinctꝰ Jesu Christi. Rogo autem pro filio meo/ quem genui in vinculis meis/ Onesimo/ quondam tibi inutili/ nunc vero tibi et mihi perutili quem remisi. Tu autem eum/ hoc est/ viscera mea suscipe/ quem ego cupiebam apud me retinere/ vt pro te ministraret mihi in vinculis euangelij/ sed absq; tua sentẽtia nihil volui facere/ ne velut ex necessitate bonum tuum esset sed spontaneum. Nam propterea forsitan secessit ad tempus/ vt eternum eum reciperes/ non iam vt seruum/ sed supra seruum/ nempe fratrem dilectum/ maxime mihi/ quanto autem magis tibi/ et in carne/ et in dño? Si igitur me habes consortem/ suscipe illum tãq; me. Quod si quid lesit te/ aut debet hoc mihi imputato. Ego Paulus scripsi mea manu. Ego dependam/ vt ne dicam tibi/ ꝙ etiam teipsum mihi insuper debes/ Etiam frater/ ego te fruar in domino. Refocilla mea viscera in domino. Confisus de obedientia tua scripsi tibi/ sciens/ quod etiã vltra ꝙ̃ dico facturus sis. Simul autem etiam

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Heb: 1:

prepara mihi hospitium. Spero enim/ quod auxilio precum vestrarum donabor vobis. Salutant te Epaphras cōcaptiuus meus in Christo Jesu/ Marcus/ Aristarchus Demas/ Lucas/ adiutores mei. Gratia domini nostri Jesu Christi sit cum spiritu vestro. AMEN.

Finis epistole ad philemonem

In epistolam Pauli ad Hebreos argumentum per Erasmum Roterodamum

NVlla gens obstinatioribus animis repugnabat euangelio Christi/ quam Judeorum/ qui Paulo etiam peculiariter erant infenssi / quod se gentium apostolum profiteretur/ quas Judei vt profanas et impias abominabantur/ quodqz legem Mosaicam/ quam illi sacrosanctam habebant/ et euangelij vice per vniuersū orbem spargi cupiebant/ antiquare videretur. Adeo vt essent inter hos quoqz qui Christi doctrinam receperant/ qui putarent legis obseruationem cum euangelio miscendam. Hierosolymis igitur qui crediderant/ variis calamitatibus afficiebantur ab ijs qui resistebant euangelio (nam penes hos erat publica autoritas) coniiciebantur in vincula/ cedebantur/ diripiebantur illorum bona. Hos itaqz consolatur Paulus/ partim exemplo veterū sanctorum/ quorum pleriqz similibus/ aut grauioribus calamitatibus exerciti sunt/ quo virtus illorum esset exploratior spectatiorqz/ ac precipue exēplo Christi/ partim spe premij celestis. Deinde declarat coruscante iam euangelio Christi/ cessasse vmbras legis Mosaice/ multa repetens ex veteri testamento/ et ad Christum accommodans. Docet non ex obseruatione legis ad tempus date et imperfecte/ sperandam esse salutem/ sed ex fide qua veteres etiam illi probate sanctimonie viri/ quorū memoria Judeis erat sacrosancta deo potissimū placuissent. In fine tradidit precepta quedam ad mores Chrianos facientia.

Pauli apostoli ad Hebreos epistole Caput primum

DEus olim multifariam/ multisqz modis locutus patribus per prophetas/ extremis diebus hisce locutus est nobis per filium/ quem con

Si patres olim (qui erant viri eximia pietate clari (obedierunt voci prophetarum et angelorum/ multo magis congruit/ vt nos nostris temporibus voci loquentis filij dei eterni obediamus.

Cap: 13

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

stituit heredem omnium/ per quem etiam secula condidit/ qui cum sit splen

dor glorie/ et expressa imago substantie illius/ moderetur33 omnia verbo

potentie sue/ per semetipsum purgatione facta peccatorum nostrorum/ con

sedit in dextera maiestatis in excelsis/ tanto prestatior factus angelis/ quanto

excellentius pre illis sortitus est nomen. Nam cui dixit vnq3 angelorum Filius

meus es tu/ ego hodie genui te ? Ac rursum. Ego ero ei pater/ et ille erit

mihi filius. Rursum autem cum inducit primogenitum in orbem terrarum

dicit. Et adorent eum omnes angeli dei. Et ad angelos quidem dicit. Qui

creat angelos suos spiritus/ et ministros suos ignis flāmam. Ad filium aūt

Thronus tuus deus in seculū seculi/ virga rectitudinis/ virga regni tui. Dilex

isti iustitiam/ et odisti iniquitatem/ propterea vnxit te deus/ deus tuus/ oleo

exultationis vltra consortes tuos. Et tu in initio dn̄e terre fundamenta iecisti/

et opera manuum tuarum sunt celi/ ipsi peribunt/ tu autem permanes/ et oēs

vt vestimētum veterascent/ ac velut amictum circumuolues eos/ et mutabūtur/

tu autem idem es/ et anni tui non deficient. Ad quem autem angelorum dixit

vnq̃. Sede a dextris meis/ donec posuero inimicos tuos scabellum pedum tuorum? Nonne omnes sunt administratorij spiritus/ qui in ministerium emittuntur propter eos/ qui heredes erunt salutis?

Caput Secundum

PRopterea oportet vos vehementius attendere his que dicta sunt nobis/ ne quando perfluam⁹ Etenī si is qui per angelos dict⁹ fuerat sermo/ fuit firmus/ et oīs trāsgressio et inobediētia iustam premij repēsationem accepit/ quomodo nos effugiem⁹/ si tantā neglexerim⁹ salutē? que cum primum enarrari cepit per ipsum dn̄m/ ab his qui audierant/ in nos confirmata fuit attestante deo/ et signis/ et prodigijs simul varijsq̃ virtutib⁹/ et spūs sancti distributionibus/ iuxta ipsius voluntatem. Nō enim angelis subiecit orbem terre futurum/ de quo loquimur. Testatus est autem alicubi quidam dicens Quid est homo ꝙ memor es eius/ aut filius hominis/ ꝙ visitas illum? Fecisti eum paululo inferiorem angelis/ gloria et honore coronasti eum/ et cōstituisti eum super opera manuum tuarū. Oia subiecisti sub pedibus eius.

Nam si nōn impune neglecte et contēpte sunt voces prophetarum et angelorū longe minus impune negligētur voces loquētis Christi filij dei/ non tam per se q̃z per suos apostolos/ revelate veritatis probatissimos testes.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

In hoc enim ꝙ ei subiecit omnia/ nihil omisit illi nō subiectum. At nondum

videmus illi omnia esse subiecta Eum vero qui pusillum quiddam diminutus

fuerat infra angelos/ cernimus Jesum propter cruciatum mortis/ gloria et

honore coronatum/ vt per gratiam dei/ pro omni gustaret mortem. Dece-

bat enim eum/ propter quem sunt omnia/ et per quem sunt omnia/ vt mul-

tis filijs in gloriam adductis/ principem salutis illorū per afflictiones per-

fectum redderet/ quandoquidem et qui sanctificat/ et qui sanctificantur/ ex

vno sunt omnes. Quam ob causam non erubescit fratres illos vocare/ di-

cens. Annunciabo nomen tuum fratribus meis/ in medio ecclesie laudabo

te. Et rursum Ego ero fidens in illo. Et iterum Ecce ego et pueri/ quos

mihi dedit deus. Posteaqꝫ igitur pueri cōmertium habent cum carne et sang

uine/ et ipse similiter particeps factus est eorundem/ vt per mortem aboleret

eum qui mortis habebat imperium/ hoc est/ diabolum/ et liberos redderet

eos/ quicunqꝫ metu mortis per omnē vitā obnoxij erant seruituti. Non enim

videlicet angelos assumit/ sed semen Abrahe assumit. Unde debuit per oia

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

fratribus similis reddi/ vt misericors esset et fidelis pontifex/ in his/ que apud deum forent agenda/ ad expiandum peccata populi. Nam ex hoc quod ipsi contigit tentatum esse/ potest et ijs qui tentantur succurrere.

Filius dei homo factus/ sic mortalitatē induit/ vt humane nature similis tantum fieret in his que habent rationem miserie/ non autem rationem culpe/ Vnde miser factus/ peccator tamen nō est factus.

Caput Tertium

Nde fratres sancti/ vocationis celestis participes/ cōsiderate apostolum et pontificem confessionis nostre Christum Jesum/ quod fidelis sit ei qui ipsum constituit/ quemadmodum et Moses in tota domo ipsius. Tanto nanque maiore gloria/ quam Moses/ hic dignus est habitus/ quanto maiorem habet honorem is qui construxit domū/ quam ipsa domus. Omnis enim domus construitur ab aliquo. Porro qui cōdidit omnia/ deus est. Et Moses quidē fidelis fuit in tota domo illius/ veluti minister/ in testimonium eorum/ que post dicēda erant. At Christus tanque filius administrauit domū ipsius/ cuius domus sumus nos/ si fiduciam et gloriationē spei/ ad finem vsque firmam tenuerimus. Quapropter sicut dicit spiritus ille sanctus. Hodie si vocem eius audieritis/ ne obduretis corda vestra/ sicut in exacerbatiōne/ in die tentatiōis in deserto

Si Mosi tanque ministro et fideli dispēsatori obtemperatum est/ multo magis obtemperabitur Christo iam non ministro tantum sed vero dei filio

vbi tentauerunt me patres vestri/ probauerunt me/ et viderunt opera mea quadraginta annis. Quapropter infensus eram generationi illi/ et dicebam Semper errant corde/ ipsi vero non cognouerunt vias meas/ sicut iuraui in ira mea/ si ingressuri sunt in requiem meam. Videte fratres/ ne quando sit in vllo vestrum cor prauum/ obnoxium incredulitati/ vt desciscat a deo viuente/ sed exhortemini vos inuicem quotidie/ quoad appellatur dies hodiernus/ ne quis ex vobis induretur seductione peccati. Chr̄i participes facti sumus/ si sane initium substantie/ vsq3 ad finem firmum tenuerimus. In hoc quod dicitur. Hodie si vocem eius audieritis/ ne obduretis corda vestra sicut in exacerbatione. Nam quidem cum audissent/ exacerbauerunt/ at non omnes qui profecti fuerant ex Aegypto per Mosen. Quibus autem infensus fuit quadraginta annis? None ijs/ qui peccauerant/ quorum mēbra conciderunt in deserto? Quib⁹ autem iurauit/ non ingressuros in requiem suam nisi ijs qui non obedierant? Et videmus/ q̄ non potuerint ingredi propter incredulitatem.

Nihil enim proderit nobis audisse doctrinam euangelicam/ nisi perseueremus viuere iuxta doctrinam euangelicam/ imo hoc grauius puniemur/ quo maior est ille qui per se dignatus est nobis loqui.

In omnibus verax est deus/ nam et obediētibus (quod promisit) prestitit et quod inobedientibus comminatus est/ inflixit.

Caput Quartum

Etuamus igitur/ne quãdo derelicta promissione introeundi in requiem eius/videatur aliquis ex vobis fuisse frustratus. Etenim nobis annuntiatum est/ quemadmodum et illis. At non profuit illis audisse sermonem/ q̃ is non esset cum fide coniunctus/ ijs qui audierant. Introimus enim in requiem/ nos qui credidim⁹/ quemadmodum dixit. Sicut iuraui in ira mea si ingressuri sint in requiem meam/ licet operibus a iactis fundamentis mũdi perfectis. Dixit enim quodam in loco de septimo die sic. Et requieuit deus die septimo ab omnibus operibus suis. Et in hoc rursum/ Si introibunt in requiem meam. Posteaq̃ igitur illud reliquum est/ aliquos introire in eam/ et quibus prius annuntiatum fuit/ nõ introierunt ꝓpter incredulitatem rursum quendam prefinit diem/ hodie in Dauid dicens/ post tãtum tẽporis quẽadmodum dictum est. Hodie si vocẽ eius audieritis/ne obduretis corda vr̃a. Nam si eis Jesus requiem prestitisset/ nequaq̃ de alio posthac die locutus fuisset. Itaq̃ relinquitur sabbatism⁹ populo dei. Nam qui ingressus est in requiem illius/ et ipse requieuit ab operib⁹ suis/ quemadmodum a suis deus

Quod maioribus nostris tũ erat Moses/ hoc nobis nunc est Christus/ Illi enim properabant ad terrenam requiem/nos tendimus ad celestem/ timeamus igitur negligere vocem dei/que nobis quotidie per euangelium loquitur.

Studeamus igitur ingredi in illam requiem/ne quis eodem concidat incredu litatis exemplo. Uiuus est enim sermo dei/ et efficax/ et penetrantior quouis gladio vtrinq3 incidēte/ ac pertingēs vsq3 ad diuisionem anime simul ac spiri tus cōpagumq3 et medullarum/ et discretor cogitationum et intētionū cordis nec est vlla creatura/ que non manifesta sit in cōspectu illi9. Sed omnia nuda et resupinata oculis eius/ ad quem nobis est sermo. Habentes igitur ponti ficem magnum qui penetrauit celos/ Jesum filium dei/ teneamus professio nem. Non enim habemus pontificem/ qui non possit affici sensu infirmita tum nostrarum/ sed tentatum per omnia/ iuxta similitudinem absq3 peccato/ Accedamus igitur cum fiducia ad thronum gratie/ vt consequamur misericor diam/ et gratiam inueniamus ad opportunum auxilium.

Sermo dei sic viuus est/ q viuificat omnia/ sic efficax/ q potest oia/ quando illi nihil potest resistere/ sic penetrans q insit oibus/ immeatq3 omnia.

Caput Quintum

Nam omnis pontifex qui ex hominibus assumitur/ pro hominibus constituitur/ in his que apud deum aguntur/ vt offerat donaria et victimas pro peccatis/ qui placabilis esse possit ignorantibus et errantibus/ quando

Precipuum pontificis ab hominibus assumpti officium est offerre deo sacrificia et preces pro populo ad mediandum inter deū et populum/ oretq3 primū pro se/deinde pro populi peccatis.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

quidem et ipse circumdatus est infirmitate. Et propter hanc debet/ quemad

modum pro populo/ ita et pro seipso immolare pro peccatis. Nemo sibiipsi

usurpat honorem/ sed qui vocatur/ etiam a deo/ quemadmodum et Aaron

Ita et Christus non semetipsum glorificauit vt fieret pontifex/ sed is qui

dixerat illi. Filius meus es tu/ ego hodie genui te. Sicut et alibi dicit. Tu

es sacerdos in eternum secundum ordinem Melchisedech Qui in dieb⁹ car-

nis sue/ cum et precationes et supplicationes apud illum (qui poterat ipsum

a morte seruare) cum clamore valido et lachrymis obtulisset/ et exauditus

esset pro reuerentia/ tametsi filius erat/ tamen didicit ex his que passus est/

obedientiam/ ac perfectus redditus/ omnibus qui sibi obedierunt/ fuit causa

salutis eterne/ cognominatus a deo põtifex secundum ordinationem Melchi-

sedech de quo nobis multa forent dicenda/ eaq3 difficilia explicatu/ quando-

quidem segnes facti estis auribus. Etenim cum debeatis pro temporis ratio

ne doctores esse/ rursum opus habetis/ vt doceamus nos que sint elementa

initij eloquiorum dei/ factiq3 estis ij/ quib⁹ lacte sit opus/ et non solido cibo

Quia honore videtur indignus qui per arrogantiam ambit dignitatem/ et parum idoneus est ad functionem/ qui semet ingerit. Siquidem teste Hieronimo Melius est summum sacerdotium promeruisse q̃3 obtinuisse.

Hoc loco humilem et rudem sermonem de rebus minimis differentem appellat lac/ solidum vero cibum sapientie sermonem de perfectioribus et altioribus rebus differentem.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Nam quisquis lactis est particeps/ is rudis est sermonis iustitie/ infās enim est. Porro perfectorum est solidus cibꝰ/ nempe horum/ qui propter assuetudinem/ sensus habent exercitatores ad discretionem boni pariter ac mali.

Caput Sextum

Uapropter omisso (qui in Christo rudes inchoat) sermone/ ad perfectionem feramur/ non rursum fundamētum iacientes penitentie ab operibus mortuis/ et fidei in deum/ baptismatum/ doctrine/ ac manuum impositionis et resurrectionis mortuorum/ et iudicij eterni. Atqꝫ id faciemus/ si quidem permiserit deus. Nam fieri non potest vt qui semel fuerint illuminati/ gustaueritqꝫ donum celeste/ et participes facti fuerint spiritus sancti/ gustaueritqꝫ bonum dei verbum/ ac virtutes futuri seculi/ si prolabantur denuo renouentur per penitentiam/ ab integro crucifigentes sibimetipsis filium dei/ et ludibrio exponentes. Siquidem terra que imbrem sepius in se venientem conbiberit/ et progenuerit herbam accommodam eis/ opera quorum et colitur/ recipit benedictionem a deo. At que produxerit spinas et tribulos/

Iste locus videtur prima spetie negare penitentiam relapsis post baptismum negat quidem renouationem fieri posse per iterationem baptismi/ quando baptismus semel tantum datur/ nō autem negat fieri per penitentiam/ sacramentum/ que est (secundum Hieronymū) secunda tabula post naufragium.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

reproba est/ et maledictioni confinis/ cuius exitus huc tendit/ vt exuratur.

Ceterum persuasimus nobis de vobis dilecti/ que his sint meliora/ et cum

salute coniuncta/ tametsi sic loquamur. Non enim iniustus est deus/ vt obli-

uiscatur operis vestri/ et laboris ex charitate suscepti/ quam exibuistis erga

nomen illius/ qui ministrastis sanctis/ et ministratis. Cupimus autem/ vt

vnusquisq3 vestrum idem prestet studium ad plenam spei certitudinem vsq3

ad perfectionem/ ne sitis imbecilles/ sed imitatores eorum/ qui per fidem

ac patientiam hereditatem accipiunt promissionis. Deus enim pollicitus

Abrahe/ cum non posset per quenq3 maiorem iurare/ iurauit per seipsum/

dicens. Nisi benedicens benedixero tibi/ et multiplicans multiplicauero te.

Atq3 ita cum patienter expectasset/ cõsecutus est promissum. Nam homines

quidem per eum iurant/ qui sit maior atq3 ijsdem omnis controuersie finis

est/ si accedat iurisiurandi confirmatio. Qua in re deus cum eximie vellet

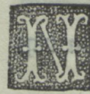
heredibus promissionis ostendere firmitatem consilij sui/ interposuit iusiu-

randum/ vti per duas res immutabiles/ in quibus fieri non posset vt men-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

tiretur deus/ validam consolationem haberemus/ qui huc confugimus/ vt potiamur proposita spe quam velut ancoram tenemꝰ anime/ tum tutam/ tum firmam/ et introeuntem vsqꝫ ad ea/ que sunt intra velum/ vbi precursor pro nobis ingressus est Jesus iuxta ordinem Melchisedech/ pontifex factus in eternum.

Caput Septimum

Am hic erat Melchisedech/ rex Salem/ pontifex dei altissimi/ qui occurrit Abrahe reuertenti a cede regum/ et benedixit illi/ cui et decimas ex omnibus impertitus est Abraham/ qui primum quidem ex interpretatione dicitur rex iustitie/ deinde vero etiam rex Salem/ quod est rex pacis/ ignoti patris/ ignote matris/ ignoti generis/ nec initium dierum/ neqꝫ vite finem habens/ sed assimilatus filio dei/ manet sacerdos in perpetuum. Considerate vero/ quantꝰ hic fuerit/ cui etiam decimas dederit Abraham patriarcha de spoliis? Atqꝫ ij quidem qui ꝙ sint de numero filiorum Leui/ sacerdotiū functionem sumunt/ preceptum habent vt decimas accipiant a populo iuxta legem/ hoc est/ a fratribus suis/ licet egressis ex lumbis Abrahe. At is cuius

Hec dicit/ vt ostendat ꝙ cum magnus dignitate et honore sit ipse Abraham cui facte sint promissiones/ illo tamen maior fuit Melchisedech/ qui typus fuit Christi.

genus non recensetur ex illis/ decimas accepit ab Abraham/ et habenti promissiones benedixit Porro nemo negat/ quin id quod minus est/ ab eo quod magis est/ benedictionem accipiat Atqꝫ hic quidem homines qui moriuntur/ decimas accipiunt. Illic autem is de quo testatum est/ ꝙ viuat/ et vt ita loquar/ in Abraham decimatus est etiam ipse Leui/ qui decimas solet accipere. Nam is adhuc in lūbis patris erat/ cum occurreret Abrahe Melchisedech. Proinde si cōsummatio per leuiticum sacerdotium erat/ siquidem per hoc populus legem acceperat/ quid preterea fuit opus alium exoriri sacerdotem/ qui secundum ordinem Melchisedech/ et non secundum ordinem Aaron diceretur? Quandoquidem trāslato sacerdotio/ necesse est vt legis quoqꝫ translatio fiat. Nam is de quo dicuntur hec/ ad aliam tribum pertinet/ de qua nullus altari astitit. Palam est enim/ ꝙ e tribu Juda exortus sit dominus noster. At nihil locutus est de sacerdotio Moses/ ꝙ ad hanc tribum pertineat. Idqꝫ magis etiam liquet/ siquidē ad similitudinem Melchisedech exoritur sacerdos ali9/ qui nō iuxta legem mandati carnalis factus

Vere mortuus est Melchisedech/ sed quoniam scriptura asserit illum esse figuram in sempiternū viuentis Christi ideo suppressit mortem ipsius/ de eo loquens tanqꝫ de viuente. De morte vero Aaron expresse loquitur Numeri. xx.

Quia Esaie xi. dicitur. Egredietur virga de radice Jesse/ et flos de radice eius ascendit/ et Psal: cxxxi Jurauit dominus Dauid veritatem et non frustrabitur eum/ De fructu ventris tui. etc. Item Luce i. Et dabit ei dn̄s sedem Dauid patris eius/ qui Dauid erat vtiqꝫ de tribu Juda.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

sit/ sed iuxta potentiam vite indissolubilis. Testificatur enim ad hunc modum. Tu sacerdos in eternum secundum ordinem Melchisedech. Abrogatur enim quod precessit preceptū ꝓpter imbecillitatem/ et inutilitatē. Nam nihil ad perfectionem adduxit lex/ verum erat introductio ad spem potiorem per quam appropinquamus deo/ atq; hoc potiorem/ ꝙ non absq; iureiurādo res acta sit. Nō illi quidem citra iusiurādum sacerdotes facti sunt/ hic vero cū iureiurando/ per eum qui dixit ad illum. Iurauit dominus et non penitebit eum/ tu sacerdos in eternum secundum ordinationem Melchisedech. Tanto potioris testamenti sponsor factus est Jesus/ et illi quidem plures facti fuerunt sacerdotes/ propterea ꝙ per mortem non sinerentur permanere. At hic ꝙ idem maneat in eternum/ perpetuum habet sacerdotium/ vnde et saluos facere ad plenum potest/ qui per ipsum adeunt deum/ semper viuens/ ad hoc vt interpellet pro illis. Talis enim decebat vt esset nobis pontifex pius/ innocens/ impollutus/ segregatus a peccatoribus/ et sublimior celis factus/ cui non sit quotidie necesse/ quemadmodum illis pontificibus/ prius pro ꝓpriis

Quantum ergo interest inter terram et celum/inter temperaria et eterna/ inter mortales et immortales/inter humana et diuina/ tanto melioris testamenti spōsor factus est Jesus pontifex noster.

peccatis victimas offerre/ deinde pro peccatis populi. Nam id fecit semel cum semetipsum obtulit. Siquidem lex homines constituit pontifices/ habentes infirmitatem. Porro sermo iusiurandi/ qui supra legem fuit/ filium constituit in eternum consummatum.

Caput Octauum.

Eterum eorum que dicimus illud est caput/ q̄ talem habemus pontificem/ qui consedit ad dexteram throni maiestatis in celis/ sanctorum administrator/ ac veri tabernaculi/ quod fixit deus/ et nō homo Ois enim pōtifex ad offerēdum donaria et victimas cōstituitur/ vnde necesse est/ vt hic etiam habeat aliquid quod offerat. Nam si esset in terra/ ne sacerdos quidem esset/ vbi sunt sacerdotes qui offerūt iuxta legem donaria/ que quidem exemplari et vmbre deseruiunt celestiū/ quēadmodū oraculo respōsum est Moysi/ cum esset absoluturus tabernaculum. Nam vide inquit/ vt facias oīa secundū exemplar quod ostēsum est tibi in mōte/ nūc vero hoc excellētius sortitꝰ est sacerdotium prestātioris est testamēti intercessor/ q̄ in prestātioribus ꝓmissis sancitum est.

Sancta quorum Christus ministrator est/ sunt vere sancta/ nimirum celeste et spirituale tabernaculum/ Mosi enim tabernaculum verum non erat/ sed figura veri/ neqꝫ hostie vere/ sacraqꝫ vera/ sed verorum sacrorum vmbratilia simulachra.

Euangelicum enim testamētum prestantius est Mosaico testamento/ ac tanto prestantius/ quanto magnificentiora habet promissa.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Etenim si priꝰ illud tale fuisset/ vt nihil in eo posset reprehendi/ haud quaq̃ fuisset secundo quesitus locus. Nam incusans eos loquitur illis. Ecce dies venient/ dicit dñs/ et consũmabo super domũ Israel/ et super domũ Juda/ testamẽtum nouũ/ non iuxta testamẽtum quod feci patribus illorũ/ in die cum apprehenderẽ manum illorũ/ vt educerem eos ex Egypto/ qm̃ ipsi non perstiterunt in testamẽto meo/ et ego neglectui eos habui/ dicit dñs. Nam hoc est testamentũ/ quod disponam domui Israel post dies illos dicit dñs/ dans leges meas in mẽtem illorũ/ et in corde illorũ inscribã illas/ et ero illis deus et ipsi erũt mihi populus. Et non docebunt quisq̃ proximum suum/ et vnusquisq̃ fratrẽ suũ dicentes. Cognosce dñm/ q̃ oẽs cognituri sint me/ ab eo qui pusillus fuerit inter eos/ vsq̃ ad eũ qui magnus est inter illos/ qm̃ placatꝰ ero super iniustitiis illorũ/ et peccatis eorũ/ et iniquitatum illorũ non recordabor amplius. Per hoc quod dicit nouũ/ antiquauit prius Porro quod antiquatur ac senescit/ in ꝓpinquo est vt euanescat.

Hec enim videtur pertinere ad primos fidei doctores/ qui absq̃ visibili scriptura et doctore/ spiritu sancto reuelante/ perceperunt fidei sacramẽta/ et ideo Christus sic loquutus est/ Paracletus veniens suggeret vobis omnia.

Caput Nonum

Igitur habebat quidem etiam prius illud/ iustificationes/ cultus/

ac sanctum mundanum. Siquidem tabernaculum factum fuit primum/ in quo erant lucerne/ et mensa/ et propositio panum/ quam vocant/ sancta. Post secundum autem velum erat tabernaculum/ quod vocatur sanctum sanctorum/ aureum habens thuribulum/ et arcam testamenti/ vndiq; circumtectam auro/ in qua vrna aurea/ habens manna/ et virga Aaron/ que germinauerat/ et tabule testamēti. Supra hanc autē cherubim glorie/ obumbrātia propitiatorium/ de quibus non est nunc dicendum singulatim. His autem ad hunc ordinatis modum/ in prius quidem tabernaculum semper ingrediuntur sacerdotes/ qui sacrorum ritus peragant/ in secundum autem semel quotannis solus pōtifex nō sine sanguine/ quem offert ꝓ seipso/ et pro populi ignorantiis. Illud significāte spiritu sancto/ nōdum manifestatā esse sanctorum viam/ adhuc priore tabernaculo cōsistente/ que erat similitudo pro tēpore/ tunc presente/ in quo dona sacrificiaq; offerūtur/ que nō possint iuxta cōscientiam perfectum reddere cultorem/ in cibis duntaxat et potionibus/ et diuersis ablutionibus ac iustificationibus carnis/ vsq; ad tempus correctionis imposita.

Vnde sacerdotes priori tabernaculo seruientes/ representant noui testamenti sacerdotes qui inter Christianos sacros ritus peragunt. Verum summus ille sacerdos Christum ipsum dei filium representabat.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

At Christus accedens pontifex futurorum bonorū/ per maius et perfectius tabernaculum/ nō manu factū/ hoc est/ nō huius structure/ neq3 per sāguinem hircorū ac vitulorū/ sed per ꝓprium sāguinem ingressus est semel in sancta/ eterna redemptione reperta. Nam si sanguis taurorum et hircorum/ et cinis iuuence/ aspergens inquinatos/ sanctificat ad carnis purificationem/ quanto magis sanguis Chri/ qui per spiritū eternū seipsum obtulit immaculatū deo/ purgabit cōscientiam vestram a mortuariis operib⁹/ ad seruiendū deo viuenti? Et ob id noui testamēti cōciliator est/ vt morte intercedente/ ad redemptionem earum preuaricationū/ que fuerāt sub priori testamento/ ij qui vocati sunt/ ꝓmissionem accipiāt eterne hereditatis. Siquidem vbi testamētum est/ mors intercedat necesse est testatoris. Nam testamētum in mortuis ratum est quādoquidē nōdū valet cum viuit testator. Unde ne prius quidem illud absq3 sanguine dedicatū fuit Cum enim Moyses omne preceptū iuxta legem exposuisset omni populo/ sumpto sanguine vitulorū et hircorum cum aqua et lana coccina et hyssopo/ simul et ipsum librum/ et totum populum aspersit/ dicens

Vtrobiq3 sanguis est/ sed ingens discrimen/ vtrobiq3 mors est sed inequalis/ vtrobiq3 spūs est sed admodū dispar.

Testamentum est promissio eterne beatitudinis/ et peccatorum remissio. Testator Christus/ heredes christiani. Sigillū sanguis Christi in morte ac passione fusus/ atq3 sacramētum in pane et vino consecratum.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Hic est sanguis testamenti/ quod mãdauit vobis deus. Insuper autem et tabernaculum/ et omnia vasa ministerij/ sanguine consimiliter aspergebat. Et omnia fere secundum legem sanguine purificantur/ et absq3 sanguinis effusione non fit remissio. Itaq3 necesse est/ vt exemplaria quidem eorum que sunt in celis/ hisce rebus purificentur. Ceterum ipsa celestia potioribus q̃3 he sint victimis mundentur. Non enim in manu facta sancta ingressus est Christus exemplaria verorum/ sed in ipsum celum/ vt appareat nunc in conspectu dei pro nobis/ non vt sepius offerat semetipsum/ quemadmodum pontifex ingreditur in sancta singulis annis per sanguinem alienum. Alioqui oportuisset illum sepius passum fuisse a condito mundo. Nunc autem semel sub cõsummationem seculorum/ ad profligationem peccati per immolatinẽ suiipsi9 apparuit. Et quatenus illud manet oẽs homines/ vt semel moriantur/ post hoc ante iudicium/ ita et Chr̃s semel oblatus/ vt multorum peccata tolleret/ rurs9 absq3 pctõ cõspicietur/ ijs qui illũ expectãt in salutem

Exemplaria dicta sunt veteris testamẽti sacra / nimirum ritus et ceremonie cultus et sacrificiorum / ob id q͛ in terris representabant vmbram et imaginem celestium rerum.

Nam post mortem cuiusq3 hominis/ nihil aliud expectatur q̃3 iudicium illud supremum/ quod premia decernet/ siue piis siue impiis.

Caput Decimum

Nam lex vmbram obtinens futurorum bonorum/ non ipsam imaginẽ

rerum/ his hostiis/ quas singulis annis eadem continenter offerunt/ nunq̃

Ostendit oblationes veteris testamēti esse inefficaces et vmbras vere oblationis/ quia si efficaciter mundassent vmbre/iam non fuisset opus iteratis oblationibus.

potest accedentes perfectos reddere. Alioqui nonne desiissent offerri? Propterea q̄ nullam iam habuissent conscientiam peccatorum qui sacrificassent/ ac semel purgati essent. Atqui in istis commemoratio fit peccatorum quotannis Non enim potest sanguis taurorum et hircorum auferre peccata. Quapropter cum ingressurus est mundum/ dicit/ Sacrificium et oblationem noluisti/ corpus autem aptasti mihi/ holocautomata et pro peccato non comprobasti. Tunc dixi/ Ecce adsum (in capite libri scriptum est de me) vt faciam deus voluntatem tuam. Superius cum dicit/ sacrificium et oblationem et holocautomata/et pro peccato noluisti/ neq; comprobasti/ que iuxta legem offeruntur/

Tollit primū sacerdotium vt inefficax/ et ingratum deo/ vt statuat posterius/ quō satisfiat voluntati diuine/per vnicam oblationem / omnium potentissimam atq; sanctissimam.

tunc dixit Ecce adsum/vt faciam deus voluntatem tuam/ tollit prius/ vt posterius statuat/ per quam voluntatem sanctificati sumus per oblationē Jesu Christi semel peractam. Et omnis quidem sacerdos assistit quotidie/ sacra peragens/et easdem sepius offerens hostias/ que nunq̃ possint auferre peccata. Hic vero/vna pro peccatis oblata victima/perpetuo sedet ad dex-

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

teram dei/id quod superest expectans/ donec redantur inimici ipsius/scabellum pedum eius. Unica enim oblatione perfectos effecit in perpetuum/ eos qui sanctificantur. Testificatur autem nobis et ipse spiritus sanctus/ nimirum cum predixerit/hoc est testamentum/ quod condam erga illos post dies illos dicit dominus/dans leges meas in corde illorum/ et in mentibus illorum inscribam eas/ et peccatorum atq3 iniquitatum illorum nō recordabor amplius Porro vbi horum est remissio/ non est amplius oblatio pro peccato. Cum igitur fratres/ habeamus libertatem adeundi in sancta/per sanguinem Jesu/ ea via quam dedicauit nobis recentem ac viuentem/per velamentum/ hoc est per carnem suam/ cumq3 habeamus sacerdotem magnum prefectum domui dei/ accedamus cum vero corde/ in certitudine fidei/ aspersi cordibus/ ac depulsa conscientia mala/ et abluti corpore aqua pura/ teneamus confessionem spei non vacillantem (fidelis enim qui promisit) et consideremus nos inuicem in hoc/ vt prouocemus ad charitatem et bona opera/ non deserentes aggregationem nostri mutuam/ sicuti mos est nonnullis/ sed adhortantes inuicem/

Chrisostomus homilia xvij. in hanc epistolam ita dicit/ Quid igitur nos? Nonne per singulos dies offerimus? Offerimus quidem/sed ad recordationem facientes mortis eius/ et vna est hec hostia non multe/ Et infra/ Hoc autem quod nos facimus in commemorationem quidem fit eius quod factum est.

Tunc ad charitatem prouocamus nos inuicem/dum mutuis exemplis/mutuisq3 hortatibus sollicitemus ad charitatem ac pia opera.

Non superest relapsis in veterē viam hostia que rursus per baptismū gratis condonet peccata. Quo enim clemētior est noua lex/ quo plus affert beneficij/ hoc grauiores dabit penas/ qui eam sciens ac volens habuerit ludibrio.

loq; hoc magis q videtis appropinquantem diem. Nam si volentes peccaue
rimus post acceptam cognitionem veritatis/ nō vltra pro peccatis reliqua est
hostia/ sed formidabilis quedam expectatio iudicij/ et ignis vehementia/ qui
deuoraturus est aduersarios. Qui aspernatus fuerit Moysi legem/ absq; mi-
sericordia sub duobus aut tribus testibus moritur. Quanto putatis peiorib9
afficietur supplicijs/ qui filium dei conculcarit/ et sanguinem testamenti/ ceu
rem profanam habuerit/ per quem fuerat sanctificatus/ et spiritū gratie con
tumelia affecerit? Dominus enim eum qui dixit. Meum est vlcisci/ ego re-
pendam/ dicit dominus. Et rursum. Dominus iudicabit populum suum.
Horrendum est incidere in manus dei viuentis. Redeant autem vobis in
memoriam superiores dies in quibus illuminati/ ingēs certamen sustinuistis
afflictionum/ partim quidem/ dum et probris et pressuris affecti/ spectaculo
fuistis omnibus/ partim dum consortes ita conuersantium facti estis. Siqui
dem et afflictionum/ que ex vinculis meis contigerunt participes fuistis/ et
direptionem facultatum vestrarum cum gaudio accepistis/ sciētes vos habe-

Nemo sibi blandiatur q hominis vltoris manus effugerit quia dei manus nemo potest effugere. Nam formidandum est cum conscientia peccatorū cadere in vltrices manus viuentis dei.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

re in vobis/ potiorẽ substantiam in celis ac manẽtem. Ne abiecceritis igitur fiduciam vestram/ que magnam habet premij retributionem. Nam patientia vobis est opus/ vt vbi voluntatem dei peregeritis/ reportetis promissionem Adhuc enim perpusillum temporis/ et qui venturus est veniet/ et nõ tardabit. Iustus autem ex fide victurus est/ et si se subduxerit/ non ꝓbabitur animo meo. At nos non sumus qui subducamus nos in perditionem/ sed ad fidem pertinemus in acquisitionem anime.

Caput Undecimum.

Est autem fides earum rerum que sperãtur substantia/ argumentum eorum/ que non videntur. Per hanc enim testimonium meruerunt seniores. Per fidem intelligim⁹ perfecta fuisse secula verbo dei/ vt ex his que non apparebant/ ea viderentur/ fierent. Per fidem vberiorem hostiam Abel obtulit deo/ q̃ Cain/ per quam testimonium meruit ꝙ esset iustus/ testimoniũ perhibente de donariis illius deo/ et per hanc mortuus adhuc loquitur. Per fidem Enoch fuit translatus ne videret mortem/ nec fuit inuentus/ propterea ꝙ trãstulerat illum deus/ prius q̃ enim trãsferretur/ testimonium meruerat

Fides enim nõ est vulgaris aliqua credulitas/ sed solida firmaqꝫ basis earũ rerum que nec sensibus nec rationibus humanis deprehendi possunt/ sed eas firma spes ita representat animo/ quasi coram cernerentur/ et quasi manibus tenerentur.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

ꝙ placuisset deo. Atqui sine fide fieri non potest / vt quis illi placeat. Nam qui accedit ad deum/ hũc credere oportet esse deum/ et esse remuneratorẽ querentibus se. Per fidem admonitus oraculo Noe/ ea que nondum videbãtur veritus/ apparauit arcam ad salutem domus sue/ per quam arcam condemnauit mundum/ et eius que secundũ fidem est iustitie factus est heres. Per fidem appellatus Abraham/ obediit vt exiret in locum quem accepturus erat in hereditatem/ et exiuit/ nesciens quo esset venturus. Per fidem commigrauit in terram promissionis/ veluti peregrinam/ cum in tabernaculis habitasset cum Isaac et Iacob/ coheredibꝰ eiusdem promissionis. Expectauerat enim habentem fundamenta ciuitatem/ cuius opifex et conditor est deus. Per fidem et ipsa Sarra vim ad concipiendum ac retinendum semen accepit/ ac preter etatis rationem peperit/ ꝙ fidelem iudicaret eum qui promiserat. Quapropter et ex vno prognati sunt posteri/ eoq; iam annis effeto/ tanto numero/ quanto sunt stelle celi/ et velut arena que est iuxta marginem maris innumerabilis. Iuxta fidem mortui sunt hi omnes/ cum nõ accepissent promissio-

Quisquis vult deo esse commendatus/ primum oportet credere deum esse/ qui pssit omnia/ quiq; velit optima. Deinde hunc agere curam rerũ humanarũ.

Licet enim Sarra primum ridẽs non crediderit/ credens angelum esse hominem/ vt dicitur Gene: xviij postea tamen credidit cõperta subuersione Sodomorum/ et cum vidisset occultum risum angelum non latuisse.

nes/ sed procul eas vidissent et credidissent salutassentqʒ et confessi fuissent/ se hospites atqʒ aduenas esse in terra. Nam hec qui dicunt/ declarant se patriam inquirere. Etsi illius quidem memores fuissent vnde fuerant profecti/ habebant opportunitatem reuertendi. Nunc autem meliorem expetunt/ hoc est/ celestem. Quapropter non erubescit ipse deus vocari deus illorum/ parauerat enim illis ciuitatem. Per fidem obtulit Abraham Isaac/ cum tentaretur/ et vnigenitum obtulit/ in quo promissiones acceperat/ ad quem dictum fuerat. In Isaac vocabitur tibi semen/ cum illud secum perpendisset/ deum vel a mortuis excitare posse/ vnde illum etiam resurrectionis typo reduxit. Per fidem de futuris benedixit Isaac filio iacob et esau Per fidem Jacob moriens/ singulis filiis Joseph benedixit/ et adorauit fastigium virge illius. Per fidem Joseph moriens/ de egressione filiorum Israel meminit/ deqʒ ossibus suis mandauit. Per fidem/ cum natus esset Moyses/ occultatus est menses tres a parentibus suis/ propterea ꝙ viderent elegantem puellulum/ nec veriti sunt edictū regis. Per fidem Moyses iam grandis/ renuit vocari

Huiusmodi exemplis fidei preconia celebrantibus/ abunde declarat apostolus fidem sic inniti promissioni futurorum bonorum/ vt illorum expectatione palam cōtemnat queuis presentia/ siue bona que placēt/ siue mala que terreant

filius filie Pharaonis/ potius eligens simul malis affici cum populo dei/ q̄z temporarlis peccati commodis frui/ maiores arbitratus diuitias probrum Christi/ q̄z Egyptiorum thesauros. Respectum enim habebat remunerationis. Per fidem reliquit Egyptū/ haud veritus ferociam regis. Perinde enim q̄si vidisset eum qui est inuisibilis/ ita obdurauit. Per fidem fecit pascha/ et effusionem sanguinis/ ne is qui perimebat primogenita/ tangeret ipsos. Per fidem transierunt rubrum mare/ veluti per siccam terram/ quod cum tentassent egyptij/ absorpti sunt. Per fidem menia Hierico conciderunt/ circumdata ad dies septem. Per fidem Raab meretrix nō periit vna cum ijs qui non obedierant/ cum excepisset hospitio exploratores pacifice. Et quid preterea loquor? Deficiet enim me tempus cōmemorantem de Gedeone/ de Barac et Samsone/ et Hiephthe/ necnon Dauid et Samuele/ ac prophetis/ qui per fidem expugnauerunt regna/ operati sunt iusticiam/ assecuti sunt promissiones/ occluserunt ora leonum/ extinxerunt vim ignis/ effugerūt acies gladij/ validi facti sūt ex imbecillitate/ effecti sunt robusti in bello/ incursiones auer

Malebat enim Moses fide animatus pro seruando populo suo probra malorū ferre in typū Christi (qui olim erat grauiora passurus/ pro salute gentis sue) q̄z vniuersos Egyptiorū thesauros possidere
Contempsit quod erat in manibus et fidei oculos vertebat in ea que procul aberant/ a sēsibus/ deo fretus/ qui non patitur hominū pietatem meritis premiis fraudari.

rerũt exterorum. Mulieres acceperũt ex resurrectione mortuos suos. Alij ve-

ro distenti sunt/ aspernati redẽptionem/ vt potiorẽ sortirẽtur resurrectionem

Alij rursus ludibriis et flagris explorati sunt/ insuper et vinculis et carcere/

lapidati sunt/ dissecti sunt/ tẽtati sunt/ occisione gladii occubuerũt/ oberrarunt

in ouillis et caprinis pellibus/ destituti/ pressi/ afflicti/ quibus indignus erat

mundus/ in desertis errantes/ et mõtibus/ ac spelũcis/ et cauernis terre. Atqз

oẽs hi testimonium promeriti per fidem/ nõ acceperãt pmissionem/ ꝙ deus

de nobis melius quiddam prouiderat/ ne sine nobis consummarentur.

Vt vidua Sareptana et Sunamitis/ susceperunt filios ex morte per Heliam et Heliseum prophetas. Hieremias nervis a phassur distentus fuit/ Hiere. xx. Ludibria expertus est Heliseus. Flagella vincula carceres Micheas. Lapidatus Nabothaij. Regũ xxi. et sic de aliis

Quia vniuersum Christi corpus simul debebat accipere gloriam immortalitatis in futura resurrectione.

Caput Duodecimum

Proinde nos quoqз cum tanta septi simus nube testium/ deposito

onere omni/ et tenaciter inherente peccato/ per tolerãtiam curramus in pro-

posito nobis certamine/ respicientes ad fidei ducẽ/ et consummatorẽ Jesum

qui pposito sibi gaudio/ pertulit crucem ignominia contẽpta/ et ad dexteram

throni dei cõsedit. Reputate enim ꝙ is talem sustinuerit a peccatoribus ad-

uersus se cõtradictionem/ ne defatigemini animis defecti. Nondum vsqз ad

Recensiti patres ac innumerabiles alij sunt testes/ qui ferẽdis huiusmodi malis/ testati sunt se toto pectore/ fidere promissis dei.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Ostendit namq; illos adhuc levioribus malis affectos/ nihil esse perpessos/ si conferantur vel cum Christo vel cum sanctis patribus.

sanguinem restitistis/ adversus pctm̄ repugnantes/ et obliti estis exhortatio-nis/ que vobis tanq̄ filiis loquitur. Fili mi/ ne neglexeris correptionem dn̄i/ neq; deficias cum ab eo argueris. Quem enim diligit dn̄s/ corripit/ flagellat autem omnem filium/ quem recipit. Si castigationem sustinetis/ veluti filiis vobis offert se deus. Quis enim est filius/ quem non castigat pater? Q̄ si alieni estis a castigatione/ cuius participes sunt oēs/ igitur spurij estis/ non filii.

Neq; omnes sunt filij qui flagellantur ut latrones malefici et criminosi/ quorum flagella non sunt tentationes sive probationes/ sed promerita premia

Itaq; cum carnis nostre patres habuerimus castigatores/ et reveriti simus illos/ an non multo magis subiiciemur patri spirituum et vivemus. Neq; illi quidem ad paucos dies/ pro arbitratu suo nos erudiebant/ hic aūt ad cōmodum nostrum in hoc/ ut impertiat nobis sanctimoniā suam. Omnis autem castigatio in presens quidem/ non videtur esse gaudij/ sed mestie. At postea fructum tranquillum iustitie reddit ijs/ qui per illam fuerint exercitati. Quapropter manus remissas/ et genua soluta surrigite/ et facite/ ut recti sint gressus pedibus vestris/ ne claudicatio aberret a via/ imo sanetur potius. Pacem sectemini cum omnibus/ et sanctimoniam/ sine qua nemo videbit

Remisse manus sunt/ cum bona opera non exercemus. Dissoluta genua quando immobiles sumus ad ea que sunt fidei et pietatis/ rectas semitas pedibus facimus/ cum per precepta fidei ambulamus.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Hrb: 12

dominum/curam agentes/ ne quis sit qui deficiat a gratia dei/ ne qua radix amaruleutie suppullulās obturbet/ et per hanc inquinentur multi/ ne quis scortator aut prophanus/ velut esau/ qui vnico edulio permutauit ius primogeniti. Scitis em̄ q̄ et postea cum vellet hereditario iure benedictionem assequi/ reprobatus sit. Non em̄ reperit penitentie locum/ tametsi cum lachrymis quesiuisset eam. Non enim accessistis ad contactum montem/ et incensum ignem ac turbinem/ et caliginem/ et procellam/ tubeq; sonitū et vocem verborū/ quam qui audierant/ deprecati sunt/ ne his adiungeretur oratio. Non em̄ ferebant quod edicebatur. Si bestia tetigerit mōtem/ lapidabitur/ aut iaculo configetur/ et adeo terribile erat visum quod apparebat. Moyses dixit. Expauefact⁹ sum ac tremebundus/ sed accessistis ad montem Sion/ et ad ciuitatem dei viuentis. Hierusalem celestem/ et ad innumerabiliū angelorū cetum/ et ad concionem primogenitorū/ qui cōscripti sunt in celis/ et ad iudicem vniuersorum deum/ et ad spūs iustorum perfectorū/ et ad noui testamēti conciliatorē Jesum et ad sanguinem aspersionis/ meliora loquētem q̄ʒ loquebatur sanguis Abel.

Ecce quanto terrore data fuit lex/ hinc dicitur Exodi xx. Loquere tu nobis et audiemus/ non loquetur nobis dominus ne forte moriamur/ Et ait Moses Nolite timere/ vt enim probaret vos venit deus.

Sanguis Abel clamat de terra/ sanguis vero Christi clamat de celo gratis et iustis misericordiam/ ingratis autem et iniustis vltionem et penam.

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Videte ne aspernemini eum qui loquitur/ nam si illi non effugerũt/ qui aduer

sabantur eum qui loquebatur in terra/ multo magis nos/ si eum qui de celis

est/ auersemur/ cuius vox cõcussit terrã/ at nunc denũtiauit/ dicens/ Adhuc

Unde Mat. xxiiij Erunt signa in sole et luna/ et infra/ et terremotus magni erunt Et psal. xcvi Nubes et caligo in circuitu eius/ iustitia et iudicium prepa ratio sedis eius.

semel ego concutio/ non modo terram/ verumetiam celum. Porro illud qđ

dicit/ adhuc semel/ significat eorum que concutiuntur translationem/ vtpote

que facta sint/ vt maneant ea que nõ concutiuntur. Quapropter regnum assu-

mentes quod concuti non possit/ habeamus gratiam/ per quam ita colamus

deum/ vt illi placeamus cum reuerẽtia et religione. Caput Tredecimũ

Et enim deus noster ignis consumens est. Fraterna charitas ma-

neat. Hospitalitatis ne sitis immemores. Per hanc enim quidam inscientes

Ut Abraham Geñ. xviij et Lot ange- lorum beneficio ereptus fuit a subuersi one Sodome et Gomorre Geñ. xix Eti am Tobias hospitalitatis gratia meru it Raphaelis archangeli officium. To- bie. v.

exceperunt angelos hospitio. Memores estote vinctorum/ tanq̃ vna cum

illis vincti/ eorum qui affligũtur/ velut ipsi quoq̃ versantes in corpore. Ho-

norabile est inter omnes coniugium/ et cubile impollutum. Scortatores aũt

et adulteros iudicabit deus. Sint mores alieni ab auaritia/ contenti his que

adsunt. Siquidem ipse dixit. Non te desero neq̃ derelinquo/ vt fidentes

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

dicamus. Dñs mihi auxiliator/ nec timebo quid faciat mihi homo. Memores estote eorum qui presunt vobis/ qui locuti sunt vobis sermonē dei/ quorum imitemini fidem/ cōsiderantes/ qui fuerit exitus conuersationis illorum Jesus Christus heri et hodie/ idem est etiam in secula. Doctrinis variis ac peregrinis ne circumferamini. Bonū est enim gratia constabiliri cor/ non escis que non profuerunt ijs qui versati sunt in illis. Habemus altare/ de quo non est fas edere ijs qui tabernaculo deseruiunt. Animalium enim quorum sanguis infertur pro pctō in sancta per pontificem/ horum corpora cremātur extra castra. Quapropter et Jesus/ vt sanctificaret per ꝓprium sanguinem populum / extra portam passus est. Exeamus igitur ad eum extra castra/ opprobrium eius portantes. Non enim habemus hic manentem ciuitatem/ sed futuram inquirimus. Per ipsum igitur offerimus hostiam laudis semper deo/ hoc est/ fructum labiorum/ confitentium nomini eius. Ceterum beneficentie et communicationis ne obliuiscamini. Talibus enim victimis placetur deo. Parete ijs qui presunt vobis/ et concedite/ siquidem illi vigilant pro animas

Quando Christus semper est semper erit semperqꝫ fuit/ necesse est/ omnes esse christianos/ quotquot vnqꝫ salui fiunt ab initio ad consummationē seculi vsqꝫ Neqꝫ aliud docuit lex Mosaica q̄ꝫ euangelium docet/ sed aliter

bus vestris/tanq̃ rationem reddituri/vt cum gaudio hoc faciant/ et non ge-
mentes/nam id est inutile vobis. Orate pro nobis/confidimus enim/q̃ bo-
nam habemus conscientiam/inter oẽs cupientes honeste conuersari. Magis
autem obsecro vos/vt id faciatis/quo celerius restituar vobis. Deus autem
pacis/ qui reduxit a mortuis pastorem ouium illum magnum per sanguinem
testamenti eterni/dominum nostrum Jesum/ absolutos vos reddat in omni
opere bono/ ad faciendum voluntatem ipsius/ efficiens/vt quod agitis/ac-
ceptũ sit in cõspectu suo per Jesum Chr̄m/cui gloria in secula seculorũ Amen.
Obsecro vos fratres/sufferte sermonem exhortationis. Etenim paucis scrip
si vobis. Scitis fratrem nostrum Timotheũ solutum esse/ cum quo/si celeri-
us venerit/visam vos. Salutate omnes qui presunt vobis/et omnes sanctos.
Salutant vos Itali. Gratia cum omnibus vobis. AMEN.

Solutum siue dimissum dicit Thimo-
theum/ vel quia in carcerem fuerat con
iectus/et inde iam dimissus/vel quia ex
Athenis vbi antea fuerat dimissus est.

Finis epistole ad Hebreos.

fol. A. 3945

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1

Early European Books, Copyright © 2009 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of the Royal Library, Copenhagen.
LN 205 2° copy 1